JEAN-EMILE VIDAL

Jelentés Kínából

MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
IV/15-09
Körzeti
Vezetőség

9005-65

JEAN-EMILE VIDAL

JELENTÉS KÍNÁRÓL

JEAN-EMILE VIDAL

Jelentés Kináról

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1967

A francia eredeti címe:
Jean-Emile Vidal
OÚ VA LA CHINE?
Éditions Sociales, Paris 1967

Fordította:
FEKETE SÁNDOR

Bevezetés

Most, amikor a Kínai Kommunista Párt eljutott oda, hogy a nemzetközi forradalmi mozgalom „központjának" tekintse magát, egy olyan központnak, amelynek küldetése van – ugyan kitől kapta rá a megbízást? – a többi szocialista ország és a többi marxista párt „megjavítására", most, amikor a Kínai Kommunista Párt beavatkozik e pártok és országok belső ügyeibe, hogy megkísérelje uralomra juttatni azokban a „Mao Ce-tung-i gondolatot", szükségessé vált a Pekingben megfogalmazott álmarxista tételek nyilvános visszautasítása.

Ezek a tézisek lényeges kérdésekben – háború és béke, az antiimperialista harc egysége, a szocializmushoz vezető utak, a szocialista társadalom építése – ellentmondanak a marxista elmélet alapvető álláspontjainak, valamint a kommunista és munkáspártok 1957-es és 1960-as értekezletein közösen elfogadott nyilatkozatoknak, amelyekről egyébként többé nem esik szó Pekingben.

A Kínai Kommunista Párt jelenleg megosztott vezetőségében a „kulturális forradalmat" kezdeményező csoport igyekszik kiküszöbölni politikájának belső ellenzékét.

E csoport, amelyet Mao Ce-tung, Lin Piao marsall, honvédelmi miniszter, Csou En-laj, Csen Po-ta, a propaganda és a „kulturális forradalom" felelős irányítója, és Kang Cseng, a biztonsági szolgálat vezetője irányít, eljutott oda, hogy ideológiai vita helyett most már anyagi eszközökkel támogatott, nyílt harcot vív a Szovjetunió és csaknem valamennyi többi szocialista ország és marxista párt ellen, amelyek visszautasítják politikáját. A szocialista közösség, a munkásmozgalom, a különböző nemzetközi demokratikus szervezetek megosztása végett kifejtett jelentékeny erőfeszítéseknek nincs egyéb céljuk – a

kínai források sem titkolják ezt többé –, mint megteremteni a pekingi csoport ideológiai hegemóniáját. A forradalmi pártoknak a világ csaknem minden országában fel kell venniük a harcot a Kína képviselői által közvetlenül szított beavatkozási és megosztási kísérletekkel.

Ilyen körülmények között a kommunisták nem hallgathatnak többé. S ahhoz, hogy hatékonyan válaszolhassanak, ismerniük kell azokat a sajátságos tételeket, amelyekkel a jelenleg Kínát irányító csoport fel akarja cserélni a marxista elméletet, valamint a csoport eszközeit és módszereit.

Ez a könyv semmiképpen sem lép fel azzal az igénnyel, hogy teljes képet, kimerítő elemzést nyújtson a kínai helyzetről. E feladatot egyébként nehéz is lenne ma megoldani, tekintve, hogy a kínai vezetők és sajtóorgánumaik messzemenően igyekeznek eltitkolni a most zajló „nagy proletár kulturális forradalom" menetét és valódi céljait.

Mindazonáltal a Pekingben közölt nyilatkozatok és szövegek alapján igyekeztem némi fényt deríteni a Kínai Kommunista Párt politikájának az elmúlt tíz év alatt végbement fejlődésére.

Azt hiszem, alá kell húzni azt a tényt, hogy most, 1967 elején még bizonytalan annak a küzdelemnek a kimenetele, amelyet Mao Ce-tung, Lin Piao és csoportjuk vívnak ellenfeleik ellen.

A „vörös gárdák" mozgalma például nem volt olyan egyrétű jelenség, mint eleinte vélhettük: kezdettől fogva több irányzat jellemezte, s ezek a Központi Bizottságon belüli nézeteltéréseket tükrözték.

Jóllehet Liu Sao-csit, a köztársaság elnökét és Teng Hsziao-pinget, a Kínai Kommunista Párt főtitkárát azzal vádolják, hogy „a revizionista elemek pártfogói", s hogy „megvetik Mao Ce-tung eszméit és szembeszegülnek alkalmazásukkal", a több hónapja intenzíven folyó „kulturális forradalom" ellenére sem tudták eltávolítani őket a vezetőségből.

Ugyancsak látni fogjuk azt is, hogy a munkások és parasztok sok helyen nagy erejű tüntetéseket szerveztek „Mao Ce-tung vörös gárdái" ellen, hogy megvédjék a pártbizottságokat, s hogy a jelek szerint a hadsereg bizonyos elemei is olyan irányban avatkoztak be, amely aligha lehet kívánatos Lin Piao szemében. Minden arra mutat, hogy

lényegében az 1958-at követő belső helyzet hatására jelentek meg azok az irányzatok, amelyek ma megosztják a Kínai Kommunista Párt vezetőségét.

Miként a legtöbb ázsiai ország, Kína is – iparának fejlődése ellenére – a mezőgazdaság ritmusa szerint él. Amivel rendelkeznek, az alig több a nélkülözhetetlennél, ezáltal a terméseredmény azonnal közvetlen hatást gyakorol az életre. Tény, hogy felszámolták azokat a szörnyű éhínségeket, amelyek valaha a lakosságot tizedelték. De az is tény, hogy 1958-ban az emberek élénkebbek voltak, jobban öltözködtek, a városok és az utcák gondozottabbak, az üzletek gazdagabbak voltak, mint például 1960-ban és 1961-ben.

Ez a jelenség, azt hiszem, alapvető fontosságú, s kihat mind a politikára, mind a társadalom külső aspektusaira.

1958-ban kezdett a Kínai Kommunista Párt vezetősége eltávolodni a helyzet tudományos elemzésétől; népi kommunákat alapítottak két hónap alatt, elkezdődött a „nagy ugrás". 1964. december 30-án, az Országos Népi Gyűlés elé terjesztett beszámolójában Csou En-laj kijelentette:

„A mezőgazdasági termelés 1962-ben és 1963-ban előrehaladt, 1964-ben még lényegesebb eredményeket ért el, s eljutott a legjobb évek színvonalára.

Az előzetes becslések szerint a gabonaneműek, a gyapot, a feldolgozott dohány, a cukornád termelése, a sertés, a kecske és a juh tenyésztése jobb eredményeket fog hozni az 1957-es adatoknál . . ."

Ez a kijelentés a csőd megállapításával egyenlő. Annyit jelent, hogy 1962-ben és 1963-ban az élelmiszer-termelés alacsonyabb volt az 1957-esnél, vagy a legjobb esetben is ugyanolyan volt, s csak 1964-ben, hat évvel a „nagy ugrás" után kezdett újra túlhaladni az 1957-es szinten.

Csakhogy 1964-ben mintegy 100 millióval több lakost kellett táplálni!

Amíg 1949-től 1957-ig az élelmiszer-termelés 108 millió tonnáról 185 millióra emelkedett, a „nagy ugrás" hét esztendeje alatt visszaesett vagy stagnált.

A külpolitikai kudarcok mellett itt kell keresni annak az ellenzéknek a gyökereit, amelyet a jelenlegi pekingi vezető csoport ki akar

irtani, hogy folytathassa a nehézségek előli „nagy menekülés" 1958-ban elkezdett politikáját.

A kínai kérdések némelyik szakértője egy ideig elvitatkozhatott az események kulturális oldala felett, a „kultúra" szó értelmének kínai felfogása felett, fejtegethette, mit jelent e kifejezés, nevelést vagy civilizációt. Sokáig azonban nem maradhattak meg a vita e keretei között, hiszen az események egészen más téren kezdtek kibontakozni.

A hadsereg közvetlen beavatkozása után, amely Mao Ce-tung 1967. január 25-i felhívására következett be, nyilvánvalóvá vált, hogy a „kulturális forradalom" csupán kezdeti és szépítgető kifejezés volt annak a harcnak az elfedésére, amelyet Mao csoportja indított a hatalomért a többség ellen a Kínai Kommunista Pártban és a forradalom által létrehozott kormányzati szervekben.

Első fejezet

MINDEN NEMZETNEK MEGVANNAK A MAGA JÓ TULAJDONSÁGAI ÉS A MAGA GYENGÉI

A kínai fejlemények alakulása senkit sem hagy közömbösen, már csak azért sem, mert ezek az események csaknem 800 millió embert érintenek.[1]

Mindazok, akik lelkesedéssel fogadták 1949-ben a Kínai Népköztársaság megteremtését és a forradalom kibontakozását ebben a nagy országban, ahol a szocializmus új életet hozott a népnek, mindazok, akik üdvözölték a földreformot és a termelési eszközök szocializálását, a hatvanas években nyugtalan érzésekkel figyelték a fejleményeket. A kínai vezetők politikájában fordulat következett be, majd 1966-ban az események hirtelen új dimenziót és jelentést kaptak abban a folyamatban, amelyet Pekingben „nagy proletár kulturális forradalomnak" neveztek el.

Azok viszont, akik 1949-ben megdöbbentek, akik nem fogytak ki az országban létrehozott új demokrácia elleni szidalmakból, s akik dühödten támadták az államosítási rendszabályokat, ma örvendeznek; a kapitalista rendnek ezek a védelmezői, ezek a burzsoák aggódnak a kínai forradalom esetleges „elpolgáriasodása" miatt, telve vannak megértéssel a „vörös gárdák" túlkapásai iránt.

Az amerikai imperializmus már a kezdet kezdetén hasznosította azt a nem várt előnyt, amelyet a kínai vezetők állásfoglalása nyújtott számára. A Vietnamban kellemetlen helyzetbe került amerikai

[1] Az 1960-ban Pekingben közreadott hivatalos statisztikai adatok szerint 1949-ben 548 770 000, 1953-ban 595 500 000. 1957-ben 656 630 000 lakosa volt Kínának. Az ennek alapján megállapítható növekedési arányból azt a következtetést lehet levonni, hogy a szárazföldi Kína lakossága 1967-ben minden bizonnyal megközelíti a 800 milliót. (The Great Years. Peking 1960.)

imperializmus nem is számított arra, hogy ilyen kedvező körülmények adódnak az agresszió fokozásához, és a katonai megoldás hasztalan keresését tovább erőltetheti.

A kínai események menete természetesen megváltozhat. Sőt, biztos, hogy előbb-utóbb meg fog változni. Ennek ellenére, ami ott történik, tragédia a kínai nép és a világ minden forradalmára számára.

Egyetlen ember „idézetekbe" foglalt és kötelező katekizmussá emelt véleménye, a nemzeti és egyetemes kultúra tagadása, a millió-számra elpusztított könyvek, a beszennyezett vagy lerombolt régi emlékművek, emberek kiszolgáltatása korlátlan hatalommal felruházott fiatalok csoportjainak egy olyan országban, ahol már létrehozták a szocialista termelési viszonyokat – mindennek semmi köze sincs ahhoz a jövőhöz, amelyért a kommunisták dolgoznak és harcolnak.

Amikor a kínai vezetők azt hangoztatják, hogy a szakadás természetes jelenség, mert a dialektikus formák Pekingben alkalmazott álmarxista logikája szerint „az egy kettéoszlik", amikor a gyakorlatban is igyekeznek előmozdítani a szakadást a nemzetközi kommunista mozgalomban és a mozgalomhoz tartozó pártokban, mindezzel súlyos kárt okoznak a népek szocializmusért és nemzeti felszabadulásért vívott küzdelmének.

Az a folyamat, amelyet a kínai politika nagy fordulatának nevezhetünk, a Kínai Kommunista Párt 1956-os VIII. kongresszusát követő esztendőkben indult el. Hogyan alakultak az események azóta? Mi az értelme az országban zajló „kulturális forradalomnak"? Mik az okai és melyek az összetevői annak a politikának, amelyet a pekingi csoport az egész világ népei számára akar előírni? Hogyan fejeződik ki ez a politika a kínai forradalom alakulásában és Kína nemzetközi pozíciójában?

Könyvünkben többek között e kérdéseket próbáljuk tisztázni.

Aragon mondotta egy történelmi regényre vonatkozóan, amelyet nem írt meg, s amely valamikor a XII. században, pünkösd napján kezdődött volna: „Regényt írni egy olyan korszakról, amelynek eszközei és termékei ennyire korlátozottak, épp olyan nehéz, mint a jövőről szóló fantasztikus regényeket írni."[2]

[2] *Aragon.* A dolgokat nevükön kell nevezni. Előadás a Mutualité palotában, 1959. április 23-án.

Ez a megjegyzés híven jellemezheti azt a nehézséget is, amellyel akkor kell szembenéznünk, amikor egy a mienkétől annyira eltérő civilizációt kell megértenünk, mint a kínai civilizáció, s fordítva, ugyanilyen nehéz lehet a kínaiaknak is, hogy megértsenek minket. A különbség ott van, hogy Aragonnak az időbeli távolsággal kellett számolnia, míg itt térbeli távolságról van szó. S míg a mi XII. századunkat csak a képzeletben tudjuk feltámasztani, arra a valóságban is van lehetőség, hogy egy francia Kínába, egy kínai Franciaországba menjen. Természetesen arra is szükség van, hogy meglegyen a megértés vágya, a megértésre való igyekezet, mert egy ilyen utazás csak így lehet gyümölcsöző. Mellesleg meg kell jegyeznünk, hogy a bezárkózás, a befelé fordulás mélységesen jellemző Kína vezetőire.

Lehet-e azt mondani, hogy a mi civilizációnk, amelyben a tudományos, kísérletező szellem uralkodik, a jövő előlegezése, míg a kínai civilizáció, amely erőteljesen moralista, s noha gazdag a felfedezésekben, szegény azok technikai hasznosításában, múltunk egy mozzanata? Vagy inkább arról van szó, hogy ez két párhuzamos út, amelyen a két civilizáció emberei közös jövő felé haladnak?

Helytelen a két kérdést külön-külön feltenni. A probléma két oldalának csak együtt van értelme. A termelőerők, amelyek a kulturát is meghatározzák, fejlettebbek Franciaországban vagy a Szovjetunióban és Európa többi szocialista országában, mint Kínában. A kultúrák azonban különbözőek. S meg lehet érteni, ha a kínai kultúra, amely a múltból átkerül a modern Kínába s realitásként él tovább, a mienkétől eltérő aspektusokat ad a kínai társadalomnak. A vita tehát nem folyhat ezen a síkon: nem várható teljes azonosság a kínai folyamatok és a közkeletűen nyugatinak nevezett világ alakulása között. Ugyanakkor viszont a marxista módszerek alkalmazása szükségszerűen hasonlóságokra vezet, amennyiben tudniillik a marxizmus alapelveit tiszteletben tartják.

És számunkra ez a lényeges kérdés. A kínai civilizáció eredetisége, az, ami benne a társadalom haladása szempontjából értékes, semmiféle csorbát nem szenvedett 1949 és 1958 között, amikor a KKP vezetése a marxizmus elveit alkalmazta a forradalomra. S egyetlen marxista sem kifogásolta e kultúra eredetiségét. És fordítva: a Kínai Kommunista Párt vezetőinek semmiképpen sincs joguk arra, hogy

rákényszerítsék a többi szocialista országra és marxista pártra azt a világnézetet, amely kizárólag a saját tapasztalatuk hatására kialakult bennük. Márpedig épp ezt akarják elérni minden eszközzel, s jelentékeny összegeket áldoznak erre a célra.

Ezért kell kritikával szemlélnünk a KKP jelenlegi vezetőségének tevékenységét, amelynek kettős eredményeként a nemzetközi forradalmi mozgalom meggyengül, és Kína elszigetelődik.

A most zajló „nagy proletár kulturális forradalom" konzervatív jellegű kísérlet. Látni fogjuk, hogy nem csupán a régi idealista filozófiákban gyökerező módszereket alkalmaz, hanem az embert is a múlthoz bilincseli; az új társadalom kínaijában ugyanazt az embert keresi, aki a jenani időszakban élt, s akit zorddá tett a szükség, akinek gondolatait és tetteit uniformizálta az ellenséges gyűrű és a kemény, mindennapos harc.

Ez nem forradalom, hanem visszafejlődés. A helyzet ugyanis az, hogy a modernizálódás, az ellenséges osztályok fokozatos megszűnése, az ismeretek széles körű bővülése rendes körülmények között lehetővé teszi, hogy a társadalomban nagyobb mozgási terephez jussanak az egyéni gondolatok, egyéni reagálások – a marxizmus keretein belül is, amennyiben szocialista országról van szó –, ezzel szemben a „kulturális forradalom" arra törekszik, hogy leszűkítse ezt a terepet, arra kényszerítve az emberi szellemet, a helyzetek sokféleségét, az egyéni szándékokat, hogy hozzáidomuljanak egyetlen ember gondolatvilágához.

A „vörösgárdisták" tevékenysége nem forradalom, hanem ellenkezőleg: reakciós kísérlet a kritikai gondolkodás és a megfontolt cselekvés fejlődésének feltartóztatására.

A szembehelyezkedés azzal, amit Peking „revizionizmusnak" nevez, a valóságban szembehelyezkedés azzal, hogy a marxizmust módszerül használják a cselekvésnek a fejlődő társadalommal való összhangba hozására. Azzal az ürüggyel, hogy meg akarják akadályozni Kína „színének megváltozását" – az ilyen primitív képek mindenfajta értelmezést lehetővé tesznek –, a pekingi vezető csoport szembeszáll azokkal az emberekkel, akik kapcsolatban állnak a társadalmi gyakorlattal, s akik a társadalommal egyidejűleg saját ma-

gukat is átalakítják. Szembeszállnak velük olyan elvont fogalmakból kiindulva, amelyek érzéketlenek e társadalom változásai iránt.

Mielőtt hozzáfognék a Kínában mintegy tíz év óta kibontakozó politikai jelenségek elemzéséhez, szeretném megemlíteni, hogy három és fél esztendeig éltem ebben az országban, megismertem a kínai népet, parasztokat, munkásokat, értelmiségieket és pártmunkásokat, megismertem életüket és munkájukat, s ezzel elkerülhetetlenül együtt jár, hogy rokonszenv és csodálat ébredt bennem e nép iránt, osztoztam örömében és bánatában.

Kína hosszú szabadságharca több mint negyedszázadon át tartott. E harc, melyet a kemény és lelkes Kínai Kommunista Párt vezetett, fokozatosan felébresztette a lakosság 70 százalékát képviselő szegényparasztság hatalmas erejét és a proletariátust, mozgósította őket a nagy földbirtokosok, az imperialisták és a velük szorosan összefonódott komprádor burzsoázia ellen.

Az imperialista járom, a kizsákmányolás feudális módszerei a végletekig élezték az osztályellentéteket, és a gazdasági-politikai katasztrófa szélére sodorták az országot. A népi forradalom lett az egyetlen lehetséges kiút. A felszabadulásért vívott harcban a Kínai Kommunista Párt tömöríteni tudta a városok kispolgárságát és a nemzeti burzsoáziát is, hiszen ez a két társadalmi réteg is fuldoklott a félfeudális, félgyarmati társadalomban.

Emlékszünk még a Hosszú Menetelés rendkívüli hőskölteményére, e stratégiai visszavonulásra, amelyet Mao Ce-tung vezetett. A Vörös Hadsereg eljutott Jenanba, s innen azután útjára indult, és egész Kínán végigsöpört a felszabadítási harc utolsó hulláma.

1949. október 1-én, a pekingi Tien An Men téren Mao Ce-tung kihirdette a Népköztársaság megalakulását és kijelentette: „A kínai nép, az emberiség egynegyed része, immár talpra állt."

Ezt a világ népei úgy üdvözölték, mint az 1917-es októberi forradalom utáni legjelentősebb eseményt. Az alapvető ellentmondást, amely a kínai népet szembeállította az imperializmussal, a feudalizmus és a Kuomintang által képviselt bürokratikus kapitalizmus uralmával, megoldotta az új demokrácia forradalmának győzelme. Az új demokrácia elméleti alapjait – Kína viszonyaira alkalmazva a marxizmus–leninizmust – Mao Ce-tung fektette le.

A nemzeti burzsoázia csatlakozott a gazdaság újjáépítésének művéhez, amelyben csodálatos lelkesedéssel vettek részt a munkások, parasztok és értelmiségiek.

1949-től 1957-ig, nyolc esztendő alatt, Kína szocialista országgá alakult át. Az ipar állami, illetve államilag ellenőrzött vegyes tulajdonba került. A földet szétosztották a parasztok között, majd megjelentek a mezőgazdaságban a kölcsönös segélycsoportok, az elemi típusú szövetkezetek, végül a magasabb rendű szövetkezetek. A dolgozók életszínvonala emelkedett. Megszűnt az éhínség, ez az évezredes csapás, amely időről időre milliókat pusztított el.

Kínában a marxizmus újabb győzelmes tapasztalata testesült meg. Sok fejlődő ország a legnagyobb figyelemmel kísérte a kínai gazdaság meglepő haladását. E haladás elsősorban a nép munkájának volt köszönhető, meg annak a jelentős segítségnek, amelyet a Szovjetunió és a többi szocialista ország nyújtott.

Amikor 1958 augusztusában Pekingbe érkeztem, Kína a felemelkedés csúcspontján állt. A lelkesedés egyesítette e hatalmas, dolgos népet, amely lerázta a kizsákmányolást. Két évvel azelőtt, a Kínai Kommunista Párt VIII. kongresszusán Mao Ce-tung kijelentette:

„Mindig távol kell tartanunk magunktól a nagynemzeti soviniz-mus gőgjét. Győztünk a forradalomban, elértünk néhány eredményt az újjáépítés terén, de emiatt nem szabad önelégültségbe esni. Akár nagy, akár kicsiny, minden nemzetnek megvannak a maga jó tulajdonságai és a maga gyengéi. Még ha még nagyobb sikerek koronáznák is munkálkodásunkat, semmi okunk sem lenne arra, hogy ebből dicsőséget akarjunk kovácsolni magunknak. A szerénység előrevisz, a gőg visszavet; ezt az igazságot mindig szem előtt kell tartanunk."

KI A BITORLÓ VALÓJÁBAN?

A jelek szerint 1958-tól kezdte kidolgozni a pekingi vezető csoport az évek folyamán egyre jobban kibontakozó igen sajátos téziseit. E csoport fokozatosan eljutott oda, hogy politikája középpontjába állítsa a Szovjetunióval s csaknem minden szocialista országgal és marxista–leninista párttal szembeni ellenségeskedést, s ezen a vona-

lon hasznosítsa azt a jelentékeny befolyást, amelyet a Kínai Kommunista Párt szerzett a hosszú felszabadítási harc során. Egy ilyen gyökeres politikai fordulat nem mehetett végbe úgy, hogy ne váltson ki ellenállást az országban, mind a párton, mind a népen belül.

Ez az ellenállás, amelynek méreteire 1966 folyamán derült fény – amikor a „vörösgárdisták" támadásokat hajtottak végre egész sor pártbizottság ellen, a kommunista pártmunkások pedig a munkások és parasztok támogatásával sok helyütt visszavágtak –, nem a „nagy kulturális forradalommal" született meg. A Központi Bizottság 1959 augusztusában, Lusanban tartott ülésének határozata már számolt ezzel az ellenállással. Ez volt az a pont, amikor a pekingi vezetők a népi kommunákkal megpróbálták parancsra „kommunizálni" a kínai falvakat.

1966. július 1-én, a Kínai Kommunista Párt megalakulásának évfordulójára írt vezércikkében, a „Renmin Ribao" kijelentette:

„Lin Piao elvtárs rámutatott: »Gondoskodnunk kell róla, hogy a munkásokat és parasztokat áthassa Mao Ce-tung eszméje, műveinek tanulmányozása és alkotó alkalmazása révén. *Csak így lehet megváltoztatni a dolgozó nép szellemi beállítottságát*, és így lehet a szellemi erőt nagy anyagi erővé átalakítani.«" (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal)*

1949 után az ideológiai harc feladata az volt, hogy a „dolgozó nép szellemi beállítottságát", forradalmi akaratát átvigyék a közép- és gazdagparasztság rétegeire, az értelmiségre, a nemzeti burzsoáziára és a hadseregre. 1966-ban viszont a „dolgozó nép szellemi beállítottsága" az, amelynek meg kell változnia, „mutat rá" a hadsereg feje.

Az ellenállás párhuzamosan bontakozott ki a szovjetellenesség növekedésével, párhuzamosan azzal a folyamattal, amelynek során a Kínai Kommunista Párt vezetősége eltávolodott az 1956-i VIII. pártkongresszus határozataitól, hogy végül homlokegyenest szembehelyezkedjék velük.

A „Renmin Ribao", miközben a „rossz szellemek", „pártellenes és szocialistaellenes revizionisták" ellenállásáról beszél, ugyanebben a vezércikkében mindezt a burzsoázia számlájára írja, amelyről így nyilatkozik:

„Igencsak messzire nyújtotta ki a kezeit, hogy a párton, a hadseregen és a kormányon belül megragadja a hatalmat, bitorolja a veze-

tést és hozzáfogjon a kapitalizmus visszaállításához. S ha aztán a helyzet megérik, végrehajtotta volna a Hruscsov-típusú ellenforradalmi államcsínyt."

Vagyis Hruscsov hatalomra jutása s a személyi kultuszt a Szovjetunióban elítélő XX. kongresszus – „ellenforradalmi államcsíny". Látni fogjuk a következőkben, hogy a pekingi vezető csoport nem ellenforradalomtól fél, hanem valamilyen kínai „XX. kongresszustól", amely helyreállítaná az immár egy évtizede áthágott szocialista törvényességet.

A „nagy proletár kulturális forradalom" jelszavai alól, a „négy régi elsöprésére" (a régi kultúra, eszmék, erkölcsök és szokások) felszólító, nagyhangú baloldali frázisok alól kilóg a lóláb: a pekingi vezető csoport le akarja küzdeni azt az ellenállást, amely az általa erőszakolt idealista tézisekkel szemben megnyilvánul.

A Kínai Kommunista Párt VIII. kongresszusának határozata 1956-ban kimondta:

„A szocialista átalakulás döntő győzelmet aratott, tehát lényegében megoldódott Kínában a proletariátus és a burzsoázia közötti ellentmondás. Véget ért az osztálykizsákmányolás rendszerének több ezer éves története, és hazánkban létrejött a szocialista rendszer."

Ugyanezen a kongresszuson Mao Ce-tung kijelentette: „Pártunk ma egységesebb, szilárdabb, mint valaha. Pártunk lett az a mag, amely körül az egész ország népe tömörül a szocializmus felépítésére."

Végül is mit csinált ez a párt 1956 óta, milyen hibákat követett el, milyen kudarcokat vallott, hogy a Központi Bizottság tíz évvel később, 1966. augusztus 8-i ülésén a „nagy proletár kulturális forradalomról" elfogadott határozatában kijelenti: „Jóllehet hatalma megdőlt, a burzsoázia igyekszik korrumpálni a tömegeket, s a kizsákmányoló osztályok régi eszméinek, kultúrájának, erkölcseinek és szokásainak segítségével igyekszik meghódítani a tömegek szívét, hogy visszaállítsa a maga hatalmát."

Sztálin hamis tételét, amely szerint az osztályharc egy szocialista országban a szocializmus építésében aratott sikerek arányában élesződik, s amelyet az összes kommunista és munkáspártok elvetettek, a

KKP magáévá tette, s e tétel pusztító következményeit láthatjuk ma Kínában.

„Minthogy a kulturális forradalom – forradalom – mondja még a Központi Bizottság augusztus 8-i határozata –, *elkerülhetetlenül ellenállásba ütközik. Ez az ellenállás elsősorban azoktól ered, akik, miután befurakodtak a pártba, vezető posztokra jutnak, de ott a kapitalista utat követik... Jelenleg ez az ellenállás meglehetősen erős és makacs."*

Vagyis olyan régi forradalmárok, mint Liu Sao-csi, a köztársaság elnöke, Teng Hsziao-ping, a párt főtitkára, Peng Csen, Lu Ting-ji, a Politikai Bizottság tagjai, Lo Zsüi-csing marsall, a hadsereg vezérkari főnöke, U Leng-si, a Központi Bizottság tagja, a „Renmin Ribao" főszerkesztője, az Új Kína hírügynökség igazgatója és a Kínai Újságíró Szövetség elnöke, s a párt sok-sok más kádere, akiket sorra megtámadtak, s akik részben áldozatai lettek a „tisztogatásnak" (a kifejezés a pekingi rádióból származik), ezek szerint „befurakodtak a pártba", hogy ott „a kapitalista utat kövessék"? Ahhoz, hogy ezt el lehessen hitetni a kínai dolgozókkal, csakugyan szükség van „szellemi beállítottságuk megváltoztatására", amint azt Lin Piao marsall követeli.

A „burzsoák", a „rossz szellemek", akiket meg kell dönteni, nem mások, mint azok a pártmunkások, kormányhivatalnokok, katonatisztek, professzorok, újságírók, írók stb., akik nyíltan vagy burkoltabban elutasítják, hogy vakon kövessék azt az utat, amelyre a pekingi vezető csoport ragadja Kínát, akik nem hajlandók új istenségnek tekinteni Mao Ce-tungot és csalhatatlannak tartani eszméit – mindazok, akik nem hajlandók a Szovjetuniót „revizionista árulók kezében" levő államnak, első számú ellenségnek tekinteni.

Egyébként mindazok a jelzők, amelyeket velük szemben használnak, végül mindig egyetlen fogalomba torkollanak: hogy az ellenállók „revizionisták". Ezt hangoztatta a „Hadsereg Lapja", amely elsőrendű szerepet játszik ezekben az eseményekben, s amely 1966. május 10-én óriási cikket közölt a „Pekingi Újság", az „Esti Peking" és a „Front" című folyóirat szerkesztőségeiről (ezek a lapok azóta megszűntek), így jellemezve írásaikat: „Ezek a közlemények dühödt

jobboldali opportunista, pártellenes, szocialistaellenes, *vagyis revizionista* vonalat követnek." (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal)*

Ismeretes, hogy szerintük a világ minden kommunista és munkáspártja, kivéve – egyelőre – az albán pártot, többé-kevésbé „revizionista", az SZKP „visszaállítja a kapitalizmust a Szovjetunióban" stb.

Ezeket a rágalmakat minden nap elismétli a sajtó és a rádió, minden este ezeket hajtogatják a gyűléseken.

A „Központi Bizottság 11. teljes ülésének közleménye", amelyet 1966. augusztus 12-én fogadtak el, megállapítja, hogy „a nagy proletár kulturális forradalom" célja „elhárítani a párt és az állam vezetésének revizionista bitorlását".

S augusztus 18-án feltűnnek a „vörösgárdisták" a hadsereg védőszárnyai alatt. A hadseregben Lin Piao marsall immár egy éve ügyködik a „kulturális forradalom" érdekében és személyesen felügyel arra, hogy „Mao Ce-tung eszméit tanulmányozzák és minden téren alkalmazzák".

Ezzel egyidejűleg az egész sajtó terjeszti Lin Piao „irányelveit" és „eligazításait", azokat „igen jelentősnek" és „teljesen helyénvalónak" jellemezve.

Ki hozta létre a „vörös gárdákat", ezeket a párt és a Kommunista Ifjúsági Szövetség szervezetein kívül álló félpolitikai csoportokat? Milyen célból alakították át őket – a hadsereg mindennapos közreműködésével – félkatonai csoportokká 1966 augusztusától kezdve? Ha el kell hárítani „a hatalom bitorlásának veszélyét", miért nem hívták egybe a Kínai Kommunista Párt kongresszusát?

Rendkívül jelentős kérdések ezek a Kínában most zajló események megítélése szempontjából. A proletariátus diktatúrájának ugyanis megvannak a maga demokratikus normái, megvan a maga törvényessége. Ha ezeket egy vezető csoport megsérti valamelyik országban, elkezdődik az önkény uralma. S ha ez a fejlődés túl messzire megy, a proletariátus diktatúrájának természete megváltozhat, egyetlen személy vagy egy csoport diktatúrájává válhat, amely túlteszi magát minden proletár demokrácián.

Túlságosan egyszerű volna azt mondani, hogy mihelyt létezik egy kommunista párt és ez a párt dönt minden lényeges kérdésben, a

munkásosztály vezető szerepét ez már magában véve biztosítja. Ez a felfogás semmiképpen sem kielégítő.

Milyen helyet foglal ma el konkrétan a proletariátus a Kínai Kommunista Pártban? Konkrétan milyen módon nyilvánul meg vezető szerepe?

Ahelyett, hogy megfelelő intézkedéseket hoznának a történelmi örökség ellensúlyozására abban az országban, ahol a munkásosztály aránya elenyésző (a legalább 780 millió lakosú országban mintegy 25–30 millió a munkások száma), az ellenkezőjét teszik, arra szólítják fel a proletárokat és a parasztokat, hogy „abban a nagy iskolában tanuljanak, amelynek neve: Felszabadító Hadsereg".

E hadsereg válik mindenki példaképévé, ez válik a forradalom motorjává.

Ilyen helyzetben hogyan vezethet a proletariátus? S milyen eszközzel vezethetne, amikor a kongresszus, amelyre a párt tagjai megválasztják küldötteiket s amelyen a hangjukat hallathatják, 1958 óta nem ült össze?

A jelenlegi vezetőség még az 1956-os kongresszus által elfogadott szervezeti szabályzat értelmében sem tartja be a törvényességet, mert az is kimondja: „Az országos kongresszust öt évre választják . . . Az országos kongresszust évente egyszer a Központi Bizottság hívja egybe. Kivételes esetekben a Központi Bizottság dönt a kongresszus összehívásának elhalasztásáról vagy előbbre hozataláról."

A KKP kongresszusát 1961-ben újra kellett volna választani – ez nem történt meg. 1956 óta tíz alkalommal kellett volna összeülnie. erre csak egyszer, 1958-ban került sor, azóta egyszer sem. A Központi Bizottság, amelyet – a szervezeti szabályzat szerint – a kongresszus öt évre választ, 1956 óta ugyanaz maradt.

„A párt Központi Bizottságának teljes ülését a Központi Bizottság Politikai Irodájának évente legalább kétszer kell összehívnia" – szögezi még le a szervezeti szabályzat.

Nos, a 10. teljes ülést, amely megelőzte az 1966 augusztusit, 1962 szeptemberében tartották Pekingben. E két dátum között a Központi Bizottság egyszer sem ült össze, holott „legalább" hatszor kellett volna üléseznie.

Miért sértik meg a Kínai Kommunista Párt szervezeti szabályza-

tát? Mi az oka annak, hogy a „kivételes esetek" megszokottá váltak, állandósultak Kínában?

A pekingi vezető csoport így akarja „elhárítani a hatalom revizionista birtoklását"? De vajon ez nem azt jelenti-e, hogy egy 1958 után választott illetve összehívott kongresszuson kisebbségben találták volna magukat? Hogy a kongresszusi küldöttek többsége elutasította volna és elutasítaná politikájukat? Nem azt jelenti-e ez a tény, hogy az „ifjú élcsapatok lázadásának" – amint a pekingi rádió nevezi a „vörös gárdák" tevékenységét – az a célja, hogy elnyomja ezt az esetleges kongresszusi többséget, hogy kiszorítsa a területi, tartományi, városi és helyi pártbizottságokat, mindazokat, akikből a vezetést jelenleg birtokló csoport politikáját ellenző többség kikerülhetne? Ebben az esetben kinek a részéről kell „bitorlásról" beszélni?

Ha alaposabban elolvassuk a Központi Bizottság 1966. augusztus 8-i ülésének határozatát, értesülünk, hogy „jelenleg a különböző szintű pártszervezetek magatartását tekintve négy különböző esetről lehet beszélni:

1. A pártszervezet vezetői a mozgalom élvonalához tartoznak.

2. *Sok pártszervben* (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal)* a felelős vezetők nagyon rosszul értelmezik a saját szerepüket... Ezek gyenge pozícióban is vannak és tehetetlennek bizonyulnak...

3. Némely pártszervben a felelős vezetők ilyen vagy olyan hibákat követtek el mindennapi munkájuk során. Ezért – jobban, mint a többieket – félelem szállja meg őket...

4. Több más szervezetben a vezetést olyan elemek ellenőrzik, akik befurakodtak a pártba, vezető posztokra jutottak, de a kapitalista útra tértek".

E kétértelmű nyilatkozatból annyit mindenesetre meg lehet állapítani, hogy az első kategóriába sorolt káderek – arányukat nem határozzák meg pontosan – igencsak kisebbséget alkothatnak. Ezt látszik igazolni az a tény is, hogy a „vörösgárdisták" az egész országban és még a legnagyobb városokban is igen sok pártbizottság ellen intéztek támadást.

Az első időkben a „nagy proletár kulturális forradalom" a proletárok és parasztok aktív részvétele nélkül zajlott, sőt, a tömegek sok

helyen védelmükbe vették a párt és az ifjúsági szövetség ismert és becsült kádereit. „Ez sok súlyos incidenst váltott ki" – volt kénytelen elismerni Csou En-laj a szeptember végén Pekingben tartott gyűlésen, melyen 200 000 „vörösgárdista" vett részt.

December végén a „kulturális forradalom" átterjedt az üzemekre és a bányákra is. Sztrájkok törtek ki a nagy ipari városokban, a vasúti szállítás több napra megbénult. Majd a „Renmin Ribao" 1967. január 1-én bejelentette, hogy a „kulturális forradalom" mozgalma az év folyamán a falvakat is meg fogja hódítani.

1967 elején, úgy látszik, tovább növekedtek Mao Ce-tung „forradalmi lázadóinak" nehézségei: számos párt- és kormányszervezetben, városi képviselőtestületben és vállalatnál tarka és gyakran megosztott kisebbségi csoportok alakultak.

1967. január 22-én a „Renmin Ribao" bejelentette: „Ha a burzsoázia képviselőinek maroknyi csoportja ennyire gyűlölködik és ennyire meri bántalmazni a népet, ennek pontosan az az oka, hogy még kezében tartja a hatalmat!" És az újság felhívta „a forradalmi kádereket és diákokat", hogy csatlakozzanak „a munkások és parasztok mozgalmához", vessék el „a kis csoportok mentalitását ... a szektarianizmust, a tartományosdit és a szakadár szellemet", hogy képesek legyenek „visszaszerezni a párt vezetését és megragadni a politikai és pénzügyi hatalmat".

A „hatalom megragadása" nehezebben ment, mint várták. Január 25-én Mao Ce-tung parancsot adott a hadseregnek, hogy lépjen közvetlenül akcióba. A „Hadsereg Lapja" 1967. január 25-i száma vezércikkben jelentette ki: „A Felszabadító Hadseregnek szilárdan támogatnia és segítenie kell a forradalmi lázadókat, mert ezt a létfontosságú parancsot adta ki a mi nagy vezetőnk, Mao elnök ... *Még ha ideiglenesen kisebbségben lennének is,* nekünk a legkisebb ingadozás nélkül támogatnunk kell őket." (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Az ezt követő hetek folyamán a hadsereg több tartományban, járásban és városban beavatkozott, nevezetesen Csiangszhiban, Santungban, Kujcsouban, Sanhsziban, és Hejlungcsiangban, hogy az Új Kína által közölt hivatalos információkhoz ragaszkodjunk.

De a Pekingben kiplakátozott „tacebaók" hírül adták azt is, hogy

néhány más vidéken – Belső-Mongóliában, Hszincsiangban, Tibetben – a katonai egységek csatlakoztak a Mao-csoport ellenfeleihez, és véres összetűzésekre került sor a „kulturális forradalom" hívei és ellenzői között.

1967. február 11-én Pekinget katonai ellenőrzés alá helyezték. A párt katonai bizottsága – amelyet épp akkor alaposan átszerveztek, de nem a Központi Bizottság, hanem Mao Ce-tung és Lin Piao irányításával – és az Államtanács kiáltványban adta hírül, hogy a főváros rendőrségét katonai ellenőrző bizottság irányítása alá helyezték, s ki fogják jelölni a pekingi rendőrőrsök vezetésével megbízott felügyelőket.

A rádió és a sajtó által kiadott számos felhívás ellenére a „forradalmi lázadók" különféle csoportjainak egyesítése, úgy látszik, egy tapodtat sem haladt előre 1967 februárjában. A „Vörös Zászló" 3. számában kikelt azok ellen, akik „mindenfajta tekintéllyel" szembehelyezkednek:

„Az ilyesmi a kispolgárságot jellemző vonások egyik káros megnyilvánulása, az anarchizmus megnyilvánulása... Az ideiglenes vezető szerveknek, amelyek a hatalom megragadásáért folyó harcot irányítják, teljhatalmuk van arra, hogy diktatúrát gyakoroljanak az osztályellenség felett..."[3]

Valóban, ott, ahol a maoista „lázadóknak" sikerült megragadniuk a hatalmat, a párt és a kormány szerveit módszeresen lerombolták, a forradalmi káderekt elűzték posztjaikról, nyilvánosan megalázták, letartóztatták vagy deportálták őket. Helyükben megjelentek azok az emberek, akik leggyakrabban a túllicitálásnak, vagy pedig elvakultságuknak és tudatlanságuknak köszönhették felszínre kerülésüket. Többé nem esett szó semmiféle tervről, s a gazdasági fejlődésben súlyos zökkenők mutatkoztak.

A „kulturális forradalom" vezetői ezen a módon talán a Kínai Kommunista Pártnak olyan kongresszusát készítik elő, amely garantáltan magáévá tenné Mao Ce-tung tételeit.

[3] Új Kína. 1967. február 4.

Második fejezet

AMIKOR AZ EGYIK KONGRESSZUS MEGCÁFOLJA A MÁSIKAT

„Ha nem szorítjuk megszokott keretek közé a kispolgárság forradalmi elemeire jellemző forrófejűséget, ha nem helyesbítjük a rájuk jellemző egyoldalú látásmódot, ez nagyon könnyen szubjektivizmusra, szektásságra vezethet . . ."[1]

Kínában a felszabadulás előestéjén a nagy földbirtokosok és gazdagparasztok, akik a falusi lakosság 4, illetve 6 százalékát alkották, a megművelt földterület 70 százalékát birtokolták. A föld nélküli és szegényparasztok (a falusi lakosság 70 százaléka) és a középparasztok (20 százalék) a földek 30 százalékát birtokolták.

A szegényparasztok a gazdagoktól béreltek földet, s ennek fejében termésük 50–70 százalékát adták át a földbirtokosoknak. A számítások szerint a paraszti üzemek 60 százaléka kénytelen volt állandóan pénzbeli és természetbeni kölcsönt kérni a földbirtokosoktól és uzsorásoktól, akik mértéktelen kamatokat követeltek.

A gazdálkodásnak ez a módja, továbbá az a tény, hogy a profitot nem fektették be a termelés fejlesztésébe, hanem kereskedelmi ügyletekre fordították, Kína szegénységének és elmaradottságának okozójává vált.

A felszabadulást követő három év folyamán a földreform-mozgalom végigsöpört az országon. 1952-ben 300 millió szegény-, illetve föld nélküli paraszt kapott több mint 46 millió hektár művelhető földet, ezenkívül jelentékeny mennyiségű igavonó állatot, mezőgaz-

[1] *Mao Ce-tung:* A pártsablonok ellen. Válogatott Művei. 4. köt. Szikra 1954. 102. old.

dasági felszerelést, lakóházat stb. A földet és a többi termelési eszközt fejenként, egyenlő arányban osztották szét, függetlenül a kortól, nemtől és nemzetiségtől.

A gazdálkodás több ezer éves ázsiai, vagyis feudális rendszerét három év alatt teljesen felszámolták. Az ellenforradalom döntő gazdasági alapja ezzel megszűnt.

Az élelmiszernövények termelése a következő módon fejlődött (millió tonnában):

Év	A felszabadulás előtti legmagasabb	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Termés	138,7	108	124,7	135	154,4	156,9	160,4	174,8	182,6	185

Annak az ellenzéknek a gyökerei, amelybe ma Mao Ce-tung és Lin Piao csoportja beleütközik, az 1958 nyarán elindult fordulatra nyúlnak vissza: akkor állították fel a „népi kommunákat" és kezdték el a „nagy ugrást", amelynek azután egy évvel később véget kellett érnie.

Mindezek Kína belső ügyei. Mindazonáltal, minthogy következményei messze túlcsaptak az ország határain, és a pekingi vezető csoport az egész világ forradalmárainak mintaképévé és szellemi vezetőjévé akarja feltolni magát, ezért közügy is, tehát elemeznünk kell e fejlődést.

Úgy látszik, ma ismét előretörőben vannak a „nagy ugrás" bajnokai s bosszút állnak azon a sok káderen, akik felemelték szavukat a túlságos sietség ellen, akik felléptek „a kispolgárság forradalmi elemeire jellemző forrófejűség" ellen. Ezeket az elítélő szavakat, amelyek Mao Ce-tung egyik jenani beszédéből valók, ma a feledés homálya borítja.

Mert Pekingben annyira forrófejűek, hogy át akarják ugrani a szükséges fejlődési szakaszokat. Csakhogy a kínai paraszt, aki a való élet talaján áll, mert ott kell állnia, nem tudja követni őket, s így aztán a haladás lefékeződik. ahelyett, hogy meggyorsulna. A párt vezetősége kezd elszakadni a káderektől és a tömegektől, a „kulturális forradalom" pedig, amely egyfajta megfélemlítéssel próbálja

csökkenteni ezt a szakadékot, épp az ellenkező eredményre vezet: csak elmélyíti azt.

Mi történt a KKP 1956 szeptemberi, VIII. kongresszusa és a „nagy ugrás" politikájának csődjét jelző 1959–1961-es időszak között? S mindenekelőtt, mi jellemezte a VIII. kongresszus által meghatározott vonalat? Íme, mit mondott a határozat:

„A mezőgazdaság, a kisipar, valamint a kapitalista ipar és kereskedelem szocialista átalakításának az volt a célja országunkban, hogy átalakítsa a polgári tulajdont és a kistulajdont, a kapitalizmus forrásait. Ez a szocialista átalakulás immár döntő győzelmet aratott, tehát lényegében megoldódott Kínában a proletariátus és a burzsoázia közötti ellentmondás . . .

A szocialista forradalomban elért győzelmek következtében lényegében elhárítottuk azt az akadályt, amely eltorlaszolta a termelőerők fejlődésének útját . . ."

Tény – mondja a határozat –, hogy még harcolni kell Tajvan felszabadításáért, be kell fejezni a szocialista átalakulást, fel kell számolni az ellenforradalmi elemek maradványait.

„De a fő ellentmondás hazánkban ma már az, hogy egyfelől a nép fejlett ipari országot akar felépíteni, másfelől hazánk még egy elmaradott mezőgazdasági ország állapotában van, továbbá az, hogy egyfelől a népnek szüksége van a gazdaság és a kultúra gyors fejlesztésére, másfelől gazdaságunk és kultúránk jelenleg képtelen kielégíteni a nép szükségleteit. A jelenlegi feltételek közepette, amikor országunkban a szocialista rendszer már létrejött, ennek az ellentmondásnak a lényege voltaképpen a fejlett szocialista rendszer és az elmaradt termelőerők közötti ellentmondás . . ."

A határozat megállapította, hogy lehetőség van „termelőerőink gyors ütemű fejlesztésére. Alábecsülni a lehetőséget, vagy nem igyekezni azon, hogy azt valóra váltsuk, annyit jelent, mint a konzervativizmus hibájába esni. Mindazonáltal számot kell vetnünk azokkal az objektív korlátokkal is, amelyeket jelenlegi gazdasági, pénzügyi és technikai erőink szabnak e téren; tisztában kell lennünk azzal, hogy okvetlenül tartalékokat kell képeznünk, nem szabad megsértenünk a gazdasági fejlesztés helyes arányait. Ha mindezekkel a körülményekkel nem vetnénk számot, ha túlságosan gyors fejlesztési ütemet szab-

nánk meg, ez meghiúsítaná a gazdaság fejlődését és terveink teljesítését. Kalandor jellegű hibát követnénk el . . ."

Épp ezt a hibát követték el két esztendővel később, egy olyan korszakban, amelyben többé már nem beszéltek a VIII. kongresszusról.

A marxizmus által feltárt alapvető törvényszerűségek közül az egyik az, hogy a termelőerők jellege és a termelési viszonyok meg kell hogy feleljenek egymásnak.

Az 1789-es francia forradalomnak például az volt a célja, hogy szétzúzza az elmaradott, a feudalizmushoz kapcsolódó termelési viszonyokat, s helyettük a burzsoázia hatalma alatt olyan új termelési viszonyokat teremtsen meg, amelyek megfelelnek a termelőerők fejlettebb színvonalának, a kapitalista ipar megjelenésével kialakult termelőerőknek.

Az 1956-os Kínában, ahol a szocialista forradalom lényegében végbement, a KKP megállapítja, hogy a szocialista jellegű termelési viszonyok előbbre vannak, mint az elmaradt termelőerők, tehát nem fékezhetik azok fejlődését. A termelési viszonyok átalakítása és a szocializmus megteremtése érdekében a Kínai Kommunista Párt addig olyan módszert alkalmazott, amely egyszerre volt megfontolt és hatékony, s amelyet Liu Sao-csi a VIII. kongresszuson tartott beszámolójában így határozott meg:

„A tények bebizonyították, hogy a lépésről lépésre való haladás módszere, amelyet pártunk elfogadott, a megfelelő módszer, mert lehetővé teszi a parasztoknak, hogy szüntelenül eredményeket érjenek el a szövetkezeti mozgalomban, fokozatosan hozzászokjanak a kollektív termelés módszeréhez, így eléggé természetesen és könnyen szakadjanak el a föld és a többi fő termelési eszköz magántulajdonától s elfogadják a kollektív tulajdon rendszerét; ily módon elkerültük vagy jelentékenyen csökkentettük a különféle veszteségeket, amelyeket a bekövetkezett változások okozhattak . . . Hogy megszilárdíthassuk a szegényparasztok szövetségét a középparasztokkal, kulcsfontosságú tényező, hogy szigorúan alkalmazzuk a szövetkezeti mozgalomban az önkéntesség és a kölcsönös előnyök politikáját."

Ez a fejlődés, amely megfelelt a parasztok akaratának, öntudatuk színvonalának, Kína gazdasági realitásainak, bizonyító erejű eredményeket hozott. Az 1956-os esztendő folyamán tanúi lehettünk an-

nak, hogy rendkívül gyorsan kibontakozott a szövetkezeti mozgalom a mezőgazdaságban, s általánossá vált a magasabb típusú szövetkezet, amelyben a tagok már nem az általuk behozott javak arányában, hanem egyedül a végzett munka szerint jutottak jövedelmükhöz.

1957-ben tehát csaknem minden paraszti háztartás tagja volt a magasabb típusú szövetkezeteknek. Miután a kollektivizálás befejeződött, az lett a feladat, hogy a lehető leggyorsabban fejlesszék a termelőerőket, hogy fokozzák az ország iparosítását, a mezőgazdaság félgépesítését és gépesítését, a műtrágyagyártást stb., s így fokozni lehessen a mezőgazdasági termelést, a termelési eszközök és fogyasztási javak termelését.

Az itt következő táblázat a falusi szövetkezeti mozgalom haladását mutatja:

Év	Nem szövetkezeti társulások (%-ban)	Mezőgazdasági szövetkezetek megoszlása (%-ban) alacsonyabb típus	magasabb típus	A kölcsönös segélycsoportokhoz és szövetkezetekhez tartozó paraszti háztartások (%-ban)
1954	58,3	2	—	60,3
1955	50,7	14,2	—	64,9
1956	—	8,5	87,8	96,3

Forrás: Ten Great Years. Peking, 1960.

1957 júliusában indult meg a nagy „helyreigazítás" a „jobboldaliak" ellen. A párt által vezetett kampány mindenekelőtt az értelmiségiek, a régi burzsoák és gazdagparasztok ellen irányult. Ezek között valóban sokan voltak olyanok, akik annak idején csatlakoztak ugyan a kínai forradalom első szakaszához, a népi demokratikus szakaszhoz, de meghátráltak a szocializálás gyors előrehaladása láttán. Mások, például egyes közgazdászok, vitatták a szocialista átalakulás túlságosan gyors ütemét, és azt hangoztatták, hogy sokan, akik a forradalom szövetségesei maradhattak volna, ha az kevésbé feszített ütemben halad előre, fenntartásokkal kezdtek élni, vagy egyenesen ellenzékbe vonultak.

Noha ez a fejlődés nem követte pontosan azt a sémát, amelyet még Lenin dolgozott ki, amelyre Liu Sao-csi is hivatkozott, s amely-

nek lényege, hogy semmilyen esetben sem szabad kényszert alkalmazni, hanem meg kell várni, hogy a parasztot a szövetkezetek magasabbrendűségének példája győzze meg –, mindenesetre 1957-ben a falvakban befejeződött a kollektivizálás, annak ellenére, hogy volt némi ellenállás, amelyet nehéz lemérni, de amely határozottan kifejeződött a sertésállomány nagyarányú csökkenésében.

Ebben az időben kapitalista gazdaságok már nem léteztek; az egyéni gazdaság csupán 2,8 százalékát képviselte a nemzeti jövedelemnek, az állam által ellenőrzött vegyes gazdaság 7,6 százalékot, az állami szektor 33,2 százalékot, a szövetkezeti szektor 56,4 százalékot képviselt.

Az országban ténylegesen szocialista termelési viszonyok jöttek létre. A termelési viszonyok még inkább előretörtek a termelőerőkhöz képest, s ennélfogva csak gyorsítóan hathattak azok fellendülésére. Még inkább a nép szükségletei és az azokat kielégíteni nem tudó gazdaság ellentmondása vált a fő ellentmondássá, amint azt a VIII. kongresszus meghatározta.

Néhány hónappal később, 1958 májusában, második ülésszakára ült össze Pekingben a VIII. kongresszus. Erre az ülésre a szervezeti szabályzatban megállapított határidőhöz képest egyéves késéssel került sor, de mi ez ahhoz képest, hogy e második ülés után a kongresszust egyetlen alkalommal sem hívták össze.

Liu Sao-csi terjesztette elő a beszámolót, amelyben meghatározta a „fő vonalat". A cél: nagy szocialista országgá építeni Kínát „a legrövidebb időn belül". Ezzel kezdődik a „nagy ugrás" (ez a kifejezés sűrűn ismétlődött).

„Nagy időket élünk most, olyan kort, amelyben, mint Marx előre látta, »húsz esztendő sűrűsödik egyetlen napban«" – jelentette ki Liu Sao-csi. És így folytatta: „... Az átmenet egész időszaka alatt, a szocialista társadalom felépítésének befejezéséig országunkon belül a fő ellentmondás a proletariátus és a burzsoázia, a szocialista út és a kapitalista út közötti ellentmondás, és az is marad."

Így vetették el a VIII. kongresszus által két évvel korábban adott elemzést. A fő ellentmondásról adott új meghatározást egyébként nem vették fel a harmincsoros villámhatározatba, amely pusztán a beszámoló helyeslésére szorítkozott, pedig a viták tizenkilenc napig

tartottak, 1958. május 5-étől 23-áig. S míg az 1956-os kongresszus küldötteinek felszólalásait közzétették, az 1958-as vita titkos maradt.

Ugyanígy nem esett szó sem a beszámolóban, sem a határozatban a népi kommunákról, noha két hónappal később „a paraszti tömegek követelésére" az egész országon végigsöpört a népi kommunák „mozgalma".

Ismeretessé vált, hogy az 1957 tavaszától 1958 tavaszáig tartó „nagy helyreigazítási kampány" során, amely megelőzte a kongresszus második ülésszakát, a párt sok tartományi vezetőjét és káderét kizárták vagy visszaminősítették mint renegátot, illetve „jobboldalit".

Ma már meg lehet kérdezni, hogy vajon ezzel már nem a kongresszus második ülésszakát „készítették-e elő", hogy az helyeselje a „fő vonalat", a „nagy ugrást". A Kína szocializálásával szemben álló igazi „jobboldaliakkal" együtt kiküszöbölhették azokat a „bizonyos személyeket" is, „akik bírálnak bennünket amiatt, hogy »túlzottan rajongunk a nagy méretekért és nagy sikerekért«, amiatt, hogy »a gyors sikereket és azonnali előnyöket hajszoljuk«, vagy akik azt mondják, hogy az építés ütemének meggyorsítása túlzottan »megfeszíti« az embereket, akik »amiatt nyugtalankodnak, hogy e politika alkalmazása egyensúlyzavart idézhet elő a termelés különböző ágai között« . . ." – hogy ismét csak Liu Sao-csi kifejezéseit használjam.

Ugyancsak ő ismertette „a Mao Ce-tung által felvetett jelszavakat", többek közt ezt is: „Három éven át keményen kell dolgoznunk, s akkor gyökeresen átalakítjuk országunk legtöbb vidékének arculatát."

Nos, megmutatkozott, hogy azoknak, akik felléptek a túlzott rajongás ellen, igazuk volt, míg Mao Ce-tung tévedett: három évvel később, 1961-ben, a helyzet sokkal rosszabb volt, mint 1957-ben és 1958-ban.

Az 1958-as híres „nagy ugrással" és a népi kommunák hirtelen megteremtésével kezdetét vette egy egyenlősdin alapuló rendszer uralma, amelynek elkerülhetetlenül össze kellett ütköznie az élet kemény valóságával, s 1959–1960 folyamán meg is kellett szűnnie.

Az utópikus célkitűzések, amelyek mindenhatónak tekintették a szubjektív adottságokat, mintegy előre jelezték azt a politikát, melyet a KKP vezetősége azokban az években követett, amikor az országot „a katonai vonal szerint kellett szervezni".

1958. augusztus 29-én a Hopej tartománybeli Petajhóban ülésező Központi Bizottság elfogadott egy határozatot „a népi kommunák felállításáról a falusi körzetekben" (ezt a dokumentumot azóta kivonták a forgalomból), és kijelentette: „Rendkívül valószínű, hogy a közeljövőben az egész országban nagy fellendülés fog bekövetkezni a népi kommunák megteremtésében, mi több, ez a fellendülés ellenállhatatlan erővel megy majd végbe . . ."

Valóban, két hónap alatt (augusztus–szeptemberben) az egész kínai falu népi kommunákba tömörült. Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy amikor augusztus folyamán kitűnő termés mutatkozott, a KKP vezetősége ezt a népi kommunáknak tulajdonította, amelyekre pedig már csak a betakarítás maradt – s azt is rosszul végezték el.

A petajhói határozat kimondta:

„A szövetkezetek fúziója során a személyi használatra fenntartott földparcellák általában közös művelésbe mehetnek majd át. A szétszórt gyümölcsösök átmenetileg magántulajdonban maradnak, s róluk valamivel később kell dönteni. A tagok hozzájárulási alapjának kérdését egy vagy két évvel később is meg lehet oldani, mert amilyen mértékben emelkedik a termelés és növekszik a jövedelem, ahogyan fejlődik a nép öntudata, ezek is automatikusan köztulajdonná válnak."

René Dumont azt írta, hogy a kínai paraszt „szocialista, anélkül hogy tudná". Íme, most kommunistává válik, „anélkül hogy tudná".

„A valóságban – folytatja a határozat – a nép kommunának közös

tulajdona már magában foglalja az össznépi tulajdon elemeit. Ezek az elemek szüntelenül növekedni fognak a népi kommunák folytonos fejlődése során, s fokozatosan el fogják foglalni a közös tulajdon helyét. A közös tulajdonról az össznépi tulajdonra való átmenet – folyamat. Némely helyen e folyamat kevesebb időt vesz majd igénybe – három vagy négy évet –, míg másutt hosszabb időt igényel, öt vagy hat vagy még több esztendőt . . ."

Láthatjuk, hogyan kezelik a kínai vezetők e bonyolult átalakulás kérdését, amely lassú fejlődéssel jár, s amelyhez a paraszttömegek részéről megértés, önkéntes csatlakozás szükséges.

S végkövetkeztetésül a határozat kimondta: „Véleményünk szerint a kommunizmus megteremtése országunkban nem a távoli jövőben fog bekövetkezni. A népi kommunák formáját fel kell tudnunk használni arra, hogy kipuhatoljuk a kommunizmusba való átmenet konkrét útját."

Úgy látszik, a KKP vezetőit valamilyen győzelmi mámor szállta meg. Kína közeledik a kommunizmushoz. A bőség nem késhet soká. A termelőerők elmaradottak? Meglehet, de majd az emberek akarata pótolja a hiányt . . .

Nagy vita alakult ki arról, hogy mi a szerepe az értéktörvénynek és az árutermelésnek abban a szakaszban, amelyben Kína van, s amelyet a kommunizmushoz való közeledés jellemez. Odajutottak, hogy teljes mértékben tagadták e két tényező befolyását. Jóllehet a szocialista rendszerben minden termelőnek, illetve a termelők minden csoportjának meg kell kapnia a közösségtől – a szükségleteinek legjobban megfelelő formában – a végzett munka mennyisége és minősége szerint számított bért, itt elvetették az anyagi érdekeltség és az egyenértékű csere elveit, hogy helyettük az önzetlenségre építsenek, pedig ez idegen volt a parasztok öntudatának adott színvonalától.

Igen tanulságos e szempontból a honani „Szputnyik" népi kommuna ideiglenes szervezeti szabályzatának néhány cikkelye:

„3. cikkely. – A kommunává fúzionált mezőgazdasági szövetkezeteknek, a nagy együttműködés kommunista szelleméhez méltóan, a kommunának kell átadniuk minden közös javukat.

Azoknak a szövetkezeteknek, amelyeknek hozzájárulása nagyobb, mint a többieké, nincs joguk semmiféle kárpótlásra, míg azoknak a

szövetkezeteknek, amelyek csekélyebb mértékben járultak hozzá a kommuna javaihoz, nem kell kárpótlást fizetniük."

Így tehát a magasabb jövedelmű szövetkezetek tagjai elszegényedtek annak következtében, hogy javaik egy részét a szegény szövetkezeteknek adták, amazok pedig gazdagodtak, anélkül hogy ennek fejében a legcsekélyebb munkát végezték volna. Az itt mutatkozó egyenlősdit kiterjesztették az egyének munkájának díjazására is:

„15. cikkely. – ... A kommuna minden tagja, bármilyen munkaerővel rendelkezzék is családja, ingyen élelmiszer-ellátásban részesül a gabonaneműekből.

16. cikkely. – A bérezési és gabonajuttatási rendszer alapja az, hogy a kommuna minden tagja ezt az elvet követi: »Mindenki képességei szerint.«"

A tétel másik fele – „mindenkinek munkája szerint" – eltűnt.

A „Szputnyik" kommuna ideiglenes szervezeti szabályzatát az egész kínai sajtó közölte mint követendő példát az egész ország számára (kivéve néhány körzetet, mint például Tibetet, ahol még a jobbágyrendszer uralkodott).

Íme, mit írt az Új Kína angol nyelvű bulletinje 1958. szeptember 24-i számában, azzal kapcsolatban, hogy Liu Sao-csi meglátogatta Honan egyik népi kommunáját: „A kommuna tagjai örülnek, hogy megkapják az élelmet és ezenkívül havonta még bizonyos pénzösszeget is" – írja és hozzáteszi: „Ha a kommunák megtehetik ezt, miért ne tehetnék ugyanezt az üzemek is? Liu Sao-csi elvtárs ezt mondja: »A munkások parasztok, s a parasztok is munkások . . .«"

Igen sajátságos felfogás ez a munkások és a parasztok azonosságáról egy olyan országban, amelyben a mezőgazdaság termelési eszközei még igen elmaradottak. Hadd jegyezzük meg azonban, hogy Liu Sao-csinek az a javaslata, mely szerint az üzemekben is olyan egyenlő elosztási rendszert kell bevezetni, mint a falvakban, sohasem vezetett sikerre, s csupán néhány hétig volt érvényben. Az 1958-as stílusban megalapított városi népi kommunák épp oly hamar feloszlottak, mint amilyen gyorsan megalakultak, kivéve néhány várost illetve munkásnegyedet.

Annak idején meglátogattam Hopej és Honan tartomány néhány népi kommunáját. Tagjaik „ingyen" kapták nemcsak a gabonát,

amely döntő jelentőségű a kínai élelmezés szempontjából, hanem a ruházatot is. A hajvágást, a házassági és temetési költségeket stb. szintén a kommuna fedezte.

A „mindenkinek munkája szerint" elvet elhanyagolhatónak tekintették, s ennek eredménye nem is váratott magára: a parasztok által végzett munka mennyisége és termelékenysége rohamosan csökkent. Az őszi termés egy része lábon maradt – különösen az ipari növények –, s a rosszul raktározott gabona sok helyen tönkrement.

E jelenségnek más okai is voltak. A népi kommunák óriási együttesek voltak, amelyek átlagosan mintegy harminc volt szövetkezetet, körülbelül 20–60 000 személyt fogtak egybe. A kommuna vezető szerve központosított módon osztotta el a munkaerőt. Ez abban az időszakban volt, amikor minden kínainak egy bizonyos időt valamelyik „kis népi kohónál" is dolgoznia kellett, s öntvényt és acélt kellett gyártania. A „népi kohók" mozgalma éppen az őszi betakarítás idején érte el csúcspontját.

Honan délnyugati részében, a hegyek lábánál, több kilométerre Ju körzet Pacsuen falvától magam is láttam az egyik ilyen „acéltermelési központot". A szomszédos kommunákból 20 000 parasztot gyűjtöttek itt össze, hogy kibányásszák az ércet és „helyi módszerekkel" vasat, majd acélt csináljanak belőle. A szekerek és lovak százai szállították a szenet egy távoli vidékről. Ezekre az emberekre és szállítási eszközökre szüksége lett volna a mezőgazdaságnak. S 1959-ben azt is megmondták nekünk, hogy az ily módon termelt acél alkalmatlan volt ipari felhasználásra. Nem is számítottak már rá a termelésben. Az acél egy részét fel lehetett ugyan használni ásók és kapák gyártására, de önköltségi áruk rendkívül magas volt.

Ju körzetből visszatérve átmentem Honan tartományon – a gyapot óriási területeken lábon rohadt.

Egész Kínában mintegy 60 millió embert mozgósítottak a „kiskohók" építésére és működtetésére. A mezőgazdaságot megfosztották a nélkülözhetetlen munkaerőtől.

1958 decemberében a Vucsangban összeült Központi Bizottság elfogadott egy határozatot „a népi kommunákra vonatkozó néhány kérdésről". Ez a határozat fenntartotta ugyan az augusztusi határozat megállapításait, de néhány jelentős korrekciót is fűzött hozzájuk.

„A nagyszerű terméseredmények alapján – mondta a határozat – számos népi kommuna alkalmazta az elosztásnak azt a rendszerét, amely az ingyenes ellátást és a bér formájában történő javadalmazást egyesíti... Azok a családok, amelyek számára régen nagy gondot okozott a mindennapi élelem előteremtése... immár ehetnek, anélkül hogy fizetni kellene érte. Más szavakkal, a legjelentősebb és legbiztosabb közsegélyben részesülnek."

Ez a „közsegély" azonban egy évig sem tartott: 1960-ban, 1961-ben és 1962-ben súlyos éhínség dühöngött.

A határozat ismét szólt „a kommunista tényezőkről, amelyeknek elkerülhetetlenül és fokozatosan növekedniük kell. Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni vagy éppen késleltetni a fejlődésnek ezt a folyamatát, s nem szabad a kommunizmust a távoli jövőbe száműzni". De valamivel odébb másról is szólt a határozat: „Annak érdekében, hogy támogassuk a kommunák tagjainak munkalelkesedését, s hogy könnyebben kielégíthessék sokrétű napi szükségleteiket, a kommunáknak fokozatosan növelniük kell tagjaik bérét... Minden olyan elsietett kísérlet, amely feladja a »mindenkinek munkája szerint« elvet s helyébe a »mindenkinek szükségletei szerint« elvet állítja, vagyis minden olyan kísérlet, hogy bevezessék a kommunizmust akkor, amikor ennek feltételei még nem értek meg, kétségtelenül utópista felfogásról tanúskodik, amely nem vezethet sikerre."

Ezt az „utópista felfogást" nem néhány rosszul tájékozott káder képviselte, mint ahogy el szerették volna hitetni, hanem maga a pártvezetőség, amely 1958 augusztusától kezdve bátorította és terjesztette az országban ezt a felfogást. A közvetlenül tapasztalt kudarc több realizmusra intett, s ezért a decemberi határozat rámutatott:

„A kollektív tulajdonnak össznépi szocialista tulajdonba való átmenete, a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet egyaránt a termelőerők fejlettségének bizonyos színvonalától függ. A termelési viszonyok meg kell hogy feleljenek a termelőerők jellegének, s bizonyos változásokat csak akkor lehet elérni a termelési viszonyokban, amikor a termelőerők eljutottak a fejlődés bizonyos stádiumába. Ez alapvető elve a marxizmusnak."

Többé tehát nem esett szó arról, hogy egyes vidékeken három

vagy négy év alatt, másutt pedig öt vagy hat év alatt el lehet jutni az össznépi tulajdonhoz.

„A magasan fejlett modern iparral, mezőgazdasággal, tudománnyal és kultúrával rendelkező szocialista ország felépítése ... mostantól számítva tizenöt–húsz esztendőt vagy még több időt igényel."

Íme, egy fontos helyreigazítás: már nem beszéltek arról, hogy viszonylag igen gyenge iparral, elmaradt mezőgazdasággal s a nép létszükségleteit alig kielégítő termeléssel áttérnek a kommunizmusra. Ugyanitt azonban újra csak visszaestek az utópiába. Ugyanez az 1958 decemberi határozat tudniillik a következőt is leszögezte:

„Elég, ha lelkiismeretesen általánosítjuk azt a tapasztalatot, hogy milyen rendkívül bőséges terméseredményeket biztosított a mélyszántás, a gondos növényápolás, a réteges műtrágyakiszórás és az ésszerű, szoros ültetés. Ki fog derülni, hogy a megművelhető földek területe nem is elégtelen, hanem igen számottevő ... Mindent el kell követnünk, hogy az elkövetkező néhány év során fokozatosan, mondjuk kétharmadával csökkentsük – a helyi feltételekhez igazodva – a jelenlegi vetésterületet. Az ily módon felszabaduló föld egy részét parlagon lehetne hagyni vagy pedig takarmánynövények termesztésére lehetne fordítani. A többi területen erdősítésbe lehetne kezdeni, víztárolókat építeni s nagyméretű virág- és dísznövénytermesztést folytatni a síkságokon, a hegyekben és a vizek felszínén. Ezzel valóságos kertté lehetne átalakítani az ország egész földjét."

Emlékszünk a „kísérleti parcellákra", amelyeken valóban rendkívül bőséges volt a termés 1958 őszén. Ezek a parcellák általában 1–2 „mu"-t tettek ki, vagyis 20–40 négyszögölet. Ötször-tízszer annyi trágyát szórtak szét rájuk, mint másutt; jelentékeny mennyiségű munkaerőt használtak; gyakran a kommuna minden féregirtó szerét ezek számára tartották fenn. Az ily módon megtermelt rizs önköltségi ára mértéktelenül magas lett.

1956-ban a VIII. kongresszus rámutatott: „A lehetőségek határai között további új földeket kell feltörnünk, növelnünk kell a megművelhető földek területét, s elsőbbséget kell biztosítanunk a gabonatermelés fejlesztésének."

S valóban, ez volt az az út, amely biztosíthatta a mezőgazdasági termelés egyenletes növelését. A mélyszántás és a szoros ültetés –

azon túl, hogy hatalmas munkabefektetést igényelt – bizonyos határokat nem léphetett túl az eredmény veszélyeztetése nélkül. Néhol a meddő altalajt forgatták felszínre a termőtalaj helyére. 1959 tavaszán hatalmas területeken kellett „ritkítani", mert a túl szorosan ültetett növények elnyomták egymást...

Megtaláltam annak a beszélgetésnek a szövegét, amelyet 1959 márciusában folytattunk Kína egyik központi tartományának párttitkárával. „Jelenleg – mondotta nekünk – a népi kommunák a teljes bért nem egyenlően elosztva, hanem a végzett munka arányában fizetik ki a munkacsapatoknak, a munka eredményétől függetlenül."

A munkacsapatokon belül az egyes tagok által szerzett munkaegységek szerint osztották szét a kapott összeget. „Nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk a munka javadalmazásának – mondotta a titkár –, és meg kell jutalmaznunk azokat, akik túlteljesítik a kitűzött célokat. Az elérendő célokat oly módon tűztük ki, hogy mindegyik csapat haladhasson, elérhesse, sőt túlszárnyalhassa ezeket a célokat. Így azután mozgósítottuk a tömegek kezdeményező erejét a jobb termés elérésére."

Messze kerültünk tehát az 1958 nyarán indítványozott egyenlősdi szellemű elosztástól.

Ugyanígy felülvizsgálták azt is, hogy miként osszák szét a munkaerőt a különböző feladatokra, a mezőgazdasági munkára, a víztárolásra és a népi kommuna ipari feladataira, mert meg kellett szüntetni a földművelésben támadt munkaerőhiányt.

Ami a „mélyszántást" illeti, a párttitkár fenntartásokkal élt. A szántás nagy részét 18–22 centiméter mélyen végezték a magas hozamú földeken, s helyenként 30 centiméter mélységig is elmentek. Ezen túl azonban az altalaj felkerül a felszínre, s nem keveredik össze a művelhető földdel. „Ami a szoros ültetést illeti, bizonyos határokig ezt az elvet követjük. Elmehetünk addig, hogy 300–400 000 palántát ültetünk egy mu földbe. Nehéz elmenni addig, hogy 700–800 000-et ültessünk. Ez igen sok munkaerőt követel, holott nekünk, parasztoknak, csak természetes trágyánk van. Talán a normálisnak 160 százalékáig tudjuk növelni az ültetési arányt. Ezen túl már nehéz lenne jó eredményt elérni."

A pekingi vezetők határozatait jellemző voluntarizmus beleütkö-

zött a tartományi és helyi vezetők tapasztalatból eredő józan gondolkodásába, akik egész egyszerűen visszautasították azt, hogy túlmenjenek a lehetséges határon.

Megfontolt agronómusok is óvtak a túlzások ellen. Őket „akadémikus tekintélyeknek" bélyegezték, akikből a könyvszagú tudás kioltotta a kezdeményező szellemet. A tapasztalt parasztok ellen, akik gyakran osztoztak az agronómusok véleményében, a hevülékeny fiatalok osztagait állították sorompóba, akik vad lendülettel vetették bele magukat a „nagy ugrásba".

És azt is meg kell mondanom, hogy ebben az időben a külföldi tudósítók is megszédültek a mesés terményeredményeket hírül adó sürgönyöktől. A párt vezetősége és a kormány addig bizonyítékát adta szerénységének, s így nem volt okunk arra, hogy kételkedjünk a hivatalosan bejelentett nagyszerű sikerekben.

A NÉPI KOMMUNÁK VISSZAESÉSE

A Központi Bizottság egyik, 1958. december 17-én kiadott közleménye bejelentette, hogy az élelmiszernövények termelése az 1957. évi 185 millió tonnáról 1958-ban 375 millióra, vagyis több mint a kétszeresére emelkedett. A következő évre „körülbelül 525 millió tonna" termelését tűzték ki célul, vagyis az 1958-as rendkívüli terméshez képest is 40 százalékos újabb emelkedést terveztek. Ami a gyapotot illeti, a termelés az 1957. évi 1,64 millió tonnáról 1958-ban 3,35 millióra (vagyis szintén több mint a kétszeresére) emelkedett, és 1959-re „körülbelül 5 millió tonnát" (tehát újabb 50 százalékos növelést) írtak elő. S végül, az acéltermelés 5 millió tonnáról 11 millióra emelkedett, és 1959-re mintegy 18 millió tonna megtermelését irányozták elő.

Ez valóban rendkívül „nagy ugrás" volt. A világ sohasem látott még ehhez hasonlót, s bár meglepődött, örült a kínai nép sikerének. Néhány hónap alatt igazolódott, hogy a népi kommunák megsemmisítő fölényben vannak a többi szocialista országban alkalmazott szövetkezeti formákkal szemben.

A kiábrándulás nem késett sokáig. 1959 tavaszának végén a párt

felhívást adott ki, hogy minden eszközzel növelni kell a megművelt föld területét: megművelték az árkok és folyók partját, az utak szegélyét, de nem azért, hogy virágokat, hanem hogy élelmiszernövényeket ültessenek oda.

Ezután történt, hogy 1959. augusztus 2. és 16. között Lusanban (Csianghszi) ülést tartott a Központi Bizottság, s ennek végeztével közleményt adtak ki, amely bejelentette, hogy az 1958-ra megadott számok „egy kissé túl magasak voltak". A becslést nem jól hajtották végre. „Egyébként pedig a nagyszerű őszi termés betakarításához szükséges munkaerőt nem megfelelő módon osztották szét, s az aratásnál, cséplésnél és behordásnál nem jártak el a kívánt gondossággal."

Ki volt a felelős? Hát nem a párt vezetősége hirdette meg, hogy százezerszámra építsék a „kiskohókat"? A népi kommunák központosított szervei, amelyeknek tíz- és tízezer embert kellett vezetniük és amelyek bürokratikus módon osztották szét a munkaerőt, nem a pártvezetőség kreációi voltak?

Bárhogyan történt is, az új közlemény szerint az élelmiszernövények termelése 250 millió tonna volt (nem pedig 375 millió), s a gyapot eredménye 2 100 000 tonna (nem pedig 3 350 000). A megtermelt használható acélmennyiség nem 11 millió tonna volt, hanem 8 millió.

Az élelmiszernövényekre vonatkozólag 1959-re nem is adtak meg tervszámot. Ami az acélt illeti, 18 millió tonnáról 12 millióra csökkentették a tervet.

Az új adatok értékelésénél figyelembe kell vennünk azt is, hogy a KKP vezetőségének mindenképpen sikereket kellett felmutatnia a „nagy ugrás" politikájában. Sok minden jogosít fel arra a feltevésre, hogy a helyreigazított adatok is magasan a valóság felett lebegtek.

De a Központi Bizottságnak ugyanebben a közleményében volt egy másik érdekes pont is, amely arról adott számot, hogy ellenzék van magán a párton belül:

„A főveszély jelenleg a jobboldali opportunizmus, amely kezd kifejlődni bizonyos káderekнél. Ezek nem arra törekednek, hogy minden eszközzel végrehajtsák azokat a feladatokat, amelyek az objektív feltételek és a szubjektív erőfeszítések alapján sikerrel megoldhatók lennének... Ezek rágalmazó módon a kispolgárság hisztérikus moz-

galmainak minősítették a nagy ugrást és a népi kommunák általánossá válását... A teljes ülés felszólítja a párt bizottságait, hogy minden szinten bírálják és eltökélten győzzék le ezeket a téves jobboldali opportunista eszméket, amelyek bizonyos kádereknél feltűntek, őrködjenek mindig azon, hogy a helyes politika érvényesüljön a parancsnoki poszton, mozgósítsák teljes mértékben a tömegeket, s fejtsenek ki minden erőfeszítést annak érdekében, hogy teljesítsék és túlszárnyalják a nagy ugrás erre az évre előirányzott tervét."

Így tehát már 1959-ben szembeszegültek pártkáderek a KKP vezetősége által meghirdetett utópikus tervekkel. De hogyan is lehetett volna ez másképp? Kinyilatkoztatni azt, hogy az élelmiszernövények 1959-es termése érje el az 525 millió tonnát, annyit jelentett, mint azt indítványozni minden tartománynak, minden népi kommunának, minden munkacsapatnak, hogy teljességgel elérhetetlen célokat valósítson meg.

1959-től kezdve mind a mai napig egyetlen termelési adatot sem közöltek többé Kínában. De minden tény arra mutat, hogy az 1958-ra vonatkozó helyesbített adat, a 250 millió tonna, s az az indítvány, hogy „jelentékenyen szárnyalják túl" 1959-ben az első ötéves terv átlagos évi növekedési arányát (a 3,7 százalékot), nagyon messze volt a kínai mezőgazdaság valóságos lehetőségeitől.

Nyilvánvaló, hogy a „nagy ugrás", ahogyan azt a KKP vezetősége elképzelte, csődbe jutott. E csőd részben a „természeti csapások", vagyis a rossz éghajlati feltételek következménye volt, részben azonban a KKP vezetői által elkövetett hibákkal magyarázható. Ezt egyébként a Központi Bizottság 1962 szeptemberében Pekingben tartott 10. teljes üléséről kiadott közlemény is elismerte:

„Annak ellenére, hogy több egymást követő éven át súlyos természeti csapások sújtottak bennünket, és fogyatékosságok, hibák mutatkoztak munkánkban, a népgazdaság helyzete 1961-ben egy kicsit jobb, mint 1960-ban volt, és ebben az esztendőben egy kicsit jobb, mint 1961-ben volt."

Ez volt az utolsó alkalom, hogy fogyatékosságokról és hibákról lehetett hallani. Ezt követően a nehézségeket – a Szovjetuniónak tulajdonítják. Erre a kérdésre még vissza fogunk térni.

Mindenesetre az 1962-es közlemény megállapította: „Rá kell mu-

tatni arra, hogy bizonyos területeken nem végeztük jól a munkánkat. Így például egynémely termelőbrigádnak, ipari és kereskedelmi vállalatnak – vezetőik alkalmatlansága miatt – vagy csökkent a termelése, vagy pedig azt kellett tapasztalnia, hogy a tömegek rossz szemmel néznek rá."

A közlemény most először állapítja meg, hogy „a párton belül megjelent a revizionista ideológia", s elárulja, hogy „a Központi Bizottság 1959 augusztusában, Lusanban tartott 8. teljes ülésének nagy történelmi jelentősége, hogy megtörte a jobboldali opportunizmus, a revizionizmus támadását és ezzel megvédte a párt vonalát és egységét".

Létezett tehát egy erős ellenállás a pártban, nevezetesen az alkalmatlansággal vádolt középkáderek között, valamint a nép körében, amely igencsak illetékes volt az elkövetett hibák megítélésére, hiszen a saját bőrén érezte következményeiket.

Miközben hadjáratot folytattak a „jobboldali opportunisták", illetve „revizionisták" ellen, akik védelmezve a dolgozók anyagi érdekeltségének lenini elvét, rámutattak, milyen veszélyeket rejt magában, ha rá akarják kényszeríteni a paraszttömegekre az egyenlősdit, a KKP vezetői a tények kényszerítő hatása alatt különféle békítgető intézkedéseket hoztak a parasztokkal kapcsolatban, amelyek, ha jól megnézzük, igazat adtak a „revizionistáknak".

Az 1958-tól 1962-ig tartó időszak alatt a népi kommunákat – bár nevüket meghagyták – teljesen átalakították. S a változás éppen ellentétes irányú volt azzal, amit megalakulásukkor célul tűztek ki.

1958-ban a népi kommuna volt a tulajdonosa az összes termelési eszközöknek, sőt annál többnek is. A „Renmin Ribao" példának állította a siangseni kommunát (Anhuj tartomány), ahol „minden lakóház a kommunáé". A személyi javaknak ez a „kommunizálása" 1958 kora őszén sok vidéken megtörtént.

A „Szputnyik" kommuna ideiglenes szervezeti szabályzata, amelyről fentebb már beszéltünk, s amelyet példaképnek állítottak, kikötötte, hogy „a kommunákba lépő mezőgazdasági szövetkezetek tagjainak minden személyes használatra meghagyott földet át kell adniuk a kommunának, s köztulajdonba kell bocsátaniuk minden birtokukban levő termelési eszközt... háztelket stb.".

Honanban azok a kommunák, amelyeket akkoriban meglátogattam, köztulajdonba vették a parasztcsaládok által régebben vásárolt varrógépeket. Hopej tartomány paotingi körzetében a parasztokat kötelezték, hogy adják át a kommunának kerékpárjaikat.

Ez idő tájt felszólították a parasztokat, hogy a boldogságot ne a „kis családban" (vagyis egyszerűen a családban) keressék, hanem a „nagy családban", vagyis a kommuna kollektív életében, „a szervezés katonai vonalában".

1959 januárjában a sajtó beszámolt azokról a vitákról, amelyek a közösségi élet felfogása körül bontakoztak ki. A „Renmin Ribao" január 8-i száma cikket közölt arról, hogy mi a „kapcsolat a kollektív élet és az egyéni szabadság között a népi kommuna megalapítása után".

A Sanhszi tartománybeli Nan Van kommuna egyik vitáján „egy paraszt azt mondja, hogy a népi kommuna bevezette a kollektív életet, de a szervezés katonai vonalával kevés helyet hagyott az egyéni szabadságnak stb. Többen osztoznak ebben a véleményben" – közölte a „Renmin Ribao".

Január 13-án ugyanez az újság beszámolt egy másik vitáról, amely a szintén Sanhszi tartománybeli Csunghua kommunában zajlott le: „Először Csan Se-tung paraszt kért szót, és azt mondta, hogy most mindenki együtt eszik. Létezik-e még a család? Véleményem szerint a családom többé nem a családom, hanem csupán hálóhelyem, mert mindennap csak azért megyek haza, hogy lefeküdjem . . ."

A „Renmin Ribao" hosszan felel erre, s kifejti, hogy a kollektíva, ez a „nagy család", széttörte a régi családot, amelyben a feudális pátriárka uralkodott – ami igaz –, s hogy a népi kommunák megalapítása óta az emberek jobban esznek, jobban öltözködnek, s hogy „háromesztendei erőfeszítés" és a „katonai vonal szerint szervezett munka" után el fognak érni egy bizonyos bőséget és meg fogják találni a boldogságot.

A valóságban a KKP vezetésének hibái és a rossz időjárás együttesen azt eredményezték, hogy az elkövetkező három év során igen nagy nehézségek jelentkeztek a termelésben és az ellátásban. Hála a fejadag szigorú megállapításának (kategóriától függően havonta 13–20 kiló gabona), az éhínséget el lehetett kerülni, de némely körzetben

súlyos élelmezési nehézségek mutatkoztak. Észak legtöbb tartományában alapvető élelmiszerként a köles és a cirok helyettesítette a rizst és a búzát. Az emberek meggyengült szervezetét gyakran sújtották betegségek. A munka mennyisége és termelékenysége erőteljesen csökkent.

Nem egészen egy évvel a népi kommunák megjelenése után elkerülhetetlenül hozzá kellett fogni, hogy korrigálják a KKP vezetőinek utópista vonalát. 1959. június 9-én a „Hopej Ribao" ezt válaszolta egy olvasónak: „Azokat a kerékpárokat, amelyek létfenntartási eszközök voltak, visszaadták előző birtokosaiknak. Ha a kerékpárok közben elromlottak vagy eladták őket, méltányos kártérítést adtak a tulajdonosoknak." A kommuna központi szervezete 1959 nyarán már nem volt többé az összes termelési eszközök tulajdonosa, a munkaerő és a termelési tervek mindenható szervezője. Új rendszert léptettek életbe, „a három fokozatú tulajdon rendszerét", amelynek a kommuna, a brigádok és a munkacsapatok képezték alapját. A brigádok, amelyek nagyjából a régi szövetkezeteket képviselik, a kommuna termelési és számviteli egységei lettek. 1960-ban már az ő hatáskörükbe tartozott a legtöbb olyan jog, amely addig a kommuna bizottságát illette meg: a termelési eszközök tulajdonjoga, a termelés tervezése, a jövedelem elosztása és az alapok felhalmozása.

1961–1962-ben a népi kommunák újabb revíziója ment végbe. Egyre nagyobb jelentőséghez jutottak a munkacsapatok. A „Vörös Zászló" 1961. 15–16. száma cikket közölt „A népi kommunák alapvető rendszeréről a jelenlegi szakaszban" címmel, és abban a következőket állapította meg:

„... A parasztok öntudatának színvonala, akik most léptek át a szövetkezetekből a népi kommunákba, természetesen korlátozott. Így például jobban és közvetlenebbül érdeklődnek a brigádok és munkacsapatok iránt, mint a népi kommuna iránt. Épp ezért jelenleg nem tudják elfogadni sem a kommunán alapuló tulajdonrendszert, sem az össznépi tulajdon rendszerét."

Messze voltunk már a Központi Bizottság ama közleményétől, amely három évvel azelőtt bejelentette, hogy a közös tulajdonról az össznépi tulajdonra való átmenet a legtöbb esetben 3–6 év alatt meg

fog történni, s hogy a népi kommunákat a néptömegek sürgető követelésére hozták létre.

A „Vörös Zászló" cikke most rámutatott arra, hogy „a brigád úgy tekintendő, mint a népi kommuna független üzemegysége, a csapat pedig e föderatív gazdasági szervezet termelési alapegysége". Megtudjuk még, hogy „a brigád termelési terve a csapatok terveire alapozódik", s hogy ez utóbbiaknak szervezési és felhasználási joguk van „a munkaerő, a föld, a jószágok és a gazdasági felszerelés tekintetében".

Ez a fejlődés a továbbiakban folytatódik: a csapatok döntenek a jövedelem elosztásáról és saját felhalmozási alapot hoznak létre.

A népi kommunák tehát megőrizték ugyan a nevüket, de már egyáltalán nem voltak azok, amik 1958-ban. Csupán azt a közigazgatási és állami ellenőrzési hatáskört tartották meg, amely azelőtt a körzeté volt. Műhelyeket, olykor kis helyi üzemeket is irányítottak, de csupán elenyésző százalékot kaptak a munkacsapatok jövedelméből.

Már 1959-ben visszaadták az egyéni használatra szolgáló kis földdarabokat a parasztoknak, s egyben arra biztatták őket, hogy háztartásuk keretei között foglalkozzanak sertés- és szárnyastenyésztéssel. Ennek eredménye hamar megmutatkozott a sertésállomány növekedésében. Visszaállították az 1958-ban eltörölt egyéni parcellákat, amelyek termelése sokban hozzájárult a falusi és városi piacok ellátásához az 1960–1962-es nehéz esztendők során. Különösen a zöldség-, szárnyas- és húsellátást könnyítették.

A dolgozók anyagi érdekeltségének elvét s a munka mennyisége és minősége szerinti jövedelmezést szintén visszaállították, s ez is ösztönözte a termelékenységet. Tény, hogy a kommunizmus 1958-ban bejelentett „csírái" eltűntek, de a dolgok állása által kikényszerített rendszabályok pozitív hatást gyakoroltak, és a termelés 1963-tól kezdve fokozódott. E rendszabályok következtében megjavult az életszínvonal a falvakban és a városokban. Bizonyos gazdag vidékeken néhány ésszerű méretű népi kommuna, amelynek különösen erős gazdasági alapja volt, megmaradt mint termelési és elszámolási alapegység.

Ezek kivételek, amelyek erősítik a szabályt, és azt bizonyítják,

hogy amikor a termelőerők elértek egy bizonyos magasabb színvonalat, amikor az anyagi és technikai alap erős, amikor a munka szerinti elosztás elvét alkalmazzák, viszonylag nagy, népi kommuna típusú szervezetek is létezhetnek és fennmaradhatnak. De ezek a valóságban egyszerűen magasabb típusú nagy szövetkezetek, amelyekben igen csekély részt tesz ki az „össznépi jellegű" tulajdon.

VISSZATÉRÉS A „NAGY UGRÁSHOZ"?

A „fogyatékosságok és hibák" között, amelyeket Csou En-laj 1959. augusztus 26-i beszámolójában „a népgazdasági terv fő céljainak felülvizsgálásáról" szólva felsorolt, a következőket is említette:

„A fő nehézségek abból erednek, hogy a termelési célokat egy kissé magasra emeltük, az alapvető jellegű beruházások skálája szélesebb volt a kelleténél, s a munkások és alkalmazottak számának növekedése túlságosan meggyorsult. Emiatt bizonyos problémák mutatkoztak a munkaerő-elosztásban, a nyersanyag szétosztásában, az alapok felhasználásában és a termékek minőségének megjavításában, s mindez bizonyos aránytalanságot idéz elő a népgazdasági ágak között..."

A vallomás hordetejének csökkentésére használt határozók, névmások és jelzők ellenére a valóság az, hogy a célok sokkal magasabbak voltak a reálisnál, a beruházási program nagyon is túlméretezett volt, és a gazdaság aránytalan fejlődéséből igen sok probléma fakadt.

Mostanában szokás a „revizionistákat" – mindenekelőtt az SZKP-t és a szovjet kormányt – vádolni azzal, hogy ők okozták Kína 1963-ig bekövetkezett súlyos nehézségeit. S a kapitalista országokban a burzsoázia buzgón merít is e propagandaforrásból.

Láttuk az imént, hogy a KKP vezetősége először a párt és a kormány bizonyos középkádereit vádolta azokkal a hibákkal, amelyeket ő maga követett el. Amikor azonban a Szovjetunióval szembeni ellenségeskedés a pekingi politika egyik alapköve lett, a „nagy ugrás" megalapozatlan irányelveiből következő nehézségekért a Szovjetunióra hárították a felelősséget. Ebből hármas előnyük származott:

a KKP vezetősége ezek szerint sohasem tévedett; a középkáderek is jól jártak, mert ezután nem őket vádolták; s végül eggyel több fegyvert vethettek be a szovjet vezetők ellen.

Abban a cikkben, amelyet 1963. szeptember 6-án egyidejűleg közölt a „Renmin Ribao" és a „Vörös Zászló" „Az SZKP vezetősége és a köztünk fennálló nézeteltérések" címmel, ezt olvashatjuk:

„Júliusban (1960-ról van szó) a szovjet kormány hirtelen döntéssel és egyoldalú módon egy hónap alatt visszahívott minden Kínában dolgozó szovjet szakértőt, s ezzel több száz megállapodást és egyezményt szegett meg . . ."

A vétkeseket tehát megtalálták.

Itt több megjegyzést kell tennünk. Először is: a népgazdaság aránytalansága, egyensúlyzavara, amelyet Csou En-laj 1959 augusztusában jelzett, nem következhetett a szovjet szakértők eltávozásából, hiszen erre *egy évvel később* került sor. Az aránytalanságot az okozta, hogy a tervet a „nagy ugrás" idealista elgondolásaira alapozták, s az egyáltalán nem felelt meg a Kína rendelkezésére álló termelőerők lehetőségeinek. Így történt, hogy néhány iparág fejlődése lelassult, hogy bizonyos üzemek átmenetileg beszüntették a termelést nyersanyaghiány miatt. Így például az északkeleti és a vuhani vasipari központ nagyolvasztói beszüntették működésüket, mert az üzemek és bányák nem szállítottak elegendő kokszot és ércet, a szállítások elakadtak, és némely láncszem túl gyengének bizonyult a terv által előírt ütem követésére.

Ebben az időszakban több utazásom során is láttam, hogy a városok körül szinte mindenfelé félig felépített, elhagyatott üzemek terülnek el. A vasbeton csontvázak úgy meredeztek, mint a romok, s köztük olykor új gépeket lehetett látni, kitéve az időjárás viszontagságainak. „Az alapvető jellegű beruházások skálája szélesebb volt a kelleténél" – mondotta Csou En-laj. A valóságban az előírt ütem mértéktelenül gyors volt a gazdaság állapotához képest, s az egyensúly felborult.

Kína hirtelen csökkentette a szocialista országokkal folytatott külkereskedelmét, kijelentve, hogy a helyzet kényszerítette erre. Egymás után mondta le a Szovjetunióval, Csehszlovákiával, az NDK-nak adott rendeléseit, s ezzel károkat okozott az említett országok gazda-

ságának. A csehszlovákok például a kínai kormány rendelésére turbinákat és duzzasztó berendezéseket gyártottak, amelyek speciálisan a tervezett kínai építkezések számára készültek. A kínaiak előzetes figyelmeztetés nélkül visszavonták a rendelést, noha a termékek egy része már megérkezett Kínába, más részük útban volt, harmadik részük pedig a gyártás befejező stádiumában állt. Ez csupán egyetlen példa a sok közül.

A másik megjegyzés arra vonatkozik, hogy milyen körülmények idézték elő a Szovjetunió és a legtöbb szocialista ország szakértőinek távozását.

1959-től kezdve a szakértők többé semmiféle hasznot nem hajtottak Kínában: tanácsaik falra hányt borsók maradtak, vagy ellenségesen visszautasították őket, mert nem feleltek meg a Pekingben bürokratikusan megszabott előírásoknak, melyek a „nagy ugrás" jegyében születtek.

Sok szakértőt ismertem, szovjet és csehszlovák műszakiakat, akik a vasiparban vagy a duzzasztógátak építésénél dolgoztak. Jóval azelőtt, hogy elutazásukról döntöttek volna, sokszor hallottam tőlük teljesen egybehangzó kifakadásokat. Panaszaikat egy francia szólásmondással lehetne összegezni: úgy fogadták őket az üzemekben, illetve az irodákban, mint a kutyákat a tekepályán. Teljesen elszigetelődtek. Ebben az időben igen sok gép mondta fel a szolgálatot, mert a szakértők tanácsai ellenére a megszabott maximumokon túl működtették őket, hogy ezzel is elősegítsék a „nagy ugrást". Ez nem legenda. A szocialista országok mérnökei és technikusai, akik Kína megsegítésére jöttek, hovatovább a „rossz szellemek" kategóriájába kerültek, mint olyanok, akik semmit sem értenek a tömegek kezdeményező készségéből és a szubjektív tényezők erejéből.

1959 vége felé és különösen 1960 elején a vállalatok felelős politikai vezetői közül néhányan előbb alattomos, majd nyíltabb kampányba kezdtek a szakértők körében, hogy befeketítsék az SZKP és a szovjet kormány vezetőségét, ami természetesen felháborodást váltott ki a szakértőkből. Tény, hogy sokan közülük kérték, hadd térhessenek vissza hazájukba, mert úgy látták, hogy haszontalanokká váltak és ellenséges légkört éreztek maguk körül. Ilyen feltételek

előzték meg az 1960 júliusában bekövetkezett hirtelen visszahívásukat.

Tény, hogy 1958 óta az ipar és a mezőgazdasági hidraulika területén történt haladás. De mindezt kevésbé anarchikusan és sokkal olcsóbban is el lehetett volna érni, ha meghallgatják azokat a kínai közgazdászokat, akik óvtak a sietségtől és felhívták a figyelmet a várható gazdasági egyensúlyzavarra. Több mint három esztendőre volt szükség azután, hogy „rendbehozzák és megszilárdítsák" a túlságosan elsietett 1958-as létesítményeket.

A „népi kommunák" – úgy, ahogyan ma működnek Kínában, s nem úgy, ahogyan Mao Ce-tung akarta megteremteni őket 1958-ban – bebizonyították, hogy hatékonyak lehetnek, különösen az időjárási viszontagságok elleni sürgős harc eseteiben. A kommunák megkönnyítették a brigádok és munkacsapatok bizonyos időre szóló erőfeszítéseinek koordinálását, valamint a terv által kijelölt feladatok ellenőrzését. A kínai parasztság egyébként is hozzászokott történelmileg ahhoz, hogy a természeti csapások ellen periodikusan, kollektív erőfeszítéssel védekezzék.

A „népi kommuna" megmaradt mint elnevezés, és úgy is, mint egy – gazdasági szempontból kevéssé jelentős – központi mag, amely alkalmas lehet a fejlődésre. Ha ez a fejlődés fokozatos, ha a gépesítés és a mezőgazdasági termelés fejlődése kíséri, a népi kommuna valamikor – ha majd a kínai mezőgazdaság már modernizálódott, húsz vagy talán harminc év múlva – megfelelő keret lehet egy erőteljesebb ütemű társadalmi átalakulás számára. De ha ezt a fejlődést önkényes módon ismét erőltetik, ha az „önzetlenséget" a szervezeti téren és a mindennapi életben érvényesített „katonai vonallal" kényszerítik ki, bármilyen haladást érjenek is el „Mao Ce-tung eszméinek tanulmányozásában", a kínai paraszt vissza fogja utasítani ezt a haladást, s valószínűleg nem szavakkal, hanem úgy, hogy kevesebbet dolgozik, mint ahogyan 1959–1960-ban láttuk.

A „nagy ugrás" politikája a tudományok területét is érintette. A „Vörös Zászló" 1958. október 1-i száma szerint azok a tudósok, akik azt hangoztatták, hogy „a laikusok nem irányíthatják a szakértőket", ellenséges magatartást tanúsítottak „a politikai vezetés elsőbbségének" elvével szemben. Akkoriban nemcsak azt akarták,

hogy a marxista felfogás, a dialektikus materializmus módszerei felé „vezessék" a szakértőket – tudniillik azokat, akik még 1949 előtt szerezték képzettségüket –, ami természetesen kívánatos volt. Arról volt szó, hogy szakterületükön irányítsák őket a „nagy ugrás" új normái szerint. Azt követelték tőlük, hogy „vessék el az egyéni tehetség fogalmát", hogy teljes egészében a kollektív munkának rendeljék alá magukat és közvetlenül kapcsolódjanak be a termelőmunkába.

A „nagy ugrás" a „tudomány csúcsai meghódításának" jelszava alatt az elméleti kutatások területére is behatolt. Valóságos versenyfutás folyt, milyen téren lehet alkalmazni e politikát. Ezer és ezer tervet vetettek fel az intézetekben, egyetemeken és műszaki főiskolákon, több lelkesedéssel, mint ésszel. Jól emlékszem arra az 1958-ban elfogadott „határozatra", amely szerint két éven belül meg kell találni a rák kórokozóját és gyógymódját.

Az eredmények e téren is kiábrándítóak voltak. Egyfelől a „nagy ugrás" bizonyos mértékig elősegítette a vulgarizálást, másfelől viszont a pragmatizmus kezdte megfojtani az alapkutatást és fékezni a haladást. Óriási rendetlenség támadt, a tudomány szervezeti struktúrái felbomlottak.

A valóság kikényszerítette, hogy visszatérjenek egy bizonyos liberalizmushoz, amely ellenőrzés alatt állt ugyan, de lehetővé tette a tudósoknak, hogy a kísérleti tudomány haladása számára megfelelő fogalmakban fejezzék ki magukat.

1962-ben a „Vörös Zászló" „A műszaki haladás politikájának tudományos elemzése" c. cikkében kijelentette, hogy figyelembe kell venni a tudósok véleményét, el kell fogadni azt a tényt, hogy technikai kérdésekben különbségek és viták lehetnek, s nem szabad adminisztratív hatalommal berekeszteni ezeket a vitákat, „mert az alapvető tudományos ismeret és a technológia nem osztályjellegű".

A közgazdászok véleményét, amelyet néhány hónapon át elutasítottak, most ismét figyelembe vették. A gazdasági élet 1959 végén elkezdett „rendbehozási és megszilárdítási" időszakában ismét érvényessé tették a különböző szektorok közötti egyensúly fogalmát, miután előzőleg keményen megbírálták. 1962 táján a gazdaságot részben „rendbehozták", annak ellenére, hogy a három év alatt természeti csapások sújtották Kínát. Az ország hűhó nélkül ismét elindult

a megbízható haladás útján, a politikai gazdaságtan marxista alapelveit követve.

Mao Ce-tung – 1958-as kudarca miatt – szótlanul eltűrte e „rendbehozási" politikát, amely rácáfolt az ő aránytalanságot okozó „nagy ugrás" teóriájára, amelyet azonban a Központi Bizottság többsége a jelek szerint ennek ellenére jóváhagyott. Mindamellett érthető, hogy Mao ebben az időben felhasználhatta nagy tekintélyét arra, hogy megakadályozza a pártkongresszus egybehívását, hiszen az az ő téziseivel ellentétes vonalat szentesíthetett volna.

A „kulturális forradalom" elindítása óta közzétett vádaskodó anyagok azt mutatják, hogy az ellenzéknek felrótt legtöbb „bűnt" 1961–1962-től kezdve követték el.[2] S valóban minden jel szerint ebben az időszakban robbant ki a nyílt nézeteltérés a pártvezetőségben. Némelyek szerint Mao Ce-tung már 1959-ben akarata ellenére adta át a köztársasági elnök funkcióját Liu Sao-csinek, hogy – mint maga mondta – „az elméleti kutatásnak szentelje magát", ez azonban olyan hipotézis, amit ez ideig semmi sem támaszt alá.

Bárhogyan legyen is, az 1966–1967-es esztendők a bosszú évei lettek; a „rendbehozási" politika kezdeményezőit egyszerre „burzsoá akadémiai tekintélyeknek" kezdték minősíteni, s azzal vádolták őket, hogy „szembehelyezkedtek Mao Ce-tung eszméivel", „vissza akarták állítani a kapitalizmust Kínában", egy szó, mint száz, „revizionisták".

Szuen Jeh-fang, a Kínai Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének igazgatója, akit 1966 végén letartóztattak, „hosszú időn át számtalan olyan képtelenséget terjesztett, amelyet a Szovjetunió modern revizionistáitól kölcsönzött" – írta a „Vörös Zászló" 1966 november elején.

„A természeti csapások három esztendeje alatt Szuen Jeh-fang dühödt támadásokat intézett a párt és a szocializmus ellen, összefogva a kínai és külföldi osztályellenséggel, s egy mindenestül revizionista gazdasági programot javasolt, abban a hiú reményben, hogy így visszaállíthatja Kínában a kapitalizmust... Cinikusan kijelen-

[2] Lásd például „A Hármak falváról" című cikket, amelyet június 10-én közölt a „Hadsereg Lapja" és a sanghaji „Ven Hui Bao".

tette, hogy nézetei megegyeznek Liberman szovjet revizionista közgazdász nézeteivel."[3]

Ezzel döntő ponthoz érkeztünk. A „kulturális forradalom" előtt lezajlott viták szövegeit olvasva nehéz külpolitikai jellegű nézeteltéréseket találni, hiszen a vitatkozó felek még kifejezéseikben is azonos szovjetellenességet tanúsítottak – egyelőre puszta spekuláció lenne azt állítani, hogy némelyek csak kényszerből, célszerűségi szempontból igazodtak a többiekhez –, ezzel szemben a belpolitikai nézeteltérések elég határozottan megmutatkoztak.

A Kínai Országos Szakszervezeti Szövetség 1966 december végén elrendelt feloszlatása, a tervhivatal vezetőjének, Po I Pónak 1967. január 3-i letartóztatása, s az a tény, hogy 1967 elején „ökonomizmussal" vádolták azokat az ellenzékieket, akik „növelik a béreket és a fogyasztási javak eladását", s „a tömegek becsapása érdekében az anyagi jólét mézesmadzagját húzzák el a dolgozók előtt" – mindez pontosan mutatja, milyen síkon jelentkezik a nézeteltérés.

Mao Ce-tung nem mondott le a belpolitikai kalandorságról, amelyhez párhuzamos kalandorság csatlakozik a külpolitikában is.

Pontosan úgy, mint 1958 végén, 1966 végén is meglehetősen dezorganizált állapotban volt a termelés. A szállítások több hónapon keresztül akadoztak illetve szüneteltek, részben a „vörösgárdisták" millióinak ingyenes és elsőbbségi jogot élvező utazgatásai, részben a sztrájkok miatt. A munkát sok üzemben megzavarták. Mindezt természetesen a kínai dolgozóknak kell majd megfizetniük, s a számla hétről hétre növekszik a „kulturális forradalom" elszabadulása óta.

A Mao Ce-tung és csoportja által elindított „kulturális forradalomnak" lényegében két célja van:

1. Felszámolni minden ellenzéket – de nem a szocializmus, hanem Mao Ce-tung eszméinek ellenzékét;

2. kényszeríteni a népet, hogy fogadja el azt a politikát, amelyet 1958-ban visszautasított.

1966 végén Kína igen jó termést jelentett. A kínai néppel minden barátja együtt örült ennek. S íme, megint elkezdtek beszélni a „nagy ugrásról". Vajon azt a körülményt, hogy több hónapra ki tudják elé-

[3] A szöveg francia fordítását az Új Kína tette közzé 1966. november 14-én.

gíteni a szükségleteket, újra arra fogják használni, hogy kalandokba bocsátkozzanak, ugyanúgy, mint 1958-ban? Sok jel arra mutat, hogy a voluntarista láz ismét felszökött.

1966. október 1-i számában a Pekingi Tájékoztató Bulletin hosszú cikket közölt ezzel a címmel: „Mao Ce-tung eszméinek fényében olyan helyzet alakult ki, amelyet minden téren újabb ugrás jellemez." E cikk bejelentette:

„Az ipari fronton a dolgozók széles tömegei Takingról vesznek példát, és a szocialista vállalatokat Mao Ce-tung eszméi szerint vezetik. A termelést a politika parancsnoksága alá helyezik. Az ember ideológiai forradalmasítására helyezik a hangsúlyt, s ezzel nagy ugrást indítanak meg a termelésben... A kínai falvakban uralkodó kitűnő helyzet lényegében annak a ténynek köszönhető, hogy a parasztok széles tömegei alkotó módon tanulmányozták Mao elnök műveit, felfegyverkeztek Mao Ce-tung eszméivel, s ezáltal mélyrehatóan átalakították gondolkodásukat..."

Valóban azt hiszik Pekingben, hogy a „Mao Ce-tung műveiből vett idézetek" általánossá tett tanulmányozásával kezükbe kapták azt az ütőkártyát, amely 1958-ban hiányzott nekik a kommunista társadalom megteremtéséhez? Azért küldték a „vörös gárdákat" a „revizionisták" ellen, hogy felszámolják azokat, akik még mindig ragaszkodni mernek a szocialista gazdasági élet marxizmus–leninizmusra alapozott, tudományos előrehaladásához?

Az Új Kína hírügynökség 1966. november 22-én egyéb példák között ismertette a Kuangtung tartománybeli Heng Po népi kommuna példáját: „Minden házban láthatjuk Mao elnök fényképeit vagy a műveiből vett idézeteket. A lakosok többsége, bármerre jár, mindig magánál hordja Mao elnök egyik vagy másik szövegének másolatát. Így aztán, amikor üres perceik vannak, mindig tanulhatnak..."

Íme az eredmény: „Sin Lien termelési brigádjának tagjai nem törődnek többé a munkaegységgel. Ha túlhaladják az előírt munkamennyiséget, visszautasítják a külön pontokat. Azt mondják: a forradalomért műveljük a földet."

Vagyis kezdik újra feladni a munka szerinti elosztás elvét.

Lenin azt mondotta, hogy „... a kisföldművelő átalakítása, egész lelki alkatának és szokásainak átformálása olyan feladat, amelynek megoldásához nemzedékek kellenek".[4]

A kínai paraszt még lényegében kapával és ekével dolgozik. Ez a helyzet határozza meg gondolkodását is. Öntudata, amint ezt a „Vörös Zászló" már idézett, 1961-es cikke is elismerte, nem teszi lehetővé számára, hogy a jelenlegi időszakban a munkacsapaton vagy a brigádon belüli együttműködésnél többet elfogadjon.

Ha túl akarják lökni ezen, egy idő előtti „kommunizálás" felé, ez a jelenlegi anyagi feltételek közepette annyit tesz, mint szembefordulni a társadalom objektív törvényeivel. Megállapítani ezt a tényt – amelyet maguk a kínai közgazdászok is elismernek – nem egyenlő az „ultradeterminizmus" hibájával. Pusztán annak elismerését jelenti, hogy a termelési viszonyok nem fejlődhetnek abszolute szabadon, teljesen függetlenül a termelőerők állapotától.

Milyen alapon lehetne azt állítani, hogy a dolgozók anyagi érdekeltségének az erkölcsi jellegű ösztönzőkkel harmonikusan kombinált elve alkalmatlan lenne a kínai nép számára? A kínai ember magatartása – akármilyenek legyenek is egyébként az arculatát meghatározó történelmi és kulturális sajátosságok – alapvetően nem különbözik bármely másik szocialista ország emberének magatartásától. Kínában is az a helyzet a szocialista átalakulás első időszakában, hogy az egyéni földterület van a legjobban megművelve, s területegységekben mérve az egyéni föld messze a legtöbbet terem.

Ha mindössze kilenc évvel a felszabadulás után a népi kommunákkal, vagy tizenhét évvel utána a „kulturális forradalommal" és „Mao Ce-tung Idézeteinek gyűjteményé"-vel tökéletesen önzetlen emberré akarják változtatni a kínai állampolgárt, ez azt jelenti, Pekingben megfeledkeznek arról, hogy e végső cél valóra válása csak a szocialista társadalom hosszú fejlődésének eredménye lehet.

Az ember öntudatát sem Kínában, sem másutt nem lehet a társadalom anyagi állapotának befolyásától teljesen mentesen átalakítani.

[4] *Lenin:* Előadói beszéd az OK(b)P X. kongresszusán az egész terményfelesleg kötelező beszolgáltatásának természetbeni adóval való helyettesítéséről. Művei. 32. köt. Szikra 1953. 225. old.

Nem a korrupt emberekről van szó, a tolvajokról, a prostituáltakról, akiket nagyrészt hamar át lehet vezetni az új élet medrébe, mert romlottságuk közvetlen terméke volt az eltűnt társadalomnak.

A normális emberről van szó, a dolgozóról, a munkásról, a parasztról vagy értelmiségiről, akit a maga kora határoz meg, egy olyan társadalmi állapot, amikor a szocializmus építése még csak elkezdődött. Az ilyen ember öntudata bizonyos korlátok között fejlődik, amelyeket a „vörösgárdisták" éppúgy nem tudnak eltüntetni, mint „Mao elnök ragyogó eszméi".

És viszont: e korlátok között, amelyek nem merevek, hanem a társadalom technikai és anyagi haladásához igazodnak, a szubjektív tényezők – a forradalomból született lelkesedés, az iskolázottság, a politikai fejlettség, a kulturáltság – lényeges szerepet játszanak a társadalom és az emberek átalakulásában. Olyan – gazdaságilag különböző – országok, mint például a Szovjetunió, Vietnam, Kuba vagy Korea, eleven bizonyítékát nyújtják ennek.

Amikor a kínai vezetők a maguk sajátos módján az „ugrás" kifejezést használják, egy pontosan meghatározott marxista–leninista fogalmat hamisítanak meg. Az ugrás minőségi változást jelent, s ez nem jöhet létre a szükséges anyagi és szellemi feltételek együttes kibontakozása nélkül, amihez viszont a mennyiségi feltételek felhalmozódása, a minden téren érvényesülő haladás szükséges, vagyis a társadalmi organizmus belső fejlődése. Az a pillanat, amikor a hernyóból báb lesz, vagy a bábból pillangó, a biológiában minőségi változás, ugrás, amely hosszú és állandó belső munka eredménye.

Ilyen értelemben Kína ugrást hajtott végre felszabadulása időpontjában, a földreform folyamán és a termelési eszközök szocializálásakor. A szocializmusba való átmenet a kínai társadalom minőségi változása volt. Most Kínában, akárcsak a többi szocialista országban, az a feladat, hogy megteremtsék a modern gazdaságot, *felépítsék* a szocializmust, azzal a külön nehézséggel tetézve, hogy Kína félfeudális és félgyarmati ország volt, elmaradt gazdasággal. Jóllehet 1959 óta egyáltalán nem közöltek adatokat, feltételezhető, hogy az egyes szektorokban többé vagy kevésbé gyors fejlődés ment végbe; a kínai nép fokozatosan hozzászokik a kollektív termeléshez;

más szavakkal, folyik a belső munka, a mennyiségi feltételek az elért eredmények mértékében felhalmozódnak. De 1957 és 1967 között nem történt ugrás a szó marxista értelmében, nem történt minőségi változás, s hosszú ideig nem is kerül rá sor. A dogmatikus politika, amely mindent egyetlen ember gondolatára vezet vissza, amely elutasítja más országok, főleg a szocialista országok tapasztalatait, ahelyett hogy előrehozná, késlelteti a minőségi változás időpontját.

Harmadik fejezet

MAO CE-TUNG ISTENÍTÉSE

Azt a talajt, amelyen a „nagy kulturális forradalom" kifejlődött, éveken keresztül készítette elő Mao Ce-tung személyének fokozódó, képtelen kultusza. Mao az, akire Lin Piao marsall és környezete szüntelenül hivatkozik. Neki tulajdonítják a „vörösgárdistákat" ihlető összes eszméket és „szóbeli direktívákat", ő azonban – bár részt vett néhány gyűlésen – évek óta egyetlen nyilvános beszédet sem tartott.

Nem túlzunk, ha azt mondjuk, hogy istenítik személyét, mindenhatónak és mindentudónak igyekeznek beállítani – ami egyébként teljesen ellenkezik hajdani írásainak szellemével –, és sikerült is ezt különösen a tanulóifjúság körében elérni, egy igen sajátságos légkörben.

Mao elnök ezenkívül mindenütt jelenvaló, szobrok, mellszobrok és nippek, festett, nyomtatott és hímzett képek alakjában. A képeket illetve szobrokat virággal övezik, valóságos oltárt vonva köréjük. Tibetben az istenek szobrocskái közé helyezik Mao képmásait, amelyek azokkal együtt megkapják a „hatag"-ot, ezt a fehér vagy kék selyemből való megszentelt szalagot és az adományokat, anélkül hogy a Han-harcosok közbelépnének, s figyelmeztetnék a tibetieket, hogy csupán emberről van szó.

Az állami kiadók által közzétett költemények hálát adnak Mao elnöknek a „napfelkeltéért", a „jótékony esőért", a „rizs csírázásáért" és így tovább. Emlékszem egy 1961-ben bemutatott filmre, amelyben a munkások egy kis sanghaji műhelyben állva, egy emberként a kezüket tárják Mao Ce-tung portréja felé, s csaknem 30 másodpercig valamiféle misztikus révületben így maradnak.

A Pekingi Tájékoztató Bulletin 1966. augusztus 22-i, 34. számában olvashatjuk a következőket: „Mao elnök, a mi nagy vezérünk augusztus 10-én, 9 óra 15 perckor a KKP Központi Bizottságának székházában a tömegfogadó központba ment, és ott személyesen érintkezésbe lépett a főváros forradalmi tömegeivel. Közelebb lépett és megszorította a feléje nyújtott kezeket. A hátul állók közül sokan előrefurakodtak, hogy megfoghassák azoknak a boldogoknak a kezét, akik kezet szoríthattak Mao elnökkel; ez utóbbiak ebből az alkalomból ezt gondolták: »Ó, Mao elnök, ezzel a kézzel írta ön annyi forradalmi cikkét, amelyek megmutatják a kínai népnek a haladás útját...« Sokan közülük minden szembejövőnek ezt mondták: »Szorítsa meg gyorsan a kezemet: csak nemrég érintettem vele Mao elnök kezeit!« A jó hír az egész országban futótűzként terjedt el. A tibetiek túláradó örömmel énekelték: »Ó, fenséges Himalája! Hogyan hasonlíthatnád magad Mao elnök hatalmas szelleméhez!«" – és így tovább.

Ez az obskurantizmus helyet kapott egy olyan kiadványban, amely a magát marxista–leninistának valló kormány ellenőrzése alatt jelent meg, tíz évvel azután, hogy az SZKP és az összes kommunista pártok a szocializmus elveinek megsértéseként ítélték el Sztálin személyének kultuszát, amely különben sohasem érte el a vallásos imádatnak ezt a fokát.

Azt lehetne gondolni, hogy annak a múltnak a maradványairól van szó, amikor Kína császárát a menny fiának tekintették. Szó sincs róla. Nem maradványokról van szó, hanem a múlthoz való tudatos és bátorított visszatérésről.

A kínai nép nem misztikus nép. Ezt bizonyítja például az is, hogy különböző tartományok parasztjai tragikusan súlyos szárazságok idején ki szokták volt rakni valamelyik istenség szobrocskáját a mező közepére, így beszélve hozzá: „Ha nem akarsz esőt adni nekünk, szenvedj magad is a szomjúságtól!"

Mao Ce-tung személyét ma szentként tisztelik, s ugyanígy képeit, szobrait meg az írásaiból válogatott szemelvénygyűjteményeket. Amikor például a „vörösgárdistákat" a pekingi szovjet követség elé küldték ellenséges tüntetésre, utasítást kaptak, hogy vigyázzanak, és Mao Ce-tung gondolatainak gyűjteményét – amelyet mindegyikük-

nek a kezében kellett tartania – úgy nyissák ki, hogy a Tanító képe függőlegesen álljon, s ne ferdén vagy fordítva.

Mindenféle köznapi cselekedetet, amilyenhez hasonló a világ minden országában előfordul, Mao Ce-tung gondolatainak tulajdonítanak – a rádióadások és újságcikkek özönének segítségével. Egy munkás vízbe veti magát, hogy megmentsen egy fuldokló gyermeket, egy sebész órákig tartó munkával nehéz műtétet végez el sikeresen, egy paraszt kimenti a jószágot a viharból – mindannyian „jó tanítványai Mao eszméinek", „Mao inspirálta" tetteiket.

„Sanghaj, Kína legnagyobb városa, az elmúlt tizenhat év alatt felszámolta az évszázadon át tartó imperialista agresszió okozta ipari elmaradottságának utolsó maradványait is. E példa nélkül álló fejlődés mozgatóereje Mao Ce-tung eszméje volt."[1]

A Pekingi Tájékoztató Bulletin március 7-i száma közölt egy híressé vált cikket, amelyben az asztalitenisz férfi páros küzdelmének világbajnoka, Sziu Jin-cseng, megmagyarázza, hogyan nyertek a kínai játékosok. Győzelmüket „Mao Ce-tung eszméi tanulmányozásának és eleven alkalmazásának" köszönhették. „Gondos elemzéssel feltártuk ... hogy veszítenénk, mert nem játszunk elég jól" – olvashatjuk a szövegben. A kínai játékosok tehát megvizsgálják gyengéiket, elhatározzák, hogy „óvakodnak minden elkapkodott akciótól", hogy a győzelem dicsőségére fognak gondolni, hogy jobban játsszanak, gondosan tanulmányozzák az ellenfél játékát, hogy kivédhessék csapásaikat és így tovább. Ezt csinálják a játékosok mindenütt a világon. De Kínában Mao Ce-tung zsenijének köszönhető mindez.

Az Új Kína hírügynökség 1966. május 17-én „A filozófia és a görögdinnye eladása" címen közölt egy cikket, amely eredetileg a „Renmin Ribaó"-ban és több más pekingi lapban jelent meg. Sanghajban egy gyümölcskereskedelmi társaság felfedezte – „hála Mao Ce-tung eszméinek" – azt a módszert, amely lehetővé teszi a dinnyeeladásban mutatkozó súlyos kicsések elkerülését: „Az 1964-es betakarítás előtt – írja Cseu Sin-li, a társaság igazgatója – a személyzet néhány tagját kiküldtük a környékre, hogy tanácskozzanak a falusi szállítókkal. Látták, hogy a dinnyemezők tele vannak gyümölccsel ...

[1] Új Kína. 1966. február 22.

Hogyan lehetne mindezt eladni? ... Cseu Sin-li ekkor elmondja nekünk, hogy ő és elvtársai hatalmas segítséget merítettek Mao Ce-tung »Az ellentmondásról« című művének eszméiből. Mao Ce-tung ugyanis ezt írja: »A valamennyi jelenségben meglevő ellentétek kölcsönös függősége és harca határozza meg minden dolog és jelenség életét, viszi előre valamennyi dolog és jelenség fejlődését. Nincs olyan dolog, amely ne tartalmazna ellentmondásokat. Ha nem létezne ellentmondás, nem fejlődne a világmindenség.« Az a fontos – folytatja az Új Kína –, hogy felismerjük az ellentmondásokat és megállapítsuk, melyik a fő ellentmondás."

És úgy találták, „figyelmes, odaadó elemzés után", hogy az ellentmondás egyfelől az áru hirtelen és tömeges megérkezése, másfelől a szállítási, raktározási és eladási hálózat gyengesége között áll fenn. Hogyan lehet ezt feloldani? „S itt teljes mértékben felhasználták – folytatja a cikk – Mao Ce-tung eszméjét, amely szerint »túlerőt kell összpontosítani avégett, hogy az ellenséges erőket egymás után semmisítsük meg«. Ez az elv a katonai taktikára vonatkozik, de Cseu Sin-li és elvtársai a maguk dinnyeeladási problémájára alkalmazták."

Megerősítették a szállítási kapacitást teherautókkal és triciklikkel, kibővítették a raktárakat, mozgósítottak minden alkalmazottat. Egyszóval végrehajtották azokat az intézkedéseket, amelyeket a világ minden kereskedője megtesz hasonló helyzetben, s amelyeket a kínai kereskedők is foganatosítottak, még mielőtt Mao Ce-tung napvilágot látott volna.

A kínai sajtóban virágzó álmarxista halandzsa egy másik példáját az Új Kína 1966. május 30-i számában olvashatjuk. A közlemény beszámol arról, hogy sanghaji sofőrök egy csoportja „rendkívüli gyűlést tartott, amelyen a sofőrök történeteket meséltek el. A központi téma az volt, hogyan alkalmazzák alkotó módon Mao Ce-tung filozófiai eszméit. Szuen Nai-fa, fiatal tehergépkocsi-vezető rámutatott Mao elnök »A gyakorlatról« című cikkének jelentőségére, elmesélve, hogyan sikerült megtanulnia a motor javítását. Elmondta, mennyire csodálta a többi sofőrt, akik maguk javították a teherautójukat. »Órákon át figyeltem őket, de nem sikerült rájönnöm, hogyan fogjak hozzá. Mao elnök egyik mondata elgondolkoztatott: ‚Ha meg akar-

juk ismerni a körte ízét, át kell alakítanunk azt, azzal, hogy megízleljük.'«"

Röviden, miután Szuen elmélkedett a dolog felett, végül is elhatározta, hogy felnyitja a motorház tetejét, és megtanulta a motor javítását.

„Az ellentétek azonosságáról szóló marxista felfogásra hivatkozva, amelyet Mao Ce-tung elnök magyaráz és fejleszt tovább, Sziao-kuan gépész elmesél egy igen egyszerű történetet." Csiang meg akarta „takarítani" az időt és az anyagot, s elhanyagolta a kerék gumijának kijavítását, pedig azon volt egy kis lyuk. A teherautó az úton rekedt, mert a belső gumi teljesen tönkrement. „Mao elnök műveinek köszönhetem, hogy megértettem: az előny és a kár ellentét, amely egymás mellett él ugyanazon az egységen belül. Adott feltételek között ez ellentmondásos oldalak mindegyike a saját ellentétébe csaphat át." És így tovább.

1966 tavaszán és nyarán megjelent cikkek tucatjaiból értesültünk, hogy a fodrászok és szabók különösen kitűntek Mao Ce-tung eszméinek tanulmányozásában és teremtő alkalmazásában, a proletár ideológiának tökéletesen megfelelő hajvágás és ruhakészítés terén.

Azt is tudjuk, hogy „Mao Ce-tung eszméje a legfőbb vezérfonal Kínában a tudomány területén"[2], és hogy ez az eszme „a mi forradalmi ügyünk távcsöve és mikroszkópja".[3]

E cikkek nevetségessége, az idézett nyilatkozatok őszinte vagy tettetett naivitása ellenére az iróniának itt nincs helye. Nem lehet gúnyolódni egy olyan tragédia felett, amely az emberek százmillióira hat ki, s ennélfogva az egész emberiséget is érinti.

Miután tanúja voltam az 1958–1959-es „nagy ugrásnak", elmondhatom, hogy a túllicitálás szándéka lényeges szerepet játszik ebben az ügyben, amelyből a komédiások sem hiányozhatnak. Egy példát idézek a száz közül. A „technikai újítások" időszaka volt ez, és mindenkinek újítania kellett a maga területén. Azok, akik a legtöbb ötletet találták ki, felkerültek a dicsőségtáblára, amelyet minden irodában illetve vállalatnál kifüggesztettek. Az építésügyi minisztérium figyel-

[2] Ugyanott, 1966. június 5.

[3] A „Hadsereg Lapja", 1966. június 7.

meztetést kapott, hogy „több ezer újítással" el van maradva a többi minisztériumtól. Egy nap tehát felszólította osztályait, hogy feszítsék meg erőiket és másnapra hozzák be ezt az elmaradást. Nemcsak hogy behozták, túl is teljesítették az újítási tervet, hála egy zseniális feltalálónak, aki az egész éjszakát azzal töltötte, hogy több száz tételből álló „újítási" listát készített. Az újítások abból állottak, hogy az eddig különböző anyagból készült tárgyakat ezentúl plasztikból kell gyártani: „Legyenek plasztik székek, plasztik kilincsek, plasztik villanykapcsolók."

A túllicitálás, amelyben némelyek karrierizmusból vesznek részt, mások azért, mert tetszik nekik, megint mások kénytelenségből, fontos aspektusa a mai kínai valóságnak. Ez a túllicitálás, meg az, hogy még a legköznapibb tetteket is, amelyek egyszerűen az emberi természetből következnek, Mao Ce-tung eszméinek tulajdonítják, igen nyugtalanító jelenség.

Mindez a pekingi vezető csoport szándékos fogása. Némelyek azt állítják, hogy mindez talán szükségszerű ebben az egyelőre rendkívül elmaradott országban és elősegítheti a haladást. A válasz kézenfekvő: a hosszú és kemény felszabadító harcot nem „Mao Ce-tung kedvéért" küzdötték végig, s a kínai népnek egyáltalán nem volt szüksége arra, hogy áldozatokat mutasson be egy ember-istennek, amikor 1949 és 1957 között rendkívüli erőfeszítésekkel végrehajtotta a demokratikus forradalmat, majd a szocialista átalakulást. És ha már eszményre van szükség a lelkesedés fenntartásához, ott van a nép, a munkában tanúsított hősiességével, s ott a szocialista társadalom, a kommunizmus. Mao Ce-tung istenítése előbb-utóbb elpusztít minden kritikai gondolkodást.

1959-ig Mao Ce-tung olyan vezető volt, aki a marxizmus–leninizmust a kínai valóságra tudta alkalmazni. A világ minden kommunistája helyeselte tevékenységét. Jelenleg Mao Ce-tung eszméjét „a marxizmus–leninizmus csúcsának" minősítik, mégpedig nemcsak Kína, hanem az egész világ számára.

Ez a dogma, ez a kinyilatkoztatott igazság húzza meg a határt a „forradalmárok" és az „ellenforradalmárok" között. A „Renmin Ribao" 1966. június 11-i számának vezércikke kijelentette:

„Mao Ce-tung eszméje korunk marxizmus–leninizmusának csúcsa,

legmagasabb rendű és legelőbb kifejezése. Mao Ce-tung elvtárs elmélete és gyakorlata objektív és *változhatatlan igazságot* (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal)* képez. Támogatni Mao Ce-tung eszméjét és annak megfelelően cselekedni, vagy pedig az ellenkezőjét tenni – íme, ez a választóvonal a marxizmus–leninizmus és a revizionizmus között, a forradalom és az ellenforradalom között."[4]

Ebben a tételben, amely egyetemes érvényre tart igényt, nincs többé szó sem Marxról, sem Engelsről, sem Leninről.

Jóllehet a jelenlegi események a „nagy proletár kulturális forradalom" jegyében és a „négy régi" – a régi kultúra, eszmék, erkölcsök és szokások – elleni harc jegyében zajlanak, s a pekingi vezető csoport elveti Kína régi és gazdag kultúráját, a valóságban ugyanaz a csoport pontosan a régi szokások és régi erkölcsök szerint jár el éppen azokat tartja életben közülük, amelyekben a legtöbb a maradi vonás.

Jelenleg ugyanúgy kezelik „Mao Ce-tung eszméit", mint a feudális Kínában a „Négy Könyvet" (Nagy Stúdium; Változtathatatlan Környezet; Beszélgetések Kung Fu-céval; Meng Cen Művei), amelyeket minden művelt embernek, vagyis minden felelős tisztviselőnek szinte betéve kellett tudnia, s az élet minden helyzetében alkalmaznia kellett előírásait és ritusait.

„Tanulmányozzuk és alkalmazzuk minden területen Mao Ce-tung eszméit" – ez a legfőbb jelszó.

De miféle „proletár kulturális forradalom" az olyan, amely a proletárok nélkül vagy éppen ellenükre zajlik, amely a múlt kultúrájának lerombolását hirdeti, ahelyett, hogy felhasználná és továbbfejlesztené belőle mindazt, ami értékesíthető, s amelyben az emberek csak ezerszer ismételt frázisokban fejezik ki magukat?

A „Kuangming Ribao" 1966. október 4-i számának vezércikke tudatja velünk, hogy Lin Piao marsall „igen jelentős utasításokat" adott ki. E cikkben szóról szóra a következőket olvashatjuk:

„Lin Piao elvtársnak ezek az utasításai, amelyek Mao elnök műveinek tanulmányozására és élő alkalmazására vonatkoznak, azt

[4] A „Renmin Ribao" cikkét az Új Kína francia nyelvű fordítása alapján közöljük.

ajánlják, hogy Mao Ce-tung eszméit Mao Ce-tung eszméinek módszere szerint tanulmányozzuk. Ez a legjobb módszer Mao Ce-tung eszméinek tanulmányozására."[5]

Íme, így fest a Kínában most zajló „forradalom" kulturális dimenziója.

Ami a külföld reagálását, a kommunista és munkáspártoknak, valamint a népeknek a kínai helyzetről alkotott értékelését illeti, a kínai népet a hivatalos propaganda mesékkel lakatja jól. A nép nem jut semmiféle tájékoztatáshoz, egyetlen olyan valóságos adathoz sem, amely lehetővé tenné számára, hogy egészségesen ítélkezzék.

Nagy vonalakban a következő szisztémát követik: a „moszkvai revizionista árulók" sértegetik Mao Ce-tungot, de az egész világon mindenütt tisztelik Mao elnököt, s úgy tekintik, mint korunk, sőt minden idők legnagyobb forradalmárát, mint a népek világítótornyát.

Egyetlen példának az ezerből, hadd idézzünk néhány részletet a „Renmin Ribao" „Szerkesztőségi megjegyzés"-éből, amelyet a Pekingi Tájékoztatási Bulletin 1966. július 25-i számából veszünk át:

„Kelet megvörösödik, felkel a nap. Kínai földön megszületik Mao Ce-tung. S aki a kínai népnek büszkesége és boldogsága, az egész világ forradalmi népeinek is büszkesége és boldogsága... Saosan[6] a forradalom szent földje. Minden forradalmi nép gondolatai e hely felé szállanak... A forradalmi népek a legforróbb szeretetet táplálják Mao Ce-tung iránt, a legőszintébben hisznek Mao Ce-tung eszméiben, mert ő a marxizmus–leninizmust teljességgel új szakaszába léptette" – és így tovább.

És a „Renmin Ribao" idézi a Saosant meglátogató „külföldi barátok" nyilatkozatait. „Külföldi barátaink gyakran oly boldogok, hogy nem tudnak aludni a Saosanba való utazásuk előtti éjszakán." S amikor az eksztázisban átvirrasztott éjszaka után útra kelnek, „sokan közülük felkiáltanak: »Micsoda öröm, hogy azon az úton megyünk, ahol Mao elnök járt!«" – folytatja a „Renmin Ribao".

[5] Lásd az Új Kína 1966. október 4-i bulletinjében.

[6] Saosan – hunani falu, itt született Mao Ce-tung, jómódú parasztcsaládból, amint azt szülőháza tanúsítja.

Ezután így idézi a lap a „külföldi barátokat": „»Mao elnök a mi korunk legnagyobb marxista–leninistája« – mondja egy Spanyolországból jött barátunk. »Amíg az emberiség fennmarad, egy fárosz fogja beragyogni: Mao elnök« – mondja egy Becsuánaföldről jött barátunk. »Mao elnök Kínáé és az egész világé. Mint a nap, az egész emberiségé« – mondja a mali kézművesek küldöttsége. Egy libanoni barátunk: »Mao elnök rendíthetetlenül, hősin és szilárdan magasodik fel, mint egy óriási hegy.« Egy görög barátunk: »Mao elnök a mi korunk legnagyobb marxista–leninistája, ő élvezi a legnagyobb tekintélyt a világon. A világ minden népe őrá támaszkodik . . .« Egy az egyenlítő tájáról érkezett barátunk: ». . . gondosan kell tanulmányoznunk Mao Ce-tung műveit, s mindig az ő eszméire kell támaszkodnunk.«"

S íme, ennek a szent olvasónak egyik legszebb gyöngyszeme: „Egy olasz barátunk: »Régen azt hittem, hogy az olasz helyzet különbözik a kínai helyzettől, s hogy nálunk nincs szükség hosszan tartó fegyveres harcra. Most, miután többször meglátogattam és tanulmányoztam Kínát, megértem, hogy Olaszországnak is a hosszú fegyveres harc útjára kell lépnie. Annak érdekében, hogy a forradalom győzhessen Nyugat-Európában, módszeresen tanulmányozni kell Mao Ce-tung műveit.«"

Honnan tudhatná a kínai paraszt, hogy mindez csupán kiagyalt dolog, hogy az ilyen nyilatkozatok szerzői, akik szinte szóról szóra felmondják azt, amit el kell mondaniuk ahhoz, hogy Peking szemében „jó forradalmárnak" számítsanak, hazájukban pusztán elszigetelt egyének, akik csak magukat képviselik, honnan tudná ezt a kínai paraszt, amikor az újságok és a rádió napokon, heteken, hónapokon át dicsőítik az ilyen embereket . . . „A forradalmi népek mindenütt egyre türelmetlenebbül igyekeznek magukévá tenni Mao Ce-tung gondolatait . . . Mao Ce-tung gondolatainak ragyogó fénye bevilágítja a világegyetemet."[7]

Íme, egy sorozat az Új Kína hírügynökség jelentéseinek özönéből: Japánban „az ifjúság eltökélte, hogy elsajátítja Mao Ce-tung eszméit"; Afrikában „egy fiatal afrikai ezt mondotta nekünk: »Kína jó,

[7] „Renmin Ribao", 1966. június 1.

mert az övé Mao elnök«"; egy fiatal afrikai kinyit egy folyóiratot, „amelynek egyik oldalán Mao elnök képe látható, s ragyogó szemekkel ezt mondja nekünk: »Nézzétek, az elnök mennyire elmerült gondolataiban. Milyen messzire lát ő, és hányféle tárgyat fog át gondolata!«" Olaszországban egy illető, akit jól ismerek, s aki saját magán kívül soha senkit sem képviselt, „hangsúlyozta, hogy Mao Ce-tung eszméi a világ népeinek kincsestárát alkotják"; s Kambodzsából, Ceylonból, Zanzibárból, Argentínából, Franciaországból ugyanilyen jelentéseket közölnek.

Mao Ce-tung mindenütt és minden nép számára világítótorony, nap, hegység, kincsestár. Íme, ezt a nemzetközi perspektívát tárják nap mint nap a kínaiak százmilliói elé.

Térjünk most vissza Kínába, hogy befejezzük e világ körüli szemlét: „Egy öreg munkás, két kezébe fogva Mao elnök műveinek egyik imént vásárolt példányát, meleg hangon mondja az eladónak: »Köszönet, köszönet! S hálámat fejezem ki a pártnak, amely elküldte nekünk ezt az értékes könyvet!« A Felszabadító Hadsereg egyik katonája megindultan mondta: »A fekete bandák meg akarnak akadályozni bennünket, munkásokat, parasztokat és katonákat Mao elnök műveinek tanulmányozásában. De ez sohasem fog sikerülni nekik!« Tibetben leírhatatlan volt a felszabadított jobbágyok öröme, amikor átvették a Mao elnök műveiből vett Szemelvények kötetét: »Mao elnök minden műve talizmán számunkra, amellyel átalakítiuk az eget és a földet és győzelmet győzelemre halmozunk« – mondották."[8]

Vajon így akarták csökkenteni az élet és az elmélet növekvő ellentmondását, az egyes ember konkrét helyzete és a Mao Ce-tung eszméinek tulajdonított mindenhatóság közötti ellentmondást? Mao eszmei mindenhatósága 1966 október közepe felé váratlanul minden kínai forradalmár számára „életszükségletté" vált. Íme néhány idézet a sok közül: „Mao Ce-tung eszméi életünk forrását alkotják" – mondja Belső-Mongólia egyik lakosa.[9] „Mao elnök művei alapvetően

[8] Pekingi Tájékoztató Bulletin. 1966. augusztus 22.

[9] Új Kína. 1966. október 12.

szükségesek az ő életükben . . ."[10] (A pekingi egyetem „vörösgárdistáiról" van szó.)

A pekingi „vörösgárdisták" „egyhangúlag kötelezték magukat, hogy Mao Ce-tung eszméit életük elsőrendű szükségletének tekintik".[11] A nemzeti kisebbségek Pekingben összegyűlt több mint 600 képviselője „eltökélte, hogy Mao elnök műveinek tanulmányozását legfőbb életszükségletként műveli".[12]

Siralmas paródiája ez Marx és Engels híres szavainak:

„. . . A kommunista társadalom egy felsőbb szakaszán . . . amikor a munka nemcsak a létfenntartás eszköze, hanem maga lett a legfőbb létszükséglet . . ."[13]

ELMÉLET A SZEMÉLYI KULTUSZ INDOKLÁSÁRA

Nem tudom, megérezték-e önök az előző oldalak olvasásakor, hogy az embereknek ez a fanatizálása, amelyet ugyanazoknak a formuláknak szüntelen ismétlésével érnek el, mennyire nyomasztó és nyugtalanító. Az öntudatnak ez a primitív és módszeres propagandával való hipnotizálása elkábít és mindig valami súlyos dolgot takar. Mindenesetre semmiképpen sem nevezhető marxista–leninista eljárásnak.

Tény, hogy a személyi kultusz nem sajátosan kínai jelenség, mint ahogyan nem is sajátosan szovjet jelenség volt, amikor Sztálin idején a Szovjetunióban is uralkodott.

Az az irányzat, hogy az emberek bizonyos kiválasztott lényekben keressenek menedéket, hogy nekik tulajdonítsanak minden érdemet, rájuk hárítsanak minden felelősséget és tőlük várják a kezdeményezést, a legrégibb ókor óta ismeretes előttünk. De az öntudat ébredései, az uralkodót istenítő téboly felett aratott győzelmek megnyitották az emberek felszabadulásának, a demokrácia fejlődésének nehéz útját.

[10] Ugyanott.
[11] Ugyanott, október 13.
[12] Ugyanott, október 15.
[13] *Marx Károly:* A gothai program kritikája. *Marx–Engels:* Válogatott Művek. II. köt. Kossuth Könyvkiadó 1963. 15. old.

Nos, a társadalom marxista felfogása, a szocializmus, épp a legszélesebb néptömegek felelősségének és kezdeményezésének kiterjesztését jelenti. Ez semmiképpen nem egyenlő azzal, hogy nincs szükség pártra, vagy hogy egy országnak nincs szüksége vezetőkre. De olyan vezetőkre van szüksége, akiket hozzáértésük alapján választottak, s akiknek tevékenységét a dolgozók demokratikusan ellenőrzik.

A személyi kultusz, amely a Szovjetunióban Sztálin körül uralkodott, s amelyet az SZKP XX. kongresszusa 1956-ban megbélyegzett, még az utolsó években is vitathatatlanul igen távol volt attól, amit ma Kínában művelnek Mao Ce-tung istenítésével. Ha a két jelenségnek vannak is hasonló forrásai és fenntartó elemei az emberek tudatában – ugyanazok, amelyek például 1958-ban arra bírták a franciák 80 százalékát, hogy itt nem elemezhető biztatások és nyomások hatása alatt egy emberbe, de Gaulle-ba helyezzék „bizalmukat" –, mégis, a két jelenség fejlődésében és körülményeiben vannak bizonyos igen jelentős különbségek, amelyeket figyelmesen meg kell vizsgálnunk.

A kommunisták az egész világon elítélték a személyi kultusz gyakorlatát, mint olyan jelenséget, amely idegen a szocialista rendszertől, és amely nem a szocialista elvekből folyik, hanem azok megsértését jelenti. A Francia Kommunista Párt rámutatott:

„... anélkül, hogy igazolni akarnók Sztálin személyi kultuszát, tény, hogy megjelenését és kifejlődését megkönnyítették Szovjet-Oroszország sajátos történelmi feltételei, amelyek egy egész korszakon át megmaradtak.

Nevezetesen arról a tényről van szó, hogy a Szovjetunió, amely a világ egyetlen szocialista országa volt, egy negyedszázadon át ostromlott erődként élt a kapitalista környezet feltételei között.

E belső és külső körülmények az állam szigorú központosítását követelték meg, ami lehetővé tette Sztálinnak – aki önkényeskedő ember volt –, hogy végül a párt és az állam demokratikus szabályait megsértve vezessen.

Mindazonáltal, a Szovjetunió Kommunista Pártja maga ítélte el és számolta fel a személyi kultuszt, nyilvánvalóan azért, mert fékezte a szocialista demokrácia fejlődését.

S végül, bármilyen károkat okozott is a személyi kultusz, ez nem akadályozhat meg bennünket abban, hogy a szocializmus humanista természetének megítélésében figyelembe ne vegyük mindazt, amit a szocializmus ténylegesen adott a Szovjetunió népeinek és a nemzetközi munkásmozgalomnak."[14]

Magára hagyott, bekerített ország, amelynek egyedül kell helytállnia az ellenséges kormányokkal, a Nyugaton felemelkedő fasizmussal szemben – ez volt a Szovjetunió helyzete. De Kínáé nem ilyen. A szocialista közösség ma hatalmas, mind gazdasági, mind katonai szempontból. Az a hátrányos – de még mindig csak viszonylagos – elszigeteltség, amelybe Peking a Szovjetunióval és más szocalista országokkal szemben került, nem történelmi szükségszerűség eredménye: 1958 előtt nem létezett, s Kína vezetői szándékosan idézték elő, hogy megpróbálják rákényszeríteni a nemzetközi forradalmi mozgalomra politikájukat, amelyet a továbbiakban még elemezni fogunk.

A Szovjetunióban sok ember lett az önkény áldozata. Maguk a szovjet emberek elbeszélésekben és tanulmányokban tárták fel, milyen károkat okozott ez az önkény. Mindazonáltal a munkásosztály pártja – ha nem töltötte is be mindig az őt megillető szerepet, s ha oly sok harcosa áldozatul esett is a biztonsági szervek törvénytelen üzelmeinek – nem kevésbé szilárdan leninista párt maradt, még a legnehezebb időszakban is. A munkásosztály súlya és vezetése mindig döntő volt a Szovjetunióban, Kínában viszont épp ez komoly mértékben vitássá vált.

A Szovjetunió – akkor, amikor a személyi kultusz ott felütötte a fejét – a világ első olyan országa volt, amely hozzálátott a szocializmus megteremtéséhez. Azt mondhatnánk, hogy a Szovjetunióra váratlanul rontott rá ez a torz jelenség, fokozatosan behatolva az életbe, de sohasem magasztalták, mint valami jó dolgot, s nem kovácsoltak elméletet belőle. S ha egy rövid időszakon át az olyan kalandorok, mint Berija, tudatosan kihasználták is – a lehetőségekhez képest fékezte érvényesülését sok vezető, akik inkább csak érezték a veszélyt, semmint tisztán tudatában lettek volna annak. S vissza

[14] *Waldeck-Rochet:* Le marxisme et les chemins de l'avenir (A marxizmus és a jövő útjai). Éditions Sociales 1966. 31. old.

is verték a kalandorokat és vonakodás nélkül elítélték ezt a jelenséget, mihelyt a körülmények felfedték kártékonyságát és lehetővé tették hatékony elítélését.

Mao Ce-tung és az őt körülvevő csoport bátorította és szította Kínában a személyi kultuszt, teljesen tudatában volt a kiváltó okoknak és a szándékolt következményeknek.

Az a „tiszta marxizmus–leninizmus", melyre hivatkoznak, a valóságban afféle teozófia, amelynek istensége egy eleven ember, aki mindenhatóvá teszi azokat, akik megértik gondolatait és szándékait.

Miután előzőleg helyeselték az SZKP XX. kongresszusának határozatait, a későbbiek folyamán vitatni kezdték a személyi kultusz elítélését. „Válasz az SZKP Központi Bizottsága 1963. március 30-i levelére" című nyilatkozatukban kijelentették: „Felvetni a »személyi kultusz elleni harc« kérdését a valóságban annyit tesz, mint szembeállítani a vezért a tömegekkel, szétrombolni a párton belüli demokratikus centralizmusra épülő egységes vezetést, szétforgácsolni a párt erejét és bomlasztani sorait . . ."

1963 novemberében az SZKP orgánuma, a „Kommunyiszt" válaszában rámutatott: a kínai vezetők „kevéssé irigylésreméltó feladatot választottak maguknak, amikor igazolni akarják Sztálin hibáit, torzulásait, sőt bűneit is: ez végül is azt jelenti, hogy a személyi kultusz által előidézett szégyenletes jelenségeket a szocializmus általános törvényének, a proletariátus diktatúrájával együtt járó vonásnak állítják be. Nem lehet észre nem venni, hogy a kérdésnek ez a felvetési módja alkalmas arra, hogy kompromittálja magának a proletariátus diktatúrájának eszméjét, aláaknázza a szocialista eszmény vonzóerejét az egész világ dolgozó millióinak szemében."

Miközben a pekingi csoport kinyilatkoztatja, hogy a személyi kultusz elleni harc „szembeállítja a vezért a tömegekkel", saját tevékenységével az ellenkezőjét bizonyítja: a jelenlegi Kína egy olyan ország képét nyújtja, amelyben az egyik oldalon a vezér, Mao Ce-tung, minden igazságnak, a tett és a siker minden kulcsának egyedüli birtokosa áll, a másik oldalon van a nép. Megkérdezhetjük: állt-e valaha vezető ennyire szemben a néppel, mint ma Kínában?

Mindenesetre a Kínai Kommunista Párt 1956-ban elfogadott „ál-

talános programjától" még sohasem tértek el ennyire, mint most. Ez a program ugyanis kijelenti:

„A pártnak minden hatékony eszközzel ki kell terjesztenie a párton belüli demokráciát, bátorítania kell az alkotó szellemet és tevékenységet minden tagjánál, a helyi és alapszervezetekben, erősítenie kell a felső és alsó szervek közötti rugalmas és eleven kötelékeket . . .

A párton belül nem szabad megengedni . . . semmiféle olyan lépést, amely a párttal szemben független álláspont kialakítása irányában hat és az egyént a párt közössége fölé helyezi."

Vannak, akik a kínai eseményeket és a pekingi csoport nyilatkozatait arra használják fel, hogy ismét megpróbálják bebizonyítani, miszerint a személyi kultusz a szocialista rendszer terméke. Nos, a tények azt mutatják, hogy épp a szocialista elvek megsértéséről, a KKP szervezeti szabályzatának megsértéséről, a vezető szervek, mindenekelőtt a kongresszus és részben a Központi Bizottság működésének megszüntetéséről van szó.

Kína felszabadulását követő tíz év során az ország mély szocialista átalakuláson ment át és jelentékeny haladást tett gazdasági téren. Ez annak volt köszönhető, hogy az ország sajátos feltételeire alkalmazták a marxista–leninista politikát. Ez bizonyítja, hogy a személyi kultusz – némelyek állításával ellentétben – nem „szükségszerű" egy gazdaságilag elmaradott és demokratikus tapasztalattal gyakorlatilag nem rendelkező ország haladásához sem. S láttuk viszont, hogy 1958 óta fékeződött mind a gazdasági haladás, mind az emberi fejlődés – éppen a személyi kultusz miatt.

Értsük meg jól: amikor azokról a lényeges különbségekről beszélünk, amelyek a személyi kultusz Szovjetuniójának és a mai Kínának a helyzetében mutatkoznak, ezzel semmiképpen sem akarjuk kisebbíteni azokat a törvénytelenségeket, amelyek a letűnt múltban uralkodóvá váltak a Szovjetunióban, azokat a visszaéléseket, amelyek „leleplezése . . . óhatatlanul fájdalmas kérdéseket vetett fel minden ország kommunistái számára".[15] Hanem meg akarjuk mutatni, milyen tanulságokat vontak le a jelenlegi kínai vezetők a súlyos szovjet

[15] Ugyanott, 30. old.

tapasztalatokból – hogy még messzebb menjenek ugyanannak a hibának az elkövetésében.

A „Renmin Ribao" és a „Vörös Zászló" egy 1963. szeptember 6-án közölt nyilatkozatban szemére vetette Hruscsovnak, hogy „álnok módon" „a legnagyobb önkénnyel" vádolta Sztálint, azzal, „hogy a tömeges megtorlás és a terror útjára lépett".

Ez a nyilatkozat nem annyira arra törekedett, hogy tagadja az ismert tragikus tényeket, mint inkább igazolni igyekezett az SZKP által megbélyegzett módszereket. Azt a tényt, hogy a XX. kongresszus megtagadta Sztálin bűneit, a „Sztálin által védelmezett és továbbfejlesztett marxizmus–leninizmus alapvető elvei" megtagadásának nevezte. (Egyébként tény, hogy ha Sztálin követett is el súlyos elméleti jellegű hibákat, sohasem szakított a marxizmus–leninizmussal, míg viszont ma Pekingben épp ezt teszik.)

De elsősorban az önkényesen eljáró Sztálin *tetteit* igyekeznek igazolni. Azt az eszmét, hogy a proletariátus diktatúrája feltételezi a terrort, hogy a népet „keményen", ha szükséges, kényszerrel kell vezetni. S ez érthetővé teszi a pekingi vezető csoportnak és „vörösgárdistáinak" magatartását.

A marxisták azt tartják, hogy a forradalmi terrort csupán az osztályellenség terrorista ellenállásának megtörésére szabad felhasználni, s ez a forradalmi terror csak igen pontosan meghatározott körülményekhez kapcsolódhat, csak ideiglenes lehet. A francia burzsoázia, amikor a maga forradalmát végrehajtotta, nem rettent vissza a terror alkalmazásától. A Sztálin által gyakorolt megtorlás azonban nem illik a fentebb adott meghatározásba. Ez a terror a személyi kultuszban gyökerező önkény következménye volt.

A konfucianizmus azt akarta, hogy a fejedelem és az államapparátus, pontosan alkalmazkodva a hagyományos rendhez, legyen „jó", s ebből következően az ország legyen virágzó. Régi, a népben mélyen meggyökeresedett hiedelem az, amelyet a pekingi vezetők kihasználnak. Azok a káderek és funkcionáriusok, akik alkalmazkodtak Mao Ce-tung eszméihez – legalábbis azokhoz, melyek az „Idézetek gyűjteményé"-ben találhatók –, akik minden cselekedetükre alkalmazzák ezeket az eszméket, azok „jók" lesznek, s minden nehézség megoldódik.

Lin Piao azt igyekszik elhitetni a parasztokkal meg a munkásokkal, akik közül sokan csak nemrég érkeztek a falvakból, hogy „az egyesülés Mao Ce-tung eszméjében" – mint régen a „Négy Könyv" előírásaiban – legyőzhetetlen hatalmat ad az egyénnek és a nemzetnek. És nem szabad illúziókban ringatnunk magunkat: a kínai nép a maga egészében többé-kevésbé rabja ezeknek a mindennapi litániáknak, amelyek a „nagy vezért", a „nagy kormányost" magasztalják.

Mivel Mao Ce-tungot istenítik, a környezetében levő és az ő nevében fellépő emberek szinte biztosak lehetnek abban, hogy minden hatalmat a kezükben tarthatnak. Mao elnök csalhatatlansága az ő „legközelebbi fegyvertársát", Lin Piao marsallt a többiek felett álló lénnyé teszi, kijelölt utóddá, akihez hűnek kell lenni, hogy az ember hű maradhasson „Mao Ce-tung eszméihez". S Lin Piao, a hadsereg vezetője, máris határozottan kiemelkedik környezetéből.

Lin Piao „döntő fontosságú irányelveit" az egész sajtó közölte, minden rádióadó ismételgette. „Lin Piao elvtárs mindig a leghűségesebben, a legteljesebben alkalmazta Mao Ce-tung eszméit. Ő Mao elnök legközelebbi fegyvertársa, legjobb tanítványa ... Ő mutatja nekünk a legszebb példát. Tőle kell tanulnunk" – jelentette ki 1966 októberében Sziao Hua, a hadsereg politikai osztályának vezetője.

A rendszer tehát úgy fest, hogy megteremtik és felhasználják a személyi kultuszt annak érdekében, hogy határozatokat erőszakoljanak ki a párt és az állam vezető szerveinek megkerülésével, minden demokratizmus, minden vita mellőzésével, hogy lehetetlenné tegyék a nagy tekintélyektől származó döntések kritikáját. Ma a párt egyetlen kádere, egyetlen proletár vagy paraszt sem tehet semmiféle kritikai megjegyzést anélkül, hogy annak azonnali következményeit ne kellene éreznie. A „vörösgárdisták", akiket 1966 augusztusa óta a hadsereg több alkalommal is nyíltan támogatott, s maguk a katonák is arra valók, hogy a környezet mulasztásai, megtántorodásai esetén közbelépjenek. Így azután jelentős változásokat hoztak létre a párt hierarchiájában, döntő jelentőségű politikai határozatokat foganatosítottak anélkül, hogy a párt legfőbb szerve, a kongresszus ismerte volna azokat. És mégis, a csúcstól le az alapszervezetekig, olyan ellenállás folyik, amelyet nem sikerül elfojtaniuk.

Negyedik fejezet

A KATONA – AZ EGÉSZ NÉP PÉLDAKÉPE

Az, amit Pekingben „nagy kulturális forradalomnak" neveznek, 1965-ben született meg. Az Új Kína 1966. június 17-én hírül adta:

„A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának 1965 szeptemberi ülésén Mao elnök aláhúzta annak szükségességét, hogy bírálni kell a burzsoá reakciós ideológiát."

E példa nélkül álló kampánynak a nemzeti élet minden területére ki kellett terjednie, amint arra a „Vörös Zászló" 1966. július 3-i száma rámutat: „Elsősorban le kell lepleznünk, meg kell bírálnunk és le kell küzdenünk a burzsoázia képviselőit, akik befurakodtak a pártba, a kormányba, a hadseregbe és a kulturális élet minden területére."

Először a hadseregben folytatták ezt a küzdelmet, maga Lin Piao marsall volt a kezdeményező, s a „Hadsereg Lapja" elsőrendű szerepet játszott.

1965. november 18-án Lin Piao meghirdette „öt pontját", ezek között a következőket követelte:

„Alkotó módon kell tanulmányozni és alkalmazni Mao elnök műveit, s kiváltképpen minden lehetőt meg kell tenni alkalmazásuk érdekében. Mao elnök műveit úgy kell tekinteni, mint a legfőbb utasításokat egész hadseregünk minden tevékenységi területén.

A vezetőknek le kell menniük az alapegységekhez, az alapegységek tevékenységét kell jól irányítaniuk, és ki kell fejleszteniük a vezetés jó stílusát.

Merészen elő kell léptetni a felelős kulcspozíciókba a legjobb vezetőket és parancsnokokat."

Ez voltaképpen szemérmes bejelentése volt annak, hogy egész sor változást fognak végrehajtani a hadsereg vezetőségében.

Sziao Hua egyik beszámolója, amelyet 1966. január 24-én közöltek, világította meg először e változások értelmét. Miután megbélyegezte azokat, akik a hadseregben nem állították az első vonalba Mao Cetung politikáját és eszméit, Sziao Hua kijelentette: „Merészen szakítanunk kell a megszokással és ténylegesen elő kell léptetnünk azokat a parancsnokokat és harcosokat, akik *politikailag megbízhatók.*" (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Világos, hogy miről van szó: meg kellett törni a pekingi vezető csoport elméleteivel szembeni ellenállást, megfosztani funkciójuktól azokat a tiszteket, akik vonakodtak elismerni e teóriákat, vagy éppen fellázadtak ellenük, és szilárd emberekkel felváltani őket. A hadseregen kezdték, hogy azután a pártra támadhassanak. Az ellenállás megtörésének megkönnyítése érdekében, mint emlékezhetünk rá, Lin Piao 1965-ben elhatározta a rendfokozatok minden látható jelének eltörlését.

Kik voltak hát ezek a tisztek, akik Lin Piao és Sziao Hua szemében kevésbé megbízhatónak látszottak? Nem azok-e, akik a párt VIII. kongresszusának határozatait akarták követni, annak a kongresszusnak a határozatait, amelyen Peng Tö-huaj, akkori honvédelmi miniszter és hadseregparancsnok, akit 1959-ben félreállítottak, mert nem helyeselte az akkor eluralkodni kezdő szovjetellenes vonalat, s akit éppen Lin Piaóval váltottak fel, ezt mondta kongresszusi beszámolójában:

„Egy modern forradalmi hadseregnek nem csupán a tudománnyal és a modern technikával kell felfegyverkeznie, hanem a marxizmus–leninizmussal és a modern katonai tudományokkal is... Amikor elkezdtük hadseregünk modernizálását, elhatároztuk, hogy elsajátítjuk a szovjet hadsereg fejlett tapasztalatait, s ez teljesen helyes volt. A legutóbbi évek folyamán ily módon jelentékeny eredményeket értünk el... A szovjet hadsereg ugyanis a legfejlettebb modern forradalmi hadsereg, amely magas rendű katonai tudománnyal, elsőrendű technikával és a modern hadsereg háborús vezetésének gazdag tapasztalataival rendelkezik..."

Peng Tö-huaj kijelentette még: „A tanulmányok során némely elv-

társ önelégültségről és gőgről tett tanúságot; szerintük ugyanis a saját eddigi tapasztalataink is lehetővé teszik, hogy szembenézzünk azzal, ami bekövetkezhet mind a jelenben, mind a jövőben, és semmit sem kell már tanulnunk másoktól... Ez téves magatartás... Még azok a tapasztalatok is, amelyeket mi magunk szereztünk a múltban, a körülmények megváltozásával egészben vagy részben alkalmazhatatlanná válhatnak..."

Hát nem a „revizionista felforgatás" nyelve ez?

Lin Piao „Éljen a nép győzelmes háborúja" című cikke megjelenésének első évfordulóját ünnepelve, a „Renmin Ribao" 1966. szeptember 3-án ismét megerősítette: „A legjobb fegyver nem ez vagy az a gyilkos fegyver, mint például a repülőgép, az ágyú, a tank vagy az atombomba, hanem Mao Ce-tung eszméje, s a legnagyobb harci erőt nem valamilyen új fegyver ereje jelenti, hanem a Mao Ce-tung eszméi által felébresztett és felfegyverzett nép."

Érthető, hogy sok olyan tiszt, aki tudja, mi az a modern hadsereg, akinek alapos ismeretei vannak a jelenlegi nemzetközi helyzetről és az atomfegyverek pusztító erejéről, bár tisztában van vele, milyen értéket jelent egy forradalmi eszménnyel rendelkező ember, nyíltan vagy óvatosabban, de visszautasítja Lin Piao bizonykodásait, és inkább támogatja Peng Tö-huaj álláspontját. Azok, akik például önkéntesek voltak Koreában, nagyon jól tudják, hogy a Szovjetunió által szállított modern fegyvereknek köszönhetik, hogy szembe tudtak szállni az ellenséges repülőkkel, tüzérséggel és tankokkal.

A „Hadsereg Lapja" 1966. június 6-án bejelentette: „Ha a puskát kézben tartó emberek ideológiája megváltozik, a puskák eltérő célt, különböző gazdát szolgálhatnak. Ostoba dolog lenne megfeledkezni erről..."

A kínai vezetők minden alkalommal hajtogatták, hogy „a puskák döntenek mindenről". De nem gondoltunk arra, hogy ezt a mai Kínára alkalmazzák, 17 évvel a hatalom megragadása után, 10 évvel azután, hogy a KKP kongresszusa kijelentette: „A proletariátus és a burzsoázia közötti ellentmondás lényegében megoldódott Kínában..."

A „nagy proletár kulturális forradalmat" tehát több hónapon keresztül előbb a hadseregben folytatták, hogy először is biztosítsák a

puskák támogatását. De ki ellen? A revizionisták ellen, akik „a pártban, a kormányban, a hadseregben, a kultúra minden ágában szövik összeesküvéseiket" – nyilatkozta Csen Ji.

Hogy megérthessük, miként jutottunk ide, röviden felvázoljuk a KKP-n belüli harcok kibontakozását. Ez a harc viszonylag élesen indult meg 1957-ben, hogy azután 1966-ban nyílt összecsapássá váljék, egyfelől a Mao Ce-tung–Lin Piao csoport és a „vörösgárdisták", másfelől a Kínai Kommunista Párt egy jelentős frakciója között.

E két időpont fogja közre azt a periódust, amelyről a második fejezetben szóltunk, amikor tudniillik megkísérelték az utópista népi kommunákkal és a „nagy ugrással" 1958-as módra meggyorsítani a történelem folyását, majd rákényszerültek a gazdaság „rendbehozására".

Hét esztendővel a felszabadulás után, 1956 szeptemberében, Mao Ce-tung ezeket mondotta a KKP VIII. kongresszusán:

„Győzelmeinket úgy értük el, hogy támaszkodtunk a munkások és parasztok szövetségére, amelyet a munkásosztály irányít, magunk köré gyűjtöttünk széles körben minden olyan erőt, amelyet fel lehetett sorakoztatni ... Ha nem tudnánk a népi tömegekre támaszkodni, ha nem tudnánk együttműködni a nem kommunistákkal, sehova sem jutnánk ... Sok elvtársunk még a marxizmus–leninizmussal teljesen ellentétes módon látja a dolgokat, nevezetesen szubjektivizmus mutatkozik ideológiájukban, bürokratizmus a munkájukban és szektásság a szervezőmunkájukban. Mindezek a dolgok eltávolítanak minket a tömegektől és a valóságtól, ártanak a párton belüli egységnek, visszahúzzák ügyünket, elvtársaink előrehaladását ..."

Alig egy évvel később, 1957 tavaszán, nem esik többé szó a szubjektivizmusról, sem a szektásságról: a nagy „helyreigazítási kampányt" a jobboldaliak ellen vezetik.

1958 májusában a VIII. kongresszus második ülésszakán Liu Sao-csi kijelenti: „A jobboldaliak ellen folytatott kampány után a jobboldali, kommunistaellenes, népellenes és szocializmusellenes burzsoák teljesen elszigetelődtek a tömegektől, és soraik bomlani kezdtek ..." Ezenkívül elárulja, hogy „egy bizonyos számú jobboldalit kizártak a pártból". Ezek „revizionista, antiszocialista és antikommunista tevékenységet fejtettek ki".

Közeledünk a „nagy ugráshoz" és a népi kommunákhoz: abban a Kínában, ahol a termelési eszközök szocializálása gyakorlatilag befejeződött, ahol a gazdaságot teljes egészében az állam ellenőrzi, az „antiszocialista" veszély, a „revizionizmus" válik egy csapásra fő veszéllyé a KKP vezetőinek megnyilatkozásaiban. S ez csak fokozódik. 1960. március 30-án Li Fu-sun miniszterelnök-helyettes a folyó év gazdasági tervéről tartott beszámolójában megállapítja: „Egy maroknyi jobboldali opportunista a párton belül szembeszegült a párt fő vonalával, a termelésben elérendő nagy ugrással és a népi kommunák mozgalmával. Csoportokat szerveztek és egyéb tevékenységet folytattak, hogy megosszák a pártot, s vad támadásokat indítottak belülről a párt többsége ellen."

1962 szeptemberében a Központi Bizottság tizedik ülése kifejtette, hogy „a szocialista út és a kapitalista út közötti harc" „több évtizeden át" fog tartani, „sőt, még annál tovább is", s hogy az osztályharcnak „van dagálya és apálya, s olykor igen heves és erőszakos", s hogy ennélfogva az osztályharc „szükségszerűen tükröződni fog a párton belül".

1966-ban oda jutottak, hogy „harcolni kell és meg kell semmisíteni azokat, akik vezető posztokon vannak, de a kapitalista útra tértek", úgy, ahogyan valamivel később a Központi Bizottság augusztus 8-i határozata követelte: „Mivel a kulturális forradalom – forradalom, elkerülhetetlenül ellenállásba ütközik. Ez az ellenállás elsősorban azoktól ered, akik miután befurakodtak a pártba, vezető posztokra jutnak, de ott a kapitalista utat követik. Jelenleg ez az ellenállás meglehetősen erős és makacs . . ."

Milyen nagy utat tettek meg 1956 óta – csak épp hátrafelé. Mao Ce-tung tehát nem látott volna helyesen, amikor a VIII. kongresszuson a szubjektivizmust, a bürokráciát és a szektásságot bélyegezte meg?

A mai Kína képe azt bizonyítja, hogy valóban ezek a veszélyek fenyegettek akkor, s ma ezek a veszélyek valósággal elözönlik a pártot.

Lin Piao marsall, honvédelmi miniszter és hadseregparancsnok, aki „kezébe vette a párt Központi Bizottsága katonai bizottságának

munkáját"[1], 1966 augusztusa óta hivatalosan a rendszer második embere lett, „Mao elnök legközelebbi fegyvertársa". De az a felfogása, amely szerint a hadsereg a társadalmi átalakulás legfőbb eszköze és az egész nemzet iskolája a gondolkodásmód átalakítására, sokkal régebbre nyúlik vissza.

Egy 1959 szeptemberében írott cikkében[2] – akkor vette át Peng Tö-huajtól a honvédelmi minisztériumot – emlékeztet arra, hogy 1958 májusában, a VIII. kongresszus második ülésszakán Liu Sao-csi „felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy a felszabadító néphadsereg nemcsak védelmezője, hanem építője is a szocializmusnak".

„A kínai szárazföld felszabadítása után – írta Lin Piao – hadseregünk fő feladata a harcról a kiképzésre tevődött át; míg korábban a hadsereg szétszórtan élt a falvakban, most a laktanyákba vonult, és kevesebb alkalma volt arra, hogy közvetlen kapcsolatba lépjen a tömegekkel. Ebben az időszakban egyes elvtársak azt állították, hogy a hadseregnek egyáltalán nem kell részt vennie a néptömegek forradalmi harcaiban vagy a népgazdaság építésében, semmi szükség arra, hogy részt vegyen a »civil« ügyekben. Megfelelő időben megbíráltuk ezt a téves szempontot és szilárdan visszautasítottuk... Mint mondottuk, a felszabadító néphadsereg a politikai harc fegyvere... A tömegmozgalom és a társadalmi harc gyakorlata gazdag politikai tapasztalatot nyújt." A hadseregnek tehát „erőteljesen és aktívan részt kell vennie a tömegmozgalmakban" – követeli Lin Piao.

Természetes és kívánatos dolog, hogy a néphadsereg egy szocialista országban részt vegyen a tömegmozgalmakban, amennyiben a proletariátus hatékonyan biztosítja e mozgalmak vezetését. De ha a kínai hadsereg a munkásosztály helyett válik a pártvezetőség egyik csoportja által elhatározott mozgalmak kezdeményezőjévé, abból igen súlyos belső konfliktusok eredhetnek.

Húzzunk itt alá egy igen nagy jelentőségű körülményt: a sorozás intézménye nem létezik Kínában. A katona önkéntes: legkevesebb

[1] Pekingi Tájékoztató Bulletin. 1966. október 17.

[2] *Lin Piao:* Előre a párt fő vonalának és Mao Ce-tung katonai elméletének vörös zászlaja alatt. Peking 1959.

háromévi szolgálatra kötelezi magát, de általában hat, kilenc, tizenkét, tizenöt vagy még több esztendeig marad a hadseregben. Alapvető különbség van egyfelől a kínai hadsereg, másfelől a Szovjetunió és a többi szocialista ország hadserege között. Ezekben az országokban az egész nép megfordul a hadseregben, állandóan beviszi oda a dolgozók gondolkodását és problémáit, megújítva a hadsereg szellemét.

Kétségtelen, hogy a sorozás rendszere nem alkalmazható Kínában, tekintettel a lakosság hatalmas méreteire. De éppen emiatt még gondosabban kellene ügyelni arra, hogy biztosítsák a munkásosztály vezető szerepének érvényesülését.

Azokat a tiszteket, akik Kínában az önkénteseket toborozzák, ma arra hívják fel, hogy a „Mao Ce-tung eszméi" iránti feltétlen hűséget tekintsék kritériumnak. Ami azzal egyenlő, hogy amilyen mértékben e kritériumot alkalmazzák, a hadsereget a „kulturális forradalom csoportjának" eszközévé teszik azokkal a vezetőkkel szemben, akiket fel akarnak számolni, s akiket épp ezért „revizionizmussal" vádolnak.

Más dolog volt a felszabadító néphadsereg 1949 előtt, amikor a szegény- és középparasztok, a munkások és értelmiségiek százezrével csatlakoztak soraihoz, hogy kiűzzék az imperialistákat és a komprádorokat, hogy megdöntsék a feudális erkölcsöket képviselő nagy földbirtokosokat; ez a forradalmi hadsereg a nemzet ellenségei és az osztályellenség ellen harcolt, „szétszórtan élt a falvakban", elhintette ott a forradalom csíráit és – mint fegyveres munkás- és parasztтömeg – valóban iskolát jelentett az ország számára.

S megint más dolog ez a hadsereg ma, amikor a kaszárnyákban és a kiképző táborokban rendezkedett be, amint erre Lin Piao emlékeztetett 1959-ben, egy olyan Kínában, ahol a szocialista rendszer létrejött, ahol a veszélyt a külső agresszió lehetősége jelenti; ahol a katonákat olyan előírások szerint válogatják, amelyeket magában Kínában is vitatnak, ahol a zömmel polgári, kispolgári vagy értelmiségi származású főtisztek a jól ismert általános tendencia szerint kaszttá alakulhatnak.

Tény, hogy a párt legfelső vezetői szociális származás szerint szinte ugyanezt a képet mutatják. De az a különbség, hogy ők kapcsolatban

állnak a társadalom valóságával és a párt valamelyik területi, tartományi vagy városi bizottságának az élén állnak. Ezzel szemben a tisztek és a többségükben paraszti származású katonák jobban el vannak szigetelődve a nemzettől, parancsoknak engedelmeskednek, tehát hajlíthatóbbak, s a legalkalmasabbak valamilyen voluntarista politika érvényesülésének kierőszakolására.

„1964 óta, Mao Ce-tung elvtárs nagy felhívására válaszolva, az egész nép széles körű és buzgó mozgalmat indított el a felszabadító néphadsereg követésére..."[3] Az ezután következő események azt mutatták, hogy a mozgalom heve a dolgozók körében meglehetősen csekély volt.

Bárhogyan legyen is, a hősök egész sorát állították példaképül a nép elé: Lei Fenget, Eujang Hajt, Vang Kiet, Mai Hszien-teht stb. Mindannyian katonák voltak.

Szervezési mintát is javasoltak a munkásoknak: a tasingi petróleumközpontot. Egy másikat a parasztoknak: a Ta Csai mezőgazdasági termelési brigádot. Mindkét helyen katonai mintára szervezték meg a munkát, a dolgozók úgy élnek, mint a katonák, aminek következtében alacsonyabb bért kapnak, mint a többi vállalatnál. Az újságok szinte naponta beszélnek róluk; akadnak emberek az üzemekben és a falvakban, az irodákban és az iskolákban, akik a példa követésén buzgólkodnak. A gyakorlaton levő vagy leszerelő katonák egyre nagyobb számban mennek megszervezni a munkát az üzemekbe és a népi kommunákba.

1965. január 4-én az Országos Népi Gyűlés jóváhagyta a miniszztertanács új összetételét. Sok katona kapott miniszteri tárcát, köztük Lin Piao. A közbiztonsági miniszter, Szeh Fu-ce lett az egyik miniszterelnök-helyettes, három másik miniszterelnök-helyettes marsall. Az újonnan kreált nyolc gépipari minisztérium közül ötöt katonákra bíztak.

A Politikai Iroda Állandó Bizottsága, amely – ellentétben a szervezeti szabályzattal – gyakorlatilag a párt vezető szerve lett, hét tagot számlál, s mind a heten egyúttal a Központi Bizottság Katonai Bizottságának, a hadsereget irányító politikai szervnek is tagjai.

[3] „Renmin Ribao", 1966. augusztus 1.

Amikor Lu Ting-ji művelődésügyi minisztert 1966. augusztus 1-én elmozdították, egy tábornok került a helyére, Hszia Vang-tung, aki 1965 óta miniszterhelyettes volt.

A hadsereg szerepe, mint látható, nem szorítkozik pusztán ideológiai térre, hanem a legmagasabb vezető posztokra is kiterjed. E hadsereg vezetését pedig kizárólag Lin Piao akarja a kezében tartani. Már 1959-ben szigorú tisztogatás zajlott le a fegyveres erőknél.

„A pártellenes csoport fő tagjai, akiket a párt lusani ülése leleplezett, kihasználva a hadseregben bitorolt jelentős posztjaikat, minden erejükkel arra törekedtek, hogy meghiúsítsák a párt abszolút vezetését a hadseregben, hogy megszüntessék a politikai munkát, felszámolják azokat a feladatokat, amelyek a hadseregre hárulnak a szocialista építésben, és megszüntessék a *tömegek közötti munkát.*" (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)* „Revizionista" hadsereget akartak teremteni – fedte fel a „Hadsereg Lapja" 1966. augusztus 1-i száma. „1960-ban... a katonai bizottság kibővített ülést tartott Lin Piao elvtárs elnöklete alatt – folytatja ugyanez a cikk. – Ez az ülés még radikálisabb módon számolta fel a burzsoá katonai befolyást. A harmadik nagy harc nem sokkal ezelőtt zajlott le. E harc folyamán leleplezték a burzsoázia ama képviselőit, akik jelentős posztokat bitoroltak a hadseregben, s akik a párt által nemrég megbélyegzett pártellenes, antiszocialista és ellenforradalmi csoport számottevő tagjai voltak. Ezek szembehelyezkedtek a Központi Bizottsággal, Mao Ce-tung eszméivel, színleg úgy tettek, mintha követnék Lin Piao elvtársnak a politika elsőbbségére vonatkozó utasításait, de a valóságban nem alkalmazták őket; kényszeredetten arról beszéltek, hogy a politikát parancsnoki posztra helyezik, de valójában a katonai ügyeket, a technikát, a mesterséget állították első vonalba."

E három egymást követő tisztogatás tette lehetővé, hogy „megbízható elemeket" tegyenek a parancsnoki posztokra, s így Lin Piao valóban azt gondolhatja, hogy eszményi eszközzel rendelkezik a „dolgozó nép szellemi beállítottságának megváltoztatásához".

Sem a pártot, sem a proletariátust, sem a szegényparasztságot nem hívták fel arra, hogy „forradalmasítsák a tudatot", hogy a Pekingben használatos zsargonnal éljünk. Azt a néhány kísérletet, hogy élmun-

kásokat állítsanak példaképül, azonnal elfedte a katonai hősök áradata.

S Lin Piao marsall nem fogja beérni ennyivel.

A HADSEREG NÖVEKVŐ SZEREPE AZ ÁLLAMBAN

A „Hadsereg Lapja" 1966. augusztus 1-i száma közli az egyik legfigyelemreméltóbb szöveget:

„A mi nagy vezérünk, Mao elnök, nemrégiben rendkívüli jelentőségű utasításokat adott hadseregünk építésére vonatkozóan.

Mao elnök ezt mondotta: A Felszabadító Néphadseregnek nagy iskolává kell válnia, amelyben az emberek politikai, katonai és kulturális téren nevelődnek, s amely egyidejűleg a mezőgazdasági és kisegítő termelésben is részt vehet, *kis- és középüzemeket irányíthat;* gyárthat bizonyos cikkeket, amelyekre saját magának van szüksége, s más cikkeket is, amelyeket az állammal *kicserélhet* egyenlő értékekért. E nagy iskola *munkát fejthet ki a tömegek* között, és részt vehet az üzemekben és a falvakban folyó szocialista *nevelési mozgalomban . . . Ezenkívül részt kell vennie minden esetben a kulturális forradalom harcaiban, a burzsoázia bírálatában . . . Ugyanaz a katonai egység egyidejűleg nem kapcsolódhat be a mezőgazdasági termelésbe, az ipari termelésbe és a tömegek között végzett munkába is, hanem csupán egy vagy két tevékenységet folytathat egyszerre a három közül.*

Mao elnök rámutatott: *Hadseregünk,* mely több millió emberből áll, ily módon jelentős szerepet fog betölteni." (Kiemelés mindenütt tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Ez valóban „rendkívüli jelentőségű" szöveg, és megérdemli, hogy figyelmet fordítsunk reá.

Ezek az instrukciók előírják, hogy a hadsereg, a katonai hatalom egyszersmind önálló gazdasági hatalom is legyen, saját üzemekkel és gazdaságokkal, amelyeket maga igazgat. Termékeit eladja majd az államnak s megtartja a hasznot, hogy azzal önállóan rendelkezzék. Az, hogy a katonák részt vesznek a munkában, a szocializmus építésében, természetes jelenség, kiváltképpen egy olyan országban, mint

Kína, amelyben a legnagyobb erőfeszítéseket kell kifejteni a modern gazdaság megteremtése érdekében. De amikor különleges gazdasági hatalmat adnak a hadseregnek mint önálló egységnek, ez azt jelenti, hogy bizonyos fokig államot teremtenek az államon belül.

Katonai és gazdasági hatalma mellett a hadsereg ráadásul politikai szervezetté is válik, amelynek feladata, hogy közvetlenül beavatkozzék az ország politikai ügyeibe, nem azért, hogy nevelődjék, hanem azért, hogy másokat neveljen, proletárokat és parasztokat. A szöveg leszögezi, hogy míg bizonyos egységek az üzemekben és a gazdaságokban dolgoznak majd, mások (ezeket nyilván azok közül fogják kiválasztani, amelyeket Lin Piao leginkább a kezében tart) a politikai tömegmunkára fogják specializálni magukat.

A katonák jellemző tulajdonsága Kínában éppúgy, mint másutt, hogy engedelmeskednek a kapott parancsoknak. Ez áll egyébként első helyen a kínai hadsereg számára kiadott szabályzatban, „a fegyelem három fő szabályában" is. Egy hadsereg tudomásul veszi a kapott parancsokat, a rábízott feladatokat, a ráháruló tennivalókat, függetlenül attól, hogy milyen a hadsereget alkotó egyének erkölcsi tisztasága. Ha a munkások, parasztok és kommunista káderek ellen vetik be, többé nem tölti be a szocialista hadsereg szerepét.

Nyilvánvaló, hogy a kínai vezetőkön nyomot hagyott forradalmuk sajátos formája, az a több mint negyedszázados fegyveres harc, amelyet elsősorban a parasztság vívott, s hogy ennek elkerülhetetlenül nehézségeket kellett okoznia a munkásosztály tényleges vezetésének megteremtésében.

A Szovjetunióban, ahol a forradalom döntő ereje a proletariátus volt, de a külföldi intervenciók miatt a katonai szempontnak kellett alárendelni minden más kérdést, Lenin figyelmeztette a pártot:

„A »hadikommunizmust« a háború és a pusztulás kényszerítette ránk. A »hadikommunizmus« nem volt és nem is lehetett a proletariátus gazdasági feladatainak megfelelő politika. Ideiglenes rendszabály volt."[4] S a Munkás-Paraszt Felügyeletet – noha sok nehézség közepette – létrehozták a Szovjetunióban, míg Trockij a munka militarizálásában magának a szocialista munkának a formáját látta,

[4] *Lenin:* A terményadóról. Művei. 32. köt. 366. old.

véglegesnek tartotta a hadikommunizmus rendszabályait, s azt ajánlotta, terjesszék ki a tekintélyi módszereket a szakszervezetekre.

1919-ben, a VIII. kongresszuson Lenin hangsúlyozottan beszélt a reguláris hadseregben megmaradt partizán szokásokról, s március 21-én, egy zárt ülésen kijelentette:

„Az ellenzék minden tévedése abban gyökerezik, hogy önöket még mindig köti a »partizánkodás«, ragaszkodnak a hősiesség hagyományaihoz, amelyek emlékezetesek fognak maradni, s emiatt nem akarják megérteni, hogy most más korszakot élünk. Most elsősorban reguláris hadseregre van szükség, át kell térni a katonai szakemberekkel rendelkező reguláris hadseregre . . ."

1928-ban a zlatouszti ifjúmunkások indítják el az élmunkások mozgalmát. 1930-ban, a kolhozok első esztendejében, megint csak Leningrádból jött munkások érkeznek a falvakba, hogy megmagyarázzák a párt politikáját és megértessék a parasztokkal, mi is az a szocialista verseny.

A munkások és katonák szovjetjei *együtt* játszottak elsőrendű szerepet a Szovjetunióban a szocialista átalakulás és építés megindításának időszakában.

Kínában a hadsereg káderei között, vagyis elsősorban a kispolgári, értelmiségi és jómódú paraszti rétegek tagjai között kellett megtalálni az adminisztratív kádereket a felszabadítási harc egész időszaka alatt, mert ebben a rendkívül elmaradott országban csak ők rendelkezhettek némi műveltséggel.

Mao Ce-tung egy 1949. február 9-i táviratában, amelyet a különböző hadtesteknek, többek között Lin Piaónak, a Negyedik Hadsereg parancsnokának küldött, ezt írta:

„A hadsereg nem csupán harci erő, hanem elsősorban munkaerő. A hadsereg minden káderének meg kell tanulnia, hogyan kell bevenni és hogyan kell igazgatni a városokat . . . Nyolc vagy kilenc tartomány és több tucat nagyváros birtokba vételéhez rengeteg alkalmas káderre lesz szükség, márpedig e probléma megoldásában a hadseregnek elsősorban önmagára kell számítania. A hadsereg – iskola. A mi harcoló hadseregeink 2 100 000 emberükkel több ezer egyetemmel és középiskolával érnek fel. Mindenekelőtt a hadseregre számítunk, hogy kádereket adjon nekünk . . ."

1949-et írtak, nem volt más választás. Tizenhét évvel később azonban, amikor létrejött a szocializmus, amikor két diáknemzedék nőtt már fel a szocialista iskolákban és egyetemeken, ismét és egyre inkább a hadseregre bízzák a politikai munkát és az igazgatási munkát.

A „Renmin Ribao" 1966. augusztus 1-i száma, tizenhét évvel a proletariátus diktatúrájának kikiáltása után, ezt a felhívást tette közzé:

„A felszabadító néphadsereg nagy iskola, a legjobban itt sajátíthatók el Mao Ce-tung eszméi. Az üzemeknek, a falusi népi kommunáknak, az oktatási intézményeknek, a kereskedelmi vállalatoknak, az államigazgatási és pártszerveknek az egész országban a felszabadító néphadsereg példájára kell átalakulniuk Mao Ce-tung eszméinek nagy iskoláivá . . ."

Lin Piao felemelkedése arra a posztra, amely szabályszerűen Mao Ce-tung utódjává jelöli ki, annak bejelentésével egyértelmű, hogy legalábbis átmenetileg győzött az a vonal, amely a hadseregben látja a nemzet „legfejlettebb" részét, színe-javát. Ez a „hadikommunizmus" győzelme, azé a „katonai vonalé", amelyet hiába akartak érvényre juttatni 1958-ban, amikor a hadsereg még megmaradt az őt megillető keretek között.

Azóta a hadsereg Mao Ce-tung eszméinek megfelelően „forradalmasodott". Azokat a „tiszta lényeket", akik a hadseregből kikerülnek, az üzemekbe és a falvakba küldik, hogy „változtassák meg a dolgozó nép szellemi beállítottságát", amint azt Lin Piao marsall követelte, hogy tanítsák a tömegeket a „kicsinyes individualizmus" ellen és „az önzetlenség szelleméért" vívott belső harcra. Visszaestek az utópiába, amely ezúttal rendkívül veszélyes formákban jelentkezik.

Mi célt szolgál ez „a lélek mélyéig hatoló átalakulás", amelynek úgy kell formálnia az egyént, hogy „Mao Ce-tung eszméinek jó katonája" legyen, olyan, aki minden körülmények között legyőzhetetlen?

A „Renmin Ribao" 1966. augusztus 1-i száma feltárja ezt a célt: „Az a Mao Ce-tung elvtárs által megfogalmazott gondolat, hogy minden tevékenységi terület »forradalmasított« nagy iskolává váljék,

ahol egyszerre folyik majd az ipari és mezőgazdasági termelés s ugyanakkor a kultúra és a hadművészet elsajátítása – íme, ez a mi programunk. Mao Ce-tung elvtárs utasításainak szellemében hétszázmillió kínai a régi világ bírálója és az új világ építője és védelmezője lesz. A munkások kalapáccsal, a parasztok kapával és ekével; a puskával felfegyverzett katonák tollal is fel lesznek fegyverezve – és írni fognak."

Ez a messianisztikus stílus 1958-ban nem létezett. De most is arról beszélnek, mint akkor, hogy Kína olyan dolgokat fog véghez vinni, amelyekhez hasonlót soha sehol senki sem látott, Kína lesz mesés példája révén „a világot beragyogó nap".

Ez a kispolgári voluntarizmus beleütközött a nép ellenállásába, amely nem az utópiában él, hanem a földeken és gépei között, amelynek kemény munkával kell elvennie a természettől, amire szüksége van, s amely a felszabadulás óta elért óriási haladás ellenére éppen csak biztosítani tudja magának a szükségeset.

Hogyan lehet legyőzni a nép körében, a pártban és a Kommunista Ifjúsági Szövetségben mutatkozó ellenállást? Felhasználják a hadsereget és a tapasztalatlan ifjúságot. A lelkesedést, amelyet az elkövetett hibák meglehetősen lelohasztottak a dolgozók és a káderek körében, most a koruknál fogva rajongó fiatalokban igyekeznek mesterségesen felszítani.

1966. augusztus 21-én az Új Kína bejelentette, hogy Lin Piao felhívására „... sok kantoni, pekingi, csinani, lancsoui, csengtui, vuhani parancsnok és több más kínai város parancsnoka a tömegek közé ment, hogy propagálja Mao Ce-tung eszméit. Kötelezték magukat, hogy egész életükben tanulmányozni fogják Mao elnök műveit, terjeszteni fogják Mao elnök eszméit, hogy a hétszázmillió kínai alaposan elsajátítsa Mao Ce-tung nagy eszméjét".

A Pekingi Tájékoztató Bulletin 1966. október 17-én további adatokat közölt a katonák 1965–1966-ban betöltött szerepéről: „Az elmúlt év folyamán, Mao elnök tanításainak megfelelően, parancsnokok és katonák mentek a tömegek közé, hogy terjesszék Mao Ce-tung eszméit; elmentek a bányákba, az iparvállalatokhoz, a népi kommunákba, hogy részt vegyenek a szocialista nevelés mozgalmában; *azokra a helyekre mentek, ahol az osztályharc különösen kiélező-*

dött, e »politikai látogatásaik« során *különféle tevékenységet fejtettek ki.*" (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

1966. október 17-én az Új Kína ismét szóba hozta „Lin Piao elvtárs utasításait, amelyek célja új szakaszt nyitni a Mao Ce-tung műveinek alkotó tanulmányozására és alkalmazására indított tömegmozgalomban", és közölte: „A senjangi, pekingi, csinani, nankingi, kantoni és vuhani katonai parancsnokságok pártbizottságai erélyes rendszabályokat hoztak annak érdekében, hogy gyorsan levigyék a csapategységekhez ezeket az utasításokat és teljes egészükben végrehajtsák őket." Néhány vidéken a tisztek és a katonák „már elhagyták laktanyáikat, repülőtereiket, tengerparti és határállomásaikat", hogy a nép körében végrehajtsák az utasításokat.

A kifejtett „különféle tevékenységek" ellenére Mao Ce-tung „legközelebbi fegyvertársa", Lin Piao apostolainak nem sikerült felszámolniuk a pártban, a bányákban, az üzemekben és a népi kommunákban mutatkozó ellenállást.

A „vörösgárdisták" 1966 nyarán kerültek sorra, ekkor kapcsolódtak be a küzdelembe a hadsereg nyílt támogatásával, melynek „biztos tartalékává" és buzgó propagandistáivá váltak.

Az Új Kína 1966. szeptember 23-i közleménye a következőket tudatta: „Az egyik szövegrész, amelyet a vörösgárdisták tanulmányoztak, Mao elnök egyik jelentős cikkéből való. („A pártban észlelhető hibás nézetek felszámolásáról" című cikkből.) Ez az idézet így szól: »... A Vörös Hadsereg semmiképp sem teheti meg, hogy csak hadakozzék; az ellenség fegyveres erőinek megsemmisítésére irányuló harci tevékenységén kívül fontos feladatok hárulnak még rá a tömegek közötti propaganda, a tömegek szervezése, a tömegeknek a forradalmi hatalom megteremtésében való támogatása, *sőt, a Kommunista Párt szervezeteinek megteremtése terén is.*«[5] Mao elnöknek ezt a tanítását a gyakorlatba átvive, az ifjú forradalmi harcosok minden alkalmat megragadtak Mao Ce-tung eszméinek propagálására." (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Jegyezzük meg, hogy ez a kivonat – mert ma Kínában nem olvasnak egyebet, csak kivonatokat – egy 1929 decemberében írott cikk-

[5] *Mao Ce-tung:* Válogatott Művek. 1. köt. Szikra 1952. 190. old.

ből való: Csang Kaj-sek csapatai az előző két év folyamán mintegy 450 000 kommunistát és demokratát, parasztot, munkást és értelmiségit mészároltak le. A különböző országok imperialistái egymással versengve osztották fel Kínát befolyási övezetekre!

A marxisták szemében ez lehet agyrém, de tény, hogy a Vörös Hadsereg szerepéről ebben az időszakban írt elmélkedést 1966-ban ajánlják tanulmányozásra és *alkalmazásra* a szocialista Kínában.

A KKP vezetése rabja a „hadikommunizmusnak", amely lehetővé tette a hatalom megragadását; megbénítja ez a múlt, s képtelen megérteni, hogy a már elért szakasz egy újabb szakaszhoz szolgál kiindulópontul, hogy a forradalom véghezvitele után a szocialista építés válik a döntő kérdéssé, s hogy mihelyt egy nehézséget felszámoltak, új, eltérő nehézség jelenik meg, amelynek felszámolása újabb előrehaladást jelent.

A harcnak e dialektikus felfogása helyett a Kínai Kommunista Párt jelenlegi vezetősége szemében szüntelenül ugyanaz az ellenség jelenik meg újra meg újra, és szüntelenül az ellen kell harcolni. S ha mégsem jelenik meg újra, újjáteremtik. Mivel a burzsoáziát felszámolták, most a „revizionisták" akarják „visszaállítani a kapitalizmust".

„A harc... szükségszerűen rendkívül hosszú időszakot fog igénybe venni" – jelentette ki a KKP Központi Bizottsága 1966-os ülésének „16 pontos határozata". E harc „nemzedékről nemzedékre" fog folytatódni, írta a „Renmin Ribao".

Mindig ugyanazt kezdik újra elölről.

Ötödik fejezet

A KÖZOKTATÁS REFORMJA

Nem is lehet kérdéses az, hogy egy szocialista országnak kulturális forradalmat kell végrehajtania, azzal a céllal, hogy minden embernek egyre magasabb művelődési színvonalat biztosítson és lehetővé tegye számára, hogy kritikus szellemmel közeledjen a kultúrához. Nem lehet kérdéses az sem, hogy szükség van az ideológiai harcra a szocializmus építésének időszakában, s e harc a társadalmi struktúra nagy átalakulásának bizonyos pillanataiban igen heves formákat ölthet.

E szükségszerűség még kevésbé vitatható Kína esetében, hiszen ebben az országban az oktatási intézményeket annak idején egy még szűkebb csoportnak tartották fenn, s a régi társadalmi berendezkedést, az imperialista agressziók és a hosszan elhúzódó szabadságharc okozta elmaradottságot csak nagy és folyamatos erőfeszítésekkel lehet felszámolni.

De ha összehasonlítjuk a „kulturális forradalom" és a „Mao Cetung-i eszme" jegyében zajló jelenlegi fejleményeket a KKP VIII. kongresszusának 1956-ban kidolgozott irányelveivel, azt kell mondanunk, hogy ezeket az elveket nemcsak felülvizsgálták, hanem meg is tagadták.

Melyek egy igazi szocialista kulturális forradalom eszközei és céljai? A VIII. kongresszus határozata világosan megfogalmazta: „Annak érdekében, hogy országunkban megvalósítsuk a kulturális forradalmat, tervszerű erőfeszítéseket kell tennünk az analfabetizmus fokozatos felszámolására, a kötelező elemi iskolai oktatás fokozatos általánossá tételére, s ezen túlmenően arra, hogy a munkások, alkalmazottak és közigazgatási dolgozók általános műveltséget, technikai

és szakmai ismereteket szerezzenek, szükségleteiknek megfelelően. Ebben a kérdésben éppoly hiba lenne kalandor módon előrerohanni, mint passzív és konzervatív magatartást tanúsítani."

Amilyen szükséges a kulturális forradalom, épp úgy nem lehet vitatni, hogy szükség van a bonyolult és hosszadalmas ideológiai küzdelemre abban a Kínában, amelyben a nemzeti burzsoázia több éven át szövetségben volt az új demokráciával, míg ki nem küszöbölték mint vagyonos osztályt.

A feudális urak és tőkések közül néhányan fizikailag még léteznek, úgyszintén sok gazdag- és középparaszt, valamint kisiparos is, jóllehet elvesztették az általuk korábban birtokolt termelési eszközök tulajdonjogát. Magától értetődik, hogy ezek az emberek, vagy közülük némelyek, retrográd ideológia hordozói, amelyet le kell küzdeni.

Ugyanígy ismeretes az a körülmény is, hogy az értelmiségiek és a néptömegek közötti viszony problémája Kínában különösen jelentős, mert a felszabadulás előtt az értelmiségi, a művelt ember általában a félfeudális bürokratikus apparátushoz kötődött és – tisztelet a kivételnek – a tömegektől szinte tökéletesen elszakadva élt.

Az értelmiségi munkának a fizikai munkával szembeni felsőbbrendűsége nemcsak Kínában hagyományos előítélet, de ott különösen mély és makacs, tehát teljesen jogos ellene a küzdelem.

A KKP VIII. kongresszusa ebben a kérdésben is pontosan meghatározta a végrehajtandó feladatot.

„Súlyos hiba lenne – mondotta a határozat – kényszerítő rendszabályokhoz és önkényes, adminisztratív eszközökhöz folyamodni a tudományok és művészetek területén. Folytatni kell a feudális és kapitalista ideológia bírálatát. Egyben azonban be kell fogadnunk és el kell sajátítanunk a múltunkban gyökerező vagy a külföldi országokból jövő hasznos kulturális ismereteket, mi több, igénybe kell vennünk a modern kultúrát és tudományt, hogy nemzeti kultúránk nagyszerű öröksége teljes fényében ragyoghasson, erőfeszítéseket kell tennünk egy új, nemzeti és szocialista kultúra megteremtése érdekében."

A KKP VIII. kongresszusának határozata által megszabott politika és a „nagy proletár kulturális forradalom" nevében zajló események között teljes a szakadás.

Értelmiségieket – professzorokat, írókat, művészeket, diákokat – vádoltak meg „monarchizmussal", „szocializmusellenességgel", „revizionizmussal", és bántalmazták őket. Még jelentősebb körülmény, hogy „a forradalmi diákoknak és oktatóknak" azt a kiváltságos megbízatást adták, hogy vezessék „a tudat átformálását" az egész országban; a „vörös gárdáknak" elnevezett csapatokba sorakoztatták és a forradalom „rohamosztagainak" rangjára emelték őket.

És ha vannak köztük igazi ellenforradalmárok, a legkiválóbb működési terepet találhatják meg a „vörös gárdákban", mert azokat lényegében a Kínai Kommunista Párt szervezetei ellen használják fel.

Kína óriási haladást tett a közoktatás területén mindaddig, amíg az 1956-ban meghatározott politikát követték. A felszabadulás óta gyakorlatilag általánossá tették az elemi oktatást, a közép- és felsőfokú oktatást kiterjesztették, bár az kétségtelen, hogy ezek az intézmények más-más szinten működnek, a helyi feltételektől függően. Nagy eltérések mutatkoznak az oktatógárda képzettségében és az anyagi eszközök terén. De így van ez minden fejlődő országban. Kínát mindazonáltal segítette a Szovjetunió és a többi szocialista ország, ahol sok kínai tanárt képeztek ki.

1958-ban azonban a közoktatás, az irodalom és a művészetek területén is elkezdtek kalandor módon előrerohanni, s kényszerítő rendszabályokhoz és önkényes, adminisztratív eszközökhöz folyamodni. A „nagy ugrást" minden frontra ki kellett terjeszteni. Mindenütt a politikát kellett „parancsnoki posztra" helyezni.

A diákokat arra szólították fel, hogy először is „vörösök" legyenek, s csak azután „specialisták". A diákok temérdek időt töltöttek el a „kis kohók" mellett – ahol használhatatlan acélt öntöttek s gyakran rendkívüli buzgalomról tettek tanúságot, hogy tanulmányaikat még tovább elhanyagolhassák –, a népi kommunákban, ahol a „kis kohászati központokba" küldött falusi munkaerőt helyettesítették. a Mao Ce-tung műveinek tanulmányozására szánt mindennapos, véget nem érő politikai gyűléseken. A tanulmányok színvonala hirtelen lezuhant abban az országban, ahol a műszaki káderek amúgy is tökéletesen hiányoztak.

1961 nyarán Csen Ji a pekingi főiskolák végzett növendékei előtt

tartott beszédében közölte, hogy fordulatot kell végrehajtani: „A jelenlegi időszakban – mondotta többek között – a szakmai tanulmányokat kell fokoznunk. Nem helyes, hogy az iskolak sok időt töltenek el a politikával és a fizikai munkával, s azokra fordítják figyelmüket, nem a tanulmányokra. Ha nem fordítunk igen komoly figyelmet a tanulmányokra, a tudomány és a kultúra örökké elmaradott lesz hazánkban ... Megtanulni egy szakmát – ez összpontosított figyelmet követel, s önöknek annyira összpontosítaniuk kell a figyelmüket, hogy még az étkezésről is megfeledkezzenek. Kung Fu-ce »annyira összpontosította a figyelmét, hogy megfeledkezett az étkezésről«, Tung Sung-szu »három éven át még az udvarból sem lépett ki«. És Bodhérma, a buddhista misszionárius, aki 526-ban jött Kínába, »kilenc éven át nézte a falat«. Tanulnunk kell tőlük azon a téren, hogy hogyan tanultak. Az elmúlt időszakban némelyek megbírálták azokat, akik állhatatosan tanultak és aránylag kevésbé vettek részt a politikai tevékenységben. Fehér szakértőkként kezelték őket. Ez nem helyes, ezt ki kell javítani ..."

Ezt a beszédet elfelejtették, nincs többé. Előbb fordulat balra, azután jobbra, azután megint balra: kérdéses, hogy ez a táncolgatás megteremti-e „a nagy ugrás feltételeit" a tanulmányokban, a technikusok és mérnökök képzésében, amire pedig Kínának a legégetőbb szüksége lenne, hogy a termelési viszonyok színvonalára emelhesse termelőerőit.

A „nagy ugrás" hullámai között, amelyek Kínát 1958-tól kezdve elözönlötték, a falusi írástudatlanság expressz felszámolása is kudarcot vallott. Edgar Snow írja legutóbbi művében[1], amelyet a kínai vezetőkkel folytatott beszélgetések alapján állított össze, hogy 1960-ban 66 százalékot tett ki az analfabéták számaránya a falusi körzetekben. Ez részben érthetővé teszi, hogy miért tudott országszerte ilyen gyorsan és ilyen erővel meggyökeresedni Mao Ce-tung istenítése.

1966. június 13-án közölték a KKP Központi Bizottságának és az Államügyek Tanácsának „a közoktatási reformra" vonatkozó határozatát.

[1] *Edgar Snow:* La Chine en marche. Editions Stock, Párizs 1964.

Határozatot hoztak arra, hogy egy fél évvel elhalasztják a beiratkozásokat a felsőfokú és a második fokozatú középfokú tanintézetekbe, hogy azoknak idejük legyen a „kulturális forradalom" gyökeres végrehajtására és megtehessék az előkészületeket egy új felvételi módszer bevezetésére. (Mint emlékezhetünk rá, szeptember 23-án minden külföldi diákot és kutatót felszólítottak, hogy egy hónapon belül hagyja el Kínát és egy éven belül ne térjen vissza.)

Így azután június közepén minden felsőoktatási és második fokozatú tanintézetet bezártak, legalább hat hónapra. (1967 februárjában kellett újra megnyitniuk kapuikat.)

Az a meglepetés, amelyet e rendszabály kiváltott, két hónap múlva, pontosabban augusztus 18-án, egyszerre eloszlott, amikor láthattuk, miként vonulnak „a forradalmi diákok és egyetemisták" „vörös gárdákba" tömörülve a Tien An Men térre, Mao Ce-tung és Lin Piao hívó szavára.

Az oktatás reformját hírül adó közlemény szerint ezentúl nem „az osztályzatok alapján" fogják felvenni a diákokat az iskolákba, vagyis nem tanulmányi munkájuk értéke alapján, hanem egyéb kritériumok szerint, amelyek közül a legfontosabb minden bizonnyal „a hűség Mao Ce-tung eszméihez", vagyis a valóságban az, hogy a diák vakon részt vegyen a pekingi vezető csoport által elhatározott akciókban. A közlemény bejelentette, hogy a tanköteles időt csökkentik, s egyidejűleg megreformálják az oktatás tartalmát.

A „Renmin Ribao" 1966. június 18-i számának egyik cikke így magyarázta meg e reformot: „El kell temetni minden olyan régi tananyagot, amely ellentétben van Mao Ce-tung eszméivel. Az új tananyagnak Mao Ce-tung eszméin kell alapulnia, nevezetesen:

– Elemi iskola. Az első fokozatban a Mao elnök műveiből vett »Idézetek gyűjteményé«-t fogják tanulni; a második fokozatban egy bővebb idézetgyűjteményt és Mao elnök három következő cikkét: »Bethune emlékezete«, »Jo Kung elhordta a hegyeket« és »Szolgáljuk a népet!«

– Középiskola. Mao elnök írásainak gyűjteménye stb.;

– Főiskolák. Mao elnök válogatott művei.

Az elemi iskolától a főiskolákig kötelező tantárgy Mao elnök műveinek tanulmányozása."

Mint látható, e programban nem esik szó sem Marxról, sem Engelsről, sem Leninről.

Mi köze ennek az egésznek ahhoz, amit a marxisták kulturális forradalomnak neveznek, s amit a Kínai Kommunista Párt VIII. kongresszusa, mint fentebb láttuk, 1956-ban meghatározott?

Az egyetemeket és iskolákat nyolc hónapra bezárták. A közoktatásnak azokat a felelős irányítóit, akik nem engedelmeskedtek az új irányelveknek, leváltották, még a legmagasabb posztokról is. Fokozták a diákok és egyetemisták, a leendő „vörösgárdisták" hangulati előkészítését.

Június 19-én minden pekingi lap közölte a Hunan tartománybeli Csangsa 1. számú középiskolája egyik diákcsoportjának „vádiratát", amelyből már ki lehet érezni, milyen szellemben nevelik a „vörös gárdákat", s amely megérdemli, hogy itt közöljük:

„A régi közoktatási rendszer tárt kaput nyit a burzsoá nevelési vonal követése előtt. A politikai tevékenységet, a termelési munkát, a Mao Ce-tung eszméinek tanulmányozására fenntartott órákat gyakran elhanyagolják, a vizsgákra való felkészülés javára. Az elmúlt hónap folyamán *csak tíz napot* hagytak a növendékeknek a most folyó kulturális forradalomban való részvételre, a többi időt a vizsgákra való felkészülésre tartották fenn ... *Ez kedvező talajt teremt a revizionizmus megszületése számára, arra bátorítva a fiatalokat, hogy még tovább igyekezzenek tanulni,* azzal a céllal, hogy ha megszerezték a bizonyítványukat, a városokban találjanak munkát és élvezzék a fényűző életet. Ez csak arra jó, hogy előmozdítsa a revizionizmus által magasztalt »békés fejlődést«."[2] (Kiemelések tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

A kínai sajtó nagy hűhót csapott e szofizmák körül. Mindazonáltal ma már világos, hogy ez a szöveg nem „egy diákcsoporttól" ered, hanem sokkal magasabbról. Ti csak havonta tíz napot szenteltek a „kulturális forradalomnak"? Nos, most nyolc hónapot fogtok kapni erre a célra!

S a csangsai iskola tanárait besorolták a „monarchista", „pártellenes" és „revizonista" elemek közé, amiért úgy gondolták, hogy a

[2] Új Kína. 1966. június 20.

vizsgák küszöbén tíz nap teljesen elegendő lesz a „kulturális forradalom" számára. Sok tanárt – kommunistákat és nem kommunistákat – zaklattak és bántalmaztak az egész országban.

Az iskolák és egyetemek bezárását követő két hónap folyamán a „forradalmi diákok és egyetemisták" mindenünnen százezrével sereglettek Pekingbe, s utcai tüntetéseket folytattak a „rossz szellemek" és a „burzsoá revizionisták" ellen. Igen jól szervezett csoportokba tömörítették őket. Nagy lendülettel teremtették meg az új szervezetet, amely azután augusztus 18-a nagy napján megjelent az utcákon.

A „vörös gárdák", amelyek a hadsereg mintájára szerveződtek és annak támogatását élvezték, amelyeket kiváltképpen Lin Piao dicsért és magasztalt, és a sajtó megtapsolt, nem késtek felfedni a „kulturális forradalom" igazi arculatát.

1966 decemberében Csou En-laj bejelentette, hogy százezer katonát fognak küldeni a középiskolákba – ha majd újra megnyílnak –, hogy „elvégezzék a növendékek katonai nevelését és átadják nekik kulturális ismereteiket".

„A STRIP-TEASE ÉS AZ IMPRESSZIONIZMUS"

Csen Ji, a Politikai Iroda tagja és külügyminiszter, aki a szektásságtól a szélső opportunizmusig ívelő számos nyilatkozatával tűnt ki – de ez a „hajlékonysága" sem védte meg attól, hogy egy bizonyos időpontban a „vörösgárdisták" viharos támadásainak célpontja legyen –, így határozta meg 1966. június 21-én a folyamatban levő „forradalom", ha szabad így mondani, „kulturális" oldalát: „A hagyományos kultúra és szokások megmérgezik népünk gondolkodását, és ezért teljes egészében el kell vetnünk őket és fel kell számolnunk befolyásukat."

Szükséges-e aláhúznunk e nyilatkozat tökéletesen utópista jellegét? Már Lenin elítélte ezt a nemzeti kultúrával szemben megmutatkozó nihilizmust.

Ez a nyilatkozat ráadásul homlokegyenest ellenkezik a VIII. kongresszus már idézett határozatával, amely kimondta: „el kell érni, hogy a kínai nemzeti kultúra nagyszerű öröksége teljes fényében

ragyogjon", közben bírálva természetesen azt a feudális és kapitalista ideológiát, amelyet ez a kultúra tartalmaz. A KKP VIII. kongresszusának 1958 májusi második ülésszakán nem tárgyalták ezeket a problémákat. Azóta egyáltalán nem volt kongresszus. Így tehát a VIII. kongresszus 1956-os ülésszakának határozatai mind a mai napig egyedül érvényesek ebben a kérdésben.

S míg mind a sajtó, mind a rádió évek óta mélyen hallgat a KKP VIII. kongresszusáról, azok az emberek, akik azt merészelik gondolni, hogy ez a kongresszus jelenti a törvényt a párt számára Kínában, pontosan azonosak azokkal, akiket az egész országban üldöznek a „vörös gárdák".

E „forradalom" első látványos megnyilvánulása az az önkritika volt, amelyet 1966. április 14-én Kuo Mo-zso tartott, a nagy író és történész, a Tudományos Akadémia elnöke, az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottságának alelnöke, aki egyebek között kijelentette: „... *a jelenlegi kritériumok értelmében* az én egykori írásaimnak nincs semmiféle értékük és el kellene égetni őket... A munkások, parasztok és katonák jobban írnak, mint mi, mert tanulmányozzák Mao elnök műveit."

Kiemeltük az első négy szót, mert úgy gondoljuk, hogy bőven tartalmaz burkolt célzásokat. S talán épp ez az oka annak, hogy 1966. szeptember 18-án a „vörösgárdisták" röpiratokat osztogattak Pekingben, amelyekben Kuo Mo-zsót „politikai defetistának" és „arisztokrata családból való reakciós írónak" minősítették.

A „vörösgárdisták" a pekingi és vidéki könyvkereskedésekből könyvek millióit hordták a zúzdába. Voltak köztük régi és mai kínai művek, modern és klasszikus külföldi könyvek kínai fordításai. Mivel a „vörösgárdisták" váltak az irodalom és a művészet bíráivá, sok ember okosabbnak találta, ha saját maga semmisíti meg könyveit. A bezúzott, megsemmisített könyvek helyébe a Mao Ce-tung írásait tartalmazó brosúrák özöne került.

Műalkotásokat pusztítottak el, mert azok a „régi kultúrát" képviselték. A művészeti boltokból elvitték a nagy mesterek képeit és reprodukcióit, s helyükbe Mao Ce-tungot ábrázoló olajnyomatokat és hímzéseket raktak.

Shakespeare, Balzac, Victor Hugo, Tolsztoj, a világirodalom leg-

több régi és mai óriása elítéltetett, s velük együtt az olyan kínai írók, mint Lao Se, Han-seng, Sao Su-li. Lao Se, „A kuli" érzékeny lelkületű szerzője, aki a felszabadulás előtt oly keményen bírálta a pekingi felső tízezer életét, öngyilkos lett.

Bach, Mozart, Beethoven, Liszt, Chopin, Csajkovszkij, Bartók, Sostakovics stb. és sok kínai zeneszerző szintén nem kerülte el a „vörösgárdisták" ítéletét. Azt követelték, hogy vessenek véget e „feudális, burzsoá és revizionista" műveket sokszorosító lemezek gyártásának és eladásának.

Puskin sanghaji és Szun Jat-szen nankingi szobrát ledöntötték talapzatukról és elvitték.

Nem is foglalkozunk a „vörösgárdisták" olyan gyermeteg és nevetséges követeléseivel, mint például, hogy a közlekedés jelzéseit fel kell cserélni, s hogy a vörös, a forradalom színe, ne a megállás, hanem ellenkezőleg, az előrehaladás jele legyen.

Már régóta előkészítették a terepet, hogy ez a nemzeti és egyetemes kultúrával szembeni nihilizmus megszülethessen és megnyilvánulhasson. Ama hosszú viták során, amelyeket 1960-ban és 1961-ben rendeztek az egyetemeken és a középiskolákban, a humanizmust „burzsoá fogalomként" ítélték el.

Az irodalmi lapokban és folyóiratokban bőven lehetett olvasni különböző ítéleteket, amelyekből néhány mintapéldányt nyújtunk itt át:

Victor Hugo: „Művei társadalmi eszményének végső célja a burzsoá társadalom erősítése. Egy olyan korszakban, amikor a proletárforradalom napról napra hatalmasabb lett, Victor Hugo a kapitalista rend megóvására törekvő burzsoának az álláspontjára helyezkedett."

Balzac „egy reakciós humanitás-elmélet ügyvédje lett. Azok az orvoslatok, amelyeket Balzac javasol a társadalom átalakítására, nevetségesek és tévesek."

Melyik marxista mondotta valaha is, hogy a Balzac által javasolt „orvoslatok" érvényesek és jók a társadalom számára? Nem Balzacnál, hanem a marxista elméletben keresi az ember az „orvoslatokat".

Egy „pekingi biológus", miután meghallgatta Beethoven IX. szimfóniáját, ezt írta: „A kórusrészletben a burzsoá humanista sze-

retet dicsőítésére pazarolt dicshimnuszok a valóságtól igen távol álló illúziókat ébresztettek bennem. De hála a szocialista oktatás elveinek, megértettem, hogy a nyugati burzsoá zene csak megbéníthatja a forradalmi akaratot . . ." És így tovább.

1956-ban Lu Ting-ji, a Központi Bizottság propagandaosztályának vezetője – akit 1966 júliusában távolítottak el erről a posztról – a következőt írta egy híres cikkében, amelynek címe: „Virágozzék minden virág, énekeljen minden madár": „. . . Abban, ahogyan a marxizmus–leninizmust tanulmányozzuk, még sok hiányosság és tévedés van, ezek közül a legfontosabb a dogmatizmusra való hajlam."

Lu Ting-ji Mao Ce-tung három írásának – „A pártmunka helyes stílusáért", „A pártsablonok ellen", és „Szervezzük át oktatásunkat" – tanulmányozását ajánlotta, három olyan szöveget, amelyről ma már nem beszélnek Pekingben. „Remélem – folytatta Lu Ting-ji –, hogy minden művészeti, irodalmi és tudományos dolgozó el fogja és újra el fogja olvasni ezeket a dokumentumokat, míg ténylegesen megérti, mi a különbség a dogmatizmus és a marxizmus–leninizmus között, miért félelmetes ellensége a dogmatizmus a marxizmus–leninizmusnak, és miért kell erélyes harcot folytatni a dogmatizmus ellen. Széles körű ismereteket kell szereznünk: országunk gazdag örökséggel rendelkezik az orvostudomány, az agronómia, a filozófia, a történelem, az irodalom, a drámai művészet, a festészet, a zene stb. területén. Komolyan kell tanulmányoznunk ezt az örökséget, és kritikai szellemmel be kell fogadnunk . . . Nemzeti örökségünk megvetése némelyeknél még megmutatkozik . . .

Ha csak azt fogadjuk el, ami a mi mai szempontunk szerint tökéletes, akkor semmi sem lesz, ami méltó arra, hogy befogadjuk . . ."

A veszély, amelyre Lu Ting-ji 1956-ban felhívta a figyelmet, az azóta elburjánzott dogmatizmusból táplálkozva megerősödött és magával sodorta a KKP vezetőségét.

Hivatalossá tették a kispolgári nihilizmust minden régi kultúrával szemben, legyen az akár kínai, akár külföldi.

Lu Hszin, a nagy író, akinek életműve az egyetemes kultúrához tartozik, nagy forradalmi humanista volt. 1966 októberében, halálának harmincadik évfordulója alkalmából a kínai vezetőség, személy szerint Csen Po-ta, a „proletár kulturális forradalom" nagy vezetője,

Lu Hszint „a proletár kulturális front legnagyobb zászlóvivőjévé" nyilvánította. Joguk van ezt tenni, és ha Pekingben a szavaknak ugyanaz lenne az értelmük, mint másutt, e kijelentés igaz is volna.

Nekünk is jogunk van viszont arra, hogy emlékeztessünk valamire: Lu Hszin egyáltalán nem vetette meg országa nagy kulturális múltját. Ellenkezőleg, csodálta azt, és értett ahhoz, hogy a megfelelő kritikával közeledjék hozzá. Nem közölt-e több munkát is a régi kínai irodalomról, s nem írta-e meg az „Észrevételek a kínai regény történetéről" című művét? Nem olvasta-e szenvedéllyel a külföldi irodalom remekműveit, s nem fordította-e kínaira Gogol „Holt lelkek"-jét s több orosz és szovjet regényt?

Lu Hszin azt követelte az íróktól, hogy „jól nézzenek szembe az élettel, becsületesen, bátran és mélyen, s az igazi, hús-vér életet írják meg".

„A. Q. hiteles életrajza" című remekművében Lu Hszin egy összetört proletárt mutat nekünk, egy hús-vérből való embert, aki nem hős, akinek megvannak a maga gyengeségei és hibái, és mégis, a mű társadalmi szatíráját csak fokozza és mélyíti, hogy főalakja éppenséggel nem hős.

Lu Hszin az elkötelezettség és az őszinteség híve volt, de éppúgy szemben állt ideológiai téren a katonai szervezéssel, mint az elefántcsonttorony-irodalommal. Bizonyára nem is képzelte, hogy három évtizeddel később dogmatikus felfogást és primitív világnézetet kényszerítenek a szocialista Kína irodalmáraira.

A hatvanas években nagy vita folyt arról, hogyan kell megítélni a történelem nagy alakjait. Minden egyetem részt vett a vitában, és számos cikk is megjelent a témáról.

Vu Han történész, Peking helyettes polgármestere, egyike azoknak, akikre a párt vezető csoportja 1966 tavaszán az elsők között sújtott le mint „rossz szellemre", ezt írta az „Új építés" című folyóirat 1961/1. számában: „Amikor egy történelmi személyiséget értékelünk, abból kell kiindulni, hogy mik voltak a nép érdekei abban a korszakban, amelyben e személy élt, milyen szerepet töltött be a termelőerők haladásában vagy visszaesésében, az irodalom és a művészet felemelkedésében vagy hanyatlásában. A történelmi személyiségeket nem lehet egy mai ember kritériumai alapján megítélni. Ha ezt

tennénk, az lenne az eredmény, hogy minden elődünk rossz volt. A forradalmi és a tudományos szellemet egyesíteni kell ahhoz, hogy helyes ítéletet alkothassunk."

Ez tökéletesen marxista beszéd.

1961-ben, a KKP megalakulásának 40. évfordulója alkalmából tartott beszédében, Liu Sao-csi egyebek között kijelentette: „Hazánkban az értelmiség sorai szüntelenül bővülnek, s emellett az értelmiségiek igen sokat haladtak saját ideológiai átnevelésükben. Értékesen járultak hozzá minden fronton a szocialista építéshez."

Ki hihetné, hogy ezek az értelmiségiek, akik „jelentékeny haladást" értek el, 1961 és 1966 között egyszerre „ellenforradalmárok" lettek, a szocializmus ellenségei?

A valóságban a pekingi vezető csoport hajtott végre teljes fordulatot. Minél inkább elmerült a „baloldaliságban", saját pillanatnyi pozíciójából ítélve meg minden eseményt, annál több embert látott jobboldalon állónak, mindenütt kiirtandó „mérges növénynek", főleg az értelmiség körében, de általában azok közül, akik a marxista-leninista irányvonalhoz ragaszkodtak.

1957-től kezdve a „munkával való átnevelés" számos jelentékeny írót és művészt sújtott. A marxista esztétika egyik nagy elvével éltek itt vissza – azzal, hogy a művésznek kapcsolatot kell tartania az élettel –, s arra kényszerítették az értelmiségieket, hogy hónapokra, évekre az üzemekbe és a népi kommunákba menjenek dolgozni. Ezzel igazolták a kényszerítés Kínában leginkább elterjedt formáját. 1966. február 22-én a „Renmin Ribao" elárulta, hogy „az irodalomnak és művészetnek legalább 160 000 dolgozója él és dolgozik jelenleg a falusi körzetekben, az üzemekben, a bányákban vagy a hadsereg egységeinél . . ."

Mivé válik ilyen körülmények között a művészi kifejezés?

Ismertem Kínában egy nagy tehetségű hegedűművészt, aki a népi kommunában töltött hónapok után deformálódott kézzel tért vissza, még heteken át nem tudott játszani, s úgy érezte, művészi képességei csökkentek. Ez az ember meggyőződéses híve volt a szocialista rendszernek, a forradalom után tért vissza hazájába. Most külföldre ment s elhatározta – ez tragédiát jelentett számára –, hogy nem tér vissza Kínába.

Emlékszünk azokra a leleplezésekre is, amelyeket a nagy chilei költő, Pablo Neruda tett 1964 áprilisában: „Csak azokról a kínai írókról beszélve, akiket személyesen ismerek, elmondhatom, hogy Ting Lin, a kínai regényírók egyik legragyogóbb képviselője, a Kínai Írószövetség vezetőségi tagja, eltűnt. Először arra ítélték, hogy edényeket mosogasson és a földön aludjék valamelyik népi kommunában. Azóta többé nem hallottunk az írónőről. Pedig ez a művelt asszony annak idején mezítláb, gyerekével a karján és puskával a hátán a Kínai Kommunista Párt partizánosztagaival tette meg a Honantól Nankingig vezető hosszú utat."

Pablo Neruda, miután még több hasonló példát idézett, hozzátette: „Az a kínai vezető, aki ezeket az információkat adta nekem, hidegen mosolygott. Nekem, elvtársak, nem volt kedvem mosolyogni."

Ahelyett, hogy kritikai szellemmel elsajátítanák mindazt, ami a múlt örökségében értékes, a pekingi vezető csoport megtagadja ezt az örökséget, s főleg megköveteli, hogy mások is ezt tegyék, ha nem akarnak rákerülni a „pártellenesek feketelistájára".

Ismeretes, milyen rendkívüli népszerűségnek örvend a pekingi Opera. Minden este megtelt a nézőtér. Az emberek elmentek, hogy viszontlássák a jól ismert hősöket és árulókat. A darabokat mindenki gyerekkora óta ismeri, a legfiatalabbak is tudták a Majmok Királyának történetét, aki kigúnyolta és legyőzte az isteneket. Tudták, mikor és hogyan jelenik meg a színpadon a bölcs tábornok és a gőgös tisztviselő, mindkettő arcára festve viselvén jellemét. A pekingi Opera kedvelőinek millióri nem unták meg e szimbolikus jeleneteket, amelyekben minden ujjmozdulatnak jelentősége volt, s amelyekben a színészeknek, a mozgásukkal tökéletes összhangot alkotó cintányérok csattogása közben, a be nem avatott számára felfoghatatlan gesztusokkal kellett bizonyságot tenniük tudásukról és ügyességükről.

1963-ban azután elkezdődtek a frontális támadások a külföldi, főleg európai klasszikus művek ellen. Mozart, Schumann, Schubert, Chopin stb. „csak az elszigetelt értelmiségiek szenvedéseit és romanticizmusát tükrözték".[3]

[3] A „Kultúra Lapja", 1963 január. 9. sz.

Azután megadták a jelet a kínai klasszikus művek „átalakítására", „átdolgozására". Hozzá kellett idomítani őket „a proletárforradalom céljaihoz". A „Képzőművészeti Lap" 1963/9. száma írta ezzel kapcsolatban: „Nem szabad azt hinni, hogy az átdolgozás és átalakítás munkája elvégezhető anélkül, hogy érintenénk a mese lényegét és az ideológiai tartalmat... Tekintettel arra, hogy a hajdani írók világfelfogása korlátozott volt..., átdolgozással és átalakítással, valamint az előadás módjával el kell mélyíteni műveik ideológiai tartalmát."[4]

Képzelje el az olvasó a „Tudós nők"-et, a „Tartuffe"-öt és a „Cid"-et megnyírbálva, meghúzva, kitisztogatva, betoldott frázisokkal és „átdolgozott" jelenetekkel; ezt művelték 1963–1964-ben Pekingben a színház nagy klasszikusaival.

Ezen az úton nehéz megállni. 1963 júniusában a pekingi Operát gyakorlatilag száműzték a színpadról, mint „a feudális társadalom termékét". Az akkori népművelési miniszter, Csen Jen-ping (Mao Dun) mondta ezt, akit egyébként 1965 januárjában Lu Ting-ji váltott fel e poszton, hogy azután 1966-ban őt is eltávolítsák. Csen Jen-ping a színházi dolgozók kongresszusán kijelentette, hogy Kínának „olyan új történelmi darabokra" van szüksége, „amelyeket a történelmi materializmus szemszögéből írtak és amelyeknek nevelő mondanivalójuk van", továbbá modern darabokra az osztályharcról, a termelésről, a szocializmus építéséről.

Elhatározták, hogy „forradalmasítják" a szerzőket és az előadóművészeket, hogy olyan darabokat írjanak és játsszanak, amilyenekre szükség van. „A művészeknek be kell kapcsolódniuk az osztályharcba és a termelési harcba avégből, hogy átneveljék magukat, hogy jól végezzék szocialista színházi munkájukat, és ily módon járuljanak hozzá a szocializmus nagy ügyéhez."

Elküldték hát a szerzőket és a színészeket az üzemekbe, népi kommunákba és laktanyákba. Azoknak, akik nem követték e „lelkes" mozgalmat, el kellett hagyniuk a színpadot. Az eredmény megdöbbentő lett. Elözönlötték a színházakat az olyan darabok, dalok és táncok, amelyeket nem is kívánunk jellemezni, inkább néhány példát mutatunk be belőlük.

[4] Ugyanott.

A pekingi Ifjúsági Művész Színház bemutatott egy „Mao katonája" című darabot, amelyet Lei Fengnek szenteltek, ama hősök egyikének, akik katonai szolgálatuk teljesítése közben haltak meg, akik szerények és egyszerűek, de fanatikusan igyekeznek mindenre alkalmazni „Mao Ce-tung eszméit", s akiket példaképül állítanak a kínai nép elé. A színpadon nagy vörös vászonra arany betűkkel írták e szavakat: „Járjatok Lei Feng elvtárs iskolájába!" Ez alatt helyezkednek el a darab szereplői. Ketten közülük géppisztolyt viselnek, a másik kettő kezében Mao Ce-tung műveinek kötetei, míg az ötödik Lei Feng jegyzetfüzetét tartja kezében. A darabot, mint mondják, „eleven naplóként" fogták fel, s nincs benne semmiféle cselekmény. Idézeteket olvasnak fel Mao Ce-tung műveiből és Lei Feng füzetéből, számos közbetoldott kommentárral hangsúlyozva, hogy Mao Ce-tung gondolataiban az élet és a harc minden felvetődő kérdésére feleletet talál az ember. A szereplők elítélik az „anyagi jólétre" való törekvést, s így például ezt szavalják: „Te azelőtt mezítláb jártál, azután vászonpapucsba bújtál, majd gumicipőbe; most már cipőben szeretnél parádézni, s holnap talán bőrcsizmában. Hát hová jutunk így?"

A cikkek és könyvek százait szentelték Lei Fengnek, a „Mao Ce-tung korszak ifjú emberének", aki nem is ember többé, hanem mint maga írta, „Mao Ce-tung egy kis csavarja" a forradalom gépezetében.

E „művek" áradata, amely elözönli a színpadokat, az aszkézist prédikálja, a személyes boldogságról való lemondást hirdeti, s ez utóbbit olyasvalaminek állítja be, ami ellentétes a forradalom előrehaladásával.

Mindent, ami egyéni, teljesen eltüntetnek, nivellálnak ezekben a darabokban. Ha egy ilyen arctalan és jellegtelen személy hibát követett el, akkor annak az volt az oka, hogy nem tanulmányozta kellően Mao Ce-tung eszméit.

Az Új Kína egyik 1966. október 15-i hírében, „Peking forradalmi művészei színre viszik a vörösgárdistákat" címmel, némi kóstolót nyújt nekünk a mostani darabokból: „A fiatal vörösgárdisták proletárforradalmi szelleme, a forradalom elmélyítésében és véghezvitelében mutatott merészségük megihlette az énekeseket, táncosokat, szí-

nészeket, zeneszerzőket és koreográfusokat a pekingi társulatoknál, s ezért sok éneket, táncot, szkeccset és gyors párbeszédet (ez a kínai színház egyik műfaja – *J.-E. Vidal)* vittek színre. Említsük meg közülük a következőket: »Szárnyalás Pekingért«, »Mao elnök vörös gárdái«, »Láttuk Mao elnököt«, »A vörösgárdisták követik a felszabadító néphadsereg példáját« és »Igazunk van, amikor forradalmat csinálunk és fellázadunk«."

E sematikus, eszményített, mindig ragyogóan mosolygó hősök, akik az optimizmust és rendíthetetlen szilárdságot testesítik meg, mindig kollektívan lépnek fel az egyébként hasonlóan sematikus, csak éppen satnya és gonosz képű, groteszk ellenséggel szemben.

Néhány vezetőt, akiket ma „a rossz szellemek fekete bandájába" sorolnak, 1962-ben és 1963-ban nyugtalanított a tehetséges szerzők és művészek tevékenységének hanyatlása. Felhívásokat adtak ki, hogy meg kell javítani a művészi színvonalat. De nem érhettek el eredményt, amikor a valóság igazi ábrázolását, a Lu Hszin által követelt „igazi hús-vér" életet száműzték a könyvekből és a színdarabokból.

Emlékszem egy filmre, amelyet 1960-ban láttam Pekingben, s amely Sanghaj felszabadításáról szólt. Premier planban nyílegyenes lövészárkot láttunk, amelyben a felszabadító hadsereg patyolattiszta katonái káprázatóan mosolyogtak a nézőkre, miközben nem messze tőlük robbangattak a bombák. A katonák és a robbanás füstje között szintén nyílegyenes vonalba ültetett sokszínű virágok pompáztak a napfényben. Tökéletes kifejezése volt ez „a realizmus és a forradalmi romantika egyesítésének", amely ma mint esztétikai elem a kínai színpadon, filmen és regényben uralkodik, s amelynek lényege a vulgarizálás meg az a kötelező séma, hogy az eleve bukásra ítélt ellenséggel valamiféle forradalmi, felsőbbrendű ember áll szemben.

Lenin azt mondotta, hogy egy műalkotásban „az egyéni körülmények, a jellemek elemzése, a konkrét típusok gondolkodásmódjának elemzése a döntő". A jelenlegi kínai teoretikusok számára az egyéni sors ábrázolása a legrosszabbfajta „revizionizmus"; az egyének érdekei mindig ellentmondásban állnak a tömegek forradalmi harcával, a személyes boldogság a burzsoá individualizmus megnyilvánulása.

Ezért magasztalják és minősítik a legfontosabb forradalmi erénynek az emberi érzések elfojtását és az aszketizmust.

A Sztálin-kultusz korszakának némelyik szovjet műve, amelyet annak idején túlságosan sablonosnak és sematikusnak éreztünk, mélyvizű kút azokhoz a pocsolyákhoz képest, amelyeket a „vörös gárdák" bajnokai ma Kínában létrehoznak.

De még ez sem volt elegendő. 1966. december 4-én a „Renmin Ribao" beszámolt egy november 28-i gyűlésről, amelyen az irodalmi és művészeti „forradalmi harci csoportok" 20 000 képviselője gyűlt össze. Az újság beszámolt arról, hogy Kína négy legfontosabb művészi társulatát – a Pekingi Opera Első Társulatát, a Pekingi Opera Nemzeti Színházát, a Központi Filharmóniai Társulatot, a Központi Opera és Balettszínház balett- és zenekarát – a hozzájuk csatlakozó „vörösgárdista művészi csoportokkal" együtt bekebelezték a hadseregbe. A határozatot a Központi Bizottság „Kulturális Forradalmi Csoportja" hozta – amelyet Csen Po-ta vezet –, mégpedig a Központi Bizottság Lin Piao által vezetett Katonai Bizottságának kérésére.

A gyűlésen Csou En-laj kifejezte reményét, hogy „a jövőben még több művészeti és irodalmi társulat fogja növelni a felszabadító néphadsereg sorait".

A gyűlés résztvevői egy másik „jó hírről" is értesültek: Csiang Csinget, Mao Ce-tung feleségét, aki a „kulturális forradalmi csoport" helyettes vezetője volt már eddig is, kinevezték a hadseregben folyó „kulturális munka tanácsadójának". Hszieh Tang-sung, a hadsereg politikai bizottsága kulturális osztályának vezetője így kommentálta az eseményt: „Csiang Csing kinevezése azt mutatja, hogy milyen nagy érdeklődést tanúsít a mi igen tisztelt és igen szeretett vezérünk, Mao elnök és az ő legközelebbi fegyvertársa, Lin Piao elnökhelyettes a hadseregben folyó kulturális munka iránt. A mi Csiang Csing elvtársnőnk tökéletesen tanulmányozta Mao Ce-tung gondolatait, és igen mélyen érti meg azokat . . ."

Erre kétségtelenül megvan a módja, s Csou En-laj és Csen Po-ta a maga részéről ünnepelte is Mao Ce-tung feleségének érdemeit.

Csiang Csing, aki egyébként valaha színésznő volt, a maga részéről hevesen támadta a pekingi új pártbizottságot: „Az új bizottság ugyanazt teszi, amit a régi. Ez is szembehelyezkedik a forradalom-

mal. Tagjai reakciósok, kétarcú egyének. Sértegetik Mao elnököt, támadnak minket. Egyszer s mindenkorra fel kell számolni őket, különben hogyan tudnánk véghezvinni a forradalmat?" Azután megvádolta a Pekingi Opera Színház több ismert művészét, hogy nem elég ékesszólóan leplezték le a pártbizottság által elkövetett bűnöket, azt, hogy a bizottság „szabotálni próbálta a társulat reformját", s hogy nem bírálták gyökeresen a saját tévedéseiket.

Most, hogy rájuk húzták a mundért, móresre is fogják tanítani a művészeket, és akár tetszik, akár nem, tanulmányozni és alkalmazni fogják Mao Ce-tung eszméit, úgy, ahogyan azt kell. Csiang Csing most már személyesen őrködhet efölött.

Hung Hszian-niu, a híres kínai színésznő öngyilkos lett Kantonban, levetette magát hatodik emeleti lakásából. A „vörösgárdisták" „tacebaókat" akasztottak házának és színházának falaira, s egyebek közt „elfajulással" vádolták. Kevéssel öngyilkossága előtt végigvitték a város utcáin, miután előzetesen levágták a haját. A művésznő halála után kiragasztott plakátok egyike szerint Hung Hszian-niu öngyilkosságával „gyáván elmenekült a rá váró büntetés elől".

Ez a tragédia azáltal került napvilágra, hogy a művésznő ismerte Borisz Ivanov szovjet színikritikust. De hány tragédia marad homályban?

Mao Ce-tung felesége tehát fennen ünnepelt „tekintély" lett a művészetben és irodalomban. Íme, hogyan sikerült ez neki: „Néhány évvel ezelőtt – mondotta azon a gyűlésen, amelyen beiktatták új funkcióiba – aránylag rendszeres formában kapcsolatba kerültem az irodalom és művészet bizonyos szektoraival... Kezdtem észrevenni, hogy irodalmunk és művészetünk nem felel meg a szocializmus gazdasági alapjának, s ily módon elkerülhetetlenül a szocializmus gazdasági alapjának szabotálására vezethet..."

Íme, vakító világossággal, ellentmondást nem tűrő módon megfogalmazott ítéletei: „Az imperializmus halódó, élősdi és rothadt kapitalizmus. A modern revizionizmus az imperialista politika terméke, a kapitalizmus egyik változata. Ezek semmiképpen sem hozhatnak létre jó műveket... A kapitalizmus megért már néhány száz évet, és mégis csak igen korlátozott számban rendelkezik »klasszikusokkal«. Némely művét úgynevezett klasszikus műnek minősítették ugyan,

de ezek sivárak és élettelenek, nem vonzanak többé, és emiatt teljesen dekadensek. Vannak más olyan művek, amelyek szinte elárasztják a népet, megmérgezik és megbénítják a tömegeket. Ilyen műveket hoz létre a twist, a dzsessz, a strip-tease, az impresszionizmus, a szimbolizmus, az absztrakcionizmus, a fauvizmus, a modernizmus stb. stb., fel sem lehet sorolni mindet. Mindezeket a műveket azonban egyaránt rothadt és erkölcstelen műveknek minősíthetjük, olyanoknak, amelyek mérgezik a nép életét" – jelentette ki Csiang Csing.[5]

Mit lehet kivenni ebből a zűrzavaros beszédből? Hogyan lehet Verlaine, Rimbaud, Baudelaire műveit egy kalap alá venni a szombat esti táncmulatságokkal, ahol a fiatalok twistelnek, vagy Monet, Degas, Renoir, Matisse, Vlaminck, Picasso műveit egy napon említeni az éjszakai mulatóhelyek vetkőző lányaival? És Balzac és Stendhal művei mint sivár és élettelen alkotások?

S mindezek a művek, továbbá Bach, Mozart, Beethoven vagy Prokofjev, Sosztakovics, Bartók művei miért rothadtak és miért ártalmasak a forradalomra és a forradalmi szellemre? Csak nem azért, mert nem Mao Ce-tung eszméinek ihletésére alkották őket?

A „Mao Ce-tung korszak" – hogy a Pekingben használatos kifejezéssel éljünk – a szellemi szegénységnek olyan szintjén mutatja a kínai művészet produkcióit, hogy ez önmagában is megcáfolja Csiang Csing asszony ítéleteit, amelyeket Marx, Engels és Lenin kérlelhetetlen gúnnyal bélyegzett volna meg, ha valamelyik kortársuk mondott volna ilyesmit.

Azokat a kínai írókat és művészeket, akik igazi alkotásokat próbáltak létrehozni, megbírálták, üldözték, elnyomták, mert nem mutatták meg azokat a tökéletes és hideg hősöket, akiknek Mao Ce-tung eszméi állhatatos tanulmányozásából kell megszületniük, a vidám és virágos háború eszményített, legyőzhetetlen bajnokait... De itt van már Csiang Csing és őrködni fog: „Csiang Csing elvtársnő nagy érdeklődést mutat a filmművészeti alkotások iránt. Hogy jól sikerüljön a »Déli part mentén húzódó nagy fal« című film, többször is tanulmányozta a forgatókönyveket, sok tárgyalást folytatott a forgatókönyvírókkal, rendezőkkel és művészekkel, és több alkalommal meg-

[5] Új Kína, 1966. december 4.

vizsgálta a munka közben elkészült tekercseket. Mindazonáltal stúdiónkban egy maroknyi csoport, amely vezető posztokkal rendelkezik a párton belül, kapitalista útra tért és ellenszegül Csiang Csing elvtársnő irányelveinek. A film forgatása és a forgatókönyv felülvizsgálása nagy akadályokba ütközik"[6] – jelentette ki a gyűlésen Li Jan, az „Augusztus 1" stúdió képviselője.

Most majd véget vetnek mindennek: a kaszárnyákba vezényelt művészek kénytelenek lesznek alávetni magukat a fegyelemnek.

Vajon hány tehetséget vesztett el a kínai művészet, hány lángészt fojtottak meg? Meg fogjuk-e tudni valaha is?

[6] Ugyanott, december 3.

Hatodik fejezet

„A SZUBJEKTIVIZMUS MÉRGE"

Az előreugrálások és hátrálások, a váratlan fordulatok és kapkodó kiigazítások, amelyek 1958-tól kezdve jellemezték a kínai vezetők politikáját, elkerülhetetlenül meg kellett hogy teremtsék az ellenzéket.

A fejlemények egyfelől nem remélt érveket adtak a szocializmus ellenségeinek, a volt földbirtokosoknak, a volt kapitalistáknak, azoknak az értelmiségieknek, akik többé vagy kevésbé továbbra is ellenségesen állnak szemben a forradalommal. Némelyek közülük arra használták ki a marxizmus ilyen eltorzításait és a tévedéseket, hogy befeketítsék a rendszert. Mások beálltak a sorba, sőt túllicitálták a többieket, és 1966-tól kezdve a „kulturális forradalom" buzgó hívei lettek.

Másfelől erősödött az ellenzék a pártban, az állami szervekben, magában a hadseregben is, a forradalmi káderek és marxista értelmiségiek között, akiket a fejlemények megdöbbentettek, de ezúttal világosan látják, hogy a pekingi csoport által követett vonal eltávolodás a marxizmus–leninizmustól és Mao Ce-tung korábbi írásaitól is, amelyekből egyedül a pillanatnyi politikának megfelelő részeket válogatták ki.

S valóban, a Mao Ce-tung műveiből vett „Idézetek gyűjteménye", amelyet minden kínainak meg kell szereznie és meg kell tanulnia, ha nem akarja, hogy ellenforradalmárnak tekintsék, összefüggésükből kiszakított mondatokat tartalmaz, amelyeket gondosan úgy állítottak össze, hogy a kívánt szükségleteket kielégítsék.

Egy nagy kínai forradalmár mondotta hajdan:

„. . . Ha a szubjektivizmus és a szektásság ellen harcolva nem szá-

molunk le egyúttal a sablonokkal is, a szubjektivizmus és a szektásság menedékre találhat bennük ...

Ami a párt tagjai egy részének (természetesen csak egy részének) öntudatába behatolt sablonok mérgét és az illető elvtársak által elkövetett dogmatikus jellegű hibákat illeti, meg kell állapítanunk, hogy ha ezeket nem sikerült teljesen kiirtanunk, akkor az éltető forradalmi szellem nem terjedhet el az egész pártban, a marxizmusnak egyesekben meggyökeresedett helytelen kezelését nem szüntethetjük meg, az igazi marxizmus nem terjedhet el széles körben és nem aratható további sikereket, vagyis nem harcolhatunk eredményesen egyrészt az ellen a befolyás ellen, amelyet a régi sablonok és a régi dogmák gyakorolnak az egész ország néptömegeire, másrészt azzal a befolyással szemben, amelyet országunkban a tengerentúli sablonok és a tengerentúli dogmák gyakorolnak nagyon sok emberre, és akkor lehetetlen lesz végleges kiirtásuk ...

Előfordul, hogy a sablonok hirdetői nemcsak vég nélkül fecsegnek, hanem ugyanakkor szigorú képet is vágnak, hogy megfélemlítsék az embereket. Ez veszedelmes méreg ...

A megfélemlítésnek ez a módszere senkivel szemben sem célravezető, ugyanis az ilyen taktika az ellenséggel szemben teljesen hatástalan, elvtársainkkal szemben pedig csak káros ...

... A méreg átterjedhet az egész pártra és fékezheti a forradalmat ... E méreg elterjedése pusztulásba döntheti az országot és a népet ... Más szóval, ha nem irtjuk ki a pártban meglevő sablonokat, ha engedjük őket szabadon fejlődni, ez rendkívül súlyos és szomorú következménnyel járhat. A sablonokban a szubjektivizmus és a szektásság mérge rejlik, és ha ez a méreg elterjed, vesztébe dönti a pártot és az egész országot ...

A sablonok egyáltalán nem segítik elő a forradalmi szellem megnyilvánulását, sőt ellenkezőleg, nagyon könnyen tönkretehetik azt ..."

Az a kínai forradalmár, akinek szavai elítélik mindazt, amit ma Kínában írnak és mondanak, s akinek szavait a „vörösgárdisták" késedelem nélkül „revizionistáknak" minősítenék – Mao Ce-tung

volt. 1942. február 8-án mondotta e szavakat Jenanban, a vezető káderek egyik gyűlésén.[1]

De mindez persze még régebben volt, mint az 1956-os VIII. kongresszus, amelyről azóta szintén nem esik szó.

A pártnak azok a káderei, akik Lenint eredeti szövegeiben olvashatták, s nem a Pekingben 1960 folyamán kiadott, gondosan megválogatott és „megtisztított" kivonatokból ismerik, valószínűleg emlékeznek még Leninnek arra a híres cikkére, amelyet 1923. március 4-én közölt a „Pravda", s amelynek címe: „Inkább kevesebbet, de jobban". Lenin azt mondotta, hogy bizalmatlanságot és szkepticizmust érez „... azokkal szemben, akik túlságosan sokat és túlságosan könnyedén szavalnak például a »proletárkultúráról«, kezdetnek elég volna nekünk igazi burzsoá kultúra is, kezdetnek az is jó lenne, ha megszabadulnánk a burzsoá rendszert megelőző kultúrák különösen rothadt típusaitól, vagyis a hivatalnoki vagy feudális stb. kultúrától. Mi sem ártalmasabb kulturális kérdésekben, mint a sietség és a hebehurgyaság. Sok fiatal írónkra és kommunistánkra ráférne, hogy jól emlékezetébe vésse ezt.

... Idejében kapjunk észbe. Hasson át bennünket üdvös bizalmatlanság az elhamarkodottan gyors haladással, mindenféle dicsekvéssel stb. szemben ..."[2]

Az idő és a tapasztalat csak megerősítette e megjegyzések igazságát. E szavak közvetlen elítélését jelentik annak a „nagy kulturális forradalomnak", amely teljes egészében el akarja seperni a múlt kultúráját s egy csapásra akarja megteremteni – de milyen talajon? – a „proletárkultúrát".

A forradalmak sohasem jelentették pusztán a múlttal való szakítást: egyszersmind a múlt kritikai elsajátítását is jelentették a jövő építése érdekében. Senki sem róhatná fel a kínai kommunistáknak, ha a múlt bénító hagyományai, szokásai és eszméi ellen mindaddig küzdenének, míg azok el nem tűnnek, vagyis addig, amíg a nép elég érett eltűnésük elfogadásához és hozzá is járul e folyamathoz. De ?

[1] *Mao Ce-tung:* A pártsablonok ellen. Az egyes bekezdéseket lásd a 97., 101., 105., 107., 116. oldalon.

[2] Lenin Művei. 33. köt. Szikra 1953. 488–489. old.

régi kultúra nemcsak ilyen elemekből áll, hanem olyan tudományos felfedezésekből, technikai ismeretekből és művészi alkotásokból is, amelyek segítették az ember és a társadalom fejlődését, a természet erői ellen vívott harcát egyre hatékonyabbá tették, feltárták a jövő útjait.

A marxisták úgy tekintik a történelmet, mint a társadalmi fejlődés ama szükségszerű szakaszainak láncolatát, amelyek egymásra következését a természet és a társadalom objektív törvényei határozzák meg. Az emberek ezeknek az objektív törvényeknek a talaján csinálják történelmüket. Csak úgy mondhatunk értékítéletet az emberi cselekvésről, ha ezt szem előtt tartjuk.

Engels megragadó mondatokat írt ezzel kapcsolatban: „Csak a rabszolgaság tette lehetővé nagyobb méretben a munka megosztását földművelés és ipar között, és ezzel az ókori világ virágzását, a görögséget. Rabszolgaság nélkül nincs görög állam, nincs görög művészet és tudomány; rabszolgaság nélkül nincs római birodalom. A görögség és a római birodalom adta alapzat nélkül azonban nincs modern Európa sem. Soha ne felejtsük el, hogy egész gazdasági, politikai és intellektuális fejlődésünknek olyan állapot az előfeltétele, amelyben a rabszolgaság épp annyira szükséges, mint általánosan elismert volt. Ebben az értelemben jogosan mondhatjuk: ókori rabszolgaság nélkül nincs modern szocializmus.

Nagyon olcsó dolog a rabszolgaságnak és más efféléknek általános szólamokkal nekirontani és magas erkölcsi haragot zúdítani az efféle gyalázatosságra. Sajnos ezzel semmi mást nem mondunk ki, csak amit mindenki tud, tudniillik, hogy ezek az ókori berendezések már nem felelnek meg mai állapotainknak és ez állapotok által meghatározott érzelmeinknek. . . . meg kell mondanunk, bármily ellentmondásosan és bármily eretnekül csengjen is, hogy a rabszolgaság bevezetése az akkori körülmények között nagy haladás volt."[3]

A „tiszta marxista–leninisták", amikor azt állítják, hogy el kell vetni az egész múltat, amikor „erkölcstelen" és „rothadt" dologként elítélik a múlt minden örökségét s olyan rendszabályokat diktálnak.

[3] *Engels:* Eugen Dühring úr tudomány-forradalmasítása. *Marx és Engels* Művei. 20. köt. Budapest 1963. 177. old.

amelyek megvalósíthatatlanok vagy legfeljebb ideiglenesen és erőszakkal érvényesíthetők, mert nem felelnek meg a társadalom állapotának és az emberek tudati szintjének – saját maguk termelik az ellenzéket a legjobb marxisták–leninisták soraiban, azoknak a káderekneк a körében, akik nem hajlandók tűrni a marxizmus–leninizmus meghamisítását.

1958-ban, amikor előkészítették a „nagy ugrást" és a népi kommunák létrehozását, a KKP VIII. kongresszusának 2. ülésszakáról közleményt adtak ki, amely „a párt szervezetei által leleplezett élvonalbeli jobboldaliak" listáját tartalmazta nyolc tartományra vonatkozólag. A listán központi bizottsági és tartományi bizottsági póttagok szerepeltek, akik „revizionista tevékenységet" fejtettek ki, amint azt Liu Sao-csi a beszámolójában állítólag megállapította.

Bárhogyan volt is, ekkor a párt vezette a „helyreigazítási mozgalmat". Jogában állt megbírálnia és kizárnia soraiból bizonyos tagjait, még ha a rájuk vonatkozó ítéletek már tükrözték is azokat a tévedéseket, amelyek a későbbiekben kifejlődtek.

Egészen másként áll a dolog azzal, amit ma a pekingi vezető csoport „nagy proletár kulturális forradalomnak" nevez. Ezúttal olyan műveletről van szó, amely elsősorban a párt ellen, a forradalom motorja és vezető ereje ellen irányul, s amely a párttól idegen elemek segítségével folyik.

E tekintetben a „nagy kulturális forradalom" különbözik az előző „helyreigazítási kampányoktól".

Körülbelül egy hónappal Kuo Mo-zso nevezetes önkritikája után a „Hadsereg Lapja" és a sanghaji „Ven Hui Bao" május 10-én egyszerre közölt egy hosszú cikket „A Hármak Falváról" címmel. E cikk hevesen támadta a „Front" című folyóirat és a „Pekingi Újság", valamint az „Esti Peking" című napilapok 1960–1962 között megjelent több írását. „A »Hármak Falva« gyászos vendégfogadó, amelyet Teng Tuo, Liao Mo-sa és Vu Han tart fenn" – írta a cikk.

Az egyik inkriminált cikknek, amely 1961 áprilisában jelent meg, ez volt a címe: „A munkaerő-gazdálkodás elmélete". A „nagy ugrás" másnapján voltunk, s a szerző, Teng Tuo azt írta, hogy „az emberek már régóta felfedeztek bizonyos objektív törvényeket, amelyek a munkaerő növekedését és csökkentését szabályozzák". Azt köve-

telte, hogy „vonjunk le új tanulságokat a régiek tapasztalataiból és tegyünk többet annak érdekében, hogy minden területen takarékosan bánjunk a munkaerővel".

Emlékszem, az az időszak volt ez, amikor nap mint nap cikkek jelentek meg a sajtóban, arra emlékeztetve, hogy „tiszteletben kell tartani a nyolc órai pihenést" a népi kommunákban. Ami azt jelenti, hogy a munkaidő olykor túllépte a tizenhat órát.

Egy másik cikkben, amely a „Hogyan szerezzünk barátokat és hogyan fogadjuk a vendégeket" címet viselte, Teng Tuo ezt írta: „... örülnünk kell, ha hatalmasabb barátunk van, mint mi magunk", s „példát kell venni róla és egyesülni kell vele".

„Álnok támadás volt ez a modern revizionizmussal szembeni harcunk ellen, azt követelték tőlünk, hogy hívjuk meg a revizionistákat, hogy fogadjuk be a farkast a nyájba" ... – jelentette ki a „Hadsereg Lapja" és a „Ven Hui Bao" cikke, majd így folytatta: „1962. július 25-én a hármak kiadták »Az amnézia speciális kezelése« című cikküket, amelyben rágalmazó módon azzal vádolták pártunk felelős elvtársait, hogy »amnéziában« szenvednek, vagyis »gyorsan elfeledik, amit láttak és mondtak ... megtagadják szavukat, nem tartják meg ígéreteiket és erősen változékony a hangulatuk«."

„Lehet-e számítani a bölcsességre?" című cikkében Teng Tuo kijelentette, nincs szükség arra, hogy egy vezető „mindent saját maga tudjon", s hogy ha „egy ember mindent maga gondol ki, a hízelgők ki fogják ezt használni és körül fogják hízelegni. Aki minden döntést egyedül akar meghozni, abban a reményben, hogy eredeti eszméi jóvoltából sikert fog elérni ... aki visszautasítja az alulról jövő jó tanácsokat ..., annak fel kell készülnie arra, hogy egy napon majd súlyos csapások zúdulnak rá."

Egy másik – „A nagy üres szavak" című – cikkében megbírálta egy gyermekversnek azt a szakaszát, amely szerint „A keleti szél a mi jótevőnk, a nyugati szél a mi ellenségünk ..." Teng Tuo „üres szavaknak", „zsargonnak", „sémának", „álpátosznak" nevezte ezt a verset. Világos, hogy e minősítések igazi céltáblája Mao Ce-tung egyik legfennköltebb gondolata volt: „A keleti szél legyőzi a nyugati szelet."

Mindenesetre meg lehet állapítani, hogy bizonyos pártmunkások

már 1960-ban felismerték azokat a hibákat, amelyeket Mao Ce-tung, valamint a „nagy ugrást" és a Szovjetunióval szembeni ellenségeskedést magasztaló hívei elkövettek.

„A »Front«, a »Pekingi Újság« és az »Esti Peking« című lapok meglehetősen hosszú időszakon át eszközül szolgáltak az ellenforradalmi klikknek a revizionista méreg terjesztéséhez. Mindennek gyökere a városi pártbizottságban volt" – közölte a „Renmin Ribao" 1966. június 4-én.

A Csen Po-ta által irányított „Vörös Zászló" című folyóirat 1966. évi 8. száma ezt írta: „Helyeslünk mindent, ami megfelel Mao Ce-tung eszméinek. Rettenthetetlenül küzdünk mindazok ellen, legyőzzük mindazokat, akik szembehelyezkednek Mao Ce-tung eszméivel, bármilyen magas poszton álljanak is, bármilyen »hírnevük« és »tekintélyük« legyen is."

S valóban, újabb szenzációt keltő „tisztogatásról" szereztünk tudomást, amikor 1966. június 4-én eltávolították Peng Csent, a Politikai Bizottság tagját és Peking polgármesterét, a Kínai Kommunista Párt pekingi pártbizottságának első titkári posztjáról. Hasonló sors érte magát a pártbizottságot is, azután a főváros Kommunista Ifjúsági Szövetségének bizottságát, amely „revizionista vonalat követett és nem engedelmeskedett a párt Központi Bizottságának és Mao elnöknek" – állapította meg az „Ifjúság Lapja".

1966. június 4-én a „Renmin Ribao" ezt írta: „A régi pekingi városi pártbizottság vezetőségét keresztül-kasul áthatotta a pártellenes és szocializmusellenes fekete vonal... E bizottság némely felelős vezetője nem marxista–leninista volt, hanem revizionista."

Majd lejjebb: „A pekingi egyetem volt az egyik legmakacsabb bástya, amely a pekingi pártbizottság ellenőrzése alatt állt..." És a lap bejelentette, hogy a közeljövőben más magas személyiségekre is sor kerül. „Ez végleges bukásuk és gyalázatuk lesz" – mondta a lap.

Június 11-én bejelentették, hogy „ellenforradalmi revizionizmusban" marasztaltak el filozófusokat, például Jang Szian-csent, közgazdászokat, például Szuan Jeh-fangot (aki a dolgozók anyagi érdekeltségének lenini elvét védelmezte), elítéltek „monarchista" történészeket, mint például Vu Hant, Peking helyettes polgármesterét, Tien

Po-csant, valamint sok más írót és művészt, akik „a maguk úgynevezett harmincas évekbeli hagyományaikat dicsőítették", vagyis azt, a „Renmin Ribao" szerint, hogy „meg kell írni az igazat", „el kell mélyíteni a realizmust", „határozatlan személyeket kell ábrázolni", „szembe kell szállni a puskaporszaggal", „szakítani kell az ágyúkkal és fel kell lázadni az ortodoxia ellen". A lap szerint ezekből a nézetekből a rossz regények, drámák, filmek stb. egész áradata táplálkozott.

Július 11-én újabb – nagy visszhangot kiváltó – csapásra került sor: Lu Ting-jit, a Politikai Iroda póttagját, népművelési minisztert leváltották a Központi Bizottság propagandaosztályának éléről. Ez volt a „bukás" kezdete. Később helyetteseit, Cseu Jangot és Lin Mo-hant is eltávolították. „Ha nem távolították volna el őket, a szocializmus kapitalizmussá fajult volna..." („Renmin Ribao")

Cseu Jang a harmincas évek óta vett részt a Kínai Kommunista Párt forradalmi harcában. 1956-ban „pártellenes ellenforradalmár" lett belőle, „egy fekete banda vezetője", egyszóval „revizionista".[4]

Pedig a „Renmin Ribao" 1963. december 27-i száma még közölte Cseu Jang hosszú felszólalását, amelyet a Tudományos Akadémia filozófiai és társadalomtudományi szakosztályának bizottságában tartott. Cseu Jang felszólította hallgatóit a „modern revizionizmus" elleni harcra, „elméletileg" igyekezett igazolni a KKP vezetői által folytatott szakadár politikát, fellépett a „humanizmus, e burzsoá fogalom" ellen. Elkövette azonban azt a meggondolatlanságot, hogy kijelentette: „Hogy befogadjuk-e az ország történelmi örökségét vagy sem, már régóta nem vita tárgya. A proletariátus az egyetlen igazi védelmezője és örököse országunk szép kulturális kincseinek."

Micsoda tévedés! A „proletár kulturális forradalom" 1966-ban elutasította a „szép kulturális kincset", hogy helyébe Mao Ce-tung mindentudó eszméit állítsa.

Cseu Jang a történelmi kutatásokról kijelentette: „Primitív módszerekkel címkéket ragasztani erre vagy arra, ezzel az osztályszempont és a történelmi materializmus látszatát kelteni a valóságban nem egyéb, mint szubjektivizmus, olyan dolog, amelyet nem helyeselhe-

[4] „Vörös Zászló", 1966. 9. sz.

tünk." Továbbá: „Marxista irányvonal nélkül az »énekeljen minden madár« politikája liberalizálási politikává válnék, amire a modern revizionisták áhítoznak, s amit követnek is. Ha nem alkalmazzák ezt a politikát a tudomány területén, ha nem bátorítják a szabad kutatást, a vitát és az önálló gondolkodást, ha a szellemi élet bonyolult kérdéseit adminisztratív eszközökkel akarják megoldani, a gondolkodás szklerózisa fog bekövetkezni értelmiségi körökben. Miként Marx mondotta a poroszországi sajtócenzúrát bíráló egyik cikkében: Ha nem kívánjuk, hogy a rózsának ibolyaillata legyen, hogyan kívánhatjuk, hogy a szellem, amely a leggazdagabb, csak egyféleképpen létezzék?"

Hát igen, így ültetik azokat a „mérgező növényeket", amelyeket ki kell tépni. Hiszen Lin Piao kijelentette: „A kínai népnek egyesülésre van szüksége. Egyesülnie kell Mao Ce-tung eszméjében."

Cseu Jang beszédének 39 oldala, amelyet a „revizionizmus" elleni támadásoknak szentelt, nem törölhette el annak az egyetlen oldalnak a hatását, amelyen a dogmákkal merészelt szembeszállni. Három évvel később kiszorították a Központi Bizottság propagandaosztályának helyettes vezetői posztjáról.

A „Renmin Ribao" egyik cikkében, amelyet az Új Kína szeptember 21-én közölt, megtámadta Cseu Jang elméletét, amely „az össznépi irodalmat és művészetet" támogatta: „1959-ben ... Cseu Jang meghirdette, hogy »a szocialista kultúra az egész nép kultúrája«, és hogy »annak közönsége az egész ország népe« ... El akarta hitetni azt a koholmányt, hogy a jelenlegi helyzet »különbözik« az irodalomról és művészetről Jenanban folytatott beszélgetések idejétől, s hogy a szocialista forradalom »immár győzelmesen befejeződött«, hogy minden osztály »a népi demokrácia egységes frontját« alkotja, »mindegyik részt vesz a szocializmus építésének nagy ügyében és aktívan támogatja azt«, s hogy ennélfogva az irodalomnak és a művészetnek immár »szélesebb« közönséget kell szolgálnia."

Cseu Jang esete tipikus. Ez a forradalmár azt akarta „elhitetni", hogy Kína 1966-os helyzete „különbözik" az 1942-es jenani korszaktól, attól a korszaktól, amelyben a Vörös Hadsereg Senhsziben körül volt zárva, a japánok, miután többször is megverték az angol–

amerikai csapatokat, megszállták az országot és Csang Kaj-sek megpróbált tárgyalni velük!

Az ilyen „koholmányok" valóban csak „revizionizmusnak" minősíthetők!

Mindazonáltal meglepő, hogy ilyen alapon támadhatták Cseu Jangot, amikor ő nem tett mást, csupán feleleventette Mao Ce-tung egyik gondolatát, amelyet a KKP 1956-os VIII. kongresszusán fejtett ki: „Pártunk központi mag lett, amely körül az egész nép tömörül a szocialista építésre."

És a tisztogatások folytatódtak. 1966 szeptember elején leváltották Lo Zsüi-csinget, a hadsereg vezérkari főnökét. Lin Piao, „Mao Ce-tung legközelebbi fegyvertársa" tovább folytatta a Mao körüli légüres tér megteremtésének politikáját. Egyik „jelentős direktívát" a másik után adta ki, s még Mao elnök „értékes útmutatásait" is ő maga hozta nyilvánosságra. Csou En-laj, a minisztertanács elnöke, megőrizte harmadik rangját, s a „vörös gárdák" gyűlésein Lin Piao után mindig ő beszélt.

Liu Sao-csi, a köztársaság elnöke és Teng Hsziao-ping, a KKP főtitkára egy szót sem szólt. A tacebaók viszont (e kézzel írott nagybetűs faliújságok) és a „vörösgárdisták" röpiratai több alkalommal támadták őket, Leu Ning-jivel, a szakszervezetek vezetőjével és több tucat más vezetővel együtt.

Hetedik fejezet

„MAO CE-TUNG VÖRÖSGÁRDISTÁI"

1966 augusztusától kezdve az ország különböző vidékeiről százezrével és milliószámra özönlöttek Pekingbe „a forradalmi iskolások és egyetemisták", hogy azután visszatérjenek tartományaikba, megint mások jöjjenek helyettük a fővárosba, azok is visszautazzanak és így tovább. A vonatok nagyobb részét számukra tartották fenn. Az utazási és élelmezési költségeket hivatalból fedezték. E népvándorlás súlyos nehézségeket okozott a közlekedésben. Ekkor az őszi csúcsforgalom idején felhívásokat adtak ki, hogy mérsékelni kell a fel- és leutazást, példaképül állították azokat a „vörösgárdista" csapatokat, amelyek „hosszú menetelésekre" vállalkoztak, hogy gyalog menjenek Pekingbe vagy onnan tartományaikba, útközben is terjesztve Mao Ce-tung igéit. Amikor az első hidegek meglepték a Pekingben tartózkodókat, használt katonaruhákat adtak nekik.

E „vörös gárdák" azért jöttek a fővárosba, hogy „tanuljanak a pekingi »vörös gárdáktól« és hasznosíthassák azok tapasztalatait". Augusztus 18-án és 31-én, szeptember 15-én, október 18-án, november 3-án, 10-én, 11-én, 25-én és 26-án stb. körülbelül egy–másfél millió fiatal gyűlésezett a Tien An Men téren, vagy vonulgatott fel a főváros nagy útjain. A tüntetéseken részt vevők teljes létszámát hivatalosan tizenegy millióra becsülték.

E gyűléseken, amelyeken részt vett – de soha fel nem szólalt – Mao Ce-tung is, Lin Piao magasztalta a fiatalok „forradalmi buzgóságát", felszólította őket, hogy „menjenek még messzebb", s hogy „ne féljenek a felfordulástól". Október 18-án – első ízben – szónoklatok nélküli gyűlést tartottak. Ugyanúgy, mint utána november 11-én, Mao Ce-tung – oldalán Lin Piaóval – egy nyitott kocsiban

végighajtatott a főútvonalakon, ahol mindenütt a „vörösgárdisták" és a katonák tömegei fogadták. Néhány megfigyelő meglepődve kérdezte, hogy miért rendelték ide ezeket a fiatalokat egész Kínából? A magyarázat, amelyet a tények is megerősíteni látszanak, a következő: azért jöttek, hogy beszámoljanak „forradalmi tevékenységükről" és új utasításokat kapjanak, amelyeket azonban nem a Tien An Men téren adtak nekik a nyilvánosság előtt október 18-án és november 11-én, hanem e nagygyűlések előtt és után.

Azoknak a párttagoknak és vezetőknek a nevét, akiket „revizionistának" és „pártellenesnek" bélyegeztek a Pekingben és az egész országban milliószámra osztogatott és kiragasztott röplapokon és tacebaókon, továbbá a minden tartományban megtámadott párt- és ifjúsági bizottságokat nem a „vörösgárdisták" véletlen szeszélye határozta meg. A „vörös gárdák" fővárosi tartózkodásuk idején naponta tartottak csoportos gyűléseket, amelyeken megkapták az utasításokat, nevezetesen arra vonatkozólag, hogy mit kell tenniük vagy nem tenniük „harci posztjukra" való visszatérésük után, hogy a tartományokban „gyakorlatilag alkalmazzák" Mao Ce-tung eszméit.

Anna Louise Strong, a 81 éves amerikai újságírónő, aki 1958 óta Kínában él és Mao elnök eszméinek odaadó híve, abban a kiváltságban részesült, hogy meglátogathatta a „vörös gárdák" egyik központi vezető szervét – öt ilyen központi szerv működik: a propaganda, szervezési, élelmezési, védelmezési osztály és a titkárság –, s ebből az alkalomból „tiszteletbeli vörösgárdistává" is választották. A New York-i „National Guardian" 1966. október 15-i számában közölt cikkében beszámol arról, hogy amikor a „vörösgárdisták" házkutatásokat hajtottak végre a magánlakásokon, „nemcsak a tömbbizalmiakat és a helyi rendőrséget kérdezték meg, hanem a szomszédoknál is tájékozódtak . . .".

Amíg az újságírónő a „vörös gárdák" vezetőivel beszélgetett, egy csoport elhagyta a termet. „Megkérdeztem, hová mennek. Ezt a választ kaptam: »Vonatra kell szállniuk, Kuanghsziba utaznak . . .« Megkérdeztem azt is, ki döntött elutazásukról és mennyien mennek. »Vörös harcosnő« (a központ egyik vezetője) azt felelte, hogy a kuanghszi vörösgárdisták kértek pekingi fiatalokat . . . Az Összekötő Központ 59 megbízottat jelölt ki, akik az expresszel utaznak . . ."

A pekingi „vörösgárdistákat" így küldték szét több tartományba, ahol úgy találták, hogy túlságosan enyhén folyik a „kulturális forradalom". Ők azután sok incidenst okoztak, néhol sztrájkokat is.

A „nagy proletár kulturális forradalom" fogalma nem egyéb szépítgető szólamnál, amely mögött a valóság az, hogy párton kívül szervezett elemek támadják azokat a pártbizottságokat, vezetőket, pártmunkásokat, ifjúkommunistákat, akik visszautasították Mao Ce-tung és Lin Piao téziseit, vagy nem voltak elég buzgók azok alkalmazásában.

Hogy végrehajtsák ezt az igen sajátos feladatot, a pekingi vezető csoport elhatározta, megnyeri magának és beveti az iskolák és egyetemek ifjúságát, a hadsereg védelme alá helyezve őket és előre „törvényesnek" nyilvánítva minden tettüket.

Kétségtelenül nehéz elhitetni azokkal az emberekkel, akik 1958 előtt részt vettek a politikai életben, hogy a Szovjetunió a kínai népnek és az egész világ forradalmárainak első számú ellensége lett. Ezek az emberek tudják, milyen szerepet töltött be a Szovjetunió Japán szétzúzásában, s tudják, hogy több mint 10 800 mérnököt és technikust küldött tíz év alatt Kínába, hogy a többi szocialista ország is küldött mintegy 1500 szakértőt, hogy a Szovjetunió 166 nagy ipari vállalat, a többi szocialista ország 125 vállalat építésében nyújtott segítséget (e számokat Csou En-laj közölte 1959-ben); s azt is tudják, hogy ez a segítség vitte a modernizálás útjára a kínai technikát és ipart. S nem felejtették el azt sem, hogy az 1958-ban és 1959-ben elkövetett hibák, a „nagy ugrás" után milyen súlyos évek következtek.

Ezzel szemben könnyű meggyőzni – a történelem elég példát mutat erre – a tapasztalatlan fiatalokat, bármit el lehet hitetni velük, hiszen hét-tizenöt évesek voltak akkor, amikor a kínai vezetők politikája kezdett fordulatot venni. Könnyű meggyőzni őket, ha elhitetik velük, hogy mindent tudnak, mihelyt elolvassák és könyv nélkül fújják Mao elnök „Idézeteinek gyűjteményé"-t, s hogy a kínai szocializmus üdve érdekében nekik kell átvenniük az őrséget.

Ezeket a fiatalokat, akik most tizenhét–huszonöt évesek, nyolc hónapra vakációztatják, hogy be lehessen vetni őket a „Mao Ce-tung eszméinek győzelméért" zajló kalandba. Ők aztán „megbízható"

elemek: az 1958–1959-ben elkezdett időszakban nevelődtek, amikor eleinte csak befelé, majd nyíltan is a szovjetellenesség vált a kínai politika alapjává, amikor évről évre magasabbra csapott a fanatizmus hulláma, amelynek hiába próbáltak ellenállni azok a forradalmárok, akik nem akkor tanulták meg, hogy mi a marxizmus–leninizmus, s akik nem hihetik, hogy Mao Ce-tung mindent egyedül csinált, mindent egyedül vezetett, mindent egyedül javított ki.

Sokat ismertem e fiatalok közül, akik egyszerűek, elevenek – és félrevezetettek. Noha semmit sem tudtak a politikáról, azt mondták nekik, hogy ők a forradalom igazi őrei; a Mao Ce-tung-i eszme egységes mintája szerint gyúrták őket, meggyőzték arról, hogy a forradalmi szentség a Mao elnök iránti szeretetben, utasításainak vak végrehajtásában csúcsosodik ki. Ha ezrek és ezrek gondolkodása és cselekvése torzul el, akkor az ilyesmi tudatos súlykolás eredménye; és ezen a téren semmit sem könnyebb előidézni, mint a fanatizmust. Az ifjúság, amely híján van a tapasztalatoknak és telve van türelmetlenséggel, és amely jóra hajlamos, ha a demagógia nem rontja meg, a legsebezhetőbb.

1958 és 1962 között láthattam, hogyan merevítik meg a dogmák e fiatalok gondolkodását.

E fiatalemberek semmiben sem vétkesek: „vörösgárdistákká" tették őket. De jaj azoknak, akik ilyenekké tették e fiatalokat: azon a napon, amikor a valóság felébreszti őket, amikor felismeréseik kivezetik őket a tévelygésből, a hamis prófétáknak – vagy az emléküknek – fizetniük kell mindezért.

Az Új Kína egyik híre beszámolt arról, hogy már 1966 májusában alakultak a pekingi egyetemen „vörösgárdista" csoportok. De ki hozta létre ezeket? A Központi Bizottság? Semmiképpen, hiszen 1962 óta nem is tartott teljes ülést! Csak 1966 augusztusában rendeztek végre teljes ülést. Ekkor már leváltották a Politikai Bizottság két tagját, a Központi Bizottság ki tudja hány tagját s a párt több bizottságát, köztük a fővárosi pártbizottságot. A Központi Bizottság ülése akkor szentesítette a „kulturális forradalmat", amikor az már teljes mértékben kibontakozott.

Ezen az ülésen egyébként meglehetősen kibővítették a részvételre jogosultak számát, hiszen jelen voltak „elvtársak" a területi iro-

dákból, a tartományi, városi és autonóm körzeti bizottságokból, a kulturális forradalommal megbízott „csoport tagjai", a párt és a kormány „érdekelt osztályait képviselő elvtársak", továbbá „a fővárosi oktatási intézmények forradalmi oktatóinak és diákjainak képviselői", vagyis a „vörösgárdisták".

A Központi Bizottság ezt megelőző teljes üléseire csak a Központi Bizottság érdekelt osztályainak vezetőit és a pártbizottságok *első titkárait* hívták meg.

A Központi Bizottság tehát „teljes egészében jóváhagyta azokat a döntő fontosságú és alapvető, messzire tekintő politikai irányelveket, amelyeket Mao Ce-tung elvtárs dolgozott ki az elmúlt négy év alatt" – korábban nem is hagyhatta jóvá, tekintve, hogy ennek lehetőségétől gondosan megfosztották.

„... Egy új ugrás körvonalai rajzolódnak ki minden téren – mondotta a Központi Bizottság közleménye. – Egy nagy proletárforradalom bontakozik ki országunkban, olyan, amilyet még nem ismert a történelem... Nem szabad félni a felfordulástól. Szembe kell szállni azokkal, akik a burzsoázia álláspontján állnak, védelmezik a jobboldaliakat, ütik a baloldaliakat és elfojtják a nagy proletár kulturális forradalmat... Melegen támogatni kell a proletár baloldalt."

Mindennek célja, mint láttuk, „kivédeni a párt és az állam vezetésének revizionista bitorlását, megelőzni a kapitalista restaurációt... és biztosítani országunk fokozatos átmenetét a jövőbe, a kommunizmusba".

Vajon ellenforradalom fenyegette Kínát? Egyáltalán nem. Ez az epizód egyszerűen azt bizonyítja, hogy Pekingben immár más értelmük van a szavaknak, mint általában a marxistáknál. Íme, mit olvashatunk még a Központi Bizottság 1966 augusztusi nyilatkozatában: „A Szovjetunió Kommunista Pártjának új vezető csoportja a hruscsovi revizionizmust folytatja Hruscsov nélkül. Irányvonala abból áll, hogy védelmezi az imperialista és gyarmati uralmat a kapitalista világban és a kapitalizmus visszaállítását folytatja a szocialista világban."

A pekingi vezető csoportnak négy évig kellett várnia, amíg ezt

a szovjetellenes vonalat jóvá tudta hagyatni a Központi Bizottsággal. Végül is 1966 augusztusában jutott el ide.

Mao Ce-tung és Lin Piao mindenesetre megnyert egy menetet, amikor szentesíttetni tudott egy olyan politikát, amelyben már semmi sem maradt a marxizmus–leninizmusból, hacsak az nem, hogy ugyanazokat a szavakat használja, persze a marxizmus–leninizmustól idegen jelentést tulajdonítva nekik.

A legtanulságosabb dokumentum a „Határozat 16 pontban", amelyet ugyanez a – kellően kibővített – központi bizottsági ülés fogadott el, s amely a „nagy proletár kulturális forradalom" alapokmányának tekinthető.

„A párt Központi Bizottsága azt kéri a párt minden szintű bizottságaitól, hogy állhatatosan tartsanak ki a helyes irányban... *számolják fel a gyengeség és tehetetlenség jelenlegi állapotát*, támogassák azokat az elvtársakat, akik hibákat követtek el, de ki akarják azokat javítani, abban, hogy levessék hibáik terhét és csatlakozzanak a harchoz, továbbá váltsák le funkcióikból mindazokat, akik vezető posztokon vannak, de a kapitalista útra térnek, vegyék el tőlük a vezetést és adják azt át a proletárforradalmároknak." (3. pont.)

„El kell vetni a félelmet, nem szabad megijedni a felfordulástól..." (4. pont.)

„A párt vezetésének ki kell tűnnie a baloldal védelmezésében, fejlesztésében, a baloldal sorainak erősítésében, eltökélten a forradalmi baloldalra kell támaszkodnia..." (5. pont.)

Ugyanez a dokumentum 8. pontjában nagy vonalakban négy kategóriába sorolja a káderekét: „1. jók; 2. viszonylag jók; 3. azok, akik súlyos hibákat követtek el, de nem jobboldaliak; 4. a pártellenes és szocializmusellenes jobboldaliak kis csoportja. Általánosságban az első két kategóriába tartozók (a jók, illetve a viszonylag jók) alkotják a nagy többséget..." (Kiemelés mindenütt tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Ebből a szövegből ismét kiderül, hogy a párt bizottságai „gyengeséget és tehetetlenséget" árulnak el a „kulturális forradalom" vezetésében, s hogy a „jó", illetve „viszonylag jó" káderek csak általánosságban és nem minden esetben alkotják a „nagy többséget" a

pártban. Az 1966 nyara óta lezajlott incidensek még azt is megmutatták, hogy a „kulturális forradalmat" támogató káderek a Központi Bizottság sok körzeti irodájában, sok tartományi, városi és helyi pártbizottságban kisebbségbe kerültek.

A Mao Ce-tung által megfogalmazott és Lin Piao által meghirdetett direktívákkal szemben olyan méretű ellenállás bontakozott ki, hogy a 16 pontos Határozat is megemlékezett róla: „Tekintve, hogy az ellenállás meglehetősen erős, a harcnak lesznek apályai és dagályai, sőt ismételt apályokra is sor fog kerülni." (2. pont.)

Ami azt jelenti, hogy a pekingi vezető csoport – még ha rákényszerül is taktikai visszavonulásokra – nem tágít a maga elé tűzött céloktól.

Az ellenállás formáiról a Határozat ezeket mondja: „Felelős vezetők... ellentámadásokat szerveztek az őket bíráló tömegekkel szemben... Olykor egyenesen kijelentették, hogy szembeszállni egy pártszerv vagy egy munkacsoport felelős vezetőivel annyit jelent, mint szembeszállni a párt Központi Bizottságával: szembeszegülni a párttal és a szocializmussal annyit tesz, mint ellenforradalmat csinálni... Ez a felfogás teljességgel megengedhetetlen... Némelyek... arra használták ki a tömegmozgalom bizonyos hiányosságait és tévedéseit, hogy mendemondákat és rágalmakat terjesszenek és *zavargásokat provokáljanak*... Meg kell gátolni, hogy a harcot eltéríthessék fő céljától, s ezért semmiféle ürüggyel sem szabad a tömegek egy részét harcra uszítani a tömegek másik része ellen, az egyik diákcsoportot a másik diákcsoport ellen; *még ha igazi jobboldali elemekről van is szó*, problémáikat esetenként kell megoldani a mozgalom utolsó szakaszában." (7. pont.) (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.*)

A zavargásokat, mint látható, egyetlen esetben sem a „vörös gárdáknak" rótták fel, még ha „igazi jobboldali elemek" voltak is, nem az ő közvetlen, sőt erőszakos támadásaikat hibáztatták, amelyeket a párt és a kormány szervei ellen indítottak – hanem e szervek felelős vezetőit.

A pekingi vezető csoport anélkül, hogy összehívta volna a KKP kongresszusát vagy az Országos Népi Gyűlést, vagyis azokat a szerveket, amelyek egyedül hivatottak a szervezeti szabályzat illetve az

alkotmány megváltoztatására, olyan politikai szervezetet hozott létre, amelynek katonai jellege megjelenése óta szüntelenül erősödik.

Ezt a szervezetet nemcsak egyszerűen a párton, a Kommunista Ifjúsági Szövetségen és a kormányszerveken kívül teremtették meg, hanem azzal a nyilvánvaló céllal is, hogy harcoljanak mindama törvényes szervek ellen, amelyek nem alkalmazkodtak kezes bárányként a pekingi csoport politikájához.

A Központi Bizottság 16 pontos Határozata kijelenti: „A kulturális forradalom csoportjai, bizottságai és kongresszusa a legjobb új szervezeti formák... Ezek a proletár kulturális forradalom hatalmi szervei... A harc... szükségszerűen rendkívül hosszú időszakot fog igénybe venni. Következésképpen a kulturális forradalom csoportjait, bizottságait és kongresszusát nem szabad ideiglenes szervezetnek tekinteni, hanem állandó tömegszervezeteknek, amelyek arra hivatottak, hogy hosszú időn át működjenek. E szervezeteket nemcsak az oktatási intézményekben és az állami szervekben, hanem – főleg – az üzemekben, bányákban és vállalatoknál, a városi és falusi lakónegyedekben is létre kell hozni..."

Az a tény, hogy a Központi Bizottság, létrejöttük után, „elismerte" a „vörösgárdisták" csoportjait, semmiképpen sem szünteti meg törvénytelen jellegüket, tekintve, hogy a Központi Bizottságnak nincs joga ilyen alakulatok létrehozására.

Az önkényes módszerek persze nem zavarják többé a pekingi vezető csoportot, hiszen megszokta az ilyen módszerek alkalmazását. Így aztán érthető, hogy a „Renmin Ribao" augusztus 23-án ezt a figyelmeztetést eresztette meg: „A vörös gárdák, a Vörös Zászló harci csoportok és más forradalmi szervezetek... *törvényes szervezetek a proletariátus diktatúrájában.* Tevékenységük forradalmi és törvényes." (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.*)

A hozzájuk intézett figyelmeztetések ellenére sok párttag, pártmunkás, munkás- és parasztcsoport olyan erélyesen szállt szembe a „vörös gárdák" kilengéseivel, hogy ez bizonyára meglepte a „kulturális forradalom" szervezőit.

Az egész országban kirobbantott zavargásokról először a „vörös gárdák" által Pekingben elhelyezett falragaszok és az általuk – olykor ellenfeleik által – terjesztett röplapok számoltak be, továbbá a „vörös gárdák" lapjai, majd, főleg 1967 januárjától kezdve, a hivatalos sajtó és a rádió is közölt ilyen híreket.

Csak olyan híreket vettem figyelembe, amelyek ezekből a forrásokból származtak. A szocialista országok és Japán helyszínen működő tudósítói – mindannyian értenek kínaiul s maguk betűzik ki a falragaszokat és röplapokat – továbbították ezeket, s egyező híreket közöltek az AFP és a Reuter tudósítói is.[1] A Hongkongból és más forrásokból származó hírügynökségi jelentéseket egyáltalán nem vettem figyelembe.

A falragaszok és röpiratok, sőt még a hivatalos sajtó és rádió anyagaival kapcsolatban is meg kell jegyezni, hogy abban a végletekig feszült légkörben, amely 1966 nyarától kezdve uralkodik Kínában, bizonyos tényeket taktikai okokból eltúlozhattak azok, akik mindezt a közvélemény tudomására hozták; például azért, hogy „bűnökkel" vádolva a „kulturális forradalom" ellenzőit, megfélemlíthessék őket, s a gyengének tűnő népi reagálást erőteljesebbre hangolhassák ellenük, vagy azért, hogy azt a benyomást keltsék a „vörösgárdistákban", hogy nehéz és dicsőséges harcot vállaltak, s „kardokkal teletűzdelt hegyekre törnek fel és tűztengereken kelnek át" – hogy ezt a régi kínai szólást idézzük, amely ma annyira divatos náluk. Bárhogyan legyen is, minden itt idézett tájékoztatás maguktól a kínaiaktól származik.

A „kulturális forradalom" első szakaszát – 1966 második félévét – a „vörös gárdák" támadása és a megtámadottak visszavágása jel-

[1] 1966. december 16-án a hat pekingi szovjet tudósító közül hármat felszólítottak, hogy tíz napon belül hagyják el Kínát.

lemezte. A második fázist, amely 1966 decemberében–1967 januárjában kezdődött, az jellemezte, hogy a „kulturális forradalmat" kiterjesztették az üzemekre és a bányákra, sztrájkok és munkástüntetések törtek ki a nagy városokban. Január vége felé a harc kezdett átcsapni a falvakra is. Döntő csapásra egyik oldalon sem került még sor: a visszavágások a jelek szerint a támadásokkal azonos szinten mozogtak.

Már szeptember első napjaiban értesülhettünk a pekingi falragaszok révén arról, hogy a főváros Sung Ven lakónegyedében nyolc „vörösgárdistát" öltek meg a lakosokkal való összetűzések során.

Sok más helyen is verekedésekre került sor egyfelől a munkások és parasztok, másfelől a „vörösgárdisták" között. Kuijangban például, Kujcsou fővárosában, 30 000 ember szegült szembe a „vörös gárdákkal". Ez utóbbiak egy Pekingben terjesztett röplapjukban azt követelték a kujcsoui pártbizottságtól, hogy „azonnal szüntesse meg a politikai megtorlást a forradalmi tömegekkel szemben és bocsássa szabadon a letartóztatottakat".

Csinghajban 40 000 munkás és alkalmazott tüntetett a „vörös gárdák" önkénye ellen. A tüntetők összecsaptak velük, és 140 ember megsebesült. Súlyos incidensekre került sor Tiencsinben, Hszianban, Liaojangban, Lancsouban, Vuhanban, Csengtuban stb., továbbá Santung, Kujcsou, Kvantung, Jünnan, Sanhszi, Hejlungcsiang tartományban, vagyis északtól délre, keletről nyugatra egész Kínában.

Csianghsziban szeptember 6-án és 7-én zajlottak le összetűzések. Munkások, parasztok és pártmunkások szétszórták a „forradalmi diákokat", akik körülvették a pártbizottság székházát. A munkások táblákat vittek magukkal, ilyen feliratokkal: „Le a jobboldali diákokkal", „Védelmezzük eltökélten a pártbizottságokat", „Leplezzük le a politikai szélhámosokat".

Sanghajban, szeptember 4-én a „vörös gárdák" ostrom alá fogták a párt székházát, betörték ablakait, feldúlták helyiségeit, azután a tetőre kapaszkodva kövekkel dobálták a székház körül összegyűlt tiltakozó tömeget. A város 1. és 2. sz. textilüzemének munkásai petíciókat írtak alá, s ezekben egyebek között kijelentették: „A dolgozók nemrégiben olyan incidenseknek voltak tanúi, amelyek legmélyebb sajnálkozásukat, haragjukat és méltatlankodásukat váltották

ki. Némelyek azt állítják, hogy a sanghaji pártbizottság korrumpálódott, hogy vezetői revizionisták, s hogy be kell vetni a tüzérséget a pártbizottság ellen. A dolgozók úgy vélik, hogy így csak az osztályellenség jár el."

Egy másik, Pekingben szeptember 22-én kiragasztott és szeptember 8-án keltezett levélben a fucsieni tartomány fővárosának, Fucsounak dolgozói ezt írták a „vörös gárdákról": „Ellenforradalmi elemek erőszakkal behatoltak a fucsieni tartományi és a fucsoui városi pártbizottságba, ellenforradalmi tüntetéseket szerveztek... súlyosan bántalmaztak dolgozókat, a szegényparasztsághoz és a középparasztság alsó rétegeihez tartozó embereket, és rémületet keltettek az egész városban. Szeptember 7-én 1600 diákot gyűjtöttek össze, körülvetették velük a városi pártbizottságot, megmotozták a forradalmi funkcionáriusokat és házkutatást tartottak lakásaikon.

Ha ez a helyzet tovább tart, súlyos következményekre vezethet, mert a munkások és parasztok milliói, a forradalmi tömegek a végsőkig fognak harcolni."

Pengpen városában (Anhuj tartomány) szeptember 1-étől 3-áig, három napon át, mintegy 2000 munkás, soraiban az üzemi pártbizottságok titkáraival, ostrom alatt tartotta a tartományi kereskedelmi főiskola „forradalmi diákjait". A munkások 146 diákot bántalmaztak, mondja a „vörösgárdisták" által Pekingben osztogatott röplap. December 4-én ismeretessé vált, hogy az anhuji tartományi pártbizottság első titkárát, Li Pao-huát, a forradalom régi harcosának, Li Ta-saónak a fiát letartóztatták a „vörösgárdisták" és „több napon át kínozták egy hefeji bérházban. A kihallgatások alatt Li Pao-hua több alkalommal is elvesztette eszméletét." A dolgozók ezrével gyűltek össze a szóban forgó ház körül. Összeütközésekre került sor a „vörös gárdákkal", számosan megsebesültek. Három héttel később Li Pao-hua még nem tudott mozogni az elszenvedett kegyetlenkedésekből származó sérülései miatt.

Lancsouban – közölte egy másik röpirat – „5000 megtévesztett paraszt véresre vert 120 Pekingből érkezett vörösgárdistát".

Egy október 6-i pekingi falragasz szerint „a vörösgárdisták soraiba befurakodott kártékony elemek sztrájkokat provokáltak" a Hszian körzeti vízi erőműnél (Sanhszi tartomány), ahol ezenkívül éhség-

sztrájkok is voltak amiatt, hogy alaptalanul megbírálták a tartományi lapot és több kórház személyzetét.

Ugyanezen a napon a csiencsini gumigyár munkásai által szerkesztett röpirat feltárta, hogy öt napon keresztül a terror uralkodott az üzemben. „Vörös gárdákba" tömörült középiskolai diákok zaklatták azokat a pártmunkásokat, műszakiakat és munkásokat, akik ellenségesen álltak szemben üzelmeikkel. A vállalati párttitkárt megölték. „Holtteste – közölte a röplap – több napon át az üzem udvarán hevert."

Csingtaóban a „vörösgárdisták" behatoltak a városi kórházba és megvertek 104 személyt, orvosokat, pártmunkásokat, alkalmazottakat meg egyszerű városi lakosokat, akik meg akarták fékezni „akciójukat". A kínvallatás jellegzetes módszerét alkalmazták: miközben verték őket, azt kérdezték tőlük, tagjaik-e „a városi pártbizottság fekete bandájának".

Október közepén arról lehetett értesülni, hogy a főváros egyik fonodájában 151 munkás sztrájkol immár 37 napja. A sztrájkolók az üzem sok más munkásának azt a követelését támogatták, hogy az üzemi pártbizottságot, amelynek tevékenységét a „vörös gárdák" „korrupció" miatt betiltották, állítsák vissza. A „vörösgárdisták" által október 14-én kirakott közlemény szemére vetette a pekingi pártbizottságnak, hogy nem fosztotta meg bérüktől a sztrájkolókat. A falragasz szerzői szerint a munkabeszüntetés 200 000 jüan (400 000 frank) veszteséget okozott a textiltermelésben.

November 25-én arról értesültünk, hogy több mint egy hónap óta összecsapások zajlanak le a „forradalmi diákok" és az 1. számú pekingi textilvállalat munkásai, vezetői között. Újságjukban a „vörösgárdisták" azzal vádolták a munkásokat, hogy „nem értik meg a dolgok tényleges állapotát". Szeptember 11-én véres összeütközésre került sor mintegy 500 dolgozó és 151 „vörösgárdista" között. Az utóbbiak közül a munkások sokat letartóztattak. A cikk szerzői amiatt panaszkodnak, hogy „megfosztották őket cselekvési szabadságuktól" és „megtorlások" áldozatai lettek. „Sok üzemben zajlottak le hasonló események" – jelentette ki a „vörösgárdisták" lapja.

Sanghajt, Kína egyik legnagyobb ipari centrumát a pekingi csoport különösen célba vette, de a város erősen ellenállt. November 22-én

15 000 „vörösgárdista" tartott gyűlést a városban; kijelentették, hogy újra tüzet kell nyitni a pártbizottság ellen. Ezek szerint az előző, szeptember 4-i támadás kudarcba fulladt.

Nie Jüan-ce, a pekingi egyetem „vörös gárdáinak" vezetőnője, csapatainak egy részével megérkezett a városba, s megesküdött, hogy addig nem tér vissza Pekingbe, amíg a sanghaji pártbizottság „szabotálja a kulturális forradalmat". „Ezeknek az embereknek – nyilatkozta Nie Jüan-ce – gyökereik vannak mind a Központi Bizottságban, mind az alapszervezeti vezetőségekben. A Központi Bizottságban ezek a gyökerek Teng Hsziao-pingig és a főkolompos Peng Csenig érnek."

December 3-án és 4-én a „vörös gárdák" megtámadták a sanghaji „Felszabadulás" szerkesztőségét, azzal vádolták a lapot, hogy „a pártbizottság fekete vonalát" követi. A munkások és szerkesztők visszavágtak, 7 halott maradt a helyszínen. Ezt követően az újság több héten át nem jelent meg.

Vuhsziban, Csiangszu tartományban, szintén megtámadták a városi pártbizottságot. A dolgozók a segítségére siettek. Eredmény: 13 halott, jórészt a munkások közül, és 180 sebesült.

Csunkingban, a szecsuani tartományban, 17 embert öltek meg, s mintegy 240-et megsebesítettek egy december 4-én tartott gyűlés alkalmával.

A „Renmin Ribao" szeptember 11-i száma a következő szavakkal fejezte ki azt a tényt, hogy mind a pártban, mind a dolgozók között milyen nagyméretű ellenállás mutatkozik a pekingi vezető csoporttal szemben:

„Némelyik helyi és járási pártmunkás nem hajtotta végre megfelelően azokat az utasításokat, amelyeket a párt Központi Bizottsága az elmúlt hónapban adott a kulturális forradalomra vonatkozólag.

Mivel egyáltalán nem tisztelik a népi mozgalmat, odáig mentek, hogy a forradalmi diákok elleni harcra uszították azokat *a munkásokat és parasztokat, akik nem értik meg a helyzetet . . .*" (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Szerintünk épp ellenkezőleg áll a dolog: a munkások és a parasztok jobban megértették a helyzetet, semmint a pekingi vezető csoport előre látta volna.

A „lázadás" kispolgári jellege kirívóan megmutatkozott abban a cikkben, amelyet november 10-én közölt a „Vörös Zászló" „Éljen a proletariátus forradalmi lázadó szelleme" címmel, s amelyet a pekingi Csinghua egyetem „vörösgárdistái" írtak.

Íme, mit olvashattunk a KKP központi orgánumában:

„A forradalom – lázadás, s Mao Ce-tung eszméjének épp a lázadás a lelke. A proletárforradalmárok alapvető és legértékesebb tulajdonsága a merészség. A proletárforradalmároknak merészen kell gondolkodniuk, beszélniük és cselekedniük, hogy összetörjék az akadályokat és beteljesítsék a forradalmat. Ez a proletariátus pártosságának is alapja. Nem lázadni egyszerűen annyit tesz, mint belesüllyedni a revizionizmusba.

A revizionizmus tizenhét esztendő óta befolyást gyakorol közoktatásunkra. Ha most nem lázadunk, akkor mikor lázadjunk?

Azok között, akik nyíltan szembeszállnak lázadásunkkal, némelyek most visszahúzódnak, félénkséget árulnak el. Rosszkedvűen morogják, hogy mi túlságosan elfogultak vagyunk, túlságosan nagyhangúak és nyersek, s hogy túlságosan messzire megyünk. Ezek azonban ostobaságok. Ha önök ellenünk vannak, mondják meg nyíltan. Miért kell megijedni?

Mi eltökéltük, hogy fellázadunk, önök ez ellen semmit sem tehetnek. Magától értetődik, hogy puskaporszagot fogunk árasztani. Az »emberiességről« és a »pártatlanságról« szóló fecsegések semmit sem használnak, véget kell vetni az ilyesminek.

Önök azt mondják, hogy mi nem vagyunk tárgyilagosak, részrehajlók vagyunk. De milyen tárgyilagosság kellene önöknek? Nemde olyan eklektikus tárgyilagosság, amely két különböző szempontot egyesít egyetlen szempontban?

Önök úgy vélik, hogy túlságosan nagyhangúak vagyunk. Épp azok akarunk lenni. Mao elnök azt mondja, hogy »azok, akik magas pozícióban vannak, nem számítanak többet a porszemnél«. Mi nemcsak egyetemünk reakciósait akarjuk leverni, hanem az egész világ reakciósait is. A forradalmároknak az a feladatuk, hogy átalakítsák a világot. Hogyne lennénk hát nagyhangúak?

Azt mondják önök, hogy nyersek vagyunk és brutálisak. Épp ilyenek akarunk lenni. Hogyan lehetnénk szelídek és alkalmazkodók a

revizionizmussal szemben? Hogyan tanúsíthatnánk nagy mérsékletet iránta? Mérsékeltnek lenni az ellenséggel szemben annyi, mint kegyetlennek lenni a forradalommal szemben.

Önök azzal érvelnek, hogy túlságosan messzire megyünk el. Nyíltan kimondva: az önök tanácsa, hogy »ne menjetek túl messzire«, nem fejez ki egyebet, mint a békés átmenet reformista felfogását. Nos, mi földhöz fogjuk verni önöket és oda is fogjuk szögezni önöket a földhöz."

A Csinghua egyetem „vörös gárdái" kinyilvánítják: „fel fogjuk forgatni a régi világot, darabokra fogjuk törni, megteremtjük a káoszt és óriási zűrzavart idézünk elő. Minél nagyobb a zűrzavar, annál jobb lesz . . . Lázadásunkban mindvégig eltökélten ki akarunk tartani, vezetni akarjuk a proletariátus hatalmas felkelését, új proletár világot akarunk teremteni."

Megtudjuk azt is, hogy „a vörös gárdák első kötelessége olyan harcos sereget alkotni, amely kész megvédeni és oltalmazni Mao elnököt", s kész végérvényesen felszámolni „azokat az egyéneket, akik még hatalmon vannak a párton belül, de a kapitalista út mellett foglaltak állást".

S ezt az anarchista pátoszt úgy tekintik, mint a „vörös gárdák" kiáltványát.

Ehhez felesleges minden kommentár. Csupán annyit húzzunk alá, hogy az amerikai imperializmust egyáltalán nem említik, az átkozódásokat a „revizionistákra" szórják, vagyis a szocialista országokra és – egyre kevesebb kivétellel – a világ forradalmi pártjaira.

Ebben az időszakban, amikor a „vörösgárdisták" milliói árasztották el Pekinget, olyan különös eseményekre is sor került, amelyek horderejét még nehéz felbecsülni.

November 11-én plakát jelent meg annak a negyednek a házfalain, ahol a Központi Bizottság székháza is áll, s hírül adta, hogy a fővárosi helyőrség húsz katonáját megölték. A plakát azzal vádolta a pekingi „3. sz. parancsnokság" „ál-vörösgárdistáit", hogy „provokálták a katonákat, akik közül húszan meghaltak a harc folyamán". Az összeütközés körülményeiről semmiféle részletet nem közöltek, de a plakát szerzői – valószínűleg katonák – azt követelték, hogy tegyenek eleget azok kívánságának, akik a vétkesek megbüntetését kérik.

A követelést a „Központi Bizottság kulturális forradalmi csoportjához" intézték, amelyet Csen Po-ta irányít.

Egy másik incidens, amelynek során többen megsebesültek, a pekingi katonai akadémia növendékei és a „vörösgárdisták" között zajlott le. A „Hung Vei Ping Bao", a „vörösgárdisták" lapja, minden felelősséget a katonai iskola vezetőire hárított, azzal vádolta őket, hogy a „vörös gárdák" ellen küldte a fiatal katonákat: „Bizonyos személyek, akik eltitkolják szándékaikat, arra ösztönöztek fiatal embereket, hogy éjfélkor támadják meg a vörösgárdisták főhadiszállását és késeket is használva próbálják azt hatalmukba keríteni." 1967. január 22-én a pekingi katonai akadémiák három vezetőjét egy teherautóra állítva „körülsétáltatták" a főváros utcáin, szégyentáblákat akasztottak rájuk, egyikük fejébe mandarin-sapkát nyomtak.

Novemberben az is ismeretessé vált, hogy Urumcsiban, Hszincsiang fővárosában, továbbá Belső-Mongóliában harcok zajlottak le katonák és „vörösgárdisták" között.

A „vörösgárdisták" és a katonák közti incidensek mellett súlyos nézeteltérések álltak fenn a „vörösgárdista" mozgalmon belül. Egyik orgánumuk, „A Kelet vörös" című újság november 22-én azt követelte, hogy fosszák ki a pekingi „reakciós vörös gárdák" helyiségeit: „Romboljátok le tetőtől talpig a fővárosi iskolák és egyetemek royalista vörös gárdái által megszállt épületeket." Az újság hozzátette, hogy a pekingi „vörösgárdista" mozgalom három székhelye közül az egyik „reakciós és burzsoá" politikát követ, s hogy némely elemek „a Mao elnök által képviselt proletárforradalmi vonallal homlokegyenest ellenkező nézetet fogadtak el. Tudatosan vagy tudattalanul, ezek az elemek reakciós vonalat alakítottak ki és követnek, s makacs akadályokká váltak a kulturális forradalom előrehaladásának útjában."

December folyamán hírek érkeztek arról, hogy vörösgárdisták fegyveres harcokat vívnak egymással Szecsuanban, Hunanban és Anhujban.

Okunk van feltételezni, hogy két fő irányzat állt szemben egymással a pekingi „vörös gárdákban". S ekkor, november 16-án, a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága és az Államtanács által aláírt hirdetmény arra szólította fel a vidéki „vörösgárdistákat", hogy a

hó 21-éig hagyják el a fővárost. E dátum után a vonaton, teherautókon és vízi járműveken történő szállításuk nem lesz többé ingyenes. A Peking utcáin kifüggesztett hirdetmény bejelentette, hogy a szállítási eszközöket most már a népgazdasági terv végrehajtására kell fenntartani, hogy a „kulturális forradalmat" az egyetemeken és az iskolákban 1967 áprilisától kell majd tovább folytatni, s hogy a „forradalmi diákok" ingyenes utaztatása „a forradalmi kapcsolatok felvétele céljából" ettől az időponttól újra kezdődik majd. November 21-e azonban elmúlt, és a „vörös gárdák" még mindig Pekingben voltak. Egyes csoportok elmentek, de mások érkeztek, s a közlekedési eszközök továbbra is rendelkezésükre álltak. 25-én és 26-án Mao Ce-tung és Lin Piao részt vett két újabb gyűlésen, amelyen a csapatok ezúttal „ezredekbe és hadosztályokba" szervezve jelentek meg, mint az Új Kína közölte.

Ezzel kapcsolatban több hipotézis lehetséges: talán a „vörös gárdák" soraiban kialakult két irányzat közül – amelyek a Központi Bizottságot és a pártot megosztó két vonalat képviselték – egyik sem akarta átengedni a terepet a másiknak, s így egymással szemben állva maradtak Pekingben; lehet, hogy a „kulturális forradalom" kezdeményezői nem értek el olyan eredményeket, mint amilyenekre számítottak, s ezért a Központi Bizottság és az Államtanács rendeletének ellenére tovább folytatták támadásaikat, amelyek a tél kezdetén különösen Liu Sao-csivel, a köztársaság elnökével és Teng Hsziaopinggel, a KKP főtitkárával szemben váltak hevessé; de az is lehet, hogy a Központi Bizottság hirdetménye a Liu Sao-csi–Teng Hsziaoping-féle irányzattól származott, amely támogatásra talált a tartományi pártbizottságok által Pekingbe küldött csoportok körében.

December elején új hirdetmény jelent meg a Központi Bizottság és az Államtanács nevében, amely december 21-ét jelölte meg a „vörösgárdisták" ingyenes utaztatásának utolsó napjául. Ettől az időponttól kezdve mindennap hatvan-hetven vonat és sok teherautó hagyta el Pekinget, megrakva „vörösgárdistákkal", akiket visszaszállítottak a különböző tartományokba, azzal a küldetéssel, hogy folytassák akcióikat a „revizionistáknak" minősített pártbizottságok és pártvezetők ellen.

„A reakciós burzsoázia téves felfogása ellen irányított támadások

új hulláma önti el jelenleg az egész országot, hogy e befolyást még gyökeresebben tépjük ki" – jelentette be Csou En-laj november 29-én, az albán követség egyik fogadásán.

Másfelől viszont a „Fővárosi Vörösgárdisták" című újság november végén közölte a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának határozatát, amely kijelentette, hogy „az 1966. május 16. után kiadott dokumentumokat, amelyek a kulturális forradalom első szakaszában különböző személyek ellen irányultak, érvénytelennek kell nyilvánítani és nyilvánosan el kell égetni".

Azokról a dokumentumokról volt szó, amelyeket a „kulturális forradalom" kezdetén „munkacsoportok" dolgoztak ki központi bizottsági tagok támogatásával. Ezeket a csoportokat később Mao Ce-tung feloszlatta, mert nem az ő „eszméinek" vonala szerint működtek. Archívumaik elpusztítása „teljes felszámolásukat, az őket támogató vezetők leleplezését" szolgálta.

Csiang Csing, Mao Ce-tung felesége, abban a már említett beszédben, amelyet 1966. november 28-án tartott „az irodalom és művészet forradalmi dolgozói" előtt, e „munkacsoportokról" szólva kijelentette: „A nagy proletár kulturális forradalomban tévedés volt a munkacsoportok kiküldése, s még tévesebb a munkacsoportok magatartása! Nem irányítják a harcot azoknak az embereknek maroknyi csoportja ellen, akik a pártban vezető posztokat birtokolnak és a kapitalizmus útjára léptek, nem harcolnak a reakciós akadémiai »tekintélyek« ellen, hanem a forradalmi diákok ellen küzdenek.

A mi Mao elnökünk már júniusban rámutatott arra, hogy nem kell elsietve munkacsoportokat kiküldeni. Bizonyos elvtársak azonban nem kérték Mao elnök jóváhagyását, és sietve kiküldték a munkacsoportokat . . ."

A pekingi egyetem „vörös gárdáinak" egyik plakátja, amelyet dec. 10-én ragasztottak ki, megvilágította e „munkacsoportok" rejtélyét: azzal vádolta Liu Sao-csit, hogy a Központi Bizottságban levő híveivel hozta létre ezeket a csoportokat, s azért küldte ki őket az iskolákba és az egyetemekre már a kulturális forradalom kezdetén, hogy „megpróbálja letéríteni helyes útjáról a mozgalmat". Ugyanezek a falragaszok azzal vádolták a pekingi pártbizottság új első titkárát, Peng Csen utódát, hogy elődjéhez hasonlóan „Liu embere".

Úgy látszik tehát, hogy 1966 tavaszától kezdve a Központi Bizottságon belül többé-kevésbé szervezett ellenállás folyt Mao Ce-tung és Lin Piao csoportjának politikájával szemben. Ha hihetünk a híreknek, azok a támadások, amelyeket januárban Csu Te és Ho Lung marsall ellen indítottak, az ellenállás fokozódását mutatják, mert a kínai forradalom két veterán hősének azt vetették a szemére, hogy 1966 februárjában Mao Ce-tung megdöntésére irányuló „összeesküvés előkészítésében" vettek részt.

LIN PIAO: „BOMBÁZZÁTOK A VEZÉRKAROKAT!"

A proletárokat és parasztokat nemcsak hogy nem szólították fel a részvételre e „proletár kulturális forradalomban", hanem gyakorlatilag egyenesen arra utasították őket, hogy a saját munkájukkal foglalkozzanak.

1966. szeptember 15-én a „Renmin Ribao" vezércikket közölt ilyen címmel: „Tisztelet a munkásoknak, parasztoknak és katonáknak, vegyünk példát róluk". Miután imigyen megadták a tiszteletet, a következőt írják:

„A falvakban az őszi betakarítás idejére átmenetileg fel lehet függeszteni a mozgalmat.

A vörösgárdistáknak s a felső- és középfokú tanintézetek forradalmi oktatóinak és növendékeinek nem kell az üzemekbe és a falvakba menniük, forradalmi tapasztalatcserét lebonyolítaniuk és beavatkozniuk e helyek ügyeibe . . .

Megjegyzendő egyébként, hogy a munkások, a népi kommunák tagjai, a kormányszervek és vállalatok vezető tisztviselői nem vehetnek ki szünidőt, mint az egyetemisták és iskolások . . . és nem is mehetnek el az ország más vidékeire, hogy ott forradalmi tapasztalatcserét folytassanak. A nagy munkás- és parasztmegeknek az a kötelességük, hogy a kulturális forradalomból és a »Négy Kijavítás« mozgalmából fakadó forradalmi lelkesedés hullámait a termelő munkába irányítsák, oly módon, hogy minden területen többet, gyorsabban és jobban dolgozzanak és kevesebb költséggel."

A vezércikk végül emlékeztet arra, hogy Mao Ce-tung „ezenkívül

felhívta az ország egész népét, vegyen példát a felszabadító hadseregről".

Ez világosan azt jelenti, hogy a „vörös gárdák" nem fognak az üzemekbe és a falvakba menni, hogy a munkát zavarják, e csekélység fejében viszont a munkások és parasztok se menjenek máshová, hanem dolgozzanak többet és hagyják menni a dolgokat a maguk útján. Kiderült azonban az is, hogy a munkások és parasztok gyakran nem voltak hajlandók közömbösen nézni a „vörös gárdák" által megtámadott pártbizottságok sorsát, és szabadságot vettek ki a pártbizottságok megvédelmezésére.

A „vörös gárdák" némely látványos és gyermeteg tüntetésén túl ugyanis, az ismertté vált incidensek tanúsága szerint, a „kulturális forradalom" igazi célpontját lényegében országszerte a párt és az ifjúsági szövetség szervezetei alkották.

Peking, Sanghaj, Tiencsin stb. után a „vörös gárdák" megtámadták a Központi Bizottság északkeleti, csilini irodáját és a városi pártbizottságot.

Szeptember közepe felé ismertté vált, hogy Lin Tiehet, a Központi Bizottság tagját és Hopej tartomány Tiencsinben székelő pártbizottságának első titkárát elmozdították, mert több éven át együttműködött Peng Csennel.

A Pekingben október 6-án közzétett falragaszok azt is elárulták, hogyan halt meg a tiencsini pártbizottság első titkára, Vang Hsziaotang, akinek halálát szeptemberben betegségével indokolták. A „vörösgárdisták" arra kényszerítették, hogy menjen el egy nyilvános gyűlésre, s ott fedetlen fővel álljon a tűző napon hét óra hosszat. Közben egyetlen csepp vizet sem kapott inni. Vang Hsziao-tang másnap meghalt.

Kanszuban a tartományi bizottság első titkárát, Fan Fenget megvádolták, hogy „sötét irányvonalat követ az északkeleti területi iroda összes tagjaival együtt".

A harbini „Vörösgárdista újság" október 10-én bejelentette a Hejluncsiang tartományi pártbizottság feloszlatását, mert a bizottság „a revizionista mérget hintette el a lakosság körében és ellenforradalmi elemeket használt fel abból a célból, hogy felkorbácsolja az osztályharcot". Ezután egy ugyanebből a körzetből érkező nyílt levél

felfedte, hogy „a vörös gárdák vezérkara mind ez ideig erős ellenállásba ütközik" Harbinban.

A pekingi rádió még október 10-én bejelentette, hogy a kulturális forradalom új szakaszba lépett „Közép- és Dél-Kína nagy területein". Ezt az „óriási mozgalmat" az 1950-es földreform mozgalmához hasonlították. „Mao Ce-tung eszméi átalakítják ezt a vidéket... Sok faluban új káderek tűntek és tűnnek fel. A vezetők sok helyütt önkritikát gyakorolnak – folytatta a rádió – és megbélyegzik magukat, amiért a termelési brigádokat Mao Ce-tung eszméivel szemben álló pártellenes csoportokká alakították."

Világos beszédre fordítva ez azt jelenti, hogy a parasztttömegek (ők alkotják ugyanis a termelési brigádokat) szemben álltak a pekingi csoport politikájával, és hogy ezen a vidéken általánossá vált a pártvezetők félreállítása.

Egy október 13-án Pekingben kiragasztott plakát elárulta, hogy az elmúlt hónapok folyamán Lancsou – Kanszu tartomány fővárosa – utcáin 1100 „vörösgárdistát" megvertek, miután a városban előzőleg hét ember öngyilkos lett, tizennégyen öngyilkosságot kíséreltek meg, mintegy negyven ember elszökött és heten eltűntek. A kanszui pártbizottságot tették felelőssé a zűrzavarért, s azzal vádolták, hogy „kapitalista vonalat követ és szembeszegül a kulturális forradalommal".

Egy másik falragasz Csianghszi tartomány pártbizottságát támadta meg, mert megveretett 175 „forradalmi diákot" és „Lu Ting-ji bátorítására" szembeszegült Mao Ce-tung eszméivel.

1966 október végén falragaszok és röplapok hirdették meg Pekingben a jelszót: „Éljen a vörös terror!" Felhívták a „vörös gárdákat", „legyenek hívek Mao Ce-tung eszméihez és legyenek készek eltaposni minden Mao elnök ellen nyilatkozó kutya fejét". Követelték, hogy biztosítsák „Mao Ce-tung biztonságát" és „távolítsák el a gyutacsot abból az időzített bombából, amely Mao elnököt fenyegeti".

Falragaszok követelték, hogy a Központi Bizottság délnyugati irodáját „dobják martalékul a lángoknak", s hogy „küldjenek Csungkingba különleges osztagot, hogy az a városi pártbizottságra összpontosítsa a tüzet".

1967 elején már nehéz lett volna megszámlálni, hogy hány tarto-

mányi bizottságot, hány pártvezetőt és pártmunkást támadtak meg a „vörös gárdák".

A KKP pekingi bizottságának új első titkárát, Lie Szüeh-fenget, aki június 3-án került erre a posztra Peng Csen helyébe, október közepe felé hevesen megtámadták, úgyszintén magát az új bizottságot is, amelynek tagjait „csőcseléknek" minősítették, azzal vádolva őket, hogy „álnok terveket szőnek" Mao Ce-tung ellen, „a Központi Bizottság kulturális forradalmi csoportja" ellen (amelyet Csen Po-ta, a Politikai Iroda állandó bizottságának tagja és Csiang Csing, Mao Ce-tung felesége vezet).

Vang Kuangot, a Központi Bizottság középnyugati irodája propagandaosztályának vezetőjét (a körzethez Kuangtung, Kuanghszi, Hupej, Hunan és Jünnan tartomány tartozik) és a kuangtungi tartományi bizottság helyettes titkárát megfosztották funkcióitól „mint revizionistát, aki a burzsoá vonal híve és Mao Ce-tung eszméinek ellensége . . . cinkosa Cseu Jangnak, a nagy ugrás és a népi kommunák ellenzőjének".

Vang Kuang „primitív és pragmatikus vulgarizálásnak" nevezte azt, ahogyan a lapok, a rádió és a faliújságok Mao elnök idézeteit terjesztik.

A Központi Bizottság északnyugati és délnyugati irodája, amelyeket központi bizottsági tagok irányítottak, továbbá Hupej, Hunan, Santung, Sanhszi, Anhuj, Kujcsou és más tartományok titkárai és pártbizottságai a Mao Ce-tung eszméivel szembeszegülő s ennélfogva „pártellenes" szervezetek és vezetők sorába kerültek.

Falragaszok követelték, hogy Hszincsiang tartomány pártbizottságának első titkárát, Vang Ne-maót, a Központi Bizottság tagját, „égessék meg elevenen", és „bombázzák" a tartományi bizottságot, mert a „vörösgárdisták" ellen uszította a tömegeket, amelyek bántalmazták is őket.

Újabb kínai írók kerültek fel a „feketelistákra", többek között Sha Ting és Vang Jüan-csen. Ho Lungot, a Politikai Iroda tagját, Tan Csen-lit, a titkárság tagját, a minisztertanács elnökhelyettesét, Po I Pót, a minisztertanács elnökhelyettesét és a népgazdasági bizottság elnökét, Csen Cseng-jent, az egyik gépipari minisztert, Sao Min-hua kereskedelemügyi minisztert megtámadták vagy le is tar-

tóztatták. Ho Thang-kung geológiai miniszterhelyettest leváltották, mert, úgymond, közölte a szovjet geológusokkal a kínai geológia legújabb felfedezéseit, ezenkívül pacifista. Ho régi harcos, a Hosszú Menetelés idejéből. Huszonnégy éves korában ezredparancsnok volt, s elvesztette egyik lábát a harcban. Liu Shin-Süan külügyminiszterhelyettest felfüggesztették funkciójából.

Október vége felé a kínai minisztertanács 17 elnökhelyettese közül már 8-at támadtak a „vörösgárdisták", köztük Lu Ting-jit és Lo Zsüi-csinget. Mintegy 20 minisztert és miniszterhelyettest és 14 minisztériumot a „kulturális forradalom" ellenfeleinek nyilvánítottak. Így például a „vörös gárdák" októberben hat egymást követő napon át tüntettek a Szénbányászati Minisztérium előtt, megakadályozva annak működését.

És a tartományi csoportok továbbra is özönlöttek a fővárosba, részt vettek a tüntetéseken, „dobogott a szívük, amikor megpillantották Mao elnököt", majd a „kiképzés" végeztével hazatértek.

Mao Ce-tung, Lin Piao, Csou En-laj, Csen Po-ta, Tao Csu, Kang Cseng számára tartották fenn a televízió közelképeit. Az ő nevüket emlegette a legtöbbször a rádió. Liu Sao-csi, a köztársaság elnöke, Teng Hsziao-ping, a KKP főtitkára és a többi vezető csak a háttérben jelent meg vagy egyáltalán nem szerepelt.

Amikor különböző helyekről a „vörös gárdák" egymás közötti összeütközéseiről jöttek a hírek, a „Hung Vei Ping Bao" (a „vörös gárdák" lapja) 1966. november 5-én kijelentette, hogy „a vörös gárdák soraiban mutatkozó viszályok azt a konfliktust tükrözik, amely *a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságán belül és az egész pártban két vonalat állít szembe egymással*". (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Az újság azt javasolta, hogy meg kell bélyegezni és le kell küzdeni ezeket a nézeteltéréseket, biztosítva a mozgalom egységét, hozzátette azonban, hogy „pillanatnyilag ennek az egységnek az alapja még nem jött létre és az egység feltételei még nem értek meg".

Bármint legyen is, a tartományi „vörösgárdisták" a jóváhagyott formula szerint továbbra is „kicserélték tapasztalataikat és forradalmi kapcsolatokat teremtettek" a pekingi „vörösgárdistákkal".

„Visszatérésük előtt sokan közülük vörös osztagokat hoztak létre,

hogy terjesszék Mao Ce-tung eszméit. Sokan úgy tértek vissza harci állomáshelyükre, hogy magukkal vitték Mao elnök és a párt Központi Bizottságának *utasításait . . .*" Ezeket az utasításokat Lin Piao marsall fogalmazta meg, szeptember 15-i beszédében így foglalva össze lényegüket: „A jelenlegi mozgalom fő célja lesújtani *azokra a hatalmon levő párttagokra,* akik a kapitalista útra tértek. *Bombázni a vezérkarokat* annyit tesz, mint bombázni a kapitalista útra tért emberek maroknyi csoportját." (Kiemelés mindenütt tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

A szóban forgó „vezérkarok" a pártbizottságok.

A „vörös gárdák", úgy látszik, elfoglalták a Kommunista Ifjúsági Szövetség helyét is, mert ez utóbbiról nem esett többé szó a sajtóban. A pekingi „vörösgárdisták" már 1966 október elején létrehoztak egy testületet, amelyet „közbiztonsági csoportnak" kereszteltek el, s amelynek egyebek közt az volt a feladata, hogy utcai illetve lakótömbi szinten megteremtse a „kulturális forradalom" alapszervezeteit.

Ebben az időpontban már sem a pekingi pártbizottság, sem a Szövetség fővárosi bizottsága nem rendelkezett többé semmiféle napilappal illetve folyóirattal, a „vörösgárdisták" viszont három újságot is megjelentettek.

A szervezet katonai jellege szüntelenül fokozódott: „A vörösgárdisták minden reggel egyórás katonai kiképzésben részesülnek, megtanulják a szuronyrohamot, megtanulnak célozni és lőni, gránátot vetni, s elsajátítanak más alapvető harci készségeket . . . Komolyan készülődnek, hogy a felszabadító néphadsereg jó tartalékaivá válhassanak."[2]

Ugyanez a hírügynökség jelentette október 18-án, hogy Mao Ce-tung, „meghitt fegyvertársa, Lin Piao társaságában megszemlélte a kulturális forradalom nagy hadseregét".

A „Hung Vei Ping Bao" arról is tudósított, hogy a „vörösgárdisták" szakaszokba, századokba és ezredekbe szerveződtek, vezérkaraik és fővezérkaruk is van. Szervezeteiket katonai oktatók hozták

[2] Új Kína. 1966. október 12.

létre. Fegyvereket bocsátottak rendelkezésükre, és katonai teherautókat kaptak.

Amikor november 10-én a „vörösgárdisták" elvonultak Mao Ce-tung és Lin Piao előtt a Tien An Men téren, a katonai teherautók ezrei szállították őket, ami azt jelenti, hogy már igen szoros lehetett az együttműködés a hadsereggel.

„Visszatérve harci állomáshelyükre – írta az Új Kína október 16-án –, a vörösgárdisták magukkal viszik Mao elnök Idézeteinek gyűjteményét, bármerre mennek is. Megtanácskozzák egymás között a forradalmi munkáik során felvetődött kérdéseket, betöltik szerepüket a különböző vitákban és harcokban, hogy megbélyegezzék és visszautasítsák a pártellenes elemeket. Mindebben legyőzhetetlen fegyverük lesz ez a könyv . . . »A tollal meg tudjuk bírálni és vissza tudjuk utasítani a régi világot, a puskával le tudjuk győzni az osztályellenséget« – mondották."

1966 decemberében elkezdődött az, amit a „kulturális forradalom" második szakaszának nevezhetnénk: a „kulturális forradalom" átterjedt az iparra és a falvakra. A „Renmin Ribao" és a „Vörös Zászló" 1967. január 1-i közös vezércikke bejelentette: „1967 az az év lesz, amelyben az osztályok harca országos szinten és minden területen ki fog bontakozni . . .

Először: a kulturális forradalom az irodákból, az iskolákból és a különböző kulturális körökből bizonyára át fog terjedni az ipari és bányavállalatokra, valamint a falvakra, hogy Mao Ce-tung eszméje minden pozíciót elfoglaljon . . . Téves minden olyan érv, amely bojkottálni igyekszik a nagy proletár kulturális forradalmat az üzemekben és a falvakban . . . Néhány kelekótya figura szembeállítja a forradalmat a termeléssel; úgy vélik, hogy a nagy kulturális forradalom ártani fog a termelésnek. Vagyis csak a termelésre fordítják figyelmüket és nem a forradalomra. Ezekben az elvtársakban fel sem merül a kérdés, miért kell megművelni a földet, miért kell vásznat szőni és acélt edzeni, hogy vajon a szocializmust kell-e építeni vagy a kapitalizmust . . .

Másodszor: . . . energikusan bátorítani kell a forradalmi diákokat, oktatókat és értelmiségieket (vagyis a „vörösgárdistákat" – *J.-E. Vidal),* hogy szervezetten és megállapított terv szerint menjenek el

az üzemekbe és a falvakba, olvadjanak egybe a széles munkás- és paraszttömegekkel. Mihelyt ez megtörténik, propagálni kell a Mao elnökben megszemélyesülő proletárforradalmi vonalat és meg kell bélyegezni a burzsoá vonalat..."

Ez a dokumentum tehát azt követelte a „vörösgárdistáktól", hogy vigyék át a harcot az üzemekbe, ahol a munkásosztályban – amely tudta, hogy a felszabadulás 1949-ben megtörtént, hogy a szocialista forradalom 1955 óta felszámolta a magánszektort a gazdaságban – fel sem merült a kérdés, hogy „vajon a szocializmust kell-e építeni vagy a kapitalizmust", hanem arra gondolt, hogy több mint tíz év óta építi a szocializmust, s nem kímélte erőit, nem számolta szenvedéseit, csakhogy lerakja egy modern szocialista gazdaság alapjait.

Ez alkalommal ismét megmutatkozott, hogy „Mao Ce-tung proletár vonala" utópista politika, amely a forradalmi szellemet magasztalva olyanfajta „önzetlenséget" akar rákényszeríteni a dolgozókra, amelyet azok visszautasítanak, mert a kínai társadalom jelenlegi fejlődési szakaszának ez nem felel meg.

Decemberben feloszlatták a Kínai Szakszervezeti Szövetség szerveit, mert „szembehelyezkedtek a kulturális forradalommal és reakciós, burzsoá vonalat követtek", tudniillik az anyagi érdekeltség és a munka szerinti elosztás lenini elvét védelmezték. Azokban az üzemekben, ahová – a leggyakrabban kényszerítő nyomás segítségével – behatolhatott a „kulturális forradalom", az nyomban a prémiumok eltörlésében nyilvánult meg, pedig a prémiumok átlagban a bérek 12–15 százalékát képviselték.

A munkások reakciója nem váratott magára sokáig. 1967 januárjában sztrájkok törtek ki Sanghajban. Az üzemek egy része beszüntette a termelést, a kikötő megbénult, a vonatok napokon át álltak. Sztrájkok voltak Kantonban, Vuhanban, Senjangban, Dajrenban, Csengtuban, Csungkingban, Tiencsinben, Pekingben és más nagyvárosokban is.

A munkások százezrei hagyták el a vállalatokat és Pekingbe mentek, ahol két héten át elfoglalták a „vörös gárdák" helyét az utcákon. Előadták a bérekre és a munkaszervezésre vonatkozó követeléseiket. Ismeretessé vált, hogy tízezer tacsingi munkás, bár éveken át példát mutatott Mao Ce-tung eszméinek kiváló alkalmazásában, el-

hagyta a kőolajközpontot (az részben megbénult) és szintén Pekingbe ment.

Január 9-én Mao Ce-tung elhatározta, hogy egész Kínában közölteti a sanghaji „forradalmi lázadók" csoportjai által kiadott felhívást, amely felszólítja a népet, hogy tömörítsen minden erőt az „ellenforradalmi burzsoák maroknyi csoportjának" szétverésére. Közölték, hogy nehéz feltételek között harcolnak, csakhogy fenntartsák a termelést az üzemekben, s felszólították a „félrevezetett dolgozókat", vegyék fel ismét a munkát.

Január 12-én a „Vörös Zászló" vezércikke feltárta, hogy növekednek a „kulturális forradalom" szervezeteinek nehézségei, hogy annak ellenére, hogy megbélyegezték és hónapok óta támadják őket, a „revizionisták maroknyi csoportja" megőrizte erejét: „Különböző szinteken kezükben tartják még a párt, a politika és a pénzügyek vezetését azokban a helységekben és egységekben, ahová elsáncolták magukat... Azt, aki szembeszáll velük és fellázad ellenük, ellenforradalmárnak tekintik, sőt leváltják vagy bebörtönzik. A tömegek egyik részét harcra bujtogatták a tömegek másik része ellen. Hamis módon felhasználták a »védjétek meg a proletariátus diktatúráját« jelszót, hogy félrevezessék az embereket és hogy a saját ellenőrzésük alatt a maguk védelmére különböző szervezeteket hozzanak létre, mint például a »vörös államhatalom védelmezőinek hadseregét«."

És a „Vörös Zászló" fenyegetőzött: „Van nekünk hatalmas, felszabadító néphadseregünk, amely végtelenül lojális Mao elnökhöz és a néphez."

Azután azzal vádolta a „maroknyi" ellenszegülőt, hogy „mindenfajta gazdasági rendszabályt felhasznál, hogy megpróbálja az ökonomizmus, a közvetlen egyéni érdekhajsza hamis útjára lökni az embereket. Nem csupán vissza akarták állítani, hanem még ki is akarták terjeszteni a bérekre és a jóléti intézményekre vonatkozó, múltbeli téves rendszabályokat..."

Nagy kampányt indítottak a sajtóban és a rádióban az „ökonomizmus" és az „anyagi jólét mézesmadzagja" ellen, „azok ellen, akik önkényesen növelik a béreket és a prémiumokat és mindenfajta segélyalapokat hoznak létre..."

„Ez a korrupció egyik formája, amelynek célja: aláaknázni a tö-

megek forradalmi akaratát... Az ökonomizmus elősegíti a kapitalizmus spontán fejlődésére irányuló tendenciát és a revizionista anyagi érdekeltséget, abban a hiú törekvésében, hogy szetrombolja a szocialista rendszer gazdasági alapját."[3]

Január 17-én a „Renmin Ribao" egyik cikke mégis bejelentette, hogy a Központi Bizottság megvizsgál „bizonyos gazdasági követeléseket" és tanulmányozni fogja „a tömegek javaslatait", de semmit sem szabad megváltoztatni, mielőtt határozatot hoztak volna.

1967 januárjának végén a parasztok is kezdtek bekapcsolódni a „kulturális forradalom" zűrzavarába. Százezrével mentek a városokba, bizonyos információk szerint „ellenforradalmi elemek vezetése alatt", más tájékoztatás szerint viszont azért, hogy „egyesüljenek a forradalmi lázadókkal a reakciós elemek szétzúzására". Lehet, hogy mind a két állításban volt igazság.

Mindenesetre a Csianghszi tartományi pártlap január 23-án Pekingbe érkezett száma közölte, hogy Nancsang környéki parasztok ezrei özönlötték el a várost, elárasztották a bankokat és üzleteket és „ökonomista alapokon", vagyis erőteljesen növelve az egyéni béreket, újra felosztották a népi kommunák jövedelmeit.

Hasonló jelenségek több tartományban is megismétlődtek, főleg Közép- és Délkelet-Kínában. A „Renmin Ribao" január 23-i számának egyik jelentése beszámolt arról, hogy „az agitátorok szerint a jövedelmek rovására korábban elrendelt levonások túlzottak, s ezért új jövedelem-elosztásra van szükség, amely jobban számot vet a parasztok egyéni érdekeivel".

A cikk „sürgős felhívással" fordult a falusi lakossághoz, felszólítva a parasztokat, hogy „zúzzák szét a burzsoá reakciós vonal ellentámadását".

Ebben az időben egyre gyakrabban kezdtek célozni a hadsereg közvetlen beavatkozására, s nyilatkozatok is hangzottak el ezzel kapcsolatban.

1967 januárjának utolsó napjaiban falragaszok jelentek meg Pekingben, amelyek Csou En-lajt idézve bejelentették, hogy „a hadsereg, a proletariátus diktatúrájának legfontosabb eszköze, gondoskodni

[3] A „Vörös Zászló" 1967. január 15-i vezércikkéből.

fog az ellenforradalmi elemekkel szembeni gyökeres megtorlásról..."

Január 25-én Mao Ce-tung – látva, milyen nehézségekkel küszködnek „forradalmi lázadói" – parancsot adott a hadseregnek, hogy közvetlenül avatkozzék be támogatásukra. Több tartományban „hatalomátvételt" hajtottak végre a katonák segítségével, akik azután be is kapcsolódtak az ideiglenes vezető szervekbe. Több más területen viszont – Belső-Mongóliában, Hejlungcsiangban, Hszincsiangban, Tibetben – a hadsereg egységei szembeszálltak Mao híveivel, ennek következtében komoly összecsapásokra került sor, s néhány leváltott pártmunkást visszahívtak.

Eddig a „kulturális forradalom" kezdeményezői azt a taktikát követték, hogy közvetlenül nem vetették be a hadsereget a „revizionistáknak" tekintett pártbizottságok és vezetők elleni támadásokba, mert ez kétszeres veszéllyel járhatott: a hadsereg közvetlen akciója egy csapásra megvilágíthatta az ügy igazi arculatát, ezenkívül szakadást is előidézhetett a katonák soraiban, és ez a „kulturális forradalom" bajnokainak hátrányára fordíthatta volna a dolgokat.

Amikor a fiatal iskolásokat és egyetemistákat vetették be a kalandba, e kettős zátonyt kerülték el. Egyfelől a „Renmin Ribao" veszély nélkül kijelenthette, hogy a „vörös gárdák" a hadsereg teljes és lelkes támogatását élvezik (noha a katonák és a „vörös gárdák" között lezajlott és ismeretessé vált összecsapások e tekintetben is kételkedésre jogosítanak fel). Másfelől „az ifjú élcsapatok lázadása" kezdetben ártalmatlan jelleget adott az egész ügynek, és lehetővé tette, hogy a fegyveres szervezkedés felé fejlesszék a dolgokat anélkül, hogy közvetlen és erőteljes reakciót váltanának ki. Ezt bizonyítja, hogy némelyik Kínában járt külföldi burzsoá, akinek tetszett, hogy a Kínai Kommunista Párt szervezeteit támadják, elnézően szemlélte a „vörös gárdák" bizonyos túlzó és éppen ezáltal festői megnyilvánulásait.

A valóság az, hogy így teremtették meg a gyanakvás, a rejtett, majd nyílt terror légkörét a párt felszámolandó káderei körül. A „vörös gárdák" erőszakos cselekményeit csakis ezért „legalizálták". A megzavarodott munkás- és parasztcsoportok Pekingbe kül-

dött vagy magához Mao Ce-tunghoz intézett felhívásai semmilyen visszhangot nem váltottak ki.

Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy a népi milíciák, amelyek valóban a népet képviselték, a felfegyverzett munkásokat és parasztokat, s amelyekről 1966 tavaszáig a tájékoztatások özönét olvashattuk, a „vörös gárdák" akciójának kibontakozásával párhuzamosan csendes feledésbe merültek.

E puskák a nép kezében, a pártbizottságok vezetése alatt álló felfegyverzett tömegek vajon veszélyt jelentettek a „proletár kulturális forradalom" kezdeményezői számára?

*

Általánosságban két síkon bontakozott ki a pekingi vezető csoport politikájával szembeni ellenállás: a belpolitikai kérdések és a külpolitika síkján.

A belpolitikai kérdéseket azonnal felfogták a kínai tömegek, mert azok mindennapi életüket érintik. Elmondhatjuk, hogy e téren a KKP vezetésének voluntarista politikája gyors reakciókat vált ki a népből. A pártnak azok a káderei, akik ragaszkodni próbálnak a társadalom tényleges állapotával számot vető marxista–leninista irányvonalhoz, vagyis a „revizionisták", valószínűleg erős támogatásra találnak a tömegekben. Ezen a szinten támogatják őket a munkások és a parasztok a „vörös gárdákkal" szemben.

A külpolitikában viszont meglehetősen egyedül állhatnak azok a káderek, akik tudatában vannak annak, hogy milyen veszélyeket idéz fel a pekingi csoport kalandor vonala. Láttuk, hogy veszik körül a kínai népet a propaganda nagy falával, hogyan zárják be egy olyan irreális légkörbe, amelyben Mao Ce-tung az egész világ által tisztelt legnagyobb vezetőnek látszik.

1967 elején egyre világosabban megmutatkozott, hogy a két vonal, a Mao Ce-tung-i vonal és ellenfeleinek vonala közt a hasadást a dolgozók életszínvonalának és a beruházások arányainak eltérő megítélése váltotta ki.

Meg kell állapítani, hogy Mao Ce-tung és Lin Piao politikája a nukleáris fegyverek és a megfelelő hordozóeszközök gyártásának

maximális fejlesztésére törekszik. Egy olyan országban, ahol az egy főre eső jövedelem rendkívül alacsony, mindez jelentős és közvetlen hatást gyakorol a gazdaságra, a különböző szektorok haladására éppúgy, mint az életszínvonal alakulására. A „túlzó jövedelmi levonások", amelyeket az „agitátorok" megbélyegeztek a paraszti jövedelem-elosztással kapcsolatban, részben a pekingi vezető csoport nacionalista politikájának a következményei.

A szocializmus alapvető gazdasági törvénye a marxizmus szerint: biztosítani „az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítését a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szüntelen növekedése és tökéletesítése útján".

A marxisták ezenkívül úgy vélik, hogy a szocialista építés idején a szükségleteknek – a tömegek vásárlóerejének – a növekedése a termelés egyik döntő hajtóereje.

Ezek a tudományosan meghatározott, a tapasztalatra épülő, a szocialista gazdaság objektív törvényeiből kiinduló tételek homlokegyenest ellentétesek azzal a zordon aszkézissel és a földi javak megvetésével, amelyet Pekingben a proletár ideológia alapjává nyilvánítottak.

Kétségtelen, hogy a gazdaság haladásához szükséges beruházásokra az emberek által előállított termékekből kell elvenni az eszközöket. S egy még szegény országban, ahol a termelés és a nélkülözhetetlen szükségletek közötti, áruba bocsátható különbség igen csekély, az életszínvonal nem emelkedhet gyorsan. A kérdés lényege az, hogy pontosan meg kell állapítani azt a maximális határt, amely figyelembe veszi a gazdaság lehető leggyorsabb haladásának követelményét, egyszersmind azonban az anyagi jólét emelkedését is biztosítja a munkásoknak és a parasztoknak, akik e haladást megteremtik és az anyagi jólétért is csinálták a forradalmat. Ha a gazdaságpolitika túlmegy ezen a határon, a dolgozók életszínvonalának rovására, nem egyeztethető többé össze a szocialista rendszer követelményeivel.

Kínában a dolgozók drágán fizetik meg az atomfegyverkezés számláját. Azok az incidensek, amelyekről e fejezetben beszámoltunk, azt mutatják, hogy a munkások és parasztok jelentékeny része

tudatában van: nem kapja meg a társadalmi termelésből azt a részt, amely neki szükségleteinek kielégítésére jár.

A termelés bővítése és a fogyasztás növelése ellentmondásban vannak a kapitalista rendszer keretei között, abban a dialektikus kapcsolatban azonban, amelyet a szocializmus gazdasági alaptörvénye fejez ki, normális körülmények között egységet alkotnak. Nos, jelenleg a kínai vezető csoport politikája megtöri ezt az egységet, elfordul „az egész társadalom szükségletei maximális kielégítésének" céljától. És figyelmen kívül hagyja a szocialista gazdaság két másik fontos törvényét is: a népgazdaság harmonikus, arányos fejlődésének és a munka mennyisége és minősége szerinti elosztásnak a törvényét.

A Kínai Kommunista Párt 1956-os VIII. kongresszusa elé terjesztett beszámolójában Teng Hsziao-ping főtitkár, akit ma azzal vádolnak, hogy ő „a fekete vonal feje", ezt mondta a KKP-ról: „... Ha e párt élcsapattá tudott válni és sikerrel tudta vezetni a népi tömegeket, ennek pontosan és egyedül az az oka, hogy a néptömegek odaadó szolgálójává vált, visszatükrözi érdekeiket és akaratukat, mi több, segíti őket abban, hogy megszervezzék magukat e célok eléréséért vívott harcukban."

Mao Ce-tung most fel akarja cserélni a szerepeket, s a néptömegeket akarja saját nacionalista politikájának „odaadó szolgálójává" változtatni. „Kulturális forradalmának" célja: felszámolni a pártnak és a kormánynak azokat a kádereit, akik hívek akarnak maradni a kínai forradalom hagyományaihoz, alkalmazni akarják a marxizmust Kínában.

Az események gyorsan – és jórészt titokban – zajlanak, s így 1967 elején nehéz volt pontosan megállapítani a Kínai Kommunista Párt új hierarchiáját.

A csúcson, úgy látszik, elsősorban Liu Sao-csi köztársasági elnököt és Teng Hsziao-ping pártfőtitkárt vette célba az új vezető csoport. November 23-án húszoldalas pamfletet ragasztottak ki Peking falaira. Aláíróként a „pekingi egyetem vörösgárdistái" szerepeltek, de az anyag nyilvánvalóan olyan személyek irányítása alatt készült, akik pontosan ismerik a Politikai Iroda állandó bizottságán belül kialakult helyzetet. Ebben azt lehetett olvasni, hogy évek óta Liu Sao-csi volt a vezetőjük azoknak, akik ellenszegültek Mao Ce-tung

eszméinek a párton belül és hogy Teng Hsziao-ping volt az ő főmunkatársa. Azt is írták, Liu kifejezte kételyeit a tekintetben, hogy kellően megalapozott-e Maónak az a tézise, amely szerint Kínában a parasztság a forradalom alapja. Ennek alátámasztására részleteket idéztek a párt 1945-ös VII. és 1958-as VIII. kongresszusán mondott beszédeiből.

Teng Hsziao-ping a maga részéről „Hruscsov fekete mérgét" terjesztette, amikor helyeselte az SZKP XX. kongresszusának határozatait.

December 13-án Tao Csu, az egyik új csillag, kijelentette, hogy Liu Sao-csi és Teng Hsziao-ping „Hruscsov burzsoá és reakciós eszméinek propagandistáivá" szegődtek, szembeszálltak Mao Ce-tunggal, amikor az távol volt Pekingből, és támaszt leltek a Központi Bizottságban. Tao Csu feltárta még, hogy Liu és Teng eszméi „eléggé elterjedtek", és hogy Lin Piao nyíltan támadta azokat.

Jelenleg lehetetlen megmondani, hogy Liu Sao-csi és Teng Hsziaoping rendelkezik-e még egyáltalán tényleges hatalommal.

A „nagy proletár kulturális forradalom" kezdete előtt a pártvezetőség a következőkből állt: Mao Ce-tung pártelnök; Liu Sao-csi, Csou En-laj, Csu Te, Csen Jun helyettes elnökök; Teng Hsziao-ping főtitkár. Lin Piao ezután következett, a Politikai Iroda hetedik embereként, és kétségtelenül tagja volt a Politikai Iroda állandó bizottságának, amely a hét első vezetőt foglalja magában.

Lin Piaót első alkalommal november 30-án nevezte a „Renmin Ribao" a KKP helyettes elnökének.

1966 végén a vezetőség valószínűleg a következő lehetett: Mao Ce-tung, elnök; Lin Piao, alelnök (úgy látszik, ekkor már csak egyetlen elnökhelyettes volt, bár a párt szervezeti szabályzata többet ír elő), s a Politikai Iroda állandó bizottságának minden valószínűség szerint tagja volt Csou En-laj, Tao Csu, Csen Po-ta, Kang Cseng és Li Fu-csun. Liu Sao-csit, Teng Hsziao-pinget, Csu-Te marsallt és Csen Junt kizárták az állandó bizottságból.

A „hetek" csoportjának új tagjai között Tao Csu nyílegyenesen emelkedett fel, átvéve a leváltott Lu Ting-ji helyét a Központi Bizottság propagandaosztályának élén; Csen Po-ta a Politikai Iroda negyedik póttagjából a „kulturális forradalom" nagy felelős vezetője

lett; s végül Kang Cseng, aki szintén a Politikai Iroda póttagja volt s a biztonsági szolgálat vezetőjeként igen aktív szerepet játszott „Mao Ce-tung vörös gárdáinak" megszervezésében és a leváltandó „revizionista elemek" felderítésében, a hierarchia hatodik embere lett.

Hátra van még Csou En-laj: jelenleg nehéz lenne megmagyarázni, hogyan tartotta meg annyi fordulat után is harmadik helyét először Liu Sao-csi, azután Lin Piao mögött.

Ebben az időszakban jelentős szerepet játszott egy másik személyiség is: Csiang Csing, Mao Ce-tung felesége, a „kulturális forradalom" szürke eminenciása. Megnyilatkozásaiban, amelyeket a falragaszok ismertettek, egyeseket magasztalt, másokat támadott, megint másokat megvédett.

A vezető csoportban bizonytalanság uralkodott. Az előléptetések épp oly gyorsan történtek, mint az elmozdítások. A leglátványosabb eset Tao Csu nevéhez fűződik; egyik napról a másikra azzal vádolták, hogy „a fekete bandához" tartozik és azonnal félreállították. Hsziao Huát, a hadsereg politikai főbizottságának vezetőjét, akit Lin Piao fő támogatójának tekintettek, Csen Po-ta és Csiang Csing váratlanul megtámadta, majd Csou En-laj megvédte. Kang Csenget támadták, majd dicsérték a falragaszok. Tang Pi-csut 1967. január 13-án nevezték ki a „Renmin Ribao" főszerkesztőjévé, továbbá (Tao Csu helyére) a Központi Bizottság propagandaosztályának élére és a „kulturális forradalom" katonai bizottságának tagjává, hogy azután négy nappal később nagy plakátokon „burzsoá revizionista elemként" bélyegezzék meg.

Szaporodtak a letartóztatások. Január 16-ától kezdve fényképekkel illusztrált falragaszok jelentek meg a pekingi utcákon, amelyek a letartóztatott vezetőket mutatták, amint részt vesznek az ellenük szervezett vádoló gyűléseken. Lehetett láni, amint a „vörösgárdisták" és a katonák kemény markai közt térdepelnek és lehajtják fejüket vádolóik előtt. A földreform idején így bántak el a feudális nagybirtokosokkal, és 1959-ben Tibetben láttam ilyen gyűléseket, amikor a rabszolgatartókat vádolták.

De most egészen más dologról volt szó. A Pekingben kirakott fényképeken fel lehetett ismerni Peng Csent, Peking polgármesterét

és a Politikai Iroda tagját, Lin Fenget, az Országos Népi Gyűlés alelnökét, Lo Zsüi-csinget, a hadsereg vezérkari főnökét, Lu Ting-jit, a Politikai Iroda póttagját, a Központi Bizottság propagandaosztályának vezetőjét és népművelési minisztert, Lin Mohan miniszterhelyettest, U Leng-shit, a „Renmin Ribao" főszerkesztőjét és az Új Kína hírügynökség vezetőjét, Csen Jangot, a propagandaosztály helyettes vezetőjét, Vu Han történészt és Fan Csin asszonyt, a pekingi polgármester két helyettesét, Lu Pinget, a pekingi egyetem rektorát, Jang Shang-kunt, a Központi Bizottság titkárságának póttagját és így tovább.

A január 20-án délután kitett falragaszok adtak hírt Pi I Po iparügyi miniszter és tervbizottsági elnök, valamint Lo Zsüi-csing vezérkari főnök öngyilkosságáról. Mind a ketten letartóztatásban voltak. Ugyanezek a falragaszok számoltak be arról, hogy Teng Hsziao-ping, a párt főtitkára és Jang Shiu-feng, a Legfelsőbb Népbíróság elnöke öngyilkosságot kísérelt meg. Teng Hsziao-ping néhány nappal később valószínűleg újabb öngyilkossági kísérletet tett, s ekkor kórházba szállították.

1967 januárjának utolsó napjaiban a katonai csapatok egyre nagyobb számban tűntek fel a főváros utcáin. A „Hadsereg Lapjá"-nak január 25-i, a pekingi rádió által idézett cikke szerint „a nagy proletár kulturális forradalom jelenlegi helyzetében a felszabadító néphadsereg számára lehetetlenné vált a be nem avatkozás." A hadseregnek támogatnia kell a Mao Ce-tunghoz hű elemeket, „még ha ezek ideiglenesen kisebbségben vannak is" – szögezte le az újság.

1967 februárjában a Központi Bizottság tagjainak több mint egyharmadát érte már támadás, nyilvánosan megalázták, funkciójuktól megfosztották őket. Ily módon, az ellenzék felszámolásával a Mao Ce-tungot támogató kisebbség talán többséggé válhatott.

A „kulturális forradalom" leple alatt a pekingi vezető csoport erőszakos, törvénytelen mesterkedésekhez folyamodott a párt- és állami szervekben, mert politikája támogatására nem tudott többséget biztosítani magának a pártban.

Nyolcadik fejezet

A KÍNAI VEZETŐK ÉS A HÁBORÚ

1960 áprilisában a kínai vezetők kiadtak egy „Éljen a leninizmus" című brosúrát, amely három hosszú cikket tartalmazott. Lefordították különböző nyelvekre, kinyomták több millió példányban s tömegesen terjesztették külföldön is.

Ez volt az első alkalom, amikor nyilvánosan állást foglaltak a nemzetközi kommunista mozgalomnak azokkal a téziseivel szemben, amelyeket az összes pártok együtt dolgoztak ki, ez volt az első alkalom, hogy a kínai vezetők a nyilvánosság elé tárták, milyen nemzetközi szerepet kívánnak betölteni.

Támadva az államok közötti békés egymás mellett élés elvét, s tagadva azt a lehetőséget, hogy bizonyos országok békés úton eljuthatnak a szocializmusba, a KKP vezetősége megtagadta a világ többi kommunista pártjától azt a jogot, azt a kötelességet, hogy számot vessen saját országa nemzeti adottságaival.

A pekingi tézisek a külföldi országok helyzetének riasztó nem ismerésén alapultak. Csak egyetlen példát idézek: a kínai külügyminisztérium egyik felelős vezetője, aki a nyugat-európai országok kérdéseivel foglalkozik, 1958 decemberében a következő kérdést tette fel nekem: „Hogyan lehetséges az, hogy egy olyan hatalmas párt, mint az önöké, vagy mint az olasz párt, nem hoz létre az önök országaiban vörös bázisokat, felszabadított övezetekkel?"

Ugyanezt a kérdést a Francia Kommunista Párt több más olyan tagjának is feltették, akik később látogatást tettek Kínában.

1960-ban Pierre Delon, a CGT tisztviselői tagozatának titkára, aki részt vett Pekingben a Szakszervezeti Világszövetség Főtanácsának

ülésén, megérte, hogy kínai kollégája ezt a kérdést tette fel neki: „Vannak fegyverraktárak a szakszervezeti szekciókban?"

Egy kicsit minden országban és minden pártban észlelhető olyan irányzat a párttagok és a középkáderek szintjén, hogy másokat is saját maguk szerint ítéljenek meg. De hogy egy párt legfelső vezetősége is idejusson, mint ahogy ez Kínára jellemző, az már igen súlyos.

A külföld és különösen a fejlett ipari országok helyzetének nem ismerete az önteltség jele, s egyik oka a kínai vezetők politikai magatartásának.

Az „Éljen a leninizmus" című brosúrában azt a tételt, hogy bizonyos országokban és bizonyos feltételek mellett lehetséges a szocializmusba való békés átmenet, azzal az érvvel „cáfolják", hogy ilyesmi még sohasem történt. Itt empirikus okoskodással helyettesítik a tudományos marxista elemzést, amely egy-egy ország adott feltételeit vizsgálja. A világ jövőjét egyetlen ország múltja alapján ítélik meg, ahelyett, hogy elemeznék a társadalmak fejlődését és az újonnan megszülető jelenségeket.

De ez még semmi. Íme, mit írnak a cikk szerzői, hogy bebizonyítsák a szocializmusba való békés átmenet gyakorlati lehetetlenségét:

„Kína szárazföldi részének felszabadulása után, jóllehet bizonyos, a rabszolga- és jobbágytartó földesurak uralma alatt álló területeket már teljesen körülvettek az abszolút túlsúlyban levő népi forradalmi erők, a legreakciósabb rabszolga- és jobbágytartó földesurak maroknyi csoportja a régi kínai mondásnak megfelelően – »a körülzárt vadak még küzdeni fognak« – végső ellenállást fejtett ki, elutasította a békés reformokat és fegyveres lázadást robbantott ki. Csak e lázadások elfojtása után vált lehetségessé a társadalmi berendezkedés reformjának végrehajtása."

A KKP vezetői Tibethez hasonló területekre hivatkoznak, hogy bebizonyítsák: a fejlett iparú tőkésországok munkásosztálya, szövetségben a parasztsággal, a középrétegekkel, a monopóliumok és a nagytőke áldozataival, nem reménykedhet a szocializmusba való békés átmenet lehetőségében.

Jártam Tibetben, egy évvel az „Éljen a leninizmus" című brosúra megjelenése előtt, néhány héttel a tibeti feudális urak felkelése után. E „cáfolatot" olvasva nem akartam hinni a szememnek.

A fennsík 3500–5000 méterrel a tengerszint felett fekszik. Szinte a XII. századba csöppentem vissza, egy olyan társadalomba, amelyben rabszolgaság uralkodik, amelyben a műveletlen népet egy „élő isten" vezeti, s amely talán az országot körülvevő mesehangulatot idéző hegyek miatt a legelszigeteltebb az egész világon. Ez a társadalom rabszolgákból, parasztokból és primitív módszerekkel dolgozó kézművesekből, ezenkívül földesurakból és szerzetesekből áll. Ebben a középkori világban nyoma sincs iparnak, természetesen munkásosztálynak sem, csírája sincs semmiféle politikai pártnak, s az emberekben a legelmosódottabb fogalom sem él a demokráciáról. Aki idelátogat, nyolc századdal zuhan vissza a múltba.

És ezzel a példával akarják a KKP vezetői bebizonyítani, hogy például a francia nép sohasem juthat el békés úton a szocializmusba, s hogy azok, akik a békés út keresésére biztatják, rossz pásztorok, „az imperializmus szolgálatában álló revizionisták".

Az „Éljen a leninizmus" című brosúra s az azóta közölt cikkek özöne ilyen színvonalú szofizmákkal támadja a Szovjetunió Kommunista Pártját, Franciaország, Olaszország, az Egyesült Államok, India és több más ország kommunista pártját.

S itt elérkeztünk a pekingi politika fundamentumához: egy olyan sovinizmushoz, amelytől egykor Mao Ce-tung maga óvta a KKP-t, hiszen csírái mindig is megvoltak, s amelyhez hasonló hevességűt nehéz lenne találni az eddigi történelemben. Ez a sovinizmus valósággal égeti a kínai vezetőket, s annyira elvakítja őket, hogy úgy gondolják, az ő tapasztalatuk magába olvaszt mindent, ami a világon csak előfordulhat, és minden lehetséges múltbeli, jelenlegi és jövőbeni helyzetre érvényes.

Így lépett működésbe az a mechanizmus, amelynek hatására végül minden marxistát „revizionistának" tekintenek, önmagukat pedig kősziklának érzik, amely egyedül állja a vihart.

Ugyancsak az „Éljen a leninizmus" című brosúrában szállt szembe nyíltan a KKP vezetése a nemzetközi kommunista mozgalomnak a békés egymás mellett élés kikényszerítésére és a termonukleáris világháború elkerülésére irányuló harcával.

Pedig a KKP 1956-os VIII. kongresszusán a Liu Sao-csi által előterjesztett beszámoló rámutatott:

„Külső kapcsolatainkban állhatatosan arra törekszünk, hogy szilárd békepolitikát folytassunk, javasoljuk a békés egymás mellett élést és a baráti együttműködést a világ minden országa között...

Az az óhajunk, hogy a békés egymás mellett élés valósuljon meg az Egyesült Államokkal való viszonyunkban is..."

A beszámoló megállapította: „... Még az Egyesült Államok vezető csoportján belül is vannak olyan tisztán látó emberek, akik fokozatosan megértik, hogy a háborús politika nem feltétlenül kedvező országuk számára."

Négy évvel később az „Éljen a leninizmus" című brosúra, meghamisítva a békés egymás mellett élés elvét, hogy jobban harcolhasson ellene, kijelentette: „Ez azt jelenti, hogy a kapitalizmus békésen belenőhet a szocializmusba", hogy „a proletariátus lemondhat az osztályharcról és »békésen együttműködhet« a burzsoáziával..."

Azóta más cikkek és nyilatkozatok is azt erősítgetik, hogy a békés egymás mellett élés a népek felszabadító harcának és forradalmi bázisának „szabotálása".

De mit mond a 81 kommunista párt – köztük a Kínai Kommunista Párt – által 1960-ban, Moszkvában elfogadott nyilatkozat?

„Eljött az idő, amikor meg lehet hiúsítani az imperialista agresszoroknak *világháború* kirobbantására irányuló kísérleteit. A szocialista világtábor, a nemzetközi munkásosztály, a nemzeti felszabadító mozgalom, a háború ellen fellépő minden ország és minden békés erő erőfeszítéseit összpontosítva a *világháborút* el lehet kerülni." (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Itt a világháború elkerüléséről van szó s nem arról, hogy meg kell béklyózni a népek forradalmi vagy felszabadítási harcát, amikor ezt a harcot fegyverrel kell folytatni. Amikor az imperializmus agresszív háborút kényszerít ki, mint ma Vietnamban, az agresszor megkapja a választ, mindent megteszünk legyőzése érdekében. A Szovjetunió minden segítséget megad a vietnami népnek, amit az kér, annak ellenére, hogy a pekingi vezetők visszautasítják a közös akciót.

Ha forradalmi helyzetben valamelyik ország burzsoáziája polgárháborút kényszerít ki, fegyveres választ kap.

De a kommunisták nem ismerik el, hogy a háború *szükségszerűség*, s ha csak lehetséges, igyekeznek kikényszeríteni és felhasználni a

szocializmusba való átmenet békés útját. Elvetik azt a meghatározást, amelyet Mao Ce-tung a kínai tapasztalatból kiindulva a világ minden népére alkalmazni akar, amikor ezt írja: „A forradalom központi feladata, legfőbb formája a hatalom fegyveres harc útján történő meghódítása, vagyis e problémának háború útján való megoldása. E forradalmi elv mindenütt érvényes, Kínában éppúgy, mint a többi országban."[1]

Hogyan foglalnak állást a kínai vezetők a termonukleáris világháború kérdésében?

A kínai kormány szóvivőjének 1963. szeptember 1-i nyilatkozata szerint 1957. november 18-án, a kommunista és munkáspártok moszkvai értekezletén Mao Ce-tung kijelentette, hogy a keleti szél legyőzi a nyugati szelet. „Ez azt jelenti, hogy a szocialista erők megsemmisítő fölénybe kerültek az imperialista erőkkel szemben."

„Mindazonáltal – folytatta Mao Ce-tung – számot kell vetnünk azzal a ténnyel, hogy vannak mániákusok, akik ki akarják robbantani a háborút. Lehetséges, hogy atom- és hidrogénbombákat dobálnak le vaktában. Ha ezt teszik, mi is ezt fogjuk tenni, s ebből óriási felfordulás adódik majd, amely emberéletek pusztulását vonja maga után. Szembe kell néznünk a legrosszabbal ... A föld 2700 millió lakosának egyharmada, sőt talán a fele is elpusztulhat. Nem mi akarjuk a háborút, hanem ők. Ha a háború kitör, az atom- és hidrogénfegyverek alkalmazásra kerülnek. Ezzel kapcsolatban vitám volt egy külföldi politikussal. Szerinte atomháború esetén minden ember elpusztulna. Én azt mondtam, hogy a legrosszabb esetben is, ha a világ lakosságának fele elpusztulna, még megmaradna a másik fele. De az imperializmust felszámolnánk, és az egész világ szocialista lenne. Egy bizonyos számú év múlva a világ lakossága újra elérné a 2700 millió embert ..."

Kétségtelenül rendjénvaló, ha felelős politikusok megvitatják, milyen pusztításokat okozhat egy termonukleáris világháború. De lehet-e úgy tárgyalni ezt a kérdést, hogy nem is érintik az elsőrendű feladatot, hogy tudniillik mindent megtegyünk egy ilyen háború elhá-

[1] Idézet „Mao Ce-tung katonai írásai"-ból. Közli *Lin Piao* „Éljen a nép győzelmes háborúja" című 1965-ös cikkében.

rítása érdekében? Hogy nem jelentik ki: nem szabad, hogy a „mániákusok" diktáljanak? És milyen alapon lehet Mao Ce-tung biztos abban, hogy a „legrosszabb esetben is" az emberiség fele halna meg? Ki bizonyíthatja be, hogy nem vitapartnerének (Nehrunak) volt igaza, aki szerint az egész emberség elpusztulhat egy ilyen háborúban?

Ez az emberiség növekedésével és az eredeti létszám „egy bizonyos számú év után" várható elérésével kapcsolatos szemlélet az „Éljen a leninizmus" című hírhedt cikkben egész kíméletlenségében mutatkozott meg:

„Mi mindig szemben álltunk az imperialisták által kirobbantott bűnös háborúkkal... De ha az imperialisták ilyen áldozatokat kényszerítenek a különböző országok népeire, mi meg vagyunk győződve arról, miként az orosz forradalom és a kínai forradalom tapasztalatai is pontosan igazolták ezt, hogy ezek az áldozatok nem lesznek hiábavalóak. Az elpusztított imperializmus romjain a népek rendkívül gyors ütemben a tőkés rendszernél ezerszer magasabb rendű civilizációt fognak teremteni és egy valóban ragyogó jövőt fognak felépíteni."

A jövőnek ez a víziója – amelyet, jegyezzük meg, nem feltételes módban, hanem jövő időben fogalmaztak meg – jól mutatja a KKP vezetésének felelőtlenségét: odáig mennek, hogy a termonukleáris világháborút az orosz és a kínai forradalommal hasonlítják össze.

Milyen „ragyogó jövőt" építenének fel azok a népek, amelyek teljesen kipusztulnának a Földről?

Ezenkívül a történelem úgy alakult, hogy jelenleg az emberiség elpusztítására alkalmas eszközök, de az emberiség gyors fejlődéséhez nélkülözhetetlen eszközök is – a modern technika és ipar – Európában és Észak-Amerikában koncentrálódtak, s nem Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában. És sem az emberek akarata, sem „Mao Ce-tung eszméje" nem változtathat azon, hogy ez egy egész történelmi korszakon át így lesz. Nos, épp ez a gazdagság pusztulna el mindenekelőtt egy világháborúban, feltéve, hogy a radioaktivitás nem tenné meddővé az egész Földet, nem tenné lehetetlenné magát az emberi életet. Úgy látszik azonban, hogy Kínában képtelenek felfogni

a háború e *minőségi* megváltozását, s úgy szemlélik – azt merném írni: úgy *tesznek*, mintha úgy szemlélnék – a második világháború és a nukleáris konfliktus közti különbséget, mint az íjról az ágyúra való átmenetet.

Amikor 1961 elején Kvantungban utaztam, a tartomány egyik vezetője kijelentette nekem, hogy világháború esetén Kína talán elveszítene 300 millió embert, de még maradnának annyian, hogy fel tudnák építeni a modern szocialista Kínát, s ezért nem kell félni a háborútól. Ez nem egyetlen ember véleménye volt, hanem a pekingi politikai nézetek megnyilvánulása. Egy csehszlovák újságíró, aki részt vett a beszélgetésben, így szólt: „De ha a 15 millió csehszlovákot meggyilkolják, ki fogja felépíteni a szocializmust Csehszlovákiában?"

Partnerünk elnevette magát, kétségtelenül szellemesnek találta a visszavágást. A kínai nép gondolkodását egyébként teljesen elkódosítik. A propaganda a termonukleáris világháborút egy kalap alá veszi azokkal a háborúkkal, amelyeket a kínai nép múltja során megismert, és „gyáváknak" minősíti azokat, akik el akarják kerülni a háborút, rákényszerítve az imperialistákat a békés egymás mellett élésre.

Mao Ce-tungnak az a kifejezése, amely szerint „az imperializmus papírtigris", azt jelenti – mondják Pekingben –, hogy stratégiai téren, nagyobb távlatban elhanyagolhatjuk az imperializmust, de taktikai téren komolyan kell venni. Hát mi itt Mao Ce-tung *felfedezése?* Amikor a marxisták kijelentették, hogy az imperializmus szükségszerűen el fog tűnni és át fogja adni a helyét a szocialista világnak, már régen felismerték az imperializmus gyengeségét hosszú távon, nagyobb távlatban. Amikor szilárdan kiépítik a Szovjetunió és a szocialista közösség védelmét, amikor megbélyegzik az agressziókat, segítik az agresszió áldozatául esett népeket, s harcolnak azért, hogy mozgósítsák az embereket a béke érdekében, a marxisták egyszersmind régóta elismerik az imperialista fenyegetés komolyságát is.

Csakhogy – mint minden túlságosan egyszerű formulát – a „papírtigris" formuláját is különböző értelemben lehet használni. Jelentheti a fentieket, de kifejezhet valamilyen primitív világszemléletet is. És a kínaiak zöme esetében ez utóbbiról van szó. E kifejezést egyéb-

ként most kiterjesztették a „revizionistákra" és a nukleáris fegyverekre is, azok szintén „papírtigrisek".

Íme, egy cikk a kínai sajtóból, amelyet az Új Kína 1966. október 17-i jelentése ismertet, s amely jellemzi e propaganda hangnemét:

„A »Mao Ce-tung eszméjének nagy győzelme« című színes dokumentumfilmet, amely bemutatja az első három kínai atomkísérletet, melegen megtapsolták egész Kína munkásai, parasztjai, katonái és más forradalmi tömegei. Minden vetítésnél megtelt a terem.

Amikor Mao Ce-tung elnök, a kínai nép szeretett nagy vezetője, a nagy kormányos megjelenik a vásznon, a nézők könnyekkel szemükben meglengetik Mao elnök »Idézeteinek« piroskötéses kötetét . . .

Jin Vej-csen, az egész országban ismert élenjáró paraszt kijelentette: »Tisztán láttuk ebben a filmben, hogy a növények szépen nőnek és a tyúkok jól tojtak ott, ahol az atomrobbantások történtek. És a katonáink is ott végzik gyakorlataikat.«

Ez meggyőző cáfolata az amerikai imperialistáknak és a hruscsovi revizionistáknak, akik atomzsarolást folytatnak és nagy hűhót csapnak akörül, hogy a nukleáris fegyverek »elpusztítják az emberiséget« . . ."

Ami pedig azt illeti, hogy hogyan szemlélik a kínai vezetők a helyi vagy regionális háborúkat, egyebek közt az amerikaiak Vietnam elleni agresszióját, íme, mit nyilatkozott Csen Ji külügyminiszter 1965. szeptember 29-én egy pekingi sajtókonferencián:

„A koreai háborúban az Egyesült Államoknak alkalma volt összemérnie magát a koreai és a kínai néppel, ma a hősi vietnami néppel mérkőzik. Az Egyesült Államok elismeri, hogy ezek az erőpróbák hátrányosak számára. De *számunkra, a világ népei számára ezek igen nagy előnyöket jelentenek:* (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal)* egyesítették az egész vietnami népet és az egész kínai népet, az egész világon új szakaszába emelték az antiimperialista és antikolonialista harcot.

Íme, tizenhat esztendeje várjuk már, hogy az amerikai imperialisták jöjjenek el hozzánk, és támadjanak meg bennünket. Már a hajam is megfehéredett a várakozásban. Talán nem lesz szerencsém, hogy megérjem azt a napot, amelyen az imperialisták meg fogják támadni

Kínát, de gyermekeim meg fogják érni, és eltökélten fognak harcolni."[2]

Csaknem pontosan egy évvel később, 1966. szeptember 27-én a japán sajtó beszámolt arról a beszélgetésről, amelyet Csen Ji folytatott szeptember 6-án Pekingben egy japán képviselőcsoporttal. Itt egészen más hangot ütött meg: „Az igazat megvallva – jelentette ki Csen Ji –, az Egyesült Államok fél Kínától, és Kína is azt gondolja, hogy az Egyesült Államok hatalmas ellenfél. Így kevéssé valószínű, hogy holnap háború törjön ki . . ."

Válaszul arra a kérdésre, amelyik az 1955 óta Varsóban nagykövetei szinten folyó rendszeres kínai–amerikai tárgyalásokra vonatkozott, Csen Ji kijelentette: „Az Egyesült Államok tartja kezében a helyzet megváltozásának kulcsát. Nekem nincs szándékomban a varsói tárgyalásokon kívül új megbeszéléseket kezdeni Kína és az Egyesült Államok között. Nem gondolom, hogy ez hatékony lenne . . . Önök (a japánok – *J.-E. Vidal)* igen nyugtalanok a kínai–amerikai kapcsolatok jelenlegi állása miatt. Magam is így vagyok ezzel. De azt hiszem, a dolog meg fog oldódni . . ."

Másnap, szeptember 7-én került sor Varsóban a 131. kínai–amerikai találkozásra. A tárgyalás három órán át tartott, ami persze feltűnt a megfigyelőknek és nyugtalanította azokat, akik a KKP vezetőségének tökéletes „intranzigenciájába" vetették reményeiket.

Ugyanaznap este, hogy véget vessen „annak a propagandahűhónak, amelyet . . . az Egyesült Államok és a Szovjetunió karöltve folytat a kínai–amerikai párbeszéddel kapcsolatban", Vang Kuo-ciüan, aki kínai részről a tárgyalásokat folytatta, utasítást kapott, hogy „közölje *fő felszólalásának* szövegét".[3] (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Ebben a szövegben a kínai képviselő valóban „a legkomolyabb figyelmeztetést és a legerélyesebb tiltakozást" intézte az Egyesült Államokhoz, emlékeztetett arra, hogy „a kínai nép el van szánva Tajvan felszabadítására", hogy szégyenletes vereség vár az Egyesült Államokra Vietnamban, s hogy a kínai nép szilárdan eltökélte magát a vietnami nép támogatására.

[2] Csen Ji miniszterelnök-helyettes válaszai az újságíróknak. Pekingi Idegennyelvű Kiadó 1966.

[3] Pekingi Tájékoztató Bulletin. 1966. szeptember 19. 38. szám.

A tájékoztatás módja azt igyekezett bizonyítani, hogy a kínai vezetőknek nincs diplomáciai titkuk, s hogy mindazt, ami Varsóban elhangzott, a világgal is közölték.

Nos, világos, hogy e szöveg olvasása aligha tarthatott tovább húsz percnél, amihez még hozzá kell számítani a fordításhoz szükséges időt. Vegyünk összesen kerek egy órát. De hát akkor miről beszéltek a kínaiak és az amerikaiak a következő két órán át? Bizonyára nem az esőről és a szép időről.

Egyébként a következő tárgyalás időpontját is rögzítették közös megegyezéssel 1967. január 11-ére, de azután adminisztratív okokból január 27-ére halasztották.

Semmiképpen sem áll szándékunkban szemrehányást tenni a kínaiaknak azért, mert tökéletesen törvényes diplomáciai kapcsolatokat tartanak fenn. Ők azok, akik a szocialista országokat vádolják ... ugyanezzel.

Aki mindent bizonyít – tartja a közmondás –, semmit sem bizonyít ...

LIN PIAO TEÓRIÁI A NEMZETKÖZI HELYZETRŐL

Peking új elméletei közül, amelyek kidolgozásában Lin Piao a jelek szerint elsőrendű szerepet játszott Mao Ce-tung mellett, idézzük a „közbülső övezetek" elméletét, amelyet 1964 elején hoztak nyilvánosságra.

A „közbülső övezetek" közül „az első az ázsiai, afrikai és latinamerikai független és függetlenségükért harcoló országokat foglalja magában ... A második övezet Nyugat-Európa egészére, Óceániára, Kanadára és más kapitalista országokra terjed ki ... Azok az országok, amelyek ezt a csoportot alkotják, kettős jellegűek: *uralkodó osztályaik* kizsákmányolnak és elnyomnak másokat, ugyanakkor azonban maguk is szenvednek az Egyesült Államok miatt, amely ellenőrzi őket, beavatkozik ügyeikbe, kellemetlenségeket okoz nekik. Ezek az osztályok minden eszközzel igyekeznek megszabadulni az amerikai ellenőrzéstől. Helyzetük ebben az értelemben *egyetlen közös vonást*

mutat a szocialista országokkal és a világ minden népével. Az amerikai imperializmus, amely az egész világ célpontjává vált, ily módon a szó szoros értelmében minden oldalról be van kerítve. (Kiemelés mindenütt tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Ami a Szovjetuniót illeti, „kéz a kézben együtt menetel az Egyesült Államokkal, hogy bekerítse Kínát és felossza a világot".

E felfogásból kiderül, hogy a szocialista világ nem döntő tényezője korunknak, nem is a fő akadály, amelybe az imperializmus beleütközik; az amerikai imperializmus agresszivitásának fő céltábláját a „közbülső övezetek" alkotják.

Ilyen feltételek közepette meg kell teremteni a „közbülső övezetek" egységes frontját, kizárva abból a Szovjetuniót, amely „az amerikai imperialisták szövetségese", és szövetkezve olyan országok *uralkodó osztályaival,* mint pl. Franciaország, Nyugat-Németország. Anglia, Olaszország, Spanyolország, Portugália stb.

Ezeknek az elméleteknek, amelyek földrajzi és nacionalista fogalmakkal cserélik fel az osztályfogalmat, új kifejtését tartalmazta Lin Piao marsall „Éljen a nép győzelmes háborúja" című, 1965 nyarán közzétett cikke. Lin Piao nézetei olyan megtiszteltetésben részesültek, amilyet eddig csak Mao Ce-tungnak tartottak fenn: 1966-ban a „Renmin Ribao" megünnepelte e cikk megjelenésének első évfordulóját...

Sok ázsiai, afrikai és latin-amerikai ország van kitéve az Egyesült Államok vezette imperialisták agressziójának és leigázó politikájának, emlékeztet Lin Piao, majd így folytatja: „Ezekben az országokban éppúgy, mint Kínában, a parasztkérdésnek rendkívüli jelentősége van. A parasztok alkotják a nemzeti és demokratikus forradalom fő erejét... A falu az egyetlen forradalmi bázis, amelyből kiindulva a forradalmárok a végső győzelem felé irányíthatják lépteiket. Ennélfogva Mao Ce-tung elvtársnak az az elmélete, hogy forradalmi bázisokat kell létrehozni a falusi körzetekben és a városokat be kell keríteni a falvak által, egyre jobban felkelti e kontinensek népeinek figyelmét."

Lin Piao a földkerekségre is kivetíti ezt az elméletet: „Ha a világot a maga egészében tekintjük, Észak-Amerikát és Nyugat-Európát ilyen »városoknak« foghatjuk fel, s Ázsia, Afrika és Latin-Amerika

alkotja a »falut«. Észak-Amerika és Nyugat-Európa kapitalista országaiban a proletariátus forradalmi mozgalma átmenetileg különböző okokból egy helyben topog a második világháború óta, miközben Ázsia, Afrika és Latin-Amerika népeinek forradalmi mozgalma erőteljesen kifejlődött. Ma a világforradalom bizonyos értelemben olyan helyzetben van, mint amikor a falvak bekerítik a városokat. Végső fokon Ázsia, Afrika és Latin-Amerika népeinek forradalmi harcától függ a világforradalom ügye, mert ott él a világ lakosságának óriási többsége . . ."

A pekingi vezetők elmélete szerint az a harc, amely egyfelől a szocialista világ, másfelől a kapitalista világ, egyfelől minden ország proletárjai és kizsákmányolt rétegei, másfelől a kapitalisták között folyik, második vonalba szorult, az a harc a döntő, amely a fejlődés útjára lépő és a fejlett ipari országok, a szegény és a gazdag országok között folyik.

„Az ellentmondás egyfelől Ázsia, Afrika és Latin-Amerika forradalmi népei, másfelől az Egyesült Államok által vezetett imperialisták között – *ez a mai világ fő ellentmondása*" – írja Lin Piao. (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Ez már nem is a marxizmus–leninizmus revíziója. Ez már egy nacionalista elmélet, amelyben nem is találjuk meg többé a *proletár*forradalom eszméjét. Egyébként a genfi nemzetközi kereskedelmi konferencián különböző kapitalista országok képviselői fejtették ki ezt az elméletet.

A proletariátusnak Lin Piao segédszerepet juttat, a proletárok a feilődés útjára lépő országok parasztságának uszályában haladnak.

Ismeretes, hogy a gyarmati népek forradalma a proletárforradalom részét képezi: ha nem lett volna 1917 októbere, ha a mai világban nem létezne a hatalmas Szovjetunió, a nemzeti felszabadító mozgalom nem lendülhetne fel ugyanilyen mértékben.

Lin Piao szerint Ázsia, Afrika és Latin-Amerika forradalmi népei el fogják sajátítani a népi háborút mint harci eszközt, a népek mindenütt fel fognak kelni és „az amerikai imperializmus, mint a vad bivaly, amely a lángokban álló erdő négy sarkában vágtat fel és alá, végül is hamuvá válik annak a népi háborúnak a tüzében, amelyet ő maga lobbantott fel".

Lin Piao apokaliptikus romantikáját az élet a dolgok pillanatnyi állása szerint éppenséggel nem támasztja alá.

Nemsokára tíz éve, hogy az amerikai imperializmus agressziót követ el a vietnami nép ellen, s ez a nép rettenthetetlen bátorsággal s a Szovjetunió és a többi szocialista ország segítségével feltartóztatja ezt az agressziót.

Az egész világ népei – ez tény – Vietnam oldalán állnak. De feltétlenül meg kell állapítani valamit: a szocialista országokon kívül azokban az országokban a legerőteljesebbek a vietnami nép érdekében indított akciók, amelyekben a proletariátus és a kommunista párt a leghatalmasabb.

Ez minket nem lep meg, mert mi nem felejtettük el, hogy a proletár internacionalizmus a proletariátussal együtt született.

Mivel a pekingi vezetők a kinai tapasztalatot tekintik a legfőbbnek és az egész világra érvényesnek, az első vonalba azokat a küzdelmeket állítják, amelyek legközelebb állnak saját tapasztalatukhoz: a nemzeti felszabadítási mozgalmakat, amelyeket általában a burzsoá vagy kispolgári értelmiség által vezetett paraszti tömegek visznek végbe. Mindez arra készteti a pekingi vezetőket, hogy kisebbítsék vagy tagadják a munkásosztály és ennek következtében a szocialista rendszer elsőrendű szerepét.

E nacionalista elméletek csíráit, az osztályfogalom elhagyását korábbi szövegekben is megtalálhatjuk. Mao Ce-tung ezt írta 1949-ben „A népi demokrácia diktatúrájáról" című munkájában:

„... A haladó szellemű kínaiak megszámlálhatatlan megpróbáltatáson mentek át, midőn a nyugati országokban keresték az igazságot ...

... Fiatal koromban én is ilyen dolgokat tanultam ... Az imperialista agresszió azonban szétrombolta azoknak a kínaiaknak az illúzióit, akik arra számítottak, hogy tanulhatnak a nyugattól. Valóban, különös dolog, miért is támadnak a tanítók mindig tanítványaik országára?"[4]

Ez a szöveg összekeveri az imperialistákat a munkásosztályokkal,

[4] Lásd *Mao Ce-tung:* A kínai forradalom diadalmas útja. Szikra 1950. 222–223. old.

a kapitalista országok reakciósait a kommunistákkal és a demokratákkal. Mindezt egyaránt a „nyugat" fogalma alá vonja, s elutasítja a nyugati országokból, nevezetesen Európából érkező tanulságokat, pedig Európában született Marx és a marxizmus.

Ez a nacionalizmus végül odáig vitte a kínai vezetőket, hogy nem alkalmazzák többé a marxista vonalat Kína sajátos körülményeire, amint azt sikerrel tették éveken keresztül, hanem túllépve ezen, „kínaiasítják" a marxizmust, teljesen meghamisítva alapvető tételeit.

Abban a törekvésükben, hogy a nemzeti felszabadító mozgalomnak tulajdonítsák a döntő szerepet, az ideológiai hegemónia oly erős szándéka mutatkozott meg, hogy az áttörte az óvatosság diktálta korlátokat és immár nyíltan kifejezésre jut.

1965 óta sok megjelent cikk tanúsítja, milyen „világszerepet" kívánnak betölteni a pekingi vezetők. 1965 októberének első napján írta a „Renmin Ribao": „Népünk és országunk egyre jelentősebben fog hozzájárulni az emberiség felszabadulásához és haladásához . . ."

1966-ban az Új Kína egész sor cikket vett a kínai sajtóból, ilyen címekkel: „Mao Ce-tung eszméje megvilágítja az egész világot", „Mao Ce-tung eszméje a forradalom világítótornya a világ népei számára" és így tovább.

Ugyanazon év őszétől kezdve a dolgok határozottabb formát öltöttek. Így például október 16-án az Új Kína közölt egy cikket a katonákról, akik kitüntetik magukat Mao Ce-tung műveinek tanulmányozásában, „teljes összhangban Lin Piao elvtárs irányelveivel. Mindenekelőtt tisztán meg kell érteniük tanulmányaik *célját,* vagyis azt, hogy Kína és *az egész világ* forradalma érdekében tanulnak". (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Ugyanez a hírügynökség október 23-án közölte, hogy a „kulturális forradalom" egyebek között lehetővé fogja tenni „honvédelmünk megerősítését is abból a célból, hogy erőteljesebben tudjuk alkalmazni külpolitikánk Mao elnök által megfogalmazott vonalát, s hogy még jobban teljesíthessük internacionalista kötelességünket, amelyet nem háríthatunk el magunktól".

A „vörösgárdisták" kijelentették, hogy a kínai „kulturális forradalom" előkészíti őket arra a nemzetközi szerepre, amelyet majd be kell tölteniük. Egy október végén Pekingben osztogatott röplap kije-

lentette: „Nekünk, vörösgárdistáknak, nemcsak az ország színpadán kell eljátszanunk nagy szerepünket, hanem a nemzetközi színpadon is, ahol majd fel kell lépnünk."

A „vörösgárdisták" pekingi összekötő központjának vezetőnője, akivel Anna Louise Strong beszélgetett (már idéztük a „National Guardian"-ban megjelent cikkét), kijelentette: „Először kívül-belül vörössé tesszük Kínát, s azután segíteni fogjuk a többi ország dolgozóit, hogy vörössé tegyék az egész világot."

A többi ország forradalmának „megsegítése", a „forradalmi küldetés" veszélyes eszméje nem magától született meg a „vörösgárdisták" fejében, mások ültették el azt.

A „Renmin Ribao" már 1966. június 6-án ezt írta egyik vezércikkében:

„Azok, akik szembeszegülnek Mao Ce-tung eszméjével, végül is szégyenletes vereséget fognak szenvedni. Ez érvényes a jelenre éppúgy, mint a múltra, s érvényes a jövőre is. Így igaz ez Kínában, de így igaz *külföldön* is.

Semmiféle erő nem akadályozhatja meg Mao Ce-tung eszméinek győzelemről győzelemre való előrehaladását, mint ahogyan nem lehet megakadályozni a napot abban, hogy Keleten felkeljen." (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

1967. január 15-én egy másik vezércikkében ezt írta a „Renmin Ribao": „A világ forradalmi népei a mi vörösgárdista forradalmi fiataljainkban látják az egész világ reménységét . . . A fiatal vörösgárdisták az egész régi világot darabokra fogják szaggatni! Új, vörös világot fognak teremteni a régi romjain!"

Ki akarván kényszeríteni politikájuk uralmát, a pekingi vezetők olyan lépéseket tesznek, amelyek mind Kínának, mind a világnak ártanak.

Az atomfegyver, amellyel ma Kína felszereli magát, mint láttuk, súlyosan nehezedik erre a gazdaságra, amelynek beruházásokra lenne szüksége, erre a népre, amely alig rendelkezik a létfenntartáshoz szükséges eszközökkel, s ez az atomfegyver ráadásul hosszú ideig nem is jelenthet Kína számára tényleges katonai ütőerőt.

Ez a tény emellett más országokat is (India, Nyugat-Németország,

Japán) atomfegyverek gyártására ösztönöz, s az atomfegyverek elterjedésének tényezőjévé válik.

Természetesen „Mao Ce-tung eszméjének", „egyetemes lángeszének" lehet köszönni azokat a sikereket, amelyeket Kína a nukleáris fegyverkezés területén elér. Mindazonáltal, amikor 1966. október 27-én atomtöltetű rakétát lőttek fel, a Pekingben kiadott közlemény nem mulasztotta el Lin Piao marsall nevét is megemlíteni Mao Ce-tungé mellett.

Sok kínainak kellene most feltennie magában a kérdést, hogy az atomfegyverrel rendelkező országok tudósai és katonái mikor és hogyan sajátították el „Mao Ce-tung műveinek Idézeteit", amelyek nélkül, mint ismeretes, ezen a területen sem lehet sikert elérni!

A valóságban persze nem történtek csodák. A kínai atomkutatás legjelentősebb tudósai között vagy egy tucat olyan kutató van, aki az Egyesült Államokban vagy Nyugat-Európában végezte tanulmányait, a többiek pedig a Szovjetunióban tanultak. Sok kutató és műszaki káder nevelődött Dubnában.

Az első atomreaktort, amely 1958 júniusában lépett működésbe, a 25 millió voltos ciklotront és a magasnyomású elektrosztatikai gyorsítót szovjet tudósok segítségével szerelték fel.

Csen Szan-csiang, akit a kínai atombomba „atyjának" tekintenek, Párizsban Frédéric és Irène Joliot-Curie asszisztense volt.

Ami pedig az 1966. október 27-én fellőtt rakéta „atyját" illeti, Csen Shueh-csen húsz éven át folytatott tanulmányokat az Egyesült Államokban. 1939-ben a Kaliforniai Technológiai Intézet gázsugárhajtással foglalkozó laboratóriumának vezető kutatója volt. Amikor az Egyesült Államok belépett a háborúba, ő vezette a Honvédelmi Minisztérium konzultatív tanácsának rakétaosztályát. A világháború végén Csen Shueh-csen a légierők ezredeseként tagja volt annak a küldöttségnek, amely Németországba utazott, hogy megvizsgálja, milyen haladást értek el a Harmadik Birodalom tudósai a rakétakutatás területén. Csen 1955-ben tért vissza a népi Kínába.

Ilyen alapokon nyugszik a kínai atomkutatás a fegyverkezés területén.

Az igazságnak egy másik aspektusa, hogy a tudósokat gondosan

megvédik a „nagy kulturális forradalom" kihatásaitól, amint azt a Központi Bizottság 1966 augusztusi „16 pontos Határozata" megköveteli. A Határozat 12. pontját nekik szentelték:

„Különleges figyelmet kell szentelni azoknak a tudósoknak, műszakiaknak és tudományos dolgozóknak, akik hozzájárultak ügyünkhöz. Ami világnézetüket és munkastílusukat illeti, segíthetjük őket abban, hogy fokozatosan átalakuljanak."

Számukra tehát nincs kulturális forradalom, nincsenek erőszakoskodások, zaklatások, rájuk a fokozatos átalakulás vár.

E tudósok kétségtelenül a kutatók egész csapatait nevelték fel. De mi fog történni, ha ez utóbbiaknak át kell majd adniuk ismereteiket a „Mao Ce-tung művei állandó tanulmányozásában" dogmatikussá merevedett embereknek, ha az iskolák és egyetemek számára immár rögzített programot valóban alkalmazni kezdik?

Annak a kínai döntésnek a „logikája", hogy nukleáris fegyvereket kell létrehozni, a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal szembeni ellenségeskedés megfontolt politikájából következik. Az a tény, hogy Kína elszigetelődött a szocialista közösségen belül, közvetlen következménye Peking nacionalista elhajlásának, annak, hogy a pekingi vezetők ideológiai hegemóniára törekednek, szembenállva a Moszkvában 1957-ben és 1960-ban közösen meghatározott politikával.

Azért a helyzetért, amely a szocialista tábor és Kína között kialakult, Kína vezetői felelősek. A nemzetközi háborús konfliktus elkerülhetetlenségéből, következésképpen a szüntelenül növekvő feszültség légköréből kiindulva a kínai vezetők elutasították azt a harcot, melynek célja, hogy az amerikai imperialistákra rá lehessen kényszeríteni a békés egymás mellett élést. Jó dologként dicsérik az atomfegyverek elterjedését, s mellesleg más népeket is atomfegyverek készítésére biztatnak:

„Az atombomba gyártása lehetségessé válik, mihelyt valamely ország meghatározott ipari, mezőgazdasági, tudományos és technikai alappal rendelkezik. Ekkor gyárthat atombombákat *kínai segítséggel vagy anélkül is.* Kína azt óhajtja, hogy az afroázsiai országok maguk gyárthassanak atombombákat, mert *ajánlatos, hogy több ország ren-*

delkezzék atombombával" – jelentette ki Csen Ji.[5] (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Elképzelhetjük, hová vezetne ez a politika, ha némi sikert érne el: az afroázsiai országok kénytelenek lennének atomfegyverkezési versenyt folytatni, s költségvetésük oly jelentős részét kellene erre a célra fordítaniuk, hogy független gazdaságuk amúgy is oly nehéz felépítése kérdésessé válna. Ennek ellenére a fejlett ipari országok, mint Nyugat-Németország és Japán, s az Egyesült Államokhoz kötődő többi ország gyorsan elhagyná őket az atomfegyverek gyártásában.

A világ, amelyet már most is fenyeget a pusztulás – bár a Szovjetunió atomhatalma semlegesíti az Egyesült Államokét –, ebben az esetben puskaporos hordóvá válna.

Lin Piao és Csen Ji idézett nyilatkozataiból egy olyan apokaliptikus vízió kerekedik ki, amelyben a végre valóságos atomhatalommal rendelkező „falvak" megfékeznék a „városokat", vagyis nemcsak az Egyesült Államok imperialistáit és mellesleg a neokolonialista politikát folytató ipari országokat, hanem a Szovjetuniót is, „amely kéz a kézben halad az Egyesült Államokkal", meg a többi szocialista országot, amelyek a Szovjetunióhoz hasonlóan cselekednek.

Egy általános atomkonfliktus kirobbantásának veszélye annál nagyobb, minél több a nukleáris hatalom, s minél különbözőbb ezek politikája, érdeke, helyzete.

Ebben az értelemben a kínai kormány, éppúgy, mint a gaulle-ista kormány, súlyos felelősséget vállal magára azok szemében, akik úgy vélik, hogy a nukleáris világháborút követő napok, ha egyáltalában lesznek még emberek, nem daloló holnapok lesznek.

Mert a kérdés így vetődik fel: milyen védelmi szükség vezette Kínát atomfegyverek előállítására, amikor a Szovjetunióval 1950-ben kötött kölcsönös segélynyújtási szerződés megvédte minden agresszió, az atomagresszió ellen is?

[5] *Csen Ji:* Sajtókonferencia 1965. szeptember 29-én. Pekingi Idegennyelvű Kiadó 1966.

Minthogy a kínai vezetők az egész világ forradalmi mozgalma felett létre akarják hozni a KKP hegemóniáját, lényegében erre a törekvésükre kell visszavezetnünk a Szovjetunióval szemben tanúsított heves ellenségeskedést, szakadár tevékenységüket és más államok belső ügyeibe való beavatkozásukat.

Aláaknázni a Szovjetunió befolyását, csökkenteni példájának kisugárzását, rágalmakkal rossz hírbe keverni a Szovjetunió politikáját – íme ez a kínai vezetők nagyhangú szovjetellenességének célja.

„Javaslatok a nemzetközi kommunista mozgalom fő vonalára vonatkozóan" című, 1963. június 14-én kiadott nyilatkozatukban a kínai vezetők egyebek között az össznépi állam fogalmát is megtámadták, és kijelentették:

„Némelyek azt mondják, hogy náluk már megvalósult az osztály nélküli társadalom. Mi azt válaszoljuk nekik: nem. Az osztályok és az osztályharc kivétel nélkül minden szocialista országban létezik.

Minthogy még megvannak a volt kizsákmányoló osztályok elemei, akik restaurálni igyekeznek hatalmukat; mivel folytonosan új burzsoá elemek jelennek meg; mivel vannak paraziták, spekulánsok, semmittevők, huligánok, olyan emberek, akik eltulajdonítják az állam javait stb., hogyan is lehetne azt mondani, hogy nincsenek többé osztályok, nincs többé osztályharc? . . ."

E „javaslatok" publikálását sajtókampány követte, amelynek keretében a kínai lapok szüntelenül idézgették azokat a híreket, amelyek bűnözők, tolvajok szovjetunióbeli elítéléséről, alvilági elemek letartóztatásáról szóltak, olyasfajta tényeket, amelyek a Szovjetunióban, Kínában és másutt is bizonyos *egyénekre* vonatkoznak. Így szállították a „bizonyítékot", hogy léteznek még antagonisztikus *„osztályok"* a Szovjetunióban. Ebből kiindulva a kínai vezetők egy egész – trockista ihletésű – elméletet tákoltak össze a szocialista építés problémáiról.

Ami a „folytonosan megjelenő új burzsoá elemeket" illeti, az idézett cikkek határozottan rámutattak arra, hogy kiket értenek ezeken a kínai vezetők: azokat, akik a szocialista országokban munkájuk révén – és semmiképpen sem mások kizsákmányolásából – az életszín-

vonal olyan mértékű emelkedését élvezik, amely megfelel a termelés növekedésének.

Nemrégiben egy lengyel szociológus, W. Wesolowski, „Osztályok, társadalmi rétegek és hatalom" című, 1966-ban kiadott munkájában elemezte azokat a szociológiai jelenségeket, amelyek a szocialista államban egy specializált vezető apparátus meglétével járnak együtt.

Azzal a tézissel szemben, amely szerint „új osztály" alakult volna ki – ezt a tézist mind a nyugatiak, mind a kínai vezetők hajtogatják –, Wesolowski egész sor érvet hoz fel. Közülük a legfontosabb a szocialista rendszer által alkalmazott társadalmi preferenciák (elsőbbségek) rendszerével kapcsolatos.

A jövedelmi különbségek elkerülhetetlenek a szocializmus építése időszakában, amikor a „mindenkinek munkája szerint" marxista elvét alkalmazzák, mindazonáltal ezek a különbségek a kiegyenlítődés irányában haladnak. Egyfelől a vezető apparátushoz tartozó funkcionáriusok, másfelől a szakképzett és nem szakképzett munkások bére között csekélyebb a különbség a szocialista, mint a kapitalista országokban.

A szocializmus ugyanis, jegyzi meg Wesolowski, tudatosan „többletbért" biztosít azoknak a rétegeknek, amelyek a régi rendszer hibájából kifolyólag a társadalmi fejlődés új szakaszában kedvezőtlen gazdasági és társadalmi helyzetben vannak.

Egy „új osztály", egy „új burzsoázia", hogy a kínaiak kifejezését használjuk, megkárosítaná-e magát módszeresen a legszélesebb társadalmi rétegek javára? Ez képtelen paradoxon lenne, s ilyen „osztály" nem is létezik.

A magas bérek, a dolgozók jólétének emelkedése „elpolgárosodást" jelez – már amennyire túlmegy a jelenlegi kínai életmódon. Pontosan olyan ez, mintha egy földtelen, rongyokba öltözött, éhínségektől szenvedő indiai kijelentené, hogy a kínaiak „elpolgárosodnak", mert van mibe öltözniük és csillapíthatják éhségüket. Ez mutatja, meddig jutottak el a saját világukba bezárkózó kínai vezetők.

1965-ben például a kínai sajtó elítélte a sztereofóniát, mint a burzsoázia dekadens luxusát.

Amikor Pekingben megünnepelték Lu Hszin halálának 30. évfordulóját, a „vörös gárdák" képviselőnője, akit hivatalosan meghívtak,

hogy szólaljon fel a gyűlésen, megtámadta Szimonov szovjet írót, mert ez a „revizionista" szintén meg mert emlékezni Lu Hszinről. A szónoknő egyebek közt ezt az árulkodó mondatot mondta: „A magas bérű rétegnek ez a képviselője, a szovjet burzsoáziának ez az új arisztokratája... csak úgy, minden további nélkül fogta magát és cikket írt a »Lityeraturnaja Gazeta« október 18-i számában."[6]

A pekingi vezető csoport odáig ment, hogy „kizsákmányolóknak" minősíti a szovjet vezetőket, szemükre vetve, hogy a funkcióikkal járó életmódot folytatnak. Pontosan ugyanígy érvelnek minden országban a kispolgári anarchisták.

Ami minket illet, nem vetjük Mao Ce-tung szemére, hogy a Tiltott Város nyugati részében lakik, a császárok palotájában, élvezi a palotát övező hatalmas parkokat és a különböző összkomfortos üdülőhelyeket Hangcsouban és másutt. Nem vetjük Mao Ce-tung, Lin Piao és más kínai vezetők szemére, hogy luxusautón vagy repülőgépen utaznak, hogy a legszakavatottabb orvosok vigyáznak rájuk, hogy semmiben sem szenvednek szükséget, s hogy a puritánság látszata és a ruházat keresett egyszerűsége ellenére olyan színvonalon élnek, amelyet az átlag kínai nem is remélhet. A vezetés funkciója minden országban együtt jár az ilyesmivel.

S a kínai vezetők demagóg módon mégis ezt vetik mások szemére. Többek között ezt lovagolják meg s szovjetellenes uszításra használják. 1966-ban kijelentették, hogy „a Szovjetunióban visszaállították a kapitalizmust", hogy a Szovjetunió „az Egyesült Államok szövetségese" és Kína ellensége.

A kínai vezetőknek a Szovjetunió és valamennyi „revizionista" ellen indított hidegháborúja új fordulatot vett, amikor 1964-ben területi kérdéseket vetettek fel, újabb bizonyítékát szolgáltatva ezzel magatartásuk nacionalista gyökerének.

A „Lishi Yansiu" 1964. 4. száma kijelentette: „Oroszország nagy területeket szerzett magának a Hejlungcsiang folyótól északra (ez az Amur folyó kínai neve) és az Uszuri folyótól keletre", továbbá „különböző időpontokban kiterjedt területeket annektált Hszincsiangban és Kína északkeleti vidékén".

[6] Új Kina. 1966. október 31.

A Japán Szocialista Párt küldöttségével 1964 augusztusában folytatott beszélgetése során Mao Ce-tung kijelentette:

„... Körülbelül száz évvel ezelőtt a Bajkál-tótól keletre fekvő vidék orosz terület lett, és azóta Vlagyivosztok, Habarovszk, Kamcsatka és más helyek szovjet területek. Mi még nem nyújtottuk be a számlát ebben az ügyben. Ami pedig a Kuril-szigeteket illeti, ez a kérdés számunkra világos: a szigeteket vissza kell adni Japánnak."[7]

E veszélyes kijelentések 1964. július 10-én hangzottak el a Japán Szocialista Párt jobbszárnyának képviselői előtt. Eszünk ágában sincs tagadni, hogy a cári kormány hódító politikát folytatott. De a kínai császárok pontosan ugyanezt tették, abban a mértékben, amennyire lehetőségeik engedték. Az egyik korszakban ezek kerültek felül, a másik korszakban amazok. Ez azután tömeges áttelepüléseket okozott, hol ebbe, hol abba az irányba.

A jelenlegi határ, amelyet ésszerűen és törvényesen az Amur folyó von meg, mint valamennyi nemzet jelenlegi minden határa, a történelem folyamán alakult ki, és azt maga az élet szentesítette: az Amur völgyétől északra már régóta az oroszok hasznosítják a területeket, délre pedig a kínaiak.

A Kínával kötött egyenlőtlen szerződéseket a szovjethatalom már fennállásának első éveiben eltörölte.

A Szovjetunió olyan állam, amely a cári birodalom romjain keletkezett szovjet köztársaságok önkéntes egyesüléséből született. Míg a cári birodalom határait az imperialista hódítások határozták meg, a Szovjetunió határai a nemzetek önrendelkezési elve alapján jöttek létre.

A független nemzetek között húzódó határok felülvizsgálása, ha ezt a kérdést más országok is oly módon vetnék fel, mint Mao Ce-tung, a konfliktusok sokaságára vezetne világszerte, aminek a leghatalmasabb imperialisták lennének a haszonélvezői.

[7] A beszélgetésről a „Shekai Shuho" c. japán folyóirat számolt be 1964. augusztus 11-én. A kínaiak nem közöltek semmiféle cáfolatot, jóllehet a pekingi szovjet diplomácia képviselője magyarázatot kért a külügyminisztériumtól. Ugyanabban az évben augusztus 1-én az „Aszahi Shinbum" c. japán lap lényegében hasonló tartalmú nyilatkozatot közölt Csou En-laj szájából.

Egészen más a helyzet azokkal a konfliktusokkal, amelyeket a gyarmattartók provokálnak ki, amikor szembeszegülnek a még igájuk alatt álló népek felszabadulási törekvéseivel. Így például vitathatatlan, hogy Indiának joga van előzni a portugál csapatokat és visszacsatolni Goát az országhoz, ugyanígy Indonéziának joga van visszavenni Nyugat-Iriánt. Ugyanígy megvan a joga Kínának az amerikaiak, britek és portugálok által megszállt Tajvan, Hongkong és Macao felszabadítására és visszaszerzésére. Erről azonban Mao Ce-tung nem szólott a japán szocialistáknak.

1966 októberében az egész kínai sajtó foglalkozott a Szovjetunió és az Egyesült Államok között a polgári repülésre vonatkozólag kötött ártalmatlan egyezménnyel, hogy ezzel kapcsolatban támadják „a két kormány titkos összejátszását".

Amikor Washington ugyanebben az időszakban megszüntette a nem stratégiai jellegű áruk exportálásának korlátozását Európa szocialista országaiba, a kínai sajtó azt írta, hogy ennek célja „meggyorsítani ezekben az országokban a »békülékenység folyamatát«", s hogy ezt a lépést „a szoros amerikai–szovjet összejátszás keretén belül" határozták el.

Ezzel szemben viszont semmiféle nyilatkozatban vagy más szövegben nem esik szó arról, hogy milyen kereskedelmi szerepet tölt be Hongkong. Pedig ez a kínai terület, amely brit gyarmat (s emiatt a kínaiak nem panaszkodnak), közvetítőül szolgál a „megvesztegethetetlen" Pekingnek az Egyesült Államokkal fenntartott éppoly jelentős, mint amilyen bizalmas kereskedelmi kapcsolataiban.

Őfelsége brit kereskedelmi szolgálata Hongkongban közzétett bizonyos adatokat, amelyeket a kínai vezetők minden bizonnyal szívesebben hagyattak volna a dossziékban. Ezek szerint 1965-ben az Egyesült Államok 534 millió dollár értékben folytatott kereskedelmet az oly csekély területű Hongkonggal (ez az 1955-ös összeg nyolcszorosa). Ugyanebben az évben Kína Hongkonggal folytatott kereskedelme 418,6 millió dollárt tett ki.

Összehasonlításul említsük meg, hogy az Egyesült Államoknak az európai szocialista országokkal folytatott kereskedelme 1965-ben csak 278 millió dollárra rúgott.

Azzal kapcsolatban, hogy miként kezelik a kínai vezetők a területi

kérdéseket, hadd utaljunk még egy tényre: a Szovjetunió 1964-ben feltárta, hogy tíz évvel korábban a Hruscsov által vezetett szovjet küldöttség pekingi látogatása idején Mao Ce-tung azt javasolta, hogy „egyezzenek meg", és a Mongol Népköztársaságot, e 40 év óta független és szuverén szocialista államot autonóm területként kapcsolják Kínához.

Hruscsov természetesen azt válaszolta, hogy nincs joga ilyen ügyek megvitatására, s hogy a mongol nép sorsát Ulanbatorban intézik, nem Pekingben vagy Moszkvában. Tíz esztendővel később a japán szocialisták előtt – „revansként"? – Mao Ce-tung azt állította, hogy a Szovjetunió „leigázta" a Mongol Népköztársaságot. Mao ekkor csatlós országnak nevezte Mongóliát, amit pedig a nyugati országok képviselői sem mernek már megtenni.

Amikor úgy vetik fel a határok problémáját, ahogyan felvetik, amikor úgy követelik a „megegyezést" a Mongol Népköztársaságnak Kínához való csatolása dolgában, mintha valami jelentéktelen ügyről lenne szó, a kínai vezetők teljes mértékben szakítanak a történelmi materializmus tudományos szemléletével.

Ha ugyanis van határozottan kialakult nemzet, Mongólia az. Nyelve, területe, kultúrája, saját történelme révén a mongol etnikai csoport már régóta jellegzetes társadalmi egységet alkot. A nomád állattenyésztő életmód, amely hosszú időn át jellemezte, rendkívül eredeti és érdekes vonásokat adott e népnek. A nemzeti, gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális kötelékeket csak megerősítette a mandzsu megszállás elleni több százados harc, elmélyítve a mongolokat egyesítő nemzeti érzést.

A Mongol Népköztársaság 1921 óta önálló állam. És Peking megismerhette a mongolok függetlenségi akaratát, amely az 1945-ös népszavazás alkalmával igen hevesen nyilatkozott meg újra. Miért akart hát Mao Ce-tung egy harmadik országgal „megegyezni" ennek az országnak Kínához való csatolása ügyében? Azért akarja beolvasztani ezt az országot, mert lakossága csak kevéssel múlja felül az egymilliót? De hol van akkor a nagy és kis nemzetek közötti egyenlőség, amelyről akkora frázisokat hangoztatnak Pekingben? Később még látni fogjuk, Kubával kapcsolatban, hogy miként alkalmazzák ezt az elvet.

Emlékezhetünk még, milyen erőszakos magatartást tanúsítottak a kínai vezetők a kínai–indiai határvitában. 1962-ben szabályos offenzívát indítottak, s emiatt szomorú fejleményekre került sor Indiában. A reakció ugyanis kihasználta a nem remélt alkalmat a haladó erők megtámadására és saját befolyása növelésére. Ebben az időszakban a Szovjetunióval és a Mongol Népköztársasággal való határincidensek is megszaporodtak.

Azóta a pekingi vezető csoport a Szovjetunióval való ellenségeskedést odáig fejlesztette, hogy ez vált kül- és belpolitikájának sarkalatos elvévé.

Az „ellenforradalmi revizionisták maroknyi csoportja", amely ellen bevetették a „vörösgárdistákat... hruscsovi típusú személyekből áll... Ezek a mi legfőbb, legveszélyesebb ellenségeink" – olvashatjuk a „Vörös Zászló" 1966. évi 13. számában.

A „Központi Bizottság augusztusi nyilatkozata" kétszer akkora terjedelmet szentel a Szovjetunió „ellenforradalmi revizionistáinak" megbélyegzésére, mint az amerikai imperializmus elítélésére.

1966. augusztus 29-étől kezdve 36 órás szovjetellenes tüntetést szerveztek a Szovjetunió pekingi nagykövetsége előtt. De ez csak az első kísérlet volt a diplomáciai kapcsolatok megszakításának kiprovokálására. 1967. január 26-án ugyanis szabályos ostrom alá fogták a szovjet nagykövetséget, s ez az ostrom 18 napon és éjszakán át tartott. A Vietnamból jövő vagy oda utazó diplomaták, vasutasok, pilóták és más szakemberek csoportjait, sőt a szovjet nőket és gyerekeket is megtámadták, sértegették, zaklatták, bántalmazták a „kulturális forradalom" e szánalmas „hősei". A diplomaták családtagjait evakuálni kellett február elején, ami újabb alkalmat adott a „forradalmi lázadóknak" a hisztéria határát súroló erőszakos jelenetek megrendezésére. A szovjet emberek mindazonáltal nyugalmat és hidegvért tanúsítottak, s ez a kínai terv kudarcára vezetett: amikor az elé a kényszerűség elé került, hogy saját maga kezdeményezze a szakítást, Mao véget vetett a provokációnak.

A pekingi szovjetellenesség a hevességnek olyan fokát érte el, hogy olykor már nevetséges fejleményekre vezetett. Íme egy példa. 1966 októberében két kiállítást tartottak Japánban, egy kínai kiállítást Kitakyushuban és egy szovjet kiállítást Oszakában. Ezzel kapcsolatban

az Új Kína 1966. november 13-án közzétett egy jelentést, amelyet átvett az egész kínai sajtó. Címe: „A Japánban rendezett szovjet kiállítás a kapitalizmus bűzét árasztja".

„Hogy udvaroljon a japán reakciósoknak, s hogy megpróbálja semmivé tenni a kínai gazdasági és kereskedelmi kiállítás hatását, a Szovjetunió vezető revizionista klikkje nemrégiben ipari és kereskedelmi kiállítást rendezett Oszakában, amint azt egy Tokióból érkező tudósítás közli. A szovjet kiállítás a kapitalizmus visszataszító bűzét árasztotta, s a japán nép megvetésétől kísérve dicstelenül ért véget.

A Szovjetunió modern revizionista vezető csoportja sok látogatót szeretett volna a kiállításra vonzani, s ezért szemérmetlenül elküldött egy manökencsoportot, amely dzsesszmuzsika hangjaira divatbemutatót tartott. Az a mód, ahogyan ezek a manökenek a csípőjüket riszálták, az illendőség minden határát túllépi. A szovjet kiállítás vezetői a japán televízióban is felléptették ezeket az excentrikus ruhákba öltözött manökeneket . . ." és így tovább.

Sok francia láthatta a szovjet manökeneket a Porte de Versailles-i kiállításon – „felléptek" a televízióban is –, és megítélhették, milyen ízléses és praktikus ruhákat mutattak be, s milyen szerény magatartást tanúsítottak. Ami a csípőriszálást illeti, az gyerekjáték volt ahhoz képest, amilyen például bármelyik latin-amerikai tánc.

Az Új Kína hírügynökség most idézett jelentése valóságos kis remekmű, amelyet érdemes közelebbről megvizsgálni.

Először is szembetűnik, hogy mindaz, ami idegen a jelenlegi – s talán jövőbeli (sokat nem számít) – kínai életmódtól, vagyis a frizuramodellek bemutatása, a divat az öltözködésben, a dzsesszmuzsika stb.: „illetlen", „excentrikus", „büzlő" dolog. Ez a viselkedés épp olyan illetlen, mint például lenézni a kínaiakat azért, mert mindannyian kék vagy fekete pamutszövet ruhát hordanak.

Észre lehet venni továbbá, hogy az Új Kína jelentése szerint a szovjet kiállításnak az volt a célja, hogy „udvaroljanak a japán reakciósoknak", míg a kínai kiállításnak nyilvánvalóan az volt a rendeltetése, hogy elrettentse a japán üzletembereket és a monopóliumok Kínával kereskedni akaró képviselőit . . .

Megjegyzendő, hogy 1966 november elején egy 41 japán nagyiparosból álló csoport járt Pekingben és megtárgyalta a kínai kormány-

nyal, hogy milyen úton-módon lehetne lényegesen növelni a kínai–japán kereskedelmet. Távol áll tőlünk a szándék, hogy ezt szemükre vessük a kínai vezetőknek. Megint csak ők azok, akik a többi szocialista országnak, kiváltképpen a Szovjetuniónak felhánytorgatják azt, amit ők maguk is tesznek.

1966-ban Kína körülbelül 300 millió dollár értékű árut adott el Japánnak, s ugyanakkor mintegy 350 millió dollár értékben vásárolt tőle. Az Egyesült Államok után Kína foglalja el a második helyet a japán termékek behozatalában. A földrajzi helyzet és a hagyomány is kellően indokolja ezt.

De végül is, Kína – akárcsak a Szovjetunió és a többi ország – a japán üzletemberekkel, nagyiparosokkal és a monopóliumok képviselőivel folytat kereskedelmet, s nem a „néptömegekkel"!

Még egy sajátságos körülményt érdemes aláhúzni: valahányszor szovjet küldöttség vagy szovjet személyiség látogat Japánba, Peking részéről rendkívül erőszakos támadások célpontjává válik.

A „Da Gong Bao" május 30-i száma írta, hogy Solohov Japánban „ismét megmutatta a világ közvéleménye előtt a modern revizionisták visszataszító ábrázatát", s hogy „a hatalmon levő szovjet revizionista csoport azért küldte Japánba Solohovot, hogy szorosabbra fűzze együttműködését a japán reakciósokkal".

Hasonló magatartást lehet megfigyelni azzal a jelentős segítséggel kapcsolatban, amelyet a Szovjetunió annak ellenére nyújt Vietnamnak, hogy Kína visszautasítja a segítségnyújtási akció koordinálását. A kínai sajtó hangneme ebben a kérdésben minden képzeletet felülmúl. Már hússzor is olvashattuk, hogy a Szovjetunió által Vietnamnak szállított segítség célja „megsegíteni az Egyesült Államokat". Olyan fokig jutottak már el, hogy az emberben felmerül a kérdés, vajon a kínai átlagember szemében a szovjet légelhárító ágyúk, rakéták és MIG repülők nem a vietnami nép elleni harcot szolgálják-e!

Egy másik példa: amikor 1966 szeptemberében a kínai vezetők „legalább egy évre" minden külföldi diákot kiutasítottak, a Szovjetunió és a többi szocialista ország felkérte a kínai diákokat, akik a kölcsönösség alapján tartózkodtak ezekben az országokban, hogy térjenek vissza hazájukba. Pekingben vad kampányba kezdtek: a

szovjet diákok kiutasítása normális és igazságos dolog volt, de a kínai diákok kiutasítása „szégyenletes és igazolhatatlan" eljárás.

Az egyik Moszkvából hazatért kínai diák, Csang Peng-ja több beszédet tartott arról, hogy „a Szovjetunióban visszaállították a kapitalizmust", a „proletariátus diktatúráját a burzsoázia diktatúrája váltotta fel", „a magas bérű rétegek képviselői luxusban és kicsapongásban élnek, kiáltó ellentétben a szemérmetlenül kizsákmányolt dolgozó tömegek növekvő elszegényedésével", s hogy a szovjet vezetők „semmitől sem riadnak vissza, csakhogy fenntarthassák a fasiszta terrorhoz hasonló uralmukat".

„A nevelés vonala revizionista vonal: a tanulmányi ösztöndíj összegét az osztályzatok alapján határozzák meg... Feltétlenül meg vagyunk győződve arról, hogy a forradalmi hagyományokkal rendelkező nagy szovjet nép egy napon fel fog lázadni a szovjet revizionista vezető klikk ellen" – mondotta Csang Peng-ja.

És ha a nagy szovjet nép nem kelne fel elég gyorsan, talán segíteni is lehet egy kicsit. Íme, mit ír az Új Kína:

„Az egész hallgatóság ütemesen kiabálta e jelszavakat: »Vigyük végig a modern revizionizmus elleni harcot!« »Az SZKP vezetősége a modern revizionizmus központja!«"

Emlékeztetni kell itt arra is, hogy évek óta egyetlen társadalmi vagy szakmai küldöttség sem kapott engedélyt Pekingtől a Szovjetunió meglátogatására, kivéve néhány „megbízható" elemet. Megjegyzendő még, hogy a mintegy hatvan Moszkvából hazatért diák közül mindig ugyanaz tartotta a különböző beszédeket, amelyek szóról szóra átvették a kínai sajtó 1966 őszén használt szólamait.

A szovjetellenes rágalom nem ismer többé határokat. Felszítják a szenvedélyeket a Szovjetunió ellen, miközben az amerikai imperializmus elleni küzdelmet fokozatosan tompítják. S épp e különös magatartás aggasztja a szovjet embereket.

Lin Piao marsall 1966. október 1-én a Kínai Népköztársaság fennállásának 17. évfordulója alkalmából a Tien An Men téren mondott beszédében kijelentette:

„Az Egyesült Államok vezette imperialisták, a reakciósok és a modern revizionisták, ezek a papírtigrisek a kínai nép és a többi forradalmi nép harca következtében kedvezőtlen helyzetbe kerültek...

Az elmúlt évek folyamán a világban bekövetkezett nagy változások azt mutatják, hogy az Egyesült Államok vezette imperializmusnak, a modern revizionizmusnak és az egész reakciónak nincs már sok ideje hátra ... A kínai nép ... végig fogja vinni a küzdelmet mind az amerikai imperializmus és lakájai ellen, mind a modern revizionizmus ellen, amelynek központja az SZKP vezetősége."

A szovjet embereket nyíltan fenyegetik. A Szovjetuniót hivatalosan úgy tekintik, mint az amerikai imperializmushoz hasonlóan legyőzendő ellenséget, az egyik elleni harc egybemosódik a másik elleni harccal. Sőt, még tovább mentek. A Központi Bizottság 1966 augusztusi közleménye kijelenti: „A teljes ülés úgy véli, hogy *ahhoz*, hogy harcolni lehessen az imperializmus ellen, harcolni *kell* a modern revizionizmus ellen." (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)*

Arról van itt szó, hogy ügyesen átviszik a Szovjetunióra a „főellenség" minősítést. Harcolni a Szovjetunió ellen – ez válik az imperializmus elleni harc eszközévé; s valóban, a fő csapások a Szovjetunió ellen irányulnak.

Az amerikai imperializmus megszállva tart egy kínai területet, Tajvant. Az amerikai imperializmus agressziót követ el Vietnam, Kína szomszédja ellen. Van is bizonyos veszélye a konfliktus kiterjesztésének, bizonyos katonai vezetők legalábbis erről ábrándoznak. Már több év óta készen állnak a tervek egy Kínával való háború esetére, mint ahogy más tervek már régen készen állnak a Szovjetunióval való konfliktus esetére. Azoknak, akik a Kínát fenyegető veszélyt helyezik az előtérbe, mindenekelőtt arra kell gondolniuk, hogy most a vietnami nép az agresszió effektív áldozata, s a vietnami nép áll ellent az amerikai imperializmusnak a legnagyobb hősiességgel. És hogy azok a vereségek, amelyeket az amerikai háborús gépezetre mér, alkalmasak a Pentagon forrófejű urainak lehűtésére.

Egy Kína elleni amerikai agresszió lehetőségével kapcsolatban hadd emlékeztessünk arra a már idézett nyilatkozatra, amelyet Csen Ji tett a japán képviselők előtt: „Kevéssé valószínű, hogy holnap háború törjön ki ... Azt hiszem, hogy ez a dolog meg fog oldódni ..."

Csen Ji tudta, hogy nyilatkozatáról a kínai nép nem fog tudomást szerezni – a kínai sajtó megelégedett azzal, hogy a beszélgetés tényé-

ről számoljon be –, de azt is tudta, hogy a japán sajtó be fog számolni szavairól, s ily módon az Egyesült Államok vezetői is tudomást szereznek azokról.

Az egyik japán képviselő, aki a beszélgetésen jelen volt, Maszumi Eszaki, a Japánban hatalmon levő Liberális Párt vezetőségi tagja és a katonai kérdések szakértője, amellett közismert Amerika-barát. Amikor a „U. S. News and World Report" című amerikai folyóirat munkatársa megkérdezte a kínai vezetők szándékairól, Maszumi Eszaki ezt válaszolta: „Úgy gondolom, azt akarták, hogy vegyük tudomásul »üzenetüket« és továbbítsuk azt . . ."

A háborúnak megvan a maga dinamikája. Nem lehet előre látni, hogy a Vietnam elleni amerikai agresszió az események milyen láncolatát indítja el. Mindenesetre Csen Jinek nyomós okai lehettek arra, hogy azt mondja, amit mondott.

Bármilyen mértékű legyen is az amerikai agresszió veszélye – ez a veszély kétségtelenül létezik és állandó éberséget követel meg –, úgy látszik, hogy a pekingi csoport ezt arra használja fel, hogy a feszültség állapotában tartsa az országot, mert az kedvező jelenlegi tevékenysége szempontjából. Valószínű, hogy ugyanebből a célból mondják a kínai népnek azt, hogy a Szovjetunió északon fenyegeti Kínát (!), az amerikaiak pedig délen. Így azután a belső „revizionisták" a (képzeletbeli) ellenség szolgálatában álló árulók látszatát kelthetik, s könnyebb lesújtani rájuk.

Kilencedik fejezet

PEKING, VIETNAM ÉS KUBA

A kínai vezetők ismételten visszautasították a Szovjetuniónak és a többi szocialista országnak azt a javaslatát, hogy közös akciót fejtsenek ki Vietnam hatékonyabb megsegítése érdekében. Ezt a visszautasítást a KKP Központi Bizottságának 1966. augusztus 12-i ülése szentesítette.

„A teljes ülés úgy véli, hogy az amerikai imperializmus az egész világ népeinek legvadabb, közös ellensége. Abból a célból, hogy maximálisan el lehessen szigetelni és a legkeményebb csapásokat lehessen rá mérni, a legszélesebb nemzetközi egységfrontot kell létrehozni az amerikai imperializmus és lakájai ellen" – állapítja meg a közlemény. Ezután így folytatódik: „A Szovjetunió vezető revizionista csoportja ... nyilvánvalóan nem tartozik bele ebbe az egységfrontba."

Miért kell „nyilvánvalóan" kizárni a Szovjetuniót? Azért, mert ez a „vezető csoport" „a szovjet–amerikai együttműködés politikáját folytatja a világuralom érdekében" és „buzgón szolgálja az amerikai imperializmust".

Amikor a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága kijelenti, hogy „ahhoz, hogy harcolni lehessen az imperializmus ellen, harcolni kell a modern revizionizmus ellen", mint fentebb már mondottuk, az imperializmus elleni harcot a Szovjetunió elleni harccal cseréli fel, a Szovjetunió elleni harcot tekinti a fő célnak, e harcot előbbre helyezi az Egyesült Államok ellen folytatandó harcnál. Ez egyenlő azzal, hogy minden hangzatos Amerika-ellenes nyilatkozat ellenére – ezek tónusa egyébként 1966 nyara óta szelídült – Kína bizonyos

fokig csökkenti elkötelezettségét az Egyesült Államokkal való szembenállás tekintetében.

Az elkötelezettségnek ez az enyhítése nemcsak szavakban mutatkozik meg. A kínai vezetők tényleges magatartása is erre vall: „Igen határozott demarkációs vonallal kell elhatárolni a modern revizionista csoportokat, amelyeknek központját az SZKP vezetősége alkotja. Velük semmi néven nevezendő »akcióegységről« nem lehet szó."

Mindez nemcsak a Szovjetunióra vonatkozik, hanem az összes „revizionista csoportokra", vagyis csaknem minden szocialista országra és marxista–leninista pártra, amely nem követi a kínai vonalat, s a harmadik világ olyan országaira is, amelyek habozást vagy ellenséges magatartást tanúsítanak e vonallal szemben. Mindezeket kiutasítják ebből a „széles antiimperialista frontból", úgyhogy nemigen lehet tudni, Kínán kívül kikből is állna az.

Az amerikaiak nem csalódtak: egyelőre nem valósult meg az, amitől a leginkább tarthattak, hogy tudniillik a Vietnamot védelmező egységes szocialista közösséggel kell szembeszállniuk.

Egyedül a pekingi vezetőket terheli a súlyos felelősség azért, hogy a világpolitikai harc e döntő pillanatában meggyengült az antiimperialista erők frontja. Ezzel jelentékeny kárt okoztak a vietnami nép harcának.

1966. október 13-án Koszigin, a szovjet kormány elnöke kijelentette:

„Ha az amerikai imperializmusnak az összes szocialista országok közös ellenállásával, egyesített politikájával kellene szembeszállnia, nem lehet kétséges, hogy gyorsan véget vetne vietnami kegyetlenkedéseinek és agresszióját be kellene szüntetnie. Nos, Kína állásfoglalása komoly akadállyá vált e szent ügyért vívott harcban."

Emlékezhetünk rá, hogy Koszigin első külföldi utazását 1965 februárjában Hanoiba, Pekingbe és Phenjanba tette. A kínai vezetők teljesen megközelíthetetlennek bizonyultak. Egy hónappal később a 19 kommunista párt Moszkvában tartott konzultatív tanácskozásának résztvevői azt javasolták, hogy a nézeteltérések ellenére közös akciókat kezdjenek Vietnam megsegítése érdekében. A KKP vezetői ezzel a javaslattal szemben is ellenséges álláspontra helyezkedtek.

Azóta hivatalosan is nemet mondtak, közben pedig az amerikai imperialisták máris hasznot húztak a kínai magatartásból, s fokozták agressziójukat.

A valóságban az a csoport, amely jelenleg a hatalmat birtokolja Pekingben, semmi áron sem akarja normalizálni a kapcsolatokat a Szovjetunióval, legyen szó akár csupán Vietnamról is: ez ugyanis zavarná a forradalmi mozgalmak és a nemzeti felszabadító mozgalmak feletti ideológiai hegemónia megszerzésére irányuló törekvésüket, emellett implicite rehabilitálná a „kulturális forradalom" áldozatait, akiket elsősorban „revizionizmussal" vádoltak.

Nem arról van szó, hogy Kína semmit sem tesz Vietnamért, hanem arról, hogy visszautasítja azt az együttműködést, amely lehetővé tenné a többi szocialista ország segítségének hatékonyabbá tételét, s amellett különböző álnok eszközökkel, amelyeket megfelelő időpontban nyilvánosan is ismertethetnek majd az illetékesek, akadályozza is ezt a segítséget.

Amíg Peking továbbra is szórta a rágalmakat a Szovjetunióra és az állítólagos „szovjet–amerikai összejátszás" ellen tüzelt, hogy álcázza az együttműködés visszautasítását, a szovjet kormány egyedül tette meg a szükséges intézkedéseket a Vietnamnak nyújtott segítség növelése érdekében.

A pekingi szovjetellenes nyilatkozatokra nem is lehet jobb választ találni annál, amit maguk a vietnamiak mondtak ebben a kérdésben. 1966. november 7-én, az októberi forradalom évfordulóján Nguyen Huu Tho, a Dél-vietnami Felszabadítási Front elnöke kijelentette üzenetében: „A Szovjetunió a múltban és a jelenben is kivételesen nagy és őszinte támogatást és segítséget nyújtott és nyújt a vietnami népnek."

Ugyanekkor Hanoiban Pham Van Dong észak-vietnami miniszterelnök kijelentette: „Országunk mélyen érzi a szovjet nép nagyszerű testvéri szolidaritását, amely a Vietnam megsegítésére szánt akciók ezreiben fejeződik ki. A két kormány közt októberben megkötött szerződés még fokozza ezt a segítséget..."

A vietnami nép az Egyesült Államok agressziójának vas- és vérözönével szemben olyan hősi ellenállást tanúsít, amely csodálatra készteti a világot, de a kínai vezetők továbbra is elutasítják az

együttműködést, amely megrövidítené a háborút, közelebb hozná azt a pillanatot, amikor a végre független Vietnam megtalálná békéjét és boldogságát. Mert az az ország, amelyik kezében tartja a hatékonyabb segítség kulcsát, amelyiknek egyedül van közös határa Vietnammal – Kína.

A „Rodong Shinmun", a Koreai Munkapárt lapja írta 1966. augusztus 12-én a Vietnam megsegítésére irányuló közös akcióról: „Ez a szocialista táborra és a nemzetközi kommunista mozgalomra háruló legfőbb, legégetőbb feladat... Ma ez jelenti a hűséget a marxizmus–leninizmushoz, az internacionalista kötelességteljesítést."

A Japán Kommunista Párt a maga részéről több nyilatkozatban is kifejtette e közös akció szükségességét. A Japán Kommunista Párt 1966 októberében tartott kongresszusa megerősítette ezt az irányvonalat.

Azt mondhatjuk, hogy a pekingi vezető csoportnak e döntő kérdésben tanúsított magatartását – Albánia kivételével – egyhangúlag elítélték.

Hátra van a kérdés: miért utasítja el a pekingi vezető csoport a Vietnamnak nyújtott segítő erőfeszítések koordinálását? Az indítékok összetettek, s csak feltevéseink lehetnek.

Lehet, hogy Peking a saját fenntartott kiváltságának tekinti Vietnam megsegítését? Több alkalommal lehetett a kínai sajtóban olyan megállapításokat olvasni a vietnami helyzetről, amilyeneket sem a Vietnami Demokratikus Köztársaság, sem a Dél-vietnami Felszabadítási Front nem fogalmazott meg.

1965 tavaszán, amikor az amerikaiak naponta kezdték bombázni Északot, a „Renmin Ribao" kinyilatkoztatta, hogy immár „a 17. szélességi fok nem létezik többé". Nem sokkal később ugyanez az újság azt is kinyilvánította, hogy a genfi egyezmények sem léteznek többé. Peking több alkalommal kijelentette, hogy a vietnami nép mindaddig fog küzdeni, míg az utolsó amerikai el nem hagyja Vietnamot, sőt, hogy tárgyalásokról sem lehet szó addig, amíg egyetlen amerikai tartózkodik Vietnamban.

Az ilyen kijelentések csak a kínai vezetők véleményét tükrözik, vagy legalábbis túlmennek azon a „négy ponton", amelyet Hanoi a

politikai megoldás legmegfelelőbb alapjaként megfogalmazott.[1] Az ilyen kijelentésekkel illetéktelenül beavatkoznak egy olyan kérdésbe, amely kizárólag a vietnamiak elbírálása alá tartozik.

Az 1963-as karib-tengeri válság idején Peking fő csapásait nem az Egyesült Államok, hanem a Szovjetunió ellen irányította, „opportunizmussal", „kalandorsággal", Kuba ügyének elárulásával vádolta a Szovjetuniót stb. Nos, Kuba még mindig a helyén van és még mindig szocialista. 1966. február 6-án viszont Fidel Castro kénytelen volt nyilvánosan megbélyegezni a kínai vezetőket, akik közvetlenül beavatkoztak Kuba belügyeibe. Rámutatott, hogy a kínai vezetők gazdasági presszióval akarták vonaluk elfogadására kényszeríteni a kubai kormányt.

Amikor Peking a cukor ellenében szállított rizsküldemények csökkentését határozta el, Fidel Castro nyilatkozatot tett közzé, amelyet részletesen szeretnénk idézni, mert nagyon pontosan tájékoztat arról, hogy milyen módszereket használnak a kínai párt és állam vezetői:

„A kínai megbízottak – jelentette ki Fidel Castro – néhányszor megkísérelték, hogy közvetlen kapcsolatot teremtsenek kubai tisztekkel, sőt sikerült is a közelükbe férkőzniük, látszólag egyéni kapcsolatok felvétele céljából, valójában a megvesztegetés vagy talán az információszerzés meghatározott céljával. Tömegesen osztogatták propaganda-kiadványaikat sok polgári tisztviselő körében is, bár nem oly mértékben, mint a hadseregben . . .

Forradalmi államunk nem engedhette meg, hogy katonai és közigazgatási kádereinket befolyásuk alá próbálják vonni, olyan aktusokkal, amelyek annak a bizalomnak, barátságnak és testvériségnek az elárulását jelentik, mellyel országunk bármely szocialista állam képviselőit fogadja . . .

[1] Az amerikai csapatok kivonása lényeges része a Hanoi által megállapított négy pont közül az elsőnek. Hanoi részéről hozzátették: „Az Egyesült Államok kormányának ünnepélyesen *el kell fogadnia* e négypontos állásfoglalást, csak ekkor lehet hozzákezdeni a politikai rendezéshez." 1967 januárjában Hanoi pontosan körvonalazta, hogy ha az Észak elleni bombázásokat véglegesen és feltétel nélkül megszüntetik, létrejöhet az érintkezés az Egyesült Államok és a Vietnami Demokratikus Köztársaság között.

Félreérthetetlenül tudomására hoztuk a kínai kormány képviselőjének, hogy ezek a módszerek és eljárások teljességgel azonosak azokkal a módszerekkel és eljárásokkal, amelyeket az Egyesült Államok követsége alkalmazott országunkban, amikor be akart avatkozni Kuba belügyeibe; megmondtuk, hogy országunk megszabadult attól az imperializmustól, amely 90 mérföldre van partjainktól, s nem hajlandó eltűrni, hogy egy másik hatalmas állam 20 000 kilométer távolságból hasonlóképpen ránk kényszerítse akaratát ...

Annak ellenére, hogy a legvilágosabb és legszilárdabb formában fogalmaztuk meg figyelmeztetésünket, a kínai kormány és képviselői egy mindenható ország arcátlanságával és az országunk iránt tanúsított abszolút megvetéssel több mint nyolcszáz csomag politikai propagandabulletint küldtek be hazánkba, hogy itt terjesszék ...

Semmiféle választ nem kaptunk a kínai kormánytól. Folytatta tevékenységét, s csak igen közvetett, mégis világos formában akkor adott választ, amikor kereskedelmi küldöttségünk megérkezett Kínába, hogy megvitassa az 1966. évi árucserét. Ez a felelet brutális gazdasági jellegű megtorlás formájában fejeződött ki, amelynek tisztára politikai indokai voltak ...

Többé már nem arról volt szó, hogy több vagy kevesebb lesz-e a rizs és a szövet, egy sokkal jelentősebb s a népek számára alapvető kérdésről volt szó, arról, hogy vajon a holnap világában a hatalmas országok megkövetelhetik-e maguknak azt a jogot, hogy zsarolhassák, megtámadhassák, nyomással kényszeríthessék, megfojthassák a kis népeket, arról volt szó, hogy a holnap világában, amelynek megteremtéséért a forradalmárok küzdenek, szintén uralkodni fognak-e a kalózkodás, az elnyomás, a rablás ama legrosszabb módszerei, amelyek meggyökeresedtek a világban, amióta csak léteznek az osztálytársadalmak, a rabszolgatartó, feudális társadalmak, abszolút monarchiák, burzsoá államok és a jelenlegi világban az imperialista államok."[2]

Ezek a leleplezések bizonyára igen súlyos csapást mértek Peking politikájára. Kuba, a forradalom egyik nagy zászlóvivője, amelynek érdekeit a „szovjet revizionisták" a kínaiak szerint „elárulták", hir-

[2] „Granma", a Kubai Kommunista Párt lapja. 1966. február 6.

telen letűnt a színről a kínaiak számára. Ettől kezdve alig-alig emlegetik a sajtóban és a rádióban.

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság csaknem hasonló sorsra jutott a kínai tájékoztatási szerveknél 1966 nyara óta. A Koreai Munkapárt központi lapjának augusztus 12-i számában olvashatjuk: „Elképzelhetetlen, hogy egyetlen párt vezesse valamennyi többi testvérpártot. Egy ország vagy egy párt semmi esetre sem lehet a »világforradalom központja« vagy »vezető párt« ... Testvérpártok között nem lehet az egymás politikájába való beavatkozás és a nyomás kárhozatos gyakorlatát folytatni ...

Ennek ellenére a legutóbbi évek során a nemzetközi kommunista mozgalom tapasztalni kénytelen azt a megengedhetetlen jelenséget, hogy az egyik párt rákényszeríti vonalát és téves nézeteit a többi testvérpártra, nyomást gyakorol rájuk, beavatkozik belső ügyeikbe azzal az ürüggyel, hogy nem fogadják el ezt a téves vonalat és ezeket a téves nézeteket ..."

Ami a Japán Kommunista Pártot illeti, személyesen tanúsíthatom, hogy sohasem tűrte el szó nélkül, ha a kínai vezetők beavatkoztak ügyeibe. Amikor 1960-ban a „Zengakuren" nevű – akkoriban anarchista befolyás alatt álló – diákszervezet egyszerre fordult szembe az Egyesült Államokkal, a Szovjetunióval és a Japán Kommunista Párttal, Mao Ce-tung személyesen és nyilvánosan fejezte ki jókívánságait a szervezetnek. A Japán Kommunista Párt tudatta Pekinggel, hogy egyáltalán nem helyesli ezt az állásfoglalást.

A Japán Kommunista Párt Központi Bizottságának beszámolója, amelyet 1966 október végén terjesztett a párt X. kongresszusa elé, valamilyen „centrista" platformot fejt ki, egyfelől a „revizionisták", másfelől a „szakadár dogmatikusok" között foglalva állást.[3]

A Vietnam megsegítésére irányuló erőfeszítések koordinálásának és az antiimperialista front megteremtésének kérdésében azonban a Japán Kommunista Párt visszautasította a Pekinget követő „pártellenes lakájok" állásfoglalását, s mellesleg sokat ki is zárt közülük a pártból.

[3] A beszámolót az „Akahata", a Japán Kommunista Párt lapja közölte 1966. október 25-én.

A kongresszusi beszámoló feletti vitát lezáró beszédében Kenzsi Mijamoto, a Japán Kommunista Párt főtitkára egyebek között kijelentette: „Amint az »Akahata« mai száma közli, a pekingi fékevesztett pártellenes csoportok továbbra is kegyetlen erőszakosságokat követnek el.[4] Bármilyen lépéseket tesznek is azonban, tevékenységük ellenforradalmi természetét csak még jobban leleplezi a saját esztelen harcuk, s egyre jobban elszigetelődnek a japán nép őszinte tömegeitől, amelyek megvetik őket."

Ezután Mijamoto támadta mind a „revizionistákat", mind a dogmatikusokat, mindazonáltal aláhúzta, hogy a kínaiakat támogatók „rendkívül megrögzött és igen mélyről fakadó" szakadár szándékról tettek bizonyságot. Vakon követik a nemzetközi kommunista mozgalom „megosztásának és újjászervezésének" mechanisztikus elméletét. „Szakadár magatartásuk világosan ezen az »elméleten« alapul, s egyidejűleg ellenforradalmi likvidátor kísérletnek tekintendő."

A Japán Kommunista Párt az utóbbi időben már szembeszegül a kínaiaknak a demokratikus tömegszervezetek megosztására irányuló kísérleteivel.

A hidrogénbomba elleni nemzetközi konferencián, amely évenként ülésezik Japánban, Peking odáig vitte bomlasztó tevékenységét, hogy szakadást provokált ki e széles körű mozgalomban. Sikere azonban kérészéletűnek bizonyult: 1966 augusztusában a kínai téziseket elutasították, s a mozgalom visszanyerte egységét és erejét.

A Japán–Kínai Baráti Társaságban a kínai tézisek szintén nem sokáig diadalmaskodtak. Liao Cseng-cse, a Kínai–Japán Baráti Társaság elnöke október 5-én Pekingben tartott beszédében kijelentette: „Nemrégiben bizonyos személyek, akik tele szájjal beszéltek a kínai–japán barátságról, a valóságban az amerikai imperializmushoz, a szovjet modern revizionizmushoz és a japán reakciósokhoz csatlakoztak, hogy erőteljesen szembeszegüljenek ezzel a barátsággal . . ."

[4] A szónok azokra a brutalitásokra utal, amelyeknek több Pekingben tanuló japán kommunista diák és az „Akahata" pekingi tudósítója esett áldozatul. E brutalitásokat más japán diákok követték el, akik a „vörösgárdisták" befolyása alatt cselekedtek, amint erről az „Akahata" beszámolt. A lap tudósítóját szeptember 19-én szállodai szobájában „revizionizmusa" miatt súlyosan bántalmazták. Október 5-én más hasonló incidensekre került sor.

A kínai vezetők kalandorságával ugyanis nem lehet szembeszegülni másként, csak úgy, ha az ember „az imperializmushoz és a reakciósokhoz csatlakozik"!...

A kínai vezetők külpolitikája az elmúlt esztendők során más jelentős vereségeket is szenvedett. Mivel Mao Ce-tung eszméje „objektív és megváltoztathatatlan igazság", amely az egész világra érvényes, mivel „a forradalom lángjai" a „falvakból", vagyis Ázsiából, Afrikából és Latin-Amerikából kiindulva éppen felgyújtják az egész földet, a valóságos tényeket Pekingben a voluntarizmus hengere alatt kell átgyúrni, hogy azután a kínai nyilatkozatokban és cikkekben Mao elnök zseniális jövendöléseinek megannyi bizonyítékává váljanak. Így aztán bármi történik a földön, „a forradalom lángjai mind magasabbra csapnak" és felgyújtják „a viharzónát".

A tények persze makacsabbak, mint a Kínai Kommunista Párt vezetőinek elképzelései. Azok az események, amelyek Algériában mentek végbe a Ben Bella elleni államcsíny során, továbbá a brazíliai, ghanai események és Ázsia, Afrika és Latin-Amerika némely más országának fejleményei nem felelnek meg a „falvak" ama forradalmi felkelésének, amelynek Peking állítása szerint minden körülmények között és mindenütt növekednie kellene. Így hát továbbra is igyekeznek meggyőzni a kínaiakat arról, hogy az összes népek serényen tanulmányozzák Mao Ce-tung eszméjét, s hogy „az egész világ lakosságának több mint 90 százaléka forradalmat akar csinálni"[5].

KUDARCOK VILÁGSZERTE

1963. december 13-án Csou En-laj és Csen Ji elhagyták Pekinget: a leghosszabb utazásra indultak, amelyet a népi Kína vezetői külföldön valaha tettek. A „viharzónába" indultak, hogy meglátogassák Egyiptomot, Algériát, Marokkót, Albániát, Tuniszt, Ghanát, Malit, Guineát, Etiópiát, Ugandát, Kenyát, Tanganyikát, Szudánt, Szomálit és

[5] Ezt a tökéletesen irreális állítást az egész kínai sajtóban olvashattuk 1964-től kezdve. Megtalálhatjuk egyebek közt abban a beszámolóban is, amely 1964 júniusában hangzott el a Kommunista Ifjúsági Szövetség IX. kongresszusán Pekingben.

Zanzibárt. „Előre nem látott események" miatt azonban Csou En-laj lemondott arról, hogy ellátogasson Kenyába, Tanganyikába és Ugandába.

A kínai miniszterelnök utazásának célja hivatalosan az volt, hogy „szorosabbra fonják azokat a baráti kötelékeket, amelyek már régóta fennállnak Afrika népei és a kínai nép között, s hogy tanuljanak ezektől a népektől".

A valóságban arról volt szó, hogy szorosan Kína köré tömörítsék azokat az országokat, amelyek „az első közbülső övezetet alkotják" (Ázsiában, Afrikában, Latin-Amerikában). A „Renmin Ribao" ezt írta 1964. január 21-én, amikor Csou En-laj Maliban tartózkodott: „Az Egyesült Államok világuralmi politikája mindenekelőtt Ázsia, Afrika és Latin-Amerika nemzeteinek és elnyomott népének ellenállását váltja ki. Ezekben az országokban fennen lobog és terjed az imperialistaellenesség lángja."

De mindenekelőtt arról volt szó, hogy ellensúlyozzák a Szovjetunió befolyását, hogy kifürkésszék a meglátogatott országok szándékait egy „második bandungi konferencia" összehívását illetően, amelyből a Szovjetuniót ki akarták zárni, s ahol Kína ily módon könnyen uralomra juttathatta volna elméleteit. Ugyanebben a január 21-i cikkében a „Renmin Ribao" ezt is írta: „A szovjet vezetőknek az amerikai–szovjet együttműködésbe vetett reménye, melynek célja a világuralom, nem egyéb légvárnál."

Csou En-laj igen különböző és a tárgyaló felekhez idomuló témákat pendített meg, hogy megnyerje a meglátogatott kormányok támogatását. Országok szerint hol az amerikai imperializmus elleni szívós harcra tette a hangsúlyt, hol a függetlenség erősítésére a neokolonializmussal szemben, hol a békéért vívott harcra, sőt még a békés egymás mellett élésre is. Ez a taktikai hajlékonyság kiáltóan ellentmondott a pekingi állásfoglalások merevségének.

Kiindulva abból a gondolatból, hogy Kína és Afrika ugyanazokat a szenvedéseket élte át a múltban, és ma állítólag ugyanazok a problémái, Csou En-laj kifejtette, hogy minden fejlődő országnak mint olyannak azonos érdekei vannak, s ezek ellentétesek az ipari országoknak mint olyanoknak az érdekeivel. Így például Bamakóból való elutazásakor Csou En-laj kijelentette: „Az ázsiai és afrikai országok

közötti kölcsönös segítség *szegény barátok* közötti segítség, akik megosztják egymás kínjait és örömeit, anélkül, hogy a legcsekélyebb szándékukban is állna megkárosítani a kicsiny és gyenge országokat, amint azt a nagy és hatalmas országok teszik. Olyan kölcsönös segítség ez, amelyben megbízhat az ember." (Kiemelés tőlem. – *J.-E. Vidal.)* Vagyis: legyetek bizalmatlanok a „gazdag országok" segítségével szemben.

Beszédében semmiféle megkülönböztetést nem tett a szocialista és az imperialista országok között. S hogy félreérthetetlenné tegyék, miszerint a „szegény barátok kölcsönös segítségének" definíciója nemcsak az imperialistáktól és neokolonialistáktól való elhatárolást szolgálja, a „Renmin Ribao" 1964. január 23-i száma a következőt írta a mali látogatásnak szentelt vezércikkében: „Kihasználni a segítséget mások kizsákmányolására, előjogokat támasztani másokkal szemben, megkárosítani a gyenge és kis nemzeteket – mindez nem egyeztethető össze Kína külpolitikájával. A kínai nép szilárdan szembeszegül a nagyhatalmi sovinizmussal. Szembehelyezkedik azzal, hogy a segítséget alamizsnának tekintsék . . ."

Ismeretes, hogy a kínai vezetők több alkalommal is a „nagyhatalmi" sovinizmus vádjával illették a Szovjetuniót. Mindazonáltal, amikor Kuba megbélyegezte a belügyeibe való beavatkozást, Kínáról volt szó . . .

Abban a „nyolcpontos chartá"-ban, amelyben megfogalmazták, hogy Kína milyen segítséget kész nyújtani Afrikának, s amelyet a kínai–mali tárgyalások záróközleményének függelékeként közöltek, sehol sem említik, hogy Kína szocialista ország, s nem esik szó a javasolt segítség szocialista jellegéről. A charta olvasásából az derül ki, hogy Kína azért teszi azt, amit tesz, mert ő Kína, mert szegény ország a többi szegény ország között, s nem azért, mert szocialista. Csou En-laj egyébként egyetlen beszédben sem tett említést arról a segítségről, amelyet a szocialista közösség nyújt az újonnan függetlenné vált országoknak, arról a hozzájárulásról, amellyel fejlődésüket elősegíti.

Az utazás céljainak nacionalista jellege igen világosan megmutatkozott. És ennek ellenére – némelyik ország esetében talán épp ezért – Csou En-laj és Csen Ji utazása kudarcot vallott: az afrikai

országok nem voltak hajlandók felsorakozni Peking állásfoglalása mögé. Visszautasították azt a tervet, hogy meg kell tagadni a Szovjetuniótól azon a második afroázsiai konferencián való részvételt, amelynek 1965 őszén Algírban kellett volna összeülnie.

A pekingi vezető csoportnak az volt a fő célja, hogy diadalra juttassa a maga politikáját, s amikor látta, hogy ezt képtelen elérni, elhatározta, hogy megtorpedózza a konferenciát, s kijelentette, hogy Kína nem fog részt venni rajta. Ez a döntés minden bizonnyal gyengítette az afroázsiai szolidaritási mozgalmat. Mindenekelőtt azonban Peking kudarcát tükrözte: erőfeszítéseik és demagógiájuk hiábavaló volt, meg kellett érteniük, hogy a „kisebbség" nem alakul át „többséggé".

Az „új bandungi konferenciát", amelynek Csou En-laj oly buzgó propagandistája volt 1965 januárjában, ugyanannak az évnek októberében sine die elnapolták – Kína intranzigenciája miatt.

Két évvel Csou En-laj afrikai utazása után a kínai vezetők politikája újabb kudarcot vallott a Havannában 1966. január 3–15. között lezajlott trikontinentális értekezleten. Annak ellenére, hogy 43 pekingi küldött volt jelen, a konferencia nem fogadta el azt a tézist, hogy a nemzeti felszabadító mozgalom elsőbbséget élvez minden forradalmi mozgalommal szemben, hogy a fegyveres harc minden körülmények között és minden országban szükségszerű, s nem utasította el a békés egymás mellett élés politikáját.

Az általános nyilatkozat megerősíti a három kontinens népeinek, a szocialista országoknak és a munkásosztálynak szoros szolidaritását:

„A három kontinens népeinek nemzeti felszabadító mozgalma az imperializmus, a kolonializmus és a neokolonializmus elleni nemzetközi harc egyik legjelentősebb ereje lett, és a szocialista országok népeivel és a nemzetközi proletariátussal együtt döntő szerepet játszik az emberiség történetében.

Azok a népek, amelyek megszüntették az embernek ember által való kizsákmányolását, a szocializmus létrehozásával, példájukkal és segítségükkel értékes ösztönzést nyújtanak az imperializmus igája alatt élő népek harcának . . .

A konferencia meleg üdvözletét küldi Nyugat-Európa és az Egyesült Államok munkásosztályainak, a kapitalista országok haladó

mozgalmainak, s felszólítja őket, fűzzék még szorosabbra a szolidaritás testvéri kötelékeit a három kontinens népeivel, hogy együtt harcoljanak az imperialista monopóliumok, a beavatkozási és agressziós politika ellen . . ."

A felszabadulási harc útjaival és eszközeivel kapcsolatban az általános nyilatkozat kimondja: „A konferencia kinyilvánítja, hogy a népeknek elidegeníthetetlen joguk van a politikai függetlenség teljes élvezésére, s joguk van a harc minden szükséges formájához, még a fegyveres harchoz is függetlenségük érdekében."

Ami a békés egymás mellett élésért vívott harcot illeti, a Szovjetunió küldötte, Sarif Rasidov felvázolta e harc lényeges vonásait: „Mi úgy véljük, hogy a különböző társadalmi rendszerű független államok közötti kapcsolatoknak a békés egymás mellett élésen kell nyugodniuk. Ugyanakkor világos, hogy nincs és nem lehet békés egymás mellett élés az elnyomók és az elnyomott népek között, vagyis a gyarmatosítók, az imperialisták, az imperialista agresszorok és áldozataik között. A békéért vívott harc elválaszthatatlanul összekapcsolódik azzal a harccal, amely a gyarmatosítás, az imperialista agresszió ellen, a népek szabadsága és az államok szuverenitása elleni merényletekkel szemben folyik."

A kínai küldöttek lármás és ugyanakkor álnok osbtrukciós mesterkedései ellenére a konferencia olyan határozatot fogadott el a békés egymás mellett élésről, amelyben kifejezésre jutnak a szovjet küldött által kifejtett eszmék.

Hadd említsük meg, hogy Fidel Castro a konferenciát megnyitó beszédében jelentékenyen csökkentette azoknak a nagy forradalmi frázisoknak a horderejét, amelyekre a kínai küldöttek készülődtek, amikor ezt az egyszerű leleplező tényt közölte: „Az idén nem lesz elég rizsünk, mert a népi Kína hirtelen elhatározta, hogy felére csökkenti szállításait."

A leleplezés következtében a „revizionisták árulása" elleni heves kirohanások csütörtököt mondtak a konferencián, mint az elázott petárdák.

A kínai küldöttek „hősi harcokat" folytatnak a nemzetközi demokratikus és munkásszervezetek kongresszusainak szószékéről, így például a Szakszervezeti Világszövetségben, a Demokratikus Ifjúsági

Világszövetségben, a békemozgalomban vagy a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetségben. A Szovjetunió és a többi szocialista ország egyetemeire befogadott kínai diákok „merész antirevizionista harcot" folytatnak. A kínai sajtót olvasva azt hihetnénk, hogy mindezek az emberek a frontról jönnek, vérrel borítva és dicsőségtől övezve. S így az utóbbi években a nemzetközi élet színterén a legnagyobb hőstetteket a „Mao Ce-tung-i eszme katonái" könyvelhetik el . . .

Nos, úgy alakult a dolog, hogy taktikájuk, amely e fórumok munkájának megbénítására, a Mester eszméjének erőszakos elfogadtatására irányul, alig hatékony többé, s a kínai vezetők gyűlöletessé teszik magukat azok szemében, akik eredetileg legjobban hajlottak feléjük.

A legborzasztóbb, hogy azt állítják, egy nagy nép nevében cselekednek, miközben ezt a népet tudatlanságban tartják a világ dolgai felől.

Bekövetkezett a mérhetetlen indonéz tragédia. Négy hónappal a reakciós erők féktelen elszabadulása előtt, 1965 június elején Peng Csen, akkor még a Politikai Iroda tagja, részt vett az Indonéz Kommunista Párt 45. évfordulójának megünneplésén, s a Djakartában tartott különböző gyűléseken nagy hévvel fejtegette a KKP téziseit. Annál is könnyebben tehette ezt, mert az Indonéz Kommunista Párt vezetősége gyakorlatilag magáévá tette ezeket a téziseket. Aidit és Njoto elvtársak beszédei, sajnos, túlságosan is tanúsították ezt.

1965. május 26-án Peng Csen hosszú beszédet tartott az IKP Központi Bizottságának djakartai székházában és kijelentette:

„Az Indonéz Kommunista Párt tapasztalata és a többi ország forradalmainak tapasztalata bebizonyította, hogy bármilyen heves legyen is a vihar, a munkásosztály pártja kitarthat és legyőzhetetlenné válhat, ha maga mögé sorakoztatja a parasztok túlnyomó többségét, ha szilárd és helyes vezetése van.

Az Indonéz Kommunista Párt harci felhívására, amely azt követeli a munkásoktól és parasztoktól, hogy fegyverkezzenek fel és tartsák »egyik kezükben a puskát, a másikban az ásót«, az indonéz nép nagy tömegei aktívan válaszolnak, fokozzák éberségüket és arra készülődnek, hogy végzetes csapásokat mérjenek az imperialistákra és a gyarmatosítókra, ha agressziót merészelnének elkövetni ellenük . . .

Szilárd meggyőződésem, hogy Indonézia nagy kommunista pártja még fényesebb győzelmeket fog aratni az imperializmus, a feudalizmus, a komprádor-kapitalizmus, a bürokratikus kapitalizmus és a modern revizionizmus elleni hősi harcában.

Az Indonéz Kommunista Párt szilárdan áll a marxizmus–leninizmusért, a modern revizionizmus ellen vívott harc első vonalában . . ."

És egy másik beszédében, amelyet előző nap, május 25-én tartott, miután hosszasan pocskondiázta a Szovjetuniót, Peng Csen kijelentette: „Némelyek felvetették a kérdést: »Ti marxisták–leninisták, nem teremtettetek-e kitűnő kapcsolatokat, nem hoztatok-e létre egységfrontot sok olyan emberrel, aki nem marxista–leninista, nem kommunista? Hát akkor miért nem tudtok akcióegységet teremteni a modern revizionistákkal?«"

És Peng Csen a saját kérdésére azt válaszolta, hogy a „szovjet revizionisták" „egyáltalán nem állják ki az összehasonlítást Ázsia, Afrika és Latin-Amerika nemzeti burzsoáziájának antiimperialista és forradalmi képviselőivel, sőt még a királyi családok és a nemesség antiimperialista képviselőivel és hazafiaival sem . . ."[6]

Ez a hihetetlen okoskodás a Kínai Kommunista Párt Politikai Bizottságának egyik tagja részéről hangzott el. Igaz, azóta leváltották posztjáról, de nem azért, mert így beszélt, hiszen pontosan tolmácsolta Lin Piao elméletét, hanem ellenkezőleg, azért, mert túlságos szelídségről tett tanúságot a „revizionistákkal" szemben, talán azért is, mert túlságosan közel volt ahhoz, hogy Mao Ce-tung örökébe léphessen, vagy még azért is, mert őt magát is megrendítették a későbbi fejlemények, amelyek kegyetlenül megcáfolták Peking jövendöléseit.

Négy hónappal később az indonéz burzsoázia a hadsereg segítségével és különböző reakciós csoportosulások részvételével megmutatta, mire képes. Hány ezer embert gyilkoltatott le vagy hagyott megöletni? Kétszázezret? Háromszázezret? Félmilliót? Tudni fogjuk-e valaha is?

A hadsereg azzal az ürüggyel vitte végbe ellenforradalmi államcsínyét, hogy az IKP felkelést készített elő. Erre vonatkozólag nincsenek bizonyítékok. Az államcsínyhez társultak azután a törzsi és

[6] Pekingi Tájékoztató Bulletin. 1965. június 7. és 14. 23–24. szám.

vallási rivalizálásokból fakadó tömegmészárlások, amelyeket az ultrareakciósok által vezetett fanatikus muzulmán szervezetek kezdeményeztek.

Ma még igen nehéz elemezni ezt a tragédiát. Mégsem elégedhetünk meg néhány üres szóval. Az Indonéz Kommunista Pártnak hárommillió tagja volt. De hányan tudtak közülük ténylegesen is a marxizmus létezéséről? Tudták-e, mi a különbség egy szocialista állam és egy kapitalista állam között? Néhány vidéken, ahol még törzsi rendszer uralkodott, nem tekintették-e kommunistáknak a falu tagjait azon az alapon, hogy a főnök a párthoz csatlakozott?

Ez a helyzet minden bizonnyal megkönnyítette a kínai vezetőknek, hogy befolyásuk alá vonják az Indonéz Kommunista Párt vezetőségét. S e vezetőség hagyta magát a kínai pozíciókra sodorni, s azután – Sukarnóval együtt – belevetette magát „az imperializmussal való megmérkőzés nagy kampányaiba", amelyek felemésztették a párt erejének javát, s háttérbe szorították a nyomorral küszködő indonéz tömegek gazdasági követeléseiért vívott harcot. A párt nem foglalkozott eléggé az országra nehezedő gazdasági válsággal.

A nemzeti egységkormányban, amelyben a kommunista párt is részt vett, jelentős arányban voltak jobboldali elemek. Sem a földreformot, sem a földbérleti rendszerről szóló törvényt nem hajtották végre ténylegesen: a feudalizmus és a reakció alapja szilárdan megmaradt a falvakban. A parasztok alig tudtak annyit termelni, amennyi maguknak kellett, így a városokban igen nehéz helyzet alakult ki. Az államosított üzemek kapacitását csak 33 százalékig használták ki, az államháztartás óriási deficittel küzdött (1964-ben 200 milliárd rúpia volt a hiány).

Túl közel vagyunk még az eseményekhez, és túl kevés az adat az indonéz tragédia elmélyült elemzéséhez. Annyi azonban máris világos, hogy a gazdasági szükségletek alábecsülése, az imperializmussal való fegyveres megmérkőzés előtérbe állítása – ami a kínai elméletek következménye volt – jelentős kárt okozott az Indonéz Kommunista Párt politikájának. És mi lett az eredmény?

Az, hogy egyre növelték a hadsereg szerepét, s amikor nagy hűhóval meghirdették a Malaysia elleni harcot, óriásira emelték a katonai kiadásokat (a költségvetés több mint 60 százalékára rúgtak

már), s épp ezzel erősítették az apparátusban levő ellenforradalmi erők bázisát. Egyidejűleg a paraszti tömegekben bizonyos fokú részvétlenség alakult ki. 1964-ben parasztmozgalom indult a földreform végrehajtásáért, ezt a rendőrség és a hadsereg erőszakkal letörte. És a nép mozgalma gyengült.

Miközben a tömegeket az antiimperialista harcra szervezték, a legszorongatóbb ellenség nem kívülről fenyegetett (bármi volt is egyébként a CIA szerepe), hanem az országon belül: a hadsereg átvette a hatalmat, vérözönbe fojtva a forradalom lángjait.

Egy másik megjegyzést is kell tennünk: a reakciónak és a katonáknak a fő „tömeg"-támogatást az indonéz diákifjúság adta. E fiatalokat is magával ragadta az a demagógia, amely – ott is – azt hirdeti, hogy elsőrendű politikai szerepet kell játszaniuk. S az eredmény: ma szüntelenül tüntetnek az indonéz kommunisták és Sukarno ellen, s még radikálisabb megtorlást követelnek!

Az ifjúság a legjobb ügyet is szolgálhatja, de nem kevésbé igaz, hogy a leggonoszabb cselekedetekbe is bele lehet hajszolni.

Tizedik fejezet

A KISEBBSÉGTŐL A MAGÁNYIG

A Kínai Kommunista Párt vezetősége igyekezett elméletileg igazolni azt a szakadár tevékenységét, amelyet mindenütt a világon kifejt, s amelynek – egyébként is igen korlátozott – eredményei fokozatosan lemorzsolódtak.

A „Renmin Ribao" 1962. december 15-i vezércikkében ezt írta: „Némelyek azt mondják: mi vagyunk a többség és ti vagytok a kisebbség... Az igazság objektív dolog. Végül is, többségben lenni egy adott pillanatban nem jelentheti a hamisnak igazzá való átalakulását, és fordítva: kisebbségben lenni egy adott pillanatban nem jelentheti az igaznak hamissá való átalakulását..."

És egy olyan pillanatban, amikor szinte minden kommunista és munkáspárt szembehelyezkedett a KKP téziseivel, a „Renmin Ribao" a következő módon intézte el a kérdést:

„Az ő »többségük« csupán illuzórikus, látszólagos, alapjában épp ők vannak kisebbségben, miközben az általuk támadott »kisebbség« alapjában a többséget alkotja..."

A „Renmin Ribao" és a „Vörös Zászló" szerkesztősége 1964. február 4-én „dialektikusan" igazolta a többi párt belső ügyeibe való brutális beavatkozásokat és a pártok megosztására irányuló kísérleteiket:

„Mit mutat a nemzetközi kommunista mozgalom fejlődésének története? Először is azt bizonyítja, hogy miként minden dolog a világon, a nemzetközi munkásmozgalom is a kettéoszlásra törekszik...

A KKP sohasem titkolta el állásfoglalását, az egész világon támogatjuk azokat a forradalmi elvtársakat, akik ragaszkodnak a marxizmus–leninizmushoz. A nemzetközi kommunista mozgalomban még a

revizionistákkal is tartunk fenn kapcsolatokat; akkor hát miért ne tarthatnánk kapcsolatokat a marxista–leninistákkal. Az SZKP vezetői a többi ország marxista–leninistáinak nyújtott segítségünket szakadár tevékenységnek minősítették. A mi véleményünk szerint egyszerűen arról van szó, hogy teljesítjük azt a proletár internacionalista kötelességünket, amelyet teljesítenünk kell . . ."

A pekingi vezetők különböző nyelveken milliós példányszámokban adták ki az ilyen álmarxista okoskodásoktól hemzsegő brosúráikat, amelyek a Szovjetunió Kommunista Pártját, Franciaország, Olaszország, Csehszlovákia, Magyarország, Bulgária, az NDK, az Egyesült Államok, India stb. kommunista pártjait támadják.

Azután egyre gyakrabban léptek „kapcsolatba" a különböző pártok kizárt elemeivel, hol innen, hol onnan toboroztak olyan személyiségeket, akiknek gyakran leglényegesebb jellemvonásuk az volt, hogy saját országuk kommunista pártjával szemben opportunista ellenzéket alkottak. Utazási lehetőségeket, állásokat ajánlottak fel nekik, s ezekre az elszigetelt kis csoportokra ráragasztották a „marxista–leninista mozgalmak", illetve „pártok" címkéjét.

India esetében sikerült ténylegesen kettészakítaniuk a kommunista pártot, jelentékenyen gyengítve ezzel a párt tevékenységét. Másutt azonnal vagy egy idő után kudarcot vallottak. Láttuk, hogyan igyekezett Peking rákényszeríteni hegemóniáját a kubai, koreai és japán pártra. Láttuk, milyen vad dühvel tizedelte meg az indonéziai belső reakció a kommunisták és demokraták sorait.

1967-ben a KKP vezetői nincsenek már kisebbségben. Gyakorlatilag *egyedül* vannak Mao Ce-tung eszméjével.

A kínai vezetők mindazonáltal továbbra is a legnagyobb erőfeszítéseket teszik a kommunista és munkáspártok megosztására, óriási propagandaeszközöket vetnek latba, jelentékeny összegeket költenek erre a célra.

Az SZKP Központi Bizottságának 1964. június 15-i levelére adott július 28-i válaszukban a kínai vezetők hosszan értekeztek a különböző országok némely renegátjának „hősies harci szelleméről", nekik, mint mondták, „rövid idő alatt sikerült marxista–leninista pártokká vagy csoportokká alakulniuk". Február 4-i nyilatkozatukat megerősítve így folytatták: „Szoros kapcsolatokat tartani velük, szilárdan

támogatni őket forradalmi harcukban, olyan proletár internacionalista kötelességünk ez, amely alól nem menthetjük fel magunkat... A jövőben továbbra is ezt fogjuk tenni és még jobban fogjuk támogatni őket."

A jelenlegi kínai vezetők a kapitalista országokban és a neokolonializmusnak kiszolgáltatott országokban felhasználják a hatalmon levő burzsoázia többé vagy kevésbé nyílt segítségét, hogy jobban támadhassák a marxista–leninista pártokat, amelyek néhol, például Latin-Amerikában, nagy nehézségekkel küzdenek. Egy még szegény nép pénzén szervezik és fizetik a szakadár tevékenységet. Mindez már önmagában is elegendő ahhoz, hogy kellőképpen ítélhessük meg őket.

A Francia Kommunista Párt elleni támadásaik során – mint mondottuk, olyasmit is szemünkre vetnek, hogy nem hoztunk létre az országban felszabadított vörös bázisokat – a kínai vezetők oly nyilvánvaló tisztességtelenségről tesznek bizonyságot, amely „érveik" horderejét semmivé teszi mindazok szemében, akik csak némileg is ismerik Franciaország jelenkori történetét.

Másként áll a dolog a kínai néppel, és különösen a kínai fiatalokkal, akik nem ismerik a tényeket, csupán a propagandafrázisokat. Számukra a francia forradalmi munkásmozgalom a párizsi kommünnel megszűnt.

A „Vörös Zászló" és a „Renmin Ribao" 1963. október 22-én cikket közölt „A neokolonializmus védelmezői" címmel. Itt a következőt olvashatjuk a Francia Kommunista Párt vezetőiről: „... a legkülönbözőbb ürügyeket és eszközöket használták fel a francia imperialisták gyarmati érdekeinek megvédelmezésére, megtagadták támogatásukat a francia gyarmatok nemzeti felszabadulási mozgalmaitól s kiváltképpen a nemzeti forradalmi háborúktól, sőt, szembehelyezkedtek azokkal, és elmerültek a sovinizmus mocsarában... Az FKP vezetői a francia imperialisták gyarmatosító politikáját követték, a francia monopolista burzsoázia uszályába kerültek..."

A Kínai Kommunista Párt vezetői átvesznek – de az abszurdumig eltúlozva – bizonyos érveket, amelyeket olyan emberek gyártottak, akik mindig sokkal többet beszéltek, mint cselekedtek, „baloldaliak", akik a vitatkozásban elsők voltak, de a legnagyobb megve-

tést tanúsították a mindennapi politikai munka iránt, amelyet utcáról utcára, háztól házig végeztek a kommunisták, hogy kiszabadítsák a franciák tömegét a gyarmatosító és fajvédő propaganda uralma alól és cselekvésre késztessék; olyan emberek érvei ezek, akiket gyakran lehetett hallani, de az utcai tüntetéseken annál kevésbé lehetett látni. De hiszen mire is jó puskák nélkül tüntetni, nem igaz?

A francia kommunisták tudják, hogy a gyarmati népekkel szolidáris harcuk az FKP politikájának mindig egyik legdicsőségesebb eleme volt. Üdvözölték és támogatták az olyan egyéni akciót, amely, mint például Henri Martin esetében láttuk, oly sok francia öntudatra ébredéséhez járult hozzá. A hősiesség önmagában persze morális, nem pedig politikai magatartás. Mind a Vietnamnak nyújtott segítségben, mind Algéria esetében a tömegek akciója volt a döntő.

A „l'Humanité" már 1925. május 7-én elkezdte a marokkói és a szíriai háború elleni kampányt. „14-én közli a párt felhívását Franciaország és a gyarmatok munkásaihoz és parasztjaihoz. Június 6-án ezzel a címmel jelenik meg: »Kommunistákat tartóztatnak le egész Franciaországban. El akarják fojtani a rif-háború elleni munkástiltakozást.«"

1925. október 12-én csaknem egymillió munkás vesz részt a 24 órás általános sztrájkban, az első politikai tömegsztrájkban a háború óta.

„1926. március 31-én megjelenik Maurice Thorez vezércikke: »Kinyilvánítottuk, hogy ebben a gigászi ütközetben, amely a rifek, szíriaiak, egyiptomiak, hinduk, kínaiak millióit állítja szembe a világimperializmussal, a proletariátus helye az elnyomott népek oldalán van . . .«"[1]

1946-ban elkezdődik a vietnami háború. Íme, mit mond a Francia Kommunista Párt magatartásával kapcsolatban Le Duc Tho, a Vietnami Dolgozók Pártja Központi Bizottságának titkára, a Politikai Iroda tagja, egy 1966-ban, a Népfront 30. évfordulója alkalmából a „Cahiers du Communisme" számára írt cikkében:

„Franciaország munkásosztálya és népe több mint 40 év óta aktí-

[1] Ez az idézet és az előbbi *Étienne Fajon* „En feuilletant »l'Humanité«" (A „l'Humanité"-t lapozgatva) című könyvéből való.

van támogatja a vietnami nép felszabadító harcát... A Francia Kommunista Párt, a francia munkásosztály és a francia nép hatalmas, állhatatos és merész harca a vietnami agresszív gyarmati háború ellen, a proletár internacionalizmus fényes megnyilvánulása..."

Majd így folytatja: „Az amerikai agresszió ellen, a nemzeti boldogulásért vívott jelenlegi harcban a vietnami nép újra élvezi a Francia Kommunista Párt, a francia munkásosztály és a francia nép aktív támogatását és segítségét. A harcunk érdekében rendezett gyűlések, tüntetések és gyűjtések kifejezik azt a hagyományos testvériséget, amely a vietnami népet és a mi francia barátainkat és elvtársainkat egyesíti az imperializmus és a kolonializmus elleni közös harcban."

Algériában 1954. november 1-én tört ki a felkelés. Másnap a „l'Humanité" már tiltakozik a megtorlás ellen. Harmadikán közli a lap Léon Feix cikkét: „Az egyetlen megoldás – nem győzzük ismételni –: ki kell elégíteni a tuniszi, marokkói, algériai nép jogos szabadságkövetelését."

November 8-án a Francia Kommunista Párt nyilatkozatban követeli, hogy indítsák meg a tárgyalásokat az algériai nép képviselőivel.

Az FKP hét esztendőn át buzdítja a népet tömegakcióra a tárgyalások és Algéria függetlensége érdekében.

A „l'Humanité" az üldöztetés és a letartóztatások ellenére rendíthetetlenül leleplezi a gyarmatosítók kegyetlenkedéseit. Fel kell lépni a gyarmatosító propaganda ellen, fokozatosan szét kell zúzni a faji előítéleteket, meg kell nyerni a francia tömegeket a harcnak. Hosszú időn keresztül az FKP az egyetlen harcoló párt. A tüntetések egyre nagyobb méreteket öltenek. 1962. február 8-án kerül sor a charonne-i mészárlásra: a tüntetők közül kilencet megölnek, ezek közül nyolc kommunista. Hála az algériai nép bátor felszabadító háborújának és a francia nép által kifejtett növekvő nyomásnak, 1962. március 19-én az eviani tárgyalások eredményesen véget érnek.

Minderről a kínai vezetők nem akarnak tudni. Ők a maguk módján írják a történelmet, nagyon is meghatározott céllal: hogy ártsanak mindazoknak a kommunista és munkáspártoknak, amelyek elvetik kalandor politikájukat. Valahányszor a széles egység politikája napirendre került, kifejlődött az ellenzék két formája, a jobboldali és

a „baloldali", s gyakran – de facto vagy előre megfontoltan – összehangolták tevékenységüket és elvegyültek egymással.

Jelenleg a Francia Kommunista Párt igen bonyolult társadalomban tevékenykedik, amelyben már megértek a szocializmus „létrejöttének anyagi feltételei", amelyben a burzsoázia éppúgy, mint a munkásosztály, tisztában van a forradalmi átalakulások jelentőségével, s a burzsoázia mindent megtesz, hogy megakadályozza, a munkásosztály pedig küzd, hogy véghez vigye e változásokat.

A kommunistáknak az a feladatuk, hogy megnyerjék a szocializmus eszméjének a dolgozók tömegét, mindazokat, akik szenvednek a kapitalista monopóliumok kizsákmányolásától. Nem meglepő, hogy a kommunistáknak a legkülönbözőbb ellenzékiekkel kell szembenézniük, minél bonyolultabb a helyzet, annál inkább támadnak ellenzéki csoportosulások.

E nehézségeket még egy külső tényező is tetézi: egy nagy ország, Kína vezetőinek szakadár tevékenysége. Mind a szektás tendenciák, mind a jobboldali opportunisták anyagi támogatásra lelnek itt, ráadásul pedig még ideológiai alibire is ahhoz, hogy a Francia Kommunista Párt politikájával való szembenállásukat hangoztathassák.

Vannak például kis csoportok az egyetemisták körében, amelyek a „proletár kulturális forradalomról" szájhősködnek, s ezt annál könnyebben megtehetik, mert a proletariátus ki van zárva ebből a forradalomból, amely egész Kínában folyik.

Vannak fiatalok, akik mindenekelőtt a tájékozottság hiánya miatt vagy érzelmi reakcióikból kiindulva bizonyos reális kérdéseket vetnek fel. Ezek őszintén vitatkoznak, de nem játszanak operettet „vörösgárdista" mintára.

Megint más fiatalokat tapasztalatlanságuk, no meg ifjonti hevük, amely annál féktelenebb, minél kevésbé van közvetlenül kapcsolatuk az osztályharccal, kiszolgáltat a Pekingben űzött demagógiának: a diákok a forradalom vezetőinek rangjára emelkednek, a munkásosztályt hagyni kell, hadd végezze munkáját az üzemekben. Hajlamosak arra a felfogásra, hogy az akarat legyőzheti a társadalom objektív törvényeit, s hogy az ember szabadabb a cselekvésben, ha a törvények hatását csak esetlegesnek tekinti. Lehet, hogy ez a gondolkodás számára megnyugtató érzés, de a forradalmi cselekvésnek árt.

Az is ismeretes, mekkora helyet szentel a francia burzsoá sajtó a „nemzedékek konfliktusának" azért, hogy megrontsa az ifjúságot, kiábrándítsa az idősek tapasztalatából – amely pedig nélkülözhetetlen a harc eredményességéhez –, hogy elszigetelje őket a munkás- és demokratikus szervezetektől.

Végül vannak olyanok is, akik most egyszerűen „vörösgárdista" jelmezt öltenek. Ezek megrögzött ellenzékiek, akiknek minden ürügy jó a Francia Kommunista Párt elleni harcra.

1960-ban közelről ismertem Japánban ugyanilyen típusú kispolgári „lázadókat". A Zengakuren szervezet vezetői voltak ezek. E szervezetről fentebb már elmondtam, hogyan tüntetett egyszerre az amerikai imperialisták, a Szovjetunió és a Japán Kommunista Párt ellen. Mi lett belőlük?

Hét esztendővel később már ragyogó karriert futottak be a japán monopóliumok vezető szerveiben és a rendszer közigazgatási hivatalaiban. Miután szalmalángjukat ellobogtatták anélkül, hogy a burzsoáziára nézve bármilyen veszélyt jelentettek volna, a *saját* társadalmuk ölén csendesen elpihentek. A Zengakurent 1964-ben újjászervezték, az anarchisták nincsenek többé a vezetőségben, s a szervezet azóta szüntelenül növeli befolyását, 1967-ben már több mint kétharmadát tömöríti Japán autonóm diákszövetségeinek.

Franciaországban azok az „ultraforradalmárok", akik arra hivatottak, hogy holnap a „felforgatás" ellenségeivé vagy gazdag és jelentéktelen „apolitikus" személyiségekké váljanak, csupán egy maroknyi csoportot alkotnak, hogy a Pekingben használatos kifejezéssel éljünk. Egyébként ők is a Francia Kommunista Párthoz viszonyítva határozzák meg a helyüket – de szemben a párttal.

A többiek, a forradalmi diákok, a marxisták–leninisták, csatlakoztak a munkásosztály állásfoglalásához, a munkásosztállyal együtt vesznek részt a harcban, s nem a könnyebbik utat választották.

De melyik őszinte ember fogadhatná is el, hogy „lelke legmélyéig" alávesse magát egy istenített lény gondolkodásának? Ki fogadhatja el az eszmei nonkonformizmus üldözését, azt a magatartást, amely a „kulturális forradalmat" jellemzi? Melyik marxista ne olvasná szomorúan és méltatlankodva azokat a szövegeket, amelyek Franciaországgal „ismertetik meg" a kínai népet?

1966. november 23-án például az Új Kína párizsi tudósítója jelentést küldött Pekingbe. Cím: „A párizsi nemzetközi élelmezési kiállításon a kínai pavilon látogatói kinyilvánítják szeretetüket Mao elnök iránt." Részletek a szövegből: „Két francia aggastyán megindultan mondja a kínai személyzetnek: »Az elnök által megjelölt út a leghelyesebb út...« Egy másik látogató ezt mondta: »A Szovjetunió már kapitalizálódott és pavilonja semmi benyomást nem kelt, de az önök pavilonja ragyogó fényben csillog...« Egy francia barátunk azt kérte a kínai személyzettől, adjanak neki egy Mao elnök képét ábrázoló jelvényt, amelynek hátlapján ez a felírás olvasható: »Éljen Mao elnök!« ... Nem tudván visszatartani örömét, felkiáltott: »Éljen Mao elnök!« ... Egy pár azt mondja a kínai személyzetnek, hogy sok francia szereti Mao elnököt. Felemelve karjukat, ezt kiáltották: »Éljen Mao elnök!« Sok látogató azért sietett el a kiállításra, hogy megszerezze magának Mao elnök műveit..." és így tovább.

Ugyanaz a litánia ez, lapról lapra, amelyet a kínai sajtó olvasóival lenyeletnek, ugyanaz a szent olvasó, amelyet mindenünnen megküld az Új Kína, legyen szó akár élelmezési kiállításról, akár színházi előadásról vagy szakszervezeti találkozóról.

Nem gondolják azok, akik azt állítják, hogy csodálják a „kulturális forradalmat", hogy ők is áldozataivá válnának, ha belékerülve, kényszerítenék őket, nyilvánítsák tiszteletüket Mao elnök iránt, tanulják meg kívülről „az Idézetek vörös gyűjteményét", s szavalják hangosan, napokon keresztül?

Kína franciaországi követsége nagy aktivitásról tesz tanúbizonyságot, s a fentebb idézett utasításoknak megfelelően „szoros kapcsolatokat tart fenn" egy kis heterogén csoporttal, amely a „Marxista–leninista Körök Szövetsége" hangzatos elnevezéssel tisztelte meg önmagát. Ez a kör önmaga körül forog, de a lendületet még ehhez is a követség által rángatott zsinegtől kapja.

Ezeknek az embereknek az akciója – akár az FKP renegátjairól van szó, akár másokról – egyedül a Francia Kommunista Párt és a különböző franciaországi munkásszervezetek ellen irányul. A szenzációhajhászó sajtó néhány cikkre méltatja őket. Nagy dolog persze nem sül ki az egészből, hacsak azt nem számítjuk, hogy – hatástalan

– agitációt folytatnak a burzsoázia ellen is, s az egymással konkurráló csoportok belső viszálykodásai nevetségessé teszik őket.

Ami a követség és a különböző Franciaországba küldött kínai szakemberek által kifejtett tevékenység természetét illeti, a „l'Humanité" 1966. december 14-én közölte egy Vénissieux-ben, Berliet-nél dolgozó munkás leleplező levelét. Kína több jelentős teherautó-megrendelést adott ennek az üzemnek, a legutolsó rendelés 5000 darabra szólt. Egy hatvan tagú „technikai" küldöttség – amely főleg katonákból állt és egy ezredes vezette őket – megérkezett Vénissieux-be. Berliet rendelkezésükre bocsátott egy nagy termet, amelyet azonnal feldíszítettek Mao Ce-tung óriási arcképével. Itt gyűlést rendeztek, bevonva néhány francia „barátjukat" is, hogy sértegessék a Francia Kommunista Pártot és a Szovjetuniót, ami persze nem fájt a Berliet igazgatóságának. Egy kommunista munkás, Louis Faradoux, akivel a kínaiak politikai felelőse, Csu Hsziang-csi „felvette az érintkezést", az FKP ottani szervezetével egyetértésben elhatározta, hogy kifürkészi, meddig megy el a „maoisták" hittérítői buzgalma. Ő leplezte le azután a titkos machinációkat:

„Egyre gyakrabban hívtak meg fogadásokra és ebédekre... Pohárköszöntőket tartottak pártunk vezetői *ellen*, sértegették őket... A dolgok odáig jutottak, hogy megkérdeztek engem, tudnám-e küldöttnek választatni magamat a területi konferenciára és a pártkongresszusra. Megkérdezték, ismerek-e a szakadás véghezvitelére alkalmas kommunistákat, s kérték a Berliet üzem párttagjainak névsorát. Ettől kezdve nem ismertek határt. Végül már pénzt is felajánlottak, mondván, hogy segíteni akarnak rajtam, mert bérem nem elegendő! A »l'Humanité Nouvelle«-ből[2] hetilapot, majd napilapot akartak csinálni, s ehhez terjesztőkre volt szükségük, akiket készek voltak megfizetni..."

Louis Faradoux-nak azt is javasolták, hogy foglalkozzék „marxista–leninista körök" létrehozásával az üzemekben. Csu Hsziang-csi kifejtette neki, hogy vállalják e munka mindennemű költségét.

[2] A „l'Humanité Nouvelle" antikommunista lap, amelyet a kínai követség pénzel és irányít egy az FKP-ból kizárt volt párttagon keresztül. A „Mao Ce-tung eszméi" kifejezést pontosan ugyanúgy és ugyanabban az értelemben használja, mint a „Renmin Ribao".

Mint láthatjuk, az önzetlenség és a puritánság csak a kínai dolgozók számára kötelező erény, a külföldi országokban „az anyagi érdekeltséget" vidáman felhasználják a toborzás céljaira. Igen jelentékeny összegeket költhetnek el erre az egész világon, s ezt másképpen nem teremthetik elő, csak a kínai parasztok és munkások sovány jövedelmének rovására.

1966 szeptemberében a pekingi vezetők arra bátorították a „vörösgárdistákat", hogy a Kínában tartózkodó külföldieket biztassák a „vörös gárdák" internacionáléjának létrehozására.

Az eredmények nem lehettek ragyogóak, mert decemberben Csen Ji marsall egyik beszédében azt tanácsolta, hogy „pillanatnyilag le kell mondani a pekingi forradalmi központtal működő nemzetközi vörösgárdista egységek megalakításáról. A jelenlegi világhelyzet még nem vett olyan fordulatot, amely lehetővé tenné ennek az eszmének a megvalósítását" – mondotta Csen Ji.

A kínai vezetők igen súlyos külpolitikai kudarcok sorozatát szenvedték el. Ennek elkerülhetetlenül megrázkódtatást kellett kiváltania a KKP-n belül, s nyilván új erőt adott azoknak, akik szembeszegültek – nem a szocializmussal, hanem a pekingi vezető csoport kalandorpolitikájával és ellentmondást nem tűrő magatartásával.

A kudarcok elszenvedőinél ellentétes reakciókat válthat ki e bukássorozat: vagy levonják belőlük a tanulságot, vagy pedig megmakacsolják magukat és még messzebb mennek ugyanazon az úton, hogy kicsikarják a sikert.

Pekingben, úgy látszik, a balsikerek növelték a konokságot, fokozták a brutalitást, amellyel minden kritikát elfojtanak.

A „nagy proletár kulturális forradalomnak" a jelek szerint egyebek között épp az volt a célja, hogy fátylat borítson a kínai külpolitika repedéseire és sorozatos vereségeire.

Tizenegyedik fejezet

A NEMZETI ÉRZÉS SOVINIZMUSSÁ FAJUL

Felmerül a kérdés: hogyan vált lehetségessé mindez? Hogyan fordíthattak hátat a pekingi vezetők ilyen nyíltan a Kínai Kommunista Párt 1956-os, VIII. kongresszusa által elfogadott „Általános programnak"? Ez a program ugyanis egyebek között kijelentette: „A marxizmus–leninizmus nem dogma... Épp ezért a párt minden tevékenységében szilárdan ragaszkodik ahhoz az elvhez, hogy a marxizmus–leninizmus egyetemes igazságát egyesítse a kínai forradalom gyakorlatával, és szembeszegüljön minden dogmatikus vagy empirista elhajlással...

A KKP a világbéke fenntartására és a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének megteremtésére irányuló külpolitikát ajánlja...

Egyetlen politikai párt sem lehet mentes hibáktól és tévedésektől tevékenységében, s ez érvényes minden egyes emberre is..."

Elegendő elolvasni ezt a szöveget – amely 1967-ben éppúgy a párt alapokmánya, mint 1956-ban, hiszen semmilyen kongresszus nem módosította –, és láthatjuk, mennyire felülkerekedett a dogmatizmus a kínai pártban az általa meghirdetett marxista elvek teljes revíziója révén.

Vannak bizonyos objektív adottságok, amelyek némi magyarázatot adnak a Kínát ma megrázkódtató eseményekre.

A kínai civilizáció ősi volta, nagysága és ereje, a „mennyei császárság" fogalma, amely hosszú időn át hatott a vezető bürokráciára és hátrahagyta nyomait, a feudalizmusból nemrég kikerült társadalom történelmi elmaradottsága, s az a tény, hogy ezt az elmaradottságot az imperialista inváziók fokozták, csupa olyan tényező, amely alkalmas a nacionalizmus fejlődésének elősegítésére.

A kínai forradalom elsősorban hosszú és nehéz nemzeti felszabadító küzdelem volt. Az ország lakosságának zöme egyesült ebben a harcban. A hatalmas, egész Kínán végigsöprő felszabadító vihar egyik legfőbb mozgatója a nemzeti érzés volt. Csak egy lépés kellett ahhoz, hogy ez az érzés eltorzuljon, nacionalizmussá alakuljon át. Erre a lépésre tíz esztendőn át nem került sor. S továbbra sem került volna, ha a vezetők keményen és állhatatosan ügyelnek erre. De nem ez történt. A kisiklás megkezdődött; óriási erőfeszítésekre lett volna szükség, hogy a nacionalizmus erősödését megállítsák, de semmit sem tettek. A nacionalizmusból sovinizmus lett.

A Korea elleni agresszió, Tajvan amerikai imperialista megszállása, az új Kínára nehezedő fenyegetés – amelynek súlyát egyébként mérsékelte a hatalmas szocialista tábor – csak fokozta ezt a fejlődést.

Az imperialisták mindenáron igyekeztek elszigetelni Pekinget, minden eszközzel akadályozták, hogy Kína elfoglalja helyét a nagy nemzetközi intézményekben, főleg az ENSZ-ben, s ez vitathatatlanul hozzájárult ahhoz, hogy a kínai vezetők jogos büszkesége kevésbé jogos gőggé alakuljon.

1966 tavasza óta arra buzdítják a népet, hogy minden területen, a mezőgazdaságban, az iparban, a tudományban „törje össze a külföldi dogmákat", „szakítson a külföld minden sztereotipizált formulájával". Mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy a hivatalos szövegeknek ezek az immár bevett kifejezései (lásd például a „Renmin Ribao" 1966. szeptember 11-i vezércikkét) nem fejeznek ki osztály-állásfoglalást – osztály-álláspontról abban az esetben lehetne beszélni, ha a burzsoázia vagy a kapitalizmus dogmáit emlegetnék, bár a tapasztalat bebizonyította, milyen káros a tudományok haladására, ha szektás magatartást tanúsítanak ezen a területen –, hanem nacionalista álláspontot tükröznek. Egyfelől van Kína és Mao Cetung eszméje, másfelől a „külföldi dogmák".

Ez az irányzat nem új keletű. Lu Ting-ji 1956-ban írt „Virágozzék minden virág, énekeljen minden madár" című híres cikkéhez fűzött „szerzői jegyzeteiben" beszámolt azokról a levelekről, amelyeket kínai tudósoktól, a szocialista rendszer őszinte híveitől kapott. Ilyeneket lehetett olvasni bennük:

„Vegyünk egy feltűnő példát: gyakran látunk olyan embereket, akik nem hajlandók elfogadni azt a mindenki által elismert nyilvánvaló igazságot (a valóságban egyszerűen nem veszik maguknak a fáradságot, hogy tanuljanak), hogy a szög harmadolása egy körző és egy vonalzó segítségével, vagy örökmozgó gépek gyártása lehetetlen. Ezek az emberek makacsul fel akarnak fedezni valami csodát, s tékozolják az időt és a pénzt... Ha azt tanácsolnánk nekik, hogy ne sajnálják a fáradságot, s tanulják meg a már kidolgozott következtetéseket, tapasztalatból tudjuk, hogy méltatlankodva ezt felelnék: Ezek burzsoá és »idealista« elméletek!"

Mások, folytatja a levél szerzője, elutasítják a meglevő dokumentáció használatát, vagy a konzultációt: „... Sokat fáradoztak, hogy elszigetelten megoldjanak egy-egy problémát, s olykor jól megalapozott eredményekre jutnak. De mennyire kellemetlen, amikor megtudják, hogy problémájukat évtizedekkel ezelőtt megoldották más kutatók."

És Lu Ting-ji cikkében hozzátette: „Kell hogy nemzeti méltóság legyen bennünk, sohasem fogadhatjuk el a nemzeti nihilizmus téziseit. Szembeszállunk a »teljes nyugatiasodásnak« nevezett téves tétellel. De ez nem jelentheti azt, hogy felfuvalkodjunk gőgünkben, s elutasítsuk annak megtanulását, ami a külföldi országokban jobb."

Ez a marxista állásfoglalás azt eredményezte, hogy Lu Ting-jit eltávolították a Központi Bizottság propagandaosztálya és a népművelési minisztérium éléről. Most „szétẗörik a külföldi dogmákat", és számos cikk tudatja velünk, hogy – hála Mao Ce-tung eszméinek – hosszú kutatások és nehéz erőfeszítések után miként sikerült folyékony oxigén tárolására alkalmas palackokat vagy olyan speciális olajokat előállítaniuk... amelyek egyébként mindenütt ismeretesek, ahol olajat finomítanak.

A langcseui finomító dolgozói néhány év alatt átalakították vállalatukat, „magasra tartva Mao Ce-tung eszméinek nagy vörös zászlaját és szilárdan követve Mao elnök ragyogó politikáját, amely visszautasította a megszokott külföldi eljárásokat és arra int bennünket, hogy az ipari fejlesztés sajátosan kínai útját járjuk..."[1]

[1] Pekingi Tájékoztató Bulletin. 1966. október 1.

Hogyan fest ez? Az Új Kína beszámol a csangcsuni gépkocsigyárról, amely 1958 óta egy bizonyos számú hatalmas limousine-t gyártott. Ezeket „Vörös zászlónak" keresztelték el és a legfelső vezetők rendelkezésére bocsátották. A „Vörös zászló" új modelljét 1966-ban gyártották: „Amikor előírtuk a karosszéria méreteit és a kormánykerék állási szögét, a burzsoá »specialisták« és »tekintélyek« újra előhozakodtak sablonos külföldi formuláikkal, hogy elfojtsák bennünk a kezdeményező és alkotó szellemet. Mi mindazonáltal ragaszkodtunk ahhoz, hogy Mao elnök tanításait vezérfonalunknak tekintsük minden cselekedetünkben . . ."

Elolvasták hát „A gyakorlatról" című írást, s azután újraolvasták. „Az általunk kidolgozott modellnek megfelelő sebessége van, vonzó, egyszerű stílusú, tele van méltósággal és kellően tágas. Nemzeti stílus van benne, korunk szellemét tükrözi. Mi a proletár művészetet akartuk megteremteni, s nem a külföldi mintákat utánozni. Átérezve az imperialisták és a revizionisták elleni gyűlöletet, olyan makacssággal, kitartással dolgoztunk, mint »Jü Kong, aki elmozdította a hegyeket«. Mao Ce-tung eszméjének vezetése nélkül nem tudtunk volna eljutni az új tudományos csúcsokra . . . még kevésbé lettünk volna képesek arra, hogy létrehozzuk az új »Vörös zászlót«."[2]

Így hozta létre Kína a világ első „proletár" autóját.

A kínai vezetőknek az a nacionalista kísérlete, hogy nemcsak a múlt vívmányainak teljes elvetésével, hanem a külföldi kultúráktól is elszakadva, a többi szocialista ország vívmányait visszautasítva fejlesszék ki az „új proletár kultúrát", csak árthat Kína haladásának. S ez az elszigetelődési politika az új kultúra kommunista lényegét is fenyegeti.

Marxista vezetők nem tehetik meg veszélytelenül azt, hogy ismereteiket a saját vagy akár a szocialista közösség tapasztalataira korlátozzák. Tudomásul kell venniük a különböző országok lényeges sajátosságait. Nos, láttuk, milyen tudatlanság uralkodik Pekingben a külföld helyzetét, nevezetesen a fejlett ipari országok helyzetét illetően.

A jelenlegi elhajlások abból származnak, hogy a kínai tapasztala-

[2] Az Új Kína különszáma a „17. évforduló alkalmából". 1966. október 1.

tokat általánosították, s az abból levont „törvényeket" az egész világra akarják alkalmazni.

Az a tézis, amely szerint a munkásosztály megszűnik forradalmi lenni, mihelyt eljut a jólét bizonyos fokára – szocialista országban éppúgy, mint kapitalista országban –, az a tétel, mely szerint a szegény népek és kiváltképpen a fejlődésben elmaradt országok parasztjai válnak az igazi forradalmi erőkké – nacionalista gyökerű tétel. A belőlük levont következtetés szerint a fejlődésben elmaradt országok közül Kína a legjelentősebb, Kína gazdag forradalmi tapasztalattal rendelkezik, tehát neki kell vezetnie a „világforradalmat".

Nyilván ebből fakadt az a már szinte elsőrendű törekvésük, hogy túlsúlyra jussanak a nemzetközi kommunista mozgalomban. Ezeknek az eszméknek „alátámasztására" a marxista szövegekből megpróbálták előbb kikeresgélni, kiválogatni mindazt, ami megfelelt Kína sajátos tapasztalatának, azután elméletté dolgozták ki ezeket a nézeteket.[3]

Magától értetődő, sőt elkerülhetetlen, hogy a kínai kommunizmusnak megvannak, meg kell hogy legyenek a saját, jellemző adottságai. Ami már nem magától értetődő, az az, hogy Peking megköveteli a többi párttól és országtól, hogy ne legyenek sajátosságaik ... csak Kínát másolják. A KKP vezetőinek magatartása immár több éve azt látszik igazolni, hogy a kínai tapasztalatok elméleti általánosítása nem holmi eltévelyedés, hanem a hegemóniára való törekvés eszköze.

Ma Pekingben a leghivatalosabb formában hangoztatják, hogy Mao Ce-tung eszméi világítják be a világforradalom útját, hogy ezek az eszmék nemcsak a kínaiakat, hanem az egész világ népeit „át fogják alakítani".

A sovinizmus olyan módszerek alkalmazását vonja maga után, amelyek igen távol vannak azoktól, amelyeket egy marxista párttól és kormánytól joggal elvárunk.

Fidel Castro 1966. február 6-i nyilatkozata, amellyel már foglal-

[3] 1960 nyarán Pekingben kis brosúrák sorozatát jelentették meg „Lenin születésének 90. évfordulója alkalmából", amelyek Lenin műveiből vett, megcsonkított mondatokat tartalmaztak, mintegy a „Mao Ce-tung Idézeteinek gyűjteménye" című szemelvényválogatás előjátékául.

koztunk, feltárta, hogyan kezelnek a kínai vezetők egy segítségükre szoruló kis szocialista országot, ha az nem alkalmazkodik politikai mesterkedésükhöz. Kuba esetében élenjáró szocialista országról van szó, amely dacol az amerikai imperializmussal, 150 kilométerre az Egyesült Államok partjaitól. A kínai vezetők azt hihették, hogy a kubai kormány ilyen nehéz feltételek közepette kénytelen lesz hallgatni és engedni a kínai nyomásnak, hogy ne súlyosbítsa a szigetre nehezedő állandó fenyegetést. Nos, a kínai vezetők nyilvánvalóan elszámították magukat.

Ugyanezeknek a módszereknek alkalmazása másutt is csalódást okozott, s a jövőben is csalódást fog okozni nekik.

A nacionalizmus, ha kifejlődik, ha „missziós" eszmékre vezet, ha ideológiai hegemóniára való törekvést szül, nehezen ellenőrizhető jelenséggé válik, mindaddig, amikor többé már nem lehet tudomásul nem venni a kudarcot, és rákényszerülnek a fájdalmas felülvizsgálatra.

A nacionalizmus rendkívül heves szovjetellenes szenvedélyt lobbantott fel azokban, akik a KKP politikáját jelenleg eldöntik, és ez tragikus, mert gyengíti a nemzetközi forradalmi mozgalmat. Gondoljunk arra, milyen lenne a mai világ, ha a KKP vezetői az összes kommunista és munkáspártok által 1957-ben és 1960-ban elfogadott fő vonalhoz tartották volna magukat: az amerikai imperializmus viszonylag sokkal gyengébb lenne, kénytelen lenne a szocialista közösség összpontosított politikájával szembenézni, s egy vietnami katonai győzelem hamis reményével nem is áltathatta volna magát. Igen valószínű, hogy Dél-Vietnam népe már kivívta volna függetlenségét, mindama pusztítások és szenvedések nélkül, amelyeket átélt.

A MUNKÁSOSZTÁLY ÉS A PARASZTSÁG SZEREPE

Említettük már, hogy Kínában a munkásosztály fajsúlya milyen gyenge. 1949-ben 3 millió ipari munkást számláltak, 1957-ben 7 milliót. 1958-ban ez a szám 25 600 000-re ugrott fel,[4] de a „nagy ug-

[4] Tíz nagy esztendő. 1960-ban Pekingben kiadott statisztikai adatgyűjtemény.

rást" követő visszaeséssel minden bizonnyal több éven át csökkent. Bárhogyan legyen is, e 25 millió üzemi munkásnak (az összlakosság körülbelül 780 millió) több mint háromnegyed része 1958 óta a falvakból került a városokba és a paraszti ideológia hordozója.

A proletariátus diktatúrája ilyen feltételek közepette a legkülönfélébb nehézségekkel küzd, és ezt a diktatúrát igazán csak akkor lehet gyakorolni, ha e gyenge proletár magot maguk a vezetők minden erővel biztatják az őt megillető politikai szerepre, ha mintegy többlettevékenységet fejtetnek ki a munkásokkal, ha semmilyen alkalmat nem hanyagolnak el, hogy munkásokat állítsanak felelős posztokra.

Lin Piao marsall újságja, a „Hadsereg Lapja", 1966. június 6-án cikket közölt „A propaganda és a nevelés döntő mozzanatai a nagy kulturális forradalomban" címmel, amelyet később a „Renmin Ribao" és más kínai lapok is átvettek. A cikk így összegezte a kínai munkásosztály helyzetét: „Ahogyan a munkásság sorai gyors ütemben szélesednek és nagyobbodnak, olyan embereket is magukba olvasztanak, akiknek társadalmi háttere igen összetett."

Ahelyett azonban, hogy ebből levonnák a következtetést, amely szerint a tradicionális proletároknak annál aktívabb szerepet kell betölteniük, minél kevesebben vannak, számbeli gyengeségük és a parasztság részaránya ürügyén valójában kiszorították őket a mozgalomból.

Az 1966-ban elkezdett „proletár kulturális forradalomban" a parasztokból alakult hadsereg s az egyetemistákból és középiskolás diákokból alakult „vörös gárdák" vezették a mozgalmat, azokat a műveleteket, amelyeknek a „proletár ideológia" propagálása volt a céljuk, miközben a párt és a Kommunista Ifjúsági Szövetség szervezeteit üzemi és városi szinten passzív szerepre kényszerítették vagy éppenséggel megtámadták és feldúlták.

A parasztság hatalmas számbeli túlsúlya, s az a tény, hogy a Kínai Kommunista Párt a falvakban, a parasztok között fejlődött ki, letörölhetetlen bélyeget nyomott a kínai politikára. Ez is amaz objektív adottságok közé tartozik, amelyek a kínai vezetőket a szélsőséges egyenlősdi útjára terelték, persze, csak a falusi körzetekben. 1958–1959 néhány hónapjában, amikor a kínai parasztok „ingyen" kapták

a mindennapi rizsadagot, és a honani népi kommunákban, amelyeket meglátogattam, havonta 2–5 jüant adtak nekik, a vuhani acélmű munkásai átlagosan továbbra is 70 jüant kaptak havonta, a mérnökök pedig 200–300-at.[5]

Az ipari tanulóknak járó 30 jüantól a magasan kvalifikált munkásoknak fizetett 120 jüanig nyolc bérkategória volt, s ezeket akkor a prémiumokkal együtt érintetlenül hagyták. Ez azt is mutatja, hogy ha a munkásosztálynak nagyobb súlya lenne az országban, s a vezetők a munkásosztály iskolájában nevelődtek volna, az egyenlősdi számára nem lett volna talaj.

Nem kétséges, hogy az egyenlősdi gyökerei a paraszti ideológiába nyúlnak vissza. A Tajping-lázadás (1850–1865) ideológiája egy egalitárius társadalom utópiája volt. Augustin F. Lindley, a haladó gondolkodású angol, aki meglátogatta azokat az óriási területeket, ahol a lázadó parasztok megteremtették rövid életű rendszerüket, így ismerteti agrártörvényeiket: „Közösen művelik meg a birtokukban levő földeket, s amikor van rizsük, együtt eszik meg ... egyenlően osztva el egymás között ..." A földet, legalábbis elméletben, egyenlő részekre osztották fel, a terményeket beszolgáltatták a közkincstárnak, „és minden családot mindenütt egyenlő módon kell ellátni, hogy mindenki jól táplálkozzék és jól öltözzék"[6].

A tajpingek „a nagy béke mennyei birodalmában" eltörölték a poligámiát és a lábnyomorítás szokását. A nőknek ugyanolyan lehetőségük nyílt a tanulásra, mint a férfiaknak, és a közhivatalokba is bekerülhettek. A házasságot, legalábbis elvben, többé nem a szülők szabták meg. Ezek a rendszabályok igen haladó szelleműek voltak.

Hong Szieu-ciüan, a tajpingok vezetője „az isten öccsének" nevezte magát, akinek az a feladata, hogy megbüntesse a démonokat, visszaadja Kínát a kínaiaknak, s békét és virágzást teremtsen. A tömegek lelkesülten követték. Ez a misztika vezette Tajping politikáját, az egyének és a társadalom nevelését, a mindennapi életet. A gyávaság a harcban, a lustaság a munkában, továbbá az engedetlenség, isten elleni bűnnek számított. A korabeli tanúságok szerint a kato-

[5] 1 jüan = 2 frank.

[6] *Lin Lé* (Lindley írói álneve): Taj Ping-Tien Kua. London 1886.

nák körében a bátorság növekedését, a civilek között szorgos tevékenykedést lehetett észlelni.

Ez a birodalom belülről omlott össze, felemésztették a belső viszályok, még mielőtt a könyörtelen megtorlás véglegesen felszámolta volna. Úgy látszik azonban, hogy példája több területen ihletően hat a mai Kínára.

„A politikai gazdaságtan bírálatához" című munkájának előszavában Marx ezt írta: „Egy társadalomalakulat soha nem tűnik le addig, amíg nem fejlődtek ki mindazok a termelőerők, amelyeknek számára elég tágas, és új, magasabb rendű termelési viszonyok soha nem lépnek helyébe, amíg anyagi létezési feltételei magának a régi társadalomnak méhében ki nem alakultak."[7]

A kapitalista rendszerben ellentmondás fejlődik ki a termelés kollektív és társadalmi jellege (az ipari, illetve kereskedelmi egységek egyre nagyobbak, a dolgozók száma egyre magasabb) és e hatalmas termelési eszközök tulajdonának magánjellege között.

Ez az ellentmondás csak forradalom útján oldódhat meg, s e forradalmat a marxizmus szerint a kizsákmányolástól szenvedő összes elnyomottakkal szövetséges munkásosztály viheti el végcéljáig (mert egyedül a munkásosztály alkalmas erre természeténél fogva): a kapitalista rendszer eltörléséig, a termelési és csereeszközök kollektív tulajdonának megteremtéséig, annak az állapotnak a megszüntetéséig, amelyben az emberek nagy többségét egy maroknyi csoport zsákmányolja ki.

Marx szerint a szocializmus anyagi létfeltételeinek – iparosítás, hatalmas munkásosztály stb. – a megelőző társadalmi alakulat méhében kell kialakulniuk. A termelés és az iparosítás fejlesztésével a kapitalizmus egyben létrehozza a társadalomban azokat a *szellemi és erkölcsi feltételeket* is, azokat a tömeges forradalmi nézeteket, amelyek el fogják tüntetni a kapitalizmust.

Azokban az országokban, amelyekben a nemzeti felszabadító harc következtében elkerülték a társadalmi fejlődés kapitalista szakaszát, nem alakulhatott ki az olyan emberek sokasága, akikben a szocialista társadalom megteremtésének eszméje és akarata él. Ezt az eszmét és

[7] *Marx és Engels* Művei. 13. köt. Budapest 1963. 7. old.

akaratot csak kívülről lehet bevinni a tömegekbe, egy olyan szocialista morál révén, amelyre nem saját tapasztalatukból tesznek szert, hanem amelyet megtanulnak, s ezt a munkát a leggyakrabban értelmiségiek végzik, akik elsajátították a marxizmust.[8]

Ez a helyzet néhány embertől óriási ideológiai erőfeszítést követel. Ugyanakkor veszélyt is hord magában: mivel hiányzik a proletár ideológiát hordozó erőteljes munkásosztály, a legsúlyosabb elhajlások keletkezhetnek, amelyek annál veszélyesebbek, minél inkább visszautasítják a szocialista országok tapasztalatát, ahol a munkásosztály meghatározó erővé vált.

Ez történik Kínában, ahol a marxizmus sohasem volt tömegesen vallott felfogás, hanem, mint minden gazdaságilag elmaradott országban, értelmiségiek vívmánya volt, akik társadalmilag nem proletár eredetűek, hanem a közép- vagy gazdagparasztok, illetve a régi rendszer tisztviselőinek családjaiból származtak. Csen Po-ta, akinek feladata „a proletár kulturális forradalom" irányítása, s aki épp ezért a hierarchia első emberei közé került, ezt írta „A forradalmi elméletről" szóló brosúrájában: „Történelmi okoknál fogva pártunknak igen nagy számban vannak kispolgári származású tagjai . . ."

Ez különösen áll a KKP legmagasabb vezetőire, a Politikai Iroda állandó bizottságának és magának a Politikai Irodának a tagjaira. A jelenlegi „első" három ember: Mao Ce-tung, egy hunani gazdag paraszt fia, Lin Piao, egy hupeji gyáros fia és Csou En-laj, egy mandarin fia. Ezt a valóságot nem lehet figyelmen kívül hagyni, amikor azokat az objektív adottságokat elemezzük, amelyekben a KKP vezetőinek tévedései gyökereznek.

A kínai vezetők visszautasították a szocialista közösség tapasztalatát, kivált az olyan országokét, ahol, mint a Szovjetunióban, a szocializmus anyagi létfeltételei már kifejlődtek – ezáltal a kínai forradalmat fenyegető objektív veszélyeket különösen súlyossá tették.

Nem arról volt szó, hogy Kínának „le kell másolnia" a Szovjetuniót, ezt egyébként soha nem is tette, hanem arról, hogy alkalmazza Kínára azt a tapasztalatot, amelyet a munkásosztály szerzett a szocialista országokban, ahol ez az osztály erőteljes és ténylegesen gya-

[8] Lásd *Jacques Arnault:* Du Colonialisme au socialisme (A kolonializmustól a szocializmusig). Editions sociales. Párizs 1966.

korolja vezető funkcióját. 1956–1957-ben valóban ezt tette a KKP. Ennek az időszaknak sajátos eredetisége és nagy eredményei mindenfelé kisugároztak és erős hatást gyakoroltak, ez azonban most veszendőbe megy.

Amikor egy fejlődés útján járó ország igen nehéz gazdasági és társadalmi problémákkal küzd, s amikor bizonyos fokig meg kell gyorsítania a fejlődést, ma a Szovjetunióra és a szocialista közösség egészére támaszkodva megoldhatja ezeket a problémákat. Tizenegy év alatt (1949–1960) Kína is így érhetett el gyors haladást annak ellenére, hogy a feudalizmus továbbélése következtében gyenge gazdaságát még a háború és az imperialisták is szétzilálták.

Tény, hogy az iparosodott szocialista országok segítsége nem pótolhatja azokat az erőfeszítéseket és áldozatokat, amelyeket egy elmaradott országnak vállalnia kell, ha népe ki akar kerülni az elmaradottságból. De ez a segítség lehetővé teszi a gyorsabb haladást, különösen az indulás kritikus időszakában.

A jenani forradalmi bázist – amint erre még visszatérünk – a háború elzárta a külvilágtól. A párt és a Vörös Hadsereg biztosította a mezőgazdasági termelést és a kézműipart. A lakossággal együtt vállalt erőfeszítései jóvoltából kudarcot vallott a Kuomintang és a japánok blokádja, az ellenség jóslatai ellenére előteremtették a létfeltételeket.

A jenani tapasztalatnak ez az aspektusa a KKP vezetői számára, akik immár csak saját múltjukból vonnak le tanulságokat, kiindulópontul szolgálhatott a gazdaságfejlesztés kérdésében a „támaszkodjunk saját erőinkre" jelszó hibás alkalmazásához. Ez a jelszó önmagában helyes, de Peking arra használja fel, hogy valamiféle autarchia jegyében elvágja a fejlődés útjára lépő országokat a szocialista közösségtől. Ez a relatív autarchia – relatív, hiszen a „szegény országok" mindig segíthetik egymást, ahogyan Csou En-laj javasolta Afrikában, csak a „gazdag országokkal" kell elkerülni a kapcsolatokat, függetlenül attól, hogy szocialisták vagy imperialisták –, ez az autarchia csak hátráltathatja a gazdaságilag elmaradott országok fejlődését. Pedig a gazdasági fejlődés feltétele mind a függetlenség megszilárdításának, mind a szocializmus előrehaladásának mindenütt, ahol a nem kapitalista utat választották.

A kínai vezetők azt követelik az újonnan függetlenné vált országoktól, hogy utasítsák vissza az iparosodott szocialista országok segítségét, pedig – hadd emlékeztessünk rá – maga Kína hatalmas mértékben élvezte ezt a segítséget átalakulása egyik döntő pillanatában.

VISSZATÉRÉS KUNG FU-CE, MO CEÜ ÉS MEN CE ERKÖLCSI TANÍTÁSÁHOZ

„Munkánkat ezer és ezer szabály irányítja, mindezeket végső fokon egyetlen mondatban foglalhatjuk össze: át kell alakítanunk az ember lelkét, el kell söpörnünk a kizsákmányoló osztályok ideológiájának az emberek gondolkodásában még észlelhető befolyását Mao Ce-tung eszméinek segítségével" – olvashattuk a „Renmin Ribao" 1966. szeptember 26-i vezércikkében.

Íme a követendő példa: 700 millió ember erényessé válik az erényes vezető kegyelméből. Pontosan ezt az eljárást ajánlja Kung Fu-ce és Men Ce. A Tanító szerint a birodalom olyan mértékben volt erényes, amilyen mértékben császára példát mutatott. Az államapparátus továbbította az erényt a népnek.

Hasonló eljárással szeretnék kialakítani, jóval a többi szocialista ország előtt, az új embert, az új népet, amint azt a „Renmin Ribao" augusztus 1-i száma meghirdette: „700 millió kínai bírálja a régi világot, építője és védelmezője egy új világnak" – s mindegyikük egyszerre munkás, paraszt, katona és értelmiségi.

Lenin igen pontosan tárgyalta ezt a kérdést. Az univerzálisan fejlett ember korszakát a kommunista társadalom felső szakaszában állapította meg. „Ha valaki ma kísérletet tesz arra, hogy gyakorlatilag elébevágjon a teljesen kifejlődött, teljesen megszilárdult és kialakult, teljesen kibontakozott és megérett kommunizmus e jövendő eredményének, akkor ez annyi, mintha egy négyéves gyereket akarna felsőbb matematikára tanítani."[9]

[9] *Lenin: „Baloldaliság"* – a kommunizmus gyermekbetegsége. Művei. 31. köt. 36. old.

Lenin persze nem tudhatta előre, hogy meg fog jelenni egy „felsőbbrendű eszme", amely képes lesz „megváltoztatni az embert lénye legmélyéig", mihelyt ez a lény hozzáidomul. Lenin nem képzelhette el, hogy „azok, akik felfegyverzik magukat Mao Ce-tung eszméjével, a legértelmesebbek, a legbátrabbak, a legtisztábbak".[10] Vagy hogy „Mao Ce-tung eszméje egyetemesen alkalmazható igazság és csodákat művel ott, ahol alkalmazzák".[11]

Kína, az élcsapat és a megújító, egy egészen új társadalom bölcsője, amely elkápráztatja a külföldieket, Kína és Mao Ce-tung, mint a világ megújulásának kiindulópontja – íme, a nagy ábránd.

Közvetlen itt a kapcsolat a „mennyei birodalomról" mint a világ közepéről szóló régi képzet és az ilyen nyilatkozatok között: „A Mao Ce-tung-i eszme napjának fényében az új Kína lett az a központ, amely felé a világ népei fordulnak. A nagy proletár kulturális forradalom ... lángra lobbantja az egész országot és megrendíti az egész világot."[12]

A „Kuangming Ribao" október 4-i száma, „megvilágítva Lin Piao elvtárs utasításait", leszögezte: „Mao Ce-tung eszméje, amely szorosan kapcsolódik a nagy forradalmi tömegek konkrét gyakorlatához, mihelyt elsajátítják a tömegek, a világot átformáló gigászi anyagi erővé válik."

Így aztán a kínaiak százmillióit „felfegyverezték" azzal a kis vörös könyvvel, amely nem Mao Ce-tung műveit tartalmazza, hanem az összefüggésükből gondosan kiszakított, öt–húsz soros szemelvényeket, s ha ezek segítségével átalakul az egyén, az egész társadalom is meg fog változni.

A sajtó és a rádió ezt az épületes irodalmat terjeszti, „a leghatalmasabb ideológiai fegyvert, amely segít abban, hogy mindent megkülönböztessünk, megbíráljunk, eligazítsunk", amely „valóságos életet adó forrássá" válik Mao Ce-tung jó tanítványai számára, amely meghatározza „a nagy ugrást a népi tömegek szellemi arculatában", lehetővé teszi az „önzés kiűzését", az individualizmus felszámolását és az „önzetlenség elsajátítását".

[10] A „Hadsereg Lapja", 1966. augusztus 20.
[11] Pekingi Tájékoztató Bulletin. 1966. október 17.
[12] A „Renmin Ribao" 1966. október 1-i vezércikkéből.

Számos riport írja le ezt a folyamatot, köztük az az írás, amely egy munkás-mérnöknőről szólt ezen a címen: „Törődjünk többet másokkal, mint magunkkal": „Amikor az utcán jár, nem mulaszt el egyetlen alkalmat sem, hogy megtoljon egy elakadt kocsit vagy cipelje a járókelők csomagjait. Ha vihar lepi meg, kölcsönadja esernyőjét bárkinek, és ő maga futva rohan haza a zuhogó esőben . . ."[13] Egy rossz kamaszból jó fiú és jó diák lett, miután elolvasta Mao Ce-tung idézeteit; egyébként a „jó cselekedetek", a „J. Cs."-k az egész országban tömegesen terjednek.

Mit mondjunk az altruizmusnak és az állampolgári erénynek erről az etikájáról, ha csak azt nem, hogy meglepően hasonlít mindazokhoz az etikákhoz, amelyek a társadalomban élő ember cselekedeteit szabályozzák, és igen régi vallási és világi tanításokból erednek?

A társadalmi együttélés mindig feltételez valamilyen etikát. A régi rendszer funkcionáriusainak és művelt embereinek az elefántcsonttorony egoizmusát tulajdonították. Ilyen emberek valóban léteztek. A Csing dinasztia hanyatlásával számuk csak növekedett, s példájuk elfeledtette a külfölddel, hogy vannak olyanok is, akik másképpen viselkednek, akik a közjóval törődtek Kína egész hosszú történelme folyamán.

Ugyanígy, ha volt is a népben bizonyos hajlam arra, hogy megfeledkezzék másokról, hogy csak a nagy család körének éljen, ez bizonyára abból eredt, hogy túl sok szerencsétlenség, gyakran szörnyű éhínség sújtotta, milliószámra pusztítva az életeket. Az emberek elkerülhetetlenül érzéketlenné váltak az iránt, hogy valaki összeesik az utcán vagy éppen haldoklik a járdán. Az állampolgári erény kétségtelenül kevésbé fejlődött ki Kínában, mint némely más országban, ahol a demokráciáért vívott hosszú harcban született meg a közmorál. Igen elterjedt volt a korrupció és a megvesztegetés is, különösen a Kuomintang uralma alatt.

De végül is, 1949 és 1960 között megmutatkozott már a kínai nép becsületessége, állampolgári erénye, lelkesedése, amelyről minden utazó tanúságot tett, s amelyet magam is megállapítottam. Ezek az erények léteztek már akkor is, amikor Mao Ce-tung még nem volt „a

[13] Új Kína. 1966. október 25.

keleten felkelő vörös nap", sem „létszükséglet" minden kínai számára; léteztek akkor is, amikor még nem tanulták könyv nélkül sem az Idézeteket, sem A Három Legolvasottabb Szöveget.

A kommunizmus nem egyszerűsíthető le az altruizmus moráljára. A kommunizmus a termelési eszközök óriási mértékű fejlődését is jelenti, a fogyasztási javak bőségét, amelynek lehetővé kell tennie az egyének és a társadalom anyagi és szellemi életének kibontakozását és ennek révén hozzájárulnia az ember átformálásához.

Az egyén belső morális „kibontakozását" bármilyen társadalomban bármilyen etika vagy vallás biztosítani tudja az olyan Lei Feng típusú „kiválasztottak" számára, akik boldogságot találnak az aszkézisben és valamilyen felsőbb akaratnak való teljes alávetettségben, legyen az akár egy istené, akár Mao Ce-tungé.

Azoknak, akik azt állítják, hogy a marxista módszer nem felel meg Kína számára, maga Kína adja a legjobb választ. Amíg a marxizmust a nemzeti adottságoknak megfelelően alkalmazták 1957-, illetve 1958-ig, ez a legnagyobb sikereket tette lehetővé. Kína akkor nem egészen tíz év alatt megváltoztatta arculatát.

A marxista elmélet és gyakorlat 1958–1959 óta bekövetkezett degradálása viszont az ország haladásának lelassulásával járt együtt, és meggyengítette Kína példájának hatását.

Miért emelték most forradalmi erénnyé ezt a moralizálást? Válaszolnunk kell erre, mert a jelek szerint a túlzott egyszerűség, az aszkézis első helyen áll a forradalmi erények között. Így például Hu Yao-pang a Kommunista Ifjúsági Szövetség IX. kongresszusa elé terjesztett beszámolójában, 1964 júniusában a „kizsákmányoló osztályok által gyakorolt ideológiai befolyás" keretébe sorolta „a szabad időre való törekvést". „Revizionista" az is, aki törődik a bérekkel és nem jutott még el az „önzetlenségnek" arra a fokára, ahol a „forradalmár" kezdődik.

Az iparosítás előtti társadalom kényszerű egyszerűségét annak idején erényként szentesítette a konfuciánus morál, és ez igen könnyen érthető. Nem követelte-e a keresztény erkölcs is a szegényektől, hogy ne az anyagi javakban keressék boldogságukat?

Nyilvánvaló, hogy Kínának, e még szegény országnak, amely másokhoz viszonyítva még hosszú ideig szegény is marad, egyszerű élet-

módot kell folytatnia, mert biztosítania kell a nagy beruházásokhoz szükséges felhalmozást, amely majd gazdagabbá teszi.

De a kínai vezetők nem így állítják be a dolgot. A túlzott egyszerűség és az „önzetlenség" állandó erényként jelentkezik, nem egyszerűen a szocialista építés átmeneti szükségletének tudatos elfogadása. Azt erősítgetik, hogy ezek a nézetek nemcsak Kínára és más elmaradott országokra érvényesek, hanem az egész világra, s hogy aki ezekkel szembeszegül, „revizionista" és „burzsoá".

Különös jelenséggel van itt dolgunk, amelyet a „jenani szellem" komplexumának nevezhetnénk.

Mit is jelent Jenan? A Kínai Kommunista Párt 1935-ben, a Hosszú Menetelés végén ott teremtette meg főhadiszállását. Mao Ce-tung tizenegy éven át élt ott, azóta híressé vált barlanglakásában.

A jenani közösség igen szegény volt, de nem ismerte az osztályokat. Ezen a forradalmi bázison, amelyet hosszú időn át körülvett az ellenség, az emberek valóban katonák, parasztok, munkások és, ha úgy tetszik, értelmiségiek voltak egyszerre, ahogyan ezt ma egész Kínában szeretnék elérni a kínai vezetők. Hadikommunizmus volt ez, amelyet a szükség szigorúvá és aszkétikussá tett.

A szocialista építés bonyolult nehézségeivel szembekerülve, most Mao Ce-tung, Lin Piao és a többiek talán ezt a tapasztalatot akarják országos szinten alkalmazni. De egy hadat viselő, szűk körű közösség és egy – az imperialista fenyegetés ellenére is – békében élő, csaknem 800 milliós ország között óriási a különbség. A testvériség a nélkülözésben elfogadható és elfogadott dolog, amíg tart a harc; egyre kevésbé az, mihelyt a harc véget ér és fokozatosan elhalványul az emberek emlékezetében. Az agresszióra adandó visszavágás esetében persze ismét azonnal időszerű lenne.

A körülzárt, elszakított tábornak ezt a kommunizmusát újjáéleszteni ma, s állandó életmóddá tenni Kínában – utópia. S megvalósításának kísérlete valóban feltételezi „a világnézet átalakítását" nem csupán a burzsoáknál, az értelmiségieknél és a parasztok között, hanem a munkásoknál is.

Az egyén átalakítása mint a társadalom átalakításának módszere nemcsak hogy nem marxista módszer, hanem ellenkezőleg, mélységesen konfuciánus és idealista felfogás. Kung Fu-ce hirdette, hogy „ön-

magunk tökéletesítése" az alapja minden jó erkölcsi, társadalmi és politikai doktrínának. Ezt az alapvető elvet Kung Fu-ce kötelezővé teszi minden ember számára, a leghatalmasabbtól és a legműveltebbtől kezdve egészen a leggyengébbig és legelmaradottabbig: „Az uralkodótól az alattvalóig mindenkinek egyforma kötelessége: önmagát tökéletesíteni."[14]

Mivel a társadalom tökéletesedése az egyén tökéletesedésétől függ, s mivel az egyén tökéletesíthető, a társadalom is az – mondotta Kung Fu-ce.

Az emberi tevékenység irányítása annak a művészete, hogy az emberekkel elfogadtassuk társadalmi kötelességüket, hogy erkölcsileg hassunk a tevékeny tömegre. Az erkölcs és a környezeti hatás elsőbbsége jellemző tendenciája a kínai gondolkodásnak a legrégibb idők óta. Minden egyes ember belső beállítottsága alkotja mindennek az alapját.[15]

A szertartások egyetemes hatóerővel rendelkeznek, hozzájárulnak a – vallási ihletésű – őszinteség kicsiráztatásához, amelynél az igazi erény kezdődik. Kung Fu-ce a maga korának társadalmát a szertartás és a morál révén akarta regenerálni.

Mo Ceü a maga részéről egész fejezetet szentel „az egyén megjavulásának". Az egyéni tökéletesedés számára is elsőrendűen jelentős a társadalmi élet szempontjából. A kollektív tökéletesedés az egyén tökéletesedésétől függ. Szerinte is tabula rasát kell csinálni, törölni a múltat, mielőtt elmélkedni, tanulni, vitatkozni kezdenénk.[16]

Ezek az elvek mély hatást gyakoroltak a kínai társadalom fejlődésére. Ettől azonban nem kevésbé idealisták.

Az írástudóknak még a XIX. században is az volt a feladatuk, hogy elmélyülten tanulmányozzák a klasszikus szövegekben található morális elveket, s azután propagálják őket a tömegek között. Megtalálni minden helyzetre a megfelelő maximát, irányelvet, egyéni módon tolmácsolni azt, az életben és a cselekvésben mindig a szövegek szabályaira hivatkozni – századokon át változatlanul ezek voltak a kínai bürokrácia módszerei.

[14] *Kung Fu-ce:* A nagy tanulmány. I. fej.
[15] Lásd *Jacques Gernet:* La Chine ancienne (A régi Kína).
[16] Lásd *Mo Ceü:* IX. fej.

Kína politikai egységét a kormányzati centralizáció biztosította, gondolati egysége pedig a klasszikus szövegek ismeretén nyugodott, amelyről az írástudók gondoskodtak.

Azok, akik ma azt állítják, hogy tabula rasát csinálnak, törlik a „négy régit" (régi kultúra, eszmék, szokások és erkölcsök), a valóságban épp az ellenkezőjét teszik, az ősi hagyományt követik. Mao Ce-tung egyszerre tölti be Kung Fu-ce és a menny fia, a császár helyét. Idézetei helyettesítik a klasszikus szövegeket, és „vörösgárdistáinak" feladata – egyebek között –, hogy eszméjét megismertessék, hogy az minden egyént áthasson, „egyesítse a kínai népet", amint Lin Piao mondotta.

A Mao Ce-tung-i eszmének ezt a behatolását elősegítendő, ismét szertartásokat vezettek be, amelyeket rejtett vagy nyílt társadalmi kényszer tesz kötelezővé: mindenkinek meg kell hogy legyen az „Idézetek" kis vörös könyve, hogy minden szabad percükben felnyithassák, hogy minden tüntetésen meglobogtathassák, hogy szemelvényeket olvashassanak belőle, mihelyt néhányan összegyűlnek az autóbuszban, a vonaton, a repülőgépen, hogy hivatkozhassanak rá, bármiről legyen is szó, a rizstermesztésről, az atomkutatásról, az autógumi javításáról, az asztaliteniszről, betegségekről, dinnyeárusításról, magasugrásról, az úszni tudás nélküli úszásról, a szívműtétről stb.

Mind a 700 millió kínai át fog alakulni Mao Ce-tung eszméjének segítségével, és ily módon egész Kína meg fog változni.

De figyelem: „Mao Ce-tung eszméje nem gyökerezhet meg mélyen, ha nem hatolunk le egészen a fájó pontig, hogy kitépjük a burzsoá eszméket. ... A tapasztalat azt mutatja, hogy a harcban való hatékony részvétel érdekében tudatos és teljes módon napvilágra kell hozni minden embernek a maga gondolatait, nem csupán azokat, amelyeket mások már ismernek, hanem azokat is, amelyek rejtettek. Nemcsak régi gondolatainkat kell feltárnunk, hanem az újakat is ... Nem szabad félnünk attól, hogy kimondjuk legbensőbb gondolatainkat többé vagy kevésbé nagyszámú hallgatóság előtt, a velünk egyenrangúak előtt éppúgy, mint a fölénk vagy alánk rendeltek előtt.

Ahhoz, hogy ezt elérjük, fel kell fegyverkeznünk Mao Ce-tung eszméjével, minden nap tanulmányoznunk kell Mao elnök műveit, szüntelenül tanulmányoznunk kell cselekedeteit és szavait ...

Ha az ember bármilyen probléma esetében nem azzal kezdi, hogy szétrombolja magában »a kicsinyes individualizmust«, nem lesz képes arra, hogy fokozatosan meggyökereztesse magában »az önzetlenség« szellemét."[17]

E belső moralizálás oly távol van a marxisták által gyakorolt önkritikától, mint a hitvallás a politikai vitától. Az embertől vallásos típusú, teljes gyónást követelnek, s a feloldozást azok adják vagy tagadják meg, akik „lelkük legmélyéig" magukévá tették a Tanító eszméit.

Nem, nem csináltak tabula rasát a múltból: ellenkezőleg, a pekingi vezető csoport belesüllyed a múltba. A társadalom fejlődésére vonatkozó szubjektivista nézeteik a régi kínai gondolkodáshoz kapcsolódnak.

Csupán arra ügyeltek gondosan, hogy e régi filozófia legpozitívabb aspektusát eltávolítsák. Így például Kung, a Tanító (Kung Fu-ce) azt követelte, hogy a fejedelmet is bírálják meg, s az fogadja el a bírálatot. Megtiltotta, hogy őt, a Tanítót szobrokkal megmintázzák, mert félt attól, hogy az így kinyilvánított tisztelet bálványkultusszá fajul. Kung Fu-ce és Meng Ce azt is visszautasították, hogy „az elsőrendű bölcsek" címét adományozzák nekik, amikor ezt némelyek szóba hozták.[18]

Az a vallásos jellegű moralizálás, amelyet Mao Ce-tung, Lin Piao és csoportjuk a kínai népre akar kényszeríteni, annyiban is érint minket, hogy mindezt a marxizmus–leninizmusba akarják beolvasztani. De még sokkal jobban érint azáltal, hogy mindezt a „marxizmus–leninizmus csúcsának", az egész világ számára érvényes tanításnak hirdetik, és a fiatal nemzedéket az egyetemes misszió szellemében arra készítik elő, hogy a többi szocialista országot és az egész világot megszabadítsa a „revizionizmustól" és az „elpolgárosodástól". Rendkívüli mértékben érint minket ez az egész akkor, ha olyan emberek, mint Csou En-laj, felszólítják „Mao Ce-tung nevében az

[17] „A Felszabadító Nephadseregben újabb fellendülést ért el Mao elnök műveinek alkotó tanulmányozása és alkalmazása." Pekingi Tájékoztató Bulletin. 1966. október 17.

[18] *Meng Ce.* Második könyv. I. fej.

egész világ összes igazi marxistáit-leninistáit, hogy egyesüljenek, s folytassák a modern revizionizmus elleni harcot a végsőkig"[19].

Mi lepődünk meg a legkevésbé azon, hogy kik védelmezik Franciaországban a kínai „kulturális forradalmat", kik szolgáltatnak dicsőítő „magyarázatokat" a „vörösgárdisták" tevékenységéhez: egyik csoportjuk a kapitalista országok burzsoáziájához tartozik, másik pedig olyan értelmiségiekből áll, akiket elsődlegesen az jellemez, hogy elutasítják a marxizmust, ellenségesen állnak szemben a Francia Kommunista Párttal és a szocialista közösség legfejlettebb országával, a Szovjetunióval. Ami az előbbieket illeti, nem remélt szerencse számukra minden, ami a szocializmus hatalmát gyengíti, az utóbbiak pedig mindent szívesen fogadnak, ami a marxizmus tudományos szelleme ellen irányul.

Franciaország pekingi nagykövete, Lucien Paye úr, aki 1966 decemberében Anjou vidékén pihent, kinyilatkoztatta, hogy a „vörösgárdisták" fegyelme „abszolút mértékben meglepő ... Ha a múltat mint múltat eltörlik is, a kulturális forradalom igyekszik megőrizni a múltból azt, ami a jelenben is hasznos. Kína fejlődése szilárdan folytatódik, de az egyenlőség szellemében halad előre, s az az akarat jellemzi, hogy mindenfajta revizionista politikát elkerüljön."[20]

Mindebben van valami humoros. Meg lehet érteni, hogy őexcellenciáját, a gaulle-ista kormány pekingi nagykövetét a „vörösgárdistáknak" a Kínai Kommunista Párt bizottságai és pártmunkásai ellen intézett támadásai nemigen zavarták. De hogy – persze diplomatikusan árnyalt fogalmazásban – a „revizionizmus" elleni harc dicséretét zengi, ez valóban mulatságos!

Néhány kitűnő sinológus, miután előzőleg szemére vetette a modern Kínának, hogy elfelejti Kung Fu-cét és a többi, régi nagy filozófust, most örvendezik, hogy végre kielégítő párhuzamokat talált ezzel vagy azzal a korszakkal – így például a törvénytudósok korával (i. e. IV. és III. század), vagy Csin Cse Huang-ti, az első császár és nagy egyesítő korával (i. e. III. század vége).

Ami a marxistákat illeti, ezt a múlthoz való visszatérést egyáltalán nem tekinthetik hasznosnak a forradalom szempontjából.

[19] Csou En-laj beszéde a pekingi albán követségen. 1966. november 29.

[20] Lucien Paye nyilatkozata Saumurben, 1966. december 1-én.

A marxisták szerint, akik elméletüket a materializmusra alapozzák, az egyént nem lehet a társadalom meghatározó tényezőjének tekinteni. Ellenkezőleg, a társadalom anyagi fejlődésének konkrét szakasza, a termelőerők állapota határozza meg az egyént. A tudat elsősorban a léttől függ. A dialektikus materializmus persze nem tekinti abszolút érvényűnek ezt a jelenséget: a tudat a maga részéről társadalmi változásokat vált ki, amelyek a termelőerők állapotában idéznek elő átalakulásokat. A tudat és a lét dialektikus kapcsolata nem mereven egyirányú.

Mindazonáltal az emberek tudatos szerepe csak a társadalom termelőerőinek fejlődési szakasza által meghatározott korlátok között érvényesülhet. Objektív törvények ezek, amelyeket Marx és Engels fedezett fel, s amelyek a marxizmus alapjait alkotják.

E törvények ismerete lehetővé teszi az embereknek, hogy hatékonyabban cselekedjenek, nagyobb erőt adjanak a társadalmi fejlődés meggyorsítására irányuló tudatos cselekvésüknek. Az objektív törvények azonban mindvégig léteznek és érvényesülnek.

„A valóságban, ha igaz is, hogy a társadalmi tudat a világ átalakulásának egyik döntő erejévé válik, ez nem jelenti azt, hogy az emberi akarat a saját szeszélye szerint alakíthatja át a világot, anélkül, hogy számot vetne a természet és a társadalom törvényeivel.

Nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a lét határozza meg a tudatot, oly módon, hogy a felépítményi jelenségek részben függetlenek ugyan, de ez a függetlenség mindig relatív, mert végső fokon a valóságos élet vagyis az anyagi élet termelése és újratermelése marad a döntő tényező."[21]

A szubjektivizmus ott kezdődik, amikor azt állítják, hogy az emberek tudata – felfegyverkezve bárkinek az eszméjével, akár a Mao Ce-tungéval, akár máséval – áthághatja a társadalom állapota által meghatározott határokat, és nagy ugrásról nagy ugrásra előrehaladva kiszabadíthatja magát az esetlegeseknek tekintett anyagi szükségletekből, hogy kizárólag a saját akarata szerint egészen új társadalmat

[21] *Waldeck-Rochet:* Le marxisme et les chemins de l'avenir. 15. old.

teremthet, miközben a termelőerők valójában egy másik korszak színvonalán maradnak.

A marxizmus–leninizmus pontosan meghatározza, hogy az ember milyen feltételek között hathat a saját történetére. Egyfelől nem igaz az, amit a fatalisták állítanak, hogy tudniillik a történelem szükségszerű törvényei az emberi cselekvésen kívül érvényesülnek. A magasan fejlett ipari országokban például megvan már a szocializmus építésének lehetősége. Ez a lehetőség azonban csak akkor válhat valósággá, ha a tömegek ennek tudatára ébrednek, és forradalmi akcióba lépnek. A kapitalizmus nem fog spontán módon szocializmussá átalakulni.

Másfelől viszont, ellentétben a történelem szubjektivista és kalandor felfogásával, az ember nem alakíthatja a világot egyéni vágyainak megfelelően. A tajpingoknak nem sikerült a XIX. század közepén megteremteniük egalitárius társadalmukat. A rabszolgaságot eltörölték, de agrártörvényeiket csak részlegesen hajtották végre, és művük igen rövid életűnek bizonyult.

Ugyanígy történt az 1958-as típusú népi kommunákkal: erősen egalitárius színezetük és a munka szerinti elosztás megszüntetése nem felelt meg a gazdaságilag elmaradott Kínában.

1966 óta a kínai vezetők ismét a társadalom „nagy ugrására" készülődnek, noha a termelőerők még igen elmaradottak a már létrehozott szocialista termelési viszonyokhoz képest.

Ez alkalommal komolyan elő akarják készíteni a terepet, ha lehet ezt mondani. Mao Ce-tung eszméjének segítségével az egyén „tudati átalakítását" szeretnék előidézni, „az ember megváltozását lénye legmélyéig", hogy az ő kifejezésüket használjuk, s úgy látszik, azt hiszik, hogy ezzel alapvető változást idézhetnek elő a kínai társadalomban, s hogy ez a változás elfogadtatná a kínai paraszttal a szegénységnek azt a kommunizmusát, amelyet 1958–1959-ben elutasított. Idealista szemlélet ez, amely 1967-ben sem érhet el több sikert, mint 1850-ben vagy 1958-ban.

A szabadság, ahogy azt Engels az „Anti-Dühring"-ben meghatározta, uralom a külső természet, a társadalmi élet és önmagunk felett. Az ember önmaga feletti uralma, amelyet a régi morálok központi elvnek tartottak, amelyet Kung Fu-ce „önmagunk kormányzásának",

Mo Ceü „az egyéni tökéletesedésnek" nevezett, *egyik* aspektusa a szabadságnak, s a marxizmus nem is tagadja ezt, de kikutatja forrását és kijelöli szerepét.

Ha a természet feletti uralmat a társadalmi viszonyok feletti uralom szabja meg, az önmagunk feletti uralom a külső valóság, a természet meghódításáért vívott harcban gyökerezik, ez a harc szabja meg kialakulását.[22]

Az az idealista tétel, amely szerint az eszmék vezetik a világot, itt helyeződik át erkölcsi síkra: ahhoz, hogy megváltoztassuk a világot, a társadalmat, *előbb* meg kell változtatni az embert. Ez a kínai vezetők tézise. Szerintük a szubjektív tényező teljesen felforgathatja az objektív feltételeket, s nem úgy áll a dolog, hogy az objektív feltételek által meghatározott szubjektív tényezők bizonyos határok között visszahathatnak az objektív feltételekre.

Mao Ce-tung eszméjével mindent meg lehet csinálni.

A kínai vezetők voluntarista politikája új megvilágításba helyez ma bizonyos eszmefuttatásokat, amelyeknek igazi értelmét eddig nem fogtuk fel. Így például Mao Ce-tungnak ezt az elmélkedését: „Több más jellemvonás mellett, több mint 600 millió lelket számláló népünket az jellemzi, hogy szegény, és üres, mint a fehér lap. Ez esetleg rossz dolognak látszik, holott a valóságban jó dolog. Fehér lapra semmi sincs még írva. De épp ezért csodálatosan alkalmas arra, hogy befogadja a legújabb és legszebb szavakat, a legújabb és legszebb képeket."

Szép a metafora, de nem marxista analízis eredménye. A kínai nép nem „fehérebb" lap, mint bármilyen más nép: gazdasági állapota, történelme, jelenkori társadalma jellemzi. Nem viasz, amelyet tetszés szerint lehet gyúrni.

Egy vietnami barátunk, Nguyen Quac Vien írta nemrégiben: „... Konfuciánus területen a forradalmi morál gyakran igyekszik fölébe kerekedni a történelmi fejlődéstörvény fogalmának. Tekintve, hogy a marxizmus egyszerre »magyarázat és építés«, az a veszély fenyeget, hogy ez utóbbi gyakran felülkerekedik ... A moralizálás olykor egyfajta voluntarizmusra vezethet, amely szerint bármilyen fel-

[22] Lásd ezzel kapcsolatban *Roger Garaudy*: La Liberté (A szabadság). Editions sociales. Paris 1955.

adat megoldható, mihelyt a harcosok kellőképpen törekednek rá. Mindazonáltal ez a veszély nem túl súlyos, tekintettel a marxizmus tudományos jellegére."[23]

E „konfuciánus területen" a szerző Kínát és Vietnamot értette. S valóban, a Vietnami Dolgozók Pártja, amely kritikai módon felhasználta régi kultúrájának kincseit, alkalmazni tudta a marxizmus–leninizmust országa feltételeire oly módon, hogy tökéletesen hűséges maradt ehhez az eszméhez. Kétségtelenül épp ebből fakad a vietnami nép ellenállásának rendkívüli ereje.

A kínai példa viszont azt bizonyítja, hogy különböző tényezők összejátszása igen messzire viheti el a konfuciánus múlthoz fűződő moralizálásra való hajlamot, ha ez ellen nem védekeznek szüntelenül.

Meg kell néznünk azt is, milyen eszközt használnak fel Kínában „a tudat átalakítására". Azt mondják: a marxizmus–leninizmust. De hát többé szó sem esik Marxról, Engelsről, sem Leninről, csak Mao Ce-tung eszméjéről. Mao Ce-tung hasznos elméleti műveket írt tevékenységének egy bizonyos szakaszában, mint például „Az ellentmondásról" és „A gyakorlatról" című műveket. De Mao Ce-tung eszméjén nem ezeket értik, hanem Mao Ce-tung Idézeteinek gyűjteményét és A Három Legolvasottabb Szöveget, amelyeket valóban olvastak, tanulmányoztak, kívülről megtanultak egész Kínában. E három szöveg: „Szolgáljuk a népet!" (1944), „Norman Bethune emlékezete" (1939), és „Jü Kung elhordta a hegyeket" (1944). Az első és a második alig kétoldalas épületes történet, a harmadik négyoldalas.

Az olvasó megtanulhatja belőlük, hogy a hadsereg a nép érdekében cselekszik és fog cselekedni a végsőkig, hogy „vezető kádereink törődjenek minden egyes harcossal; a forradalom hadseregének harcosai törődjenek egymással, kíméljék egymást, segítsenek egymásnak."[24] Megtudjuk, hogy Norman Bethune, az ismert kanadai orvos, a Kommunista Párt tagja, aki a jenani felszabadított övezetbe ment, hogy segítse Kínát a japán megszállók elleni harcában, s aki másfél évvel később a sebesültek operálása közben szerzett vérmérgezéstől

[23] *Nguyen Quac Vien:* „Confucianisme et marxisme au Vietnam" (Konfucianizmus és marxizmus Vietnamban). „La Pensée", 105. sz.

[24] Mao Ce-tung Válogatott Művei. 4. köt. 438. old.

meghalt, önzetlensége és odaadása révén minden kommunistának példaképül szolgálhat, különösen azoknak az embereknek, akik „felelőtlenül végzik munkájukat, a könnyű feladatokat keresik, félnek a nehéz feladatoktól, a nehéz terhet másokra hárítják, a könnyűt maguknak tartják meg . . ." stb.[25]

És végül Jü Kung, aki egy régi monda szerint fiaival úgy döntött, hogy elhordja azt a két nagy hegyet, amely dél felé elzárta előle az utat. (A két hegy Mao Ce-tung szövegében az imperializmust és a feudalizmust jelképezi.) Egy másik öreg gúnyolódott vele: „Ostobaságot műveltek; hogy tudnátok elhordani két ilyen nagy hegyet!" Jü Kung ezt válaszolta: „Ha meghalok, itt maradnak gyermekeim, ha meghalnak gyermekeim, itt maradnak unokáim, s így váltják majd egymást a nemzedékek végtelen sorban." És folytatta a csákányozást.

S aztán a megoldás, ami elég különös, ha arra gondolunk, hogy ez a szöveg a „marxizmus" egyik alapjává vált a kínaiak milliói számára: „Jü Kung . . . habozás nélkül munkához látott, s kitartóan, napról napra hordta a hegyet. Az ég ura megkönyörült rajta, leküldött a földre két szellemet, akik aztán elvitték a hegycket . . ."[26]

E három szöveg Franciaországban nem kerülhetne bele egy középiskolai erkölcstani tankönyvbe, csak ha előzőleg kigyomlálták volna Jü Kung elbeszéléséből a csodálatos befejezést. Ezzel szemben Kínában a szöveget „tanulmányozni kell, mélyen tanulmányozni, arra helyezve a hangsúlyt, ami a döntő . . . Ami A Három Legolvasottabb Szöveget illeti, úgy kell tanulmányoznunk, mint ahogyan az ember egy irányelvet tanulmányoz, egy életbölcsességet, mindig tanulmányoznunk kell, mindig alkalmaznunk kell, egész életünkön át."[27]

Íme, Mao elnök „Idézeteinek gyűjteménye"-vel együtt ez az a szellemi poggyász, amelyet a kínai vezetők a népnek ajánlanak, azt hirdetve, hogy ennek birtokában a materialista filozófia a dialektika, a marxizmus–leninizmus mesterévé válik, megoldhatja az élet minden problémáját, a termelés, a technika, a tudomány és a művészet minden kérdését, legyőzhetetlenné lesz és példát ad az egész világnak.

[25] Ugyanott, 3. köt. 210. old.
[26] Ugyanott, 4. köt. 622–623. old.
[27] A „Hadsereg Lapja", 1966. november 15-i vezércikk.

Franciaországban van néhány kínai-szakértő, aki a saját országában a művészet, a kultúra és a gondolkodás szabadságának bajnoka. Még arra is hajlanak, hogy a Francia Kommunista Pártot dogmatizmussal vádolják, s íme, most azt vallják, hogy „Mao elnök Idézeteinek gyűjteménye", melyet egész Kínára rákényszerítenek, jó a kínaiaknak, hogy ez az öt- vagy hatszáz idézet tartalmazza „Mao Ce-tung írásainak kvintesszenciáját", s „eszközzé és fegyverré válhat a kínai sokaság számára, amely épp, hogy megtanult olvasni, csak most kezd kitörni a gazdasági elmaradottságból és most először jut el a politikai cselekvéshez".

Megérezhetjük, hogy ebből a helyeslésből mennyire árad a kínai néppel szembeni felsőbbrendűség érzése, afféle atyáskodó szellem.

Nem. A XX. században nem lehet *egy* könyvvel, *a* könyvvel kultúrát adni a népnek. Kína már régóta nem a biblikus korban él. A kínai nép értelmes és ügyes; nagy és régi kultúrát teremtett. Erkölcsi alapelvei több mint két évezrede vannak. Ami hiányzik, s talán a leginkább hiányzik – a világ, a többi társadalom ismerete. A könyvet nem kínálják neki, hanem ráerőszakolják. A városokban éppúgy, mint a falvakban, gyűlés gyűlést követ. Az „önkéntes" megjelenés kötelező. A vonakodó fejeket éjjel-nappal addig gyúrják, míg át nem hatja őket „Mao elnök eszméjének" tökélye. A párt nem tanúsított kellő buzgalmat ebben a műveletben? Most a hadsereg és a „vörös gárdák" állnak a helyébe.

„Mao Ce-tung eszméinek" bibliamagyarázói nem kellene, hogy elfelejtsék a pekingi vezető csoport által szított „kulturális forradalomnak" ezt az aspektusát, s azt sem, hogy e csoport szerint mindez *egyetemes* érvényű . . .

Az a paraszt, aki megtanult néhány – összefüggéséből kiszakított – Mao-idézetet és ismeri A Három Legolvasottabb Szöveget, még nem lett ettől sem munkás, sem értelmiségi. Egy új babona, „Mao Ce-tung eszméjének" babonája került a régi babonák helyébe, illetve egyszerűen fölébük rakódott.

Ugyanígy az az értelmiségi vagy művész, akit hónapokra, évekre falura vagy gyárba küldtek, megismeri ugyan a parasztokat és munkásokat, de nem lett paraszt vagy munkás; továbbra is értelmiségi.

Csak ha egész életére „Xia fang"[28]-ként száműzik valamelyik népi kommunába, akkor lesz kénytelen „paraszt" lenni.

Hány százezer, hány millió „Xia fang"-ot küldtek így, elszakítva családjától, az üzemekbe és falvakba, hogy felvegyék a kapcsolatot a tömegekkel, olykor egy-két hónapra, ha kedvük volt menni, olykor évekre, kényszerrel, míg csak „vörös nappá nem vált szívükben" Mao Ce-tung eszméje?

Felmerül egyébként a kérdés, hogy mindez nem vezetett-e a várttal ellenkező eredményre: azok a funkcionáriusok, káderek és értelmiségiek, akiket a népi kommunákba és az üzemekbe küldtek 1958 és 1962 között, nem tapasztalhatták-e személyesen a vezető csoport idealista hibáinak következményeit? A „nagy ugrás" visszahatását épp a falvakban és az üzemekben lehetett a legsúlyosabban érezni. Itt világos volt, hogy a bajok igazi okát nem a helyi vagy tartományi káderek értetlenségében, hanem a KKP vezetőinek voluntarista döntéseiben kell keresni.

Talán épp ez az oka annak, hogy most nem a falvakba és az üzemekbe küldik a színtársulatokat, művészeket és értelmiségieket, hanem a hadseregbe.

Bármint legyen is, ez a „kulturális forradalom", a marxizmus–leninizmusnak ez a paródiája, amellyel a KKP szocializmusellenességgel vádolt káderei szembeszegültek, nagy veszéllyel fenyeget: egy egész népet azzal az illúzióval áltatnak, hogy ő az igazság letéteményese, hogy egyedül neki van igaza, hogy a Szovjetunió éppoly „veszélyes ellenség", mint az amerikai imperializmus, sőt még veszélyesebb, mert „itt a kapitalizmust restaurálták", „a népet kizsákmányolja az újburzsoázia", s hogy a „cukrospapírba csomagolt revizionista golyók", amelyeket Kínára lő, a legfélelmetesebbek.

Mindezek a hazugságok, ha elültetik őket az emberek fejében, veszélyes fejleményekre vezethetnek.

A „Rodong Shinbum", a Koreai Munkapárt lapja, 1966 szeptem-

[28] „Xia fang" – Kínában ezt a kifejezést alkalmazzák azokra, akiket alantas munkákra küldtek. A pekingi egyetemen a külföldi diákok által használt kínai nyelvtankönyv szerint „Xia fang" annyit tesz, mint „to transfer to work at the grass roots level". Vagyis „a legalacsonyabb szinten végzendő munkára helyezni" valakit.

berében cikket szentelt a „permanens forradalom" elméletének, s emlékeztetett arra, hogy ez volt a kiindulópontja és egyik lényeges eleme Trockij „baloldali" opportunizmusának. „A trockisták – írta a „Rodong Shinbum" – azt állították, hogy a szocializmus idején a nép anyagi és kulturális színvonalának emelése a társadalom bomlását és elfajulását idézné elő, és a kapitalista restauráció veszélyével járna . . ."

Tisztában kell lennünk azzal, hogy a jelenlegi kínai szövegek ugyanezeket az eszméket fejtegetik ugyanazokkal a szavakkal. Miután éveken át Jugoszláviára alkalmazták ezeket a kifejezéseket, a kínai vezetők most a Szovjetunióról mondják ugyanezt. A valóságban ezek a hóbortos ítéletek minden szocialista országra vonatkoznak, amely Kínáénál magasabb termelési és életszínvonalat ért el.

A HUMANIZMUS – „BURZSOÁ FOGALOM"

Miután elvetik annak lehetőségét, hogy a békés egymás mellett élést rákényszerítsük az imperialistákra, miután elkerülhetetlennek tekintik a nukleáris világkonfliktust, a kínai vezetők, mint láttuk, megígérik, hogy „ezerszer magasabb rendű civilizáció" fog létrejönni az elpusztított imperializmus romjain. Az eddig mondottak talán megvilágítják az ilyen kijelentések értelmét.

'S valóban, ez a civilizáció, amely nem csupán az imperializmus romjaira, hanem az üzemek, utak, vasutak, kikötők, elektromos hálózatok, laboratóriumok, egyetemek, iskolák stb. romjaira épül, mi másban lehetne magasabb rendű, mint *morális* tekintetben? Feltéve, hogy egyáltalában maradnak életben emberek.

Így tehát az anyagi és szellemi nyomor, amelybe a társadalom belesüllyedne, erkölcsi értékeket hozna létre?

A jövőnek ez a felfogása idegen a tudományos szocializmustól, amely szerint a jobb emberiség a magasabb rendű társadalmi szervezetből, nem pedig valamilyen világméretű kataklizmából fog megszületni.

1960-ban nagy kampány kezdődött Kínában a humanizmus ellen. Minden iskolában és egyetemen megbélyegezték a humanizmust mint

„burzsoá fogalmat". „A humanizmus minden embert egy szintre helyez, magasztalja az emberszeretetet általánosságban, a nép iránti szeretetet ugyanúgy, mint a kizsákmányolók iránti szeretetet. A burzsoázia és a revizionisták találták ezt ki a nép ámítására éppúgy, mint a »szabadság, egyenlőség, testvériség« vagy »mindenki boldogsága« jelszavakat."

Ebből az okoskodásból kiindulva harcolnak a kínai vezetők a humanizmus ellen. Bár más kérdésekben igen ügyesen tesznek finom megkülönböztetéseket, itt meglepően összezavarják a fogalmakat. Ha azután szemügyre vesszük fő politikai állásfoglalásaikat a háborúról és a békéről, az osztályharc éleződéséről és végtelen folytatódásáról a szocialista építés idején, a mindentudó és csalhatatlan főnök szerepéről, az egyénnek mint a gépezet csavarjának szerepéről, akkor hajlandók vagyunk azt gondolni, hogy igen jól megfontolt „zűrzavarról" van itt szó, amelybe tudatosan taszítják a népet.

Waldeck-Rochet nemrégiben visszautasította a humanizmusra vonatkozó pekingi szofizmákat:

„A kínai vezetők nem értik meg, hogy ellentétben e jelszavak opportunista magyarázatával, a marxisták számára a szabadság mindenekelőtt a kizsákmányolástól és elnyomástól való szabadságot jelenti, az egyenlőség az osztályok eltűnését, a testvériség pedig a szabad termelők testvéri együttműködését az összes emberek anyagi és szellemi szükségleteinek kielégítése céljából.

A humanista jelszavak mind tartalmukat, mind eredetüket tekintve, lényegében demokratikusak, s nem burzsoá jellegűek. A felszabadulásukért harcoló néptömegek vetették fel ezeket a jelszavakat, s a burzsoázia előbb felhasználta a feudalizmus elleni harcában, majd megtagadta vagy jámbor óhajokká változtatta őket.

A marxista humanizmus a munkásosztály érdekeinek kifejeződése, egyszersmind egyetemesen emberi célok kifejeződése is, mert a munkásosztály önmaga felszabadításával minden ember felszabadulásának feltételeit is megteremti.

A humanizmus nélküli kommunizmus nem lenne kommunizmus, olyan rendszer lenne, amelynek semmi köze sincs Marx, Engels, Lenin kommunizmusához.

A humanizmus azt is feltételezi, hogy szükségszerű kapcsolat léte-

zik a kitűzött célok és az elérésükre használt eszközök között. Így például, ha a helyes elveket megengedhetetlen módszerekkel védelmezik, ez szükségszerűen odavezet, hogy a helyes elvek önmaguk ellentétévé változnak."[29]

A cél és az eszközök e szoros kapcsolatának gondolatát a pekingi vezetők ténylegesen elutasítják.

A politikai taktika terén: a Szovjetunióra és a többi szocialista országra, illetve marxista pártra szórt rágalmaik mind adagolásukban, mind időzítésükben túlságosan is kiszámítottak ahhoz, semhogy puszta értetlenséggel lehetne magyarázni őket.

Személyi téren: Mao Ce-tung magatartása, amint rendíthetetlenül és hallgatagon, egy elmélkedő Buddhaként áll a Tien An Men tribünjén, vagy Lin Piao magatartása, amint látványosan magasra emeli az Idézetek Könyvét, két oldal közé tett ujjával, mintha azt akarná jelezni, hogy mindig tanulmányozza a Tanító eszméit – mindez inkább kétszínűségre vall, semmint erkölcsnemesítő szándékokra.

AZ EGYÉN MINT „KIS CSAVAR"

Amikor a pekingi vezető csoport a társadalmi haladásra vonatkozó elméletét „az egyén átalakítására", „forradalmasítására" alapozza – hogy mi is az ő zsargonjukat használjuk –, ellentétben azzal, amit e módszerek alapján képzelhetnénk, nem a személyi tehetségek, az egyéni kezdeményezések kibontakoztatására törekszik, pedig azok összessége alkotja a társadalom szellemi gazdagságát.

Azt mondják, „700 millió kínait egyesíteni kell Mao Ce-tung eszméjében". A valóságban ez azt jelenti, hogy ennek az eszmének öntőmintájában kell átformálni őket – egyébként az Új Kína használja is az „újramintázás" fogalmát –, hogy felszámolják az egyéni megnyilatkozásokat. Tudatosan-e vagy sem, az egyéniség kibontakozásának fogalmát éppúgy összezavarják a burzsoá individualizmussal, mint ahogyan a humanizmus fogalmát összekuszálják. Nincs többé szó „minden virágról", hanem csupán egyetlen egyről, amelynek minden

[29] *Waldeck-Rochet:* Le marxisme et les chemins de l'avenir. 28. old.

ember tudatában ki kell hajtania, amely minden emberben azonos, s amelynek szirmait a Tanító „Idézetei" képezik.

A burzsoá individualizmus – megfelelő helyzetben vagyunk ahhoz, hogy ezt tudjuk – igen gyászos következményekkel jár a társadalomra nézve. Arra szolgál, hogy megalapozza az erősek jogát a gyengék feletti uralomra, hogy eltántorítsa a dolgozókat a kizsákmányolás elleni kollektív harctól, s az emberek egyéni akcióiban fejeződik ki, akik szüntelenül szembekerülnek egymással, mert mindegyik személyes jólétre törekszik. A burzsoá individualizmus a forradalmi akció béklyója.

Mindazonáltal, miként neve is jelzi, mindenekelőtt a társadalom polgári és kispolgári rétegeit érinti. A súlyosan kizsákmányolt proletárok, parasztok és alkalmazottak körében sokan legyőzik ezt az akadályt az egységes harcban, legyen szó akár gazdasági vagy politikai küzdelemről. A dolgozók részvétele a szakszervezeti megmozdulásokban, a Francia Kommunista Párt és a társadalom átalakítására törekvő más pártok akcióiban megóvja őket attól a tendenciától, hogy csak egyéni boldogulásukat tartsák szem előtt. Mindez aláássa a burzsoá individualizmust magán az azt létrehozó rendszeren belül.

A szocialista társadalmak fejlődése egyébként azt bizonyítja, hogy az egyén és a társadalom közti konfliktus átmeneti, és – egyéni eseteket kivéve – az osztályantagonizmusok eltűnésével meggyengül. E konfliktus elveszti azt a belső dinamikáját, amely a kizsákmányoló társadalomban jellemzi.

A szocialista országokban az általános jólétért vívott kollektív harc vezet a személyiség, az egyéni képességek és tehetségek kibontakozására. Mindazok, akik például a Szovjetunióból visszajönnek, tanúsítják ezt a tényt.

Nos, a személyiség kibontakozását elősegítő kollektív harc fogalmát a pekingi vezető csoport olyan társadalom-eszmével akarja felcserélni, amely szerint a társadalom felsőbbrendű és elvont egység, s a társadalmat alkotó egyének döntő szerepe engedelmeskedni a rajtuk uralkodó eszmének.

„Kis csavar vagyok a gépezetben" – írta Lei Feng, a hős, akit a legcsodálatosabb példakép gyanánt állítanak a kínai nép elé. Azóta csak az az ember viselkedik mintaszerűen, aki magát „csavarnak"

vagyis „kis keréknek" tartja a nagy gépezetben, melyet Mao Ce-tung vezet, „a nagy kormányos, aki a hajót irányítja".

1966 novemberében cikksorozat jelent meg arról, hogy „miként használják fel a katonák Mao Ce-tung eszméjét életük különböző problémáinak megoldására". 1966. november 19-én az Új Kína átvette az egyik ilyen cikket, amelyet Csao Jing-tang, kunmingi szakaszparancsnok írt.

„Régi szegényparaszt családból származom, ott nevelkedtem. Az 1962-es toborzáskor beléptem a hadseregbe.

Könyörtelen gyűlölet élt bennem a régi társadalom és a kuomintangista reakció iránt, s úgy találtam, kötelességem védelmezni a hazát, de egyidejűleg arról is álmodoztam, hogy a három év katonai szolgálat letöltése után egyetemre megyek. Úgy gondoltam, hogy sokkal nagyobb lesz az esélyem az egyetemi felvételre, ha előzőleg katonaként szolgáltam.

Ez az egoista cél sokáig megmaradt az agyamban, a hadseregbe való belépésem után is, és ezért nem tudtam figyelmemet és energiámat a forradalmi munkára koncentrálni.

Később tanulmányoztam Mao elnök »Szolgáljuk a hazát!«, »Norman Bethune emlékezete«, és »Vigyük végig a forradalmat« című írásait. Sikerült megértenem, hogy kötelességem helyes magatartást tanúsítani jövőmmel kapcsolatban . . .

Hogyan történt, hogy én, szegényparasztok fia, egy bizonyos pillanatban nem akartam egyszerű katona lenni? A nagy proletár kulturális forradalom segített most nekem, hogy mélyére hatoljak ennek a kérdésnek: egyik áldozata vagyok a régi nevelési rendszernek. A burzsoá értelmiségiek iskolájában mindig telehintették a fejemet olyan reakciós eszmékkel, mint például, hogy »csak a művelt ember emelkedhet fel a társadalmi ranglétra tetejére«; tévútra akarták vezetni a fiatalokat, hogy a burzsoá individualizmushoz jussanak el. Azt szerették volna, hogyha »kitartóan tanulok, egyetemre kerülök és később szakember lesz belőlem . . .«

Az a tény, hogy nem akartam egyszerű katona lenni, és nem akartam közönséges munkát végezni, világosan bizonyítja, hogy e rossz eszmék prédája lettem. Pontosan a »békés fejlődés« révén igyekszik a burzsoázia a maga oldalára vonni a fiatalokat, felnevelni

örököseit, hogy előkészítse a kapitalista restaurációt. Elhatároztam, hogy felfegyverzem magam Mao Ce-tung eszméjével, és megszabadulok a burzsoá gondolkodástól. A hadsereg nagy forradalmi iskola. Szeretnék jó tanuló lenni ebben az iskolában, és megmaradni a forradalmi proletariátus egyszerű katonájának."

Egy másik katona, Tan Kai-jan kerületi parancsnok írta e sorozat egy másik cikkét, amelyet 1966. november 23-án közölt az Új Kína. Amikor belépett a hadseregbe, azt remélte, hogy műszaki szolgálatra osztják be: „Teljesen megrendültem, amikor ez az álmom nem valósult meg."

De tanulmányozta Mao Ce-tung különböző szövegeit, mindenekelőtt A Három Legolvasottabb Szöveget. „És kezdtem megérteni, hogy ha a népet szolgáljuk, sohasem szabad arra gondolnunk, hogy vannak feladatok, amelyeket szeretünk, és vannak, amelyeket nem szeretünk. Soha nem szabad beleesni a revizionizmus mocsarába ... A nép rendszerének védelme érdekében kis kerék akarok lenni bármilyen gépezetben, hogy ott tűnjek ki, ahová állítanak" – vonta le a tanulságot Tan Kai-jan.

E meglepő fejtegetések, amelyekben fiatal emberek kifejezik, hogy lemondanak arról, hogy a szocialista társadalomban munkájuk révén felemelkedjenek, s kifejtik, hogyan jutottak el a tanulás megvetéséhez, miután „megértették Mao Ce-tung eszméjét", hogyan fojtották el magukban az ismeretszerzés jogos vágyát, amelyet minden egyén magában hord – e meglepő reflexiók nem kivételes, hanem mindennapos példái a Kínában folyó „kulturális forradalomnak".

A katonák adják meg a hangot. A hadsereg az a hely, ahol legkönnyebben lehet semlegesíteni a személyiséget, hiszen tetszés szerint lehet a fegyelmet kikényszeríteni. Ez a hadsereg „a legnagyobb iskola egész Kína számára" Mao Ce-tung és Lin Piao szavai szerint.

A proletárokat, parasztokat, értelmiségieket felszólították, hogy e példáktól ihletve szintén váljanak passzív „kis kerekekké", amelyekkel vezető agyak majd megfelelően rendelkezni fognak. Egy hol rejtett, hol nyílt, de általános kényszer „segíti őket, hogy megértsék", mit várnak tőlük.

„Az egyesülés Mao Ce-tung eszméjében" oda vezet, hogy mindenki egyformán beszél, ír, és – legalábbis a feltevés szerint – gon-

dolkodik. A sanghaji és az ansani munkás, a honani és a szecsuani paraszt, a belső-mongóliai és a tibeti pásztor, a pekingi és a kantoni professzor – ha abban a megtiszteltetésben részesülnek, hogy a rádió vagy a sajtó nyilatkozatot kér tőlük – ugyanazokkal a fordulatokkal, ugyanazokkal a Mao Ce-tungtól és Lin Piaótól átvett sztereotip frázisokkal fejezik ki magukat. Úgy látszik, félnek minden eredetiségtől, az egyéni tehetség minden megnyilvánulásától, mint valami társadalmilag veszélyes dologtól. Az életszínvonal minden emelkedése, a végzett munka mennyisége és minősége szerinti minden egyéni béremelés a pekingi vezető csoport szemében a forradalmi szellem hanyatlását képviseli.

Ez a munka révén szerzett anyagi jólét emelkedése és a forradalmi „tisztaság" közötti „ellentmondás" azt eredményezi, hogy képtelenséggé válik a dolgozóknak a szocializmusért és a kommunizmusért vívott harca, hiszen a szocializmusnak az a célja, hogy jómódot és kulturális virágzást biztosítson az embereknek. A szocialista társadalom fejlődésének legfontosabb tényezője nem az örökös szegénység elfogadása, hanem az egyéni és a társadalmi érdekek egyensúlya.

A Szovjetunióban és a többi európai szocialista országban folyamatban levő gazdasági reformok azt a törekvést tükrözik, hogy a népgazdasági, vállalati és egyéni érdekek teljesebb összhangját teremtsék meg.

A társadalmi szervezet az egyén kezdeményező képességének és tehetségének nagyobb fejlesztésére törekszik, s az egyén ennek révén viszont többet ad a társadalomnak. Az alkalmazott elvek – a vállalatok kereskedelmi hozama, anyagi érdekeltségük és a termelés eredményéért viselt felelősségük növelése – az autonómia, a jövedelmezőség és a vállalati haszon fogalmaira alapozódnak. Vagyis a termelés minden mennyiségi és minőségi javulása egyszerre használ a szocialista társadalomnak és azoknak a dolgozóknak, akiknek a javulás köszönhető.

Nos, a jelenlegi kínai vezetők támadják egyrészt e reformok hazai híveit, másrészt e marxista szellemű reformok ellen intéznek kirohanásokat és ezekre hivatkozva állítják, hogy „a kapitalizmust visszaállították" Európa minden szocialista országában! Ezek a képtelen nyilatkozatok összhangban vannak a pekingi vezetők fő céljával:

Kínát léptetni elő a forradalmi mozgalom központjává, s Mao Cetung eszméjét tenni meg a mai világ egyedül érvényes elméletévé. Ezeknek az igényeknek hiú volta nyilvánvaló.

„Az alapvető kritérium, amely lehetővé teszi valamilyen szocialista vállalkozás értékének megítélését, annak tisztázása, hogy Mao Cetung eszméjének megfelelően folyik-e, és hogy a politika elsőrendű tényező-e benne" – olvashattuk a „Dolgozók Újságja" 1966. november 29-i számában. Ezután heves támadás következett Szuan Je-fang marxista közgazdász ellen, aki azt javasolta, hogy vegyék figyelembe a szocialista vállalatok jövedelmezőségét, ami pedig a dolgozókat illeti, biztatásukra kapcsolják össze az anyagi és morális ösztönzőket.

Azok a marxisták és nem marxisták, akik egyre nagyobb számban látogatják meg a Szovjetuniót, beszámolnak arról, hogy új országot láttak, amely teljes fellendülésben van, amely nyílegyenesen megy előre a haladás útján, s a múlt emlékei mellett már olyan nagy jövőjű létesítményeket tud felmutatni, amelyek messze felülmúlják az Egyesült Államok hasonló létesítményeit.

A Szovjetunió nem hirdeti azt, hogy 200 millió bölcset nevel egy idézetgyűjtemény segítségével. De bárki, aki beszélt szovjet munkással, diákkal vagy tudóssal, értékelhette az olyan ember tulajdonságait, aki érdeklődik a többiek sorsa iránt.

Abban az időben, amikor a kínai egyetemeket és iskolákat egy évre bezárták, 1966. november 19-én közzétettek a Szovjetunióban egy nyilatkozatot, amely új oktatási reform irányelveit fejtette ki. Célja, hogy tökéletesítse az elmélet és a gyakorlat, a tanulás és az élet már meglevő kapcsolatait. A diákoknak iskoláztatásuk során fokozatosan hozzá kell szokniuk ahhoz a munkához, amelyet tanulmányaik befejezése után végeznek majd. Minden iskolában kineveztek egy igazgatóhelyettest, akinek feladata az ilyen *extra muros* (iskolán kívüli) tevékenység megszervezése. 1970-ben, a mostani gazdasági terv utolsó esztendejében, tíz évre emelik a kötelező iskoláztatás idejét az egész Szovjetunióban.

Néhány adat elég lesz annak szemléltetésére, hogy milyen haladást ért el a Szovjetunió, az az ország, ahol 50 évvel ezelőtt az embereknek csak csekély kisebbsége tudott olvasni. 1965-ben 68 millió

szovjet állampolgár, a lakosságnak csaknem egyharmada vett részt szervezett oktatásban. Közülük több mint 13 millióan felnőtt oktatási tanfolyamokon javították szakmai vagy technikai képzettségüket; 3,6 millióan tanultak az egyetemeken; 3,3 millió növendékük volt a műszaki iskoláknak, 47 millió gyermek és serdülő járt elemi illetve középiskolába.

És amíg Kínában a könyvüzletekből kiszórták mindazt, ami nem a Tanító műve volt, a Szovjetunióban minden évben több mint egymilliárd legkülönbözőbb szovjet és külföldi könyvet adnak ki. Ezzel is hozzájárulnak ahhoz, hogy a nép az emberiség legjobb klasszikus és modern szépirodalmi és technikai műveinek világos és kritikai ismeretében nevelődjék.

Az anyagi jólétnek és a szellemi kultúrának ez az egyensúlya a jövő útja.

Ez pedig sem a fogyasztási javak és a kényelmi eszközök ostoba kultusza, amely az Egyesült Államokban uralkodik, sem pedig a másik véglet, a világtól elzárt és gőgös aszkézis, a katonai rend, amelyet Mao Ce-tung akar Kínára rákényszeríteni.

BEFEJEZÉS – MEGOLDÁS NÉLKÜL

Azt mondhatnánk, hogy minden adott ország számára létezik a szocializmusra való átmenet optimális irányvonala, a szocialista építés eszményi vonala, amelyet a gyakorlatban lehetetlenség követni ugyan, de amelyet maximálisan meg lehet közelíteni a helyzet tudományos elemzése, az objektív és szubjektív tényezőknek minden adott szakaszban való mérlegelése, s egy lehető legkevesebb tévedést tartalmazó politikai vonal meghatározása révén.

Tömöríteni a lehető legtöbb szövetségest, elkerülni a fölösleges veszteségeket a szocializmusba való átmenetkor, meghatározni, melyek a szükséges szakaszok s melyek nem, összefogni az erőket, kibontakoztatni a kezdeményezést, felhasználni a szakértelmet a szocialista építés céljaira – ez a feladata egy marxista pártnak. Bonyolult tudomány ez, amelyet állandóan fejlődő, bonyolult jelenségekre kell alkalmazni – minden ország társadalma az egész világgal kap-

csolatban van –, de a marxizmus épp az elemzés és a cselekvés módszere.

Semmilyen tétel, semmilyen mű sem foglalhatja magában egyszer s mindenkorra a változó valóságot, s a legkevésbé alkalmas erre „Mao Ce-tung eszméje", amely kizárólag egy sajátos tapasztalatra épül, s amelyet mégis mindenki számára jó „objektív és megváltoztathatatlan igazságnak" akarnak beállítani.

„... Ami azonban a mindegyik egyedi gondolkodás megismeréseinek szuverén érvényét illeti, mindnyájan tudjuk, hogy erről beszélni sem lehet, és hogy minden eddigi tapasztalat szerint ezek kivétel nélkül mindig sokkal több javításra szorulót, mint javításra nem szorulót vagy helyeset tartalmaznak ...

... Ugyanígy áll a dolog az örök igazságokkal. Ha az emberiség valaha odajutna, hogy már csak örök igazságokkal, olyan gondolkodási eredményekkel operálna, amelyeknek szuverén érvényük van és feltétlen igényük az igazságra, akkor elérkezett volna arra a pontra, ahol az intellektuális világ végtelensége mind a valóságot, mind a lehetőséget tekintve kimerült, és ezzel a megszámlált számtalan híresnevezetes csodája végbement volna."[30]

Amikor a kínai vezetők alapvető és állandó szerepet tulajdonítanak a szubjektív tényezőnek – amelyet az nem tölthet be –, amikor gőgös tudatlanságban tartják magukat a nemzetközi helyzet felől, tévedéseik révén 1958 óta szüntelenül csak távolodnak attól az optimális vonaltól, amelyről fentebb beszéltünk. S ez a távolodás oly veszélyes mértékűvé vált ma, hogy Kína szocialista jövőjét kockáztatja.

Maga a cél, amelyet a jelek szerint maguk elé tűztek, ez a szerzetesi kommunizmus, melyhez mindenkinek „lénye legmélyéig" kell csatlakoznia, a felhasznált eszközök, egy ember istenítése, a hitetlenségnek „szocializmus" elleni bűnné nyilvánítása, a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal szemben szított gyűlölet –, mindennek semmi köze ahhoz, amit Marx, Engels, Lenin vagy a világ bármilyen más marxistája az emberiség jövőjeként elképzelt vagy elképzel.

A történelem eléggé bizonyítja, hogy nemcsak a társadalmak fej-

[30] *Engels:* Hogyan forradalmasítja Eugen Dühring úr a tudományt. I. rész. IX. fej. 88. old.

lődése bonyolult, de az egyének fejlődése sem egyenes vonalú. Egyetlen ember sem pontosan az ma, aki tegnap volt: vagy jobb lett, vagy rosszabb.

Teljesen nyilvánvaló, hogy az a Mao Ce-tung, aki a Tien An Men magasából figyeli, mint viszik óriási szobrát az emberek, mint viszik ezerszámra arcképeit, hogyan emelik százezrek az ő értékes Idézeteit tartalmazó kis piros könyveket, többé nem az a Mao Ce-tung, aki oly egyszerűen vett részt a forradalmi akciók vezetésében, aki felemelte szavát a pártzsargon és az előre gyártott sémák ellen, a dogmatizmus, a szubjektivizmus, az elhamarkodottság ellen.

Az emberi lélekbe nem lehet belelátni, de tudjuk, hogy a mindenhatóság étvágya bizonyos körülmények között a legegészségesebbeken is erőt vehet. Ha a demokrácia korrigáló hatású kötelékeit szétképik, a vezetők kis csoportja ilyen átalakuláson mehet át.

A Kínai Kommunista Pártnak ugyanazok a vezetői, akik egy időben sikerrel harcoltak a kínai objektív valóság bizonyos említett aspektusaiból fakadó csábítások ellen, akik több alkalommal véget tudtak vetni a párton belül jelentkező „baloldali" vagy opportunista irányzatoknak, ugyanezek a vezetők hagyták magukat elsodortatni a sovinizmustól. Hacsak nem ők maguk keltették fel és szították a nacionalista és soviniszta érzelmeket, hogy politikájuk eszközeivé tegyék őket.

Kell, hogy oka legyen ennek a politikának. A hegemóniára való törekvés, amelyet egy ideig elrejtettek, mielőtt nyilvánosan kifejezték volna, magyarázatot ad különböző eljárásaikra, arra a politikai magatartásra, amelyet a pekingi vezető csoport a nemzetközi kommunista mozgalommal szemben tanúsít.

Az, ami ma Kínában végbemegy, nem volt történelmileg szükségszerű. Azokat a tévedéseket, hibákat, amelyek a pekingi vezető csoportot eltávolították a marxizmustól, el lehetett volna kerülni. Ezt bizonyítja az is, hogy a „kulturális forradalom" milyen erőteljes ellenzéket váltott ki. Megtámadták a pártot, vezetőket távolítottak el, mert azok tudatára ébredtek annak, hogy milyen hamis útra tért Kína. A jelenlegi vezető csoport minden erőfeszítése ellenére azonban a politikájával szembeni ellenállás nem tört meg. S ha megtörik, szükségszerűen újjá fog születni.

Mao híres metaforája, amely a népet fehér laphoz hasonlítja, amelyre azt írhat az ember, amit akar, egy csalárd álmot fejez ki: eszerint a forradalmat és a szocialista építést könnyebb végrehajtani egy elmaradott országban. A kínai vezetőket zavarba hozták a megsokszorozódó nehézségek? S ezért kezdték meg ezt a „nagy menekülést", amelynek első, hibás lépése a népi kommunák 1958-as kampánya volt? Ez lehetséges. Úgy látszik, nem tudtak átmenni a forradalmi szakaszból az építés szakaszába. És ma is tovább folytatják a „hatalomátvételt".

Azon az ürügyön, hogy meg akarják akadályozni „Kína színének megváltozását", Mao Ce-tung és csoportja magának a szocialista hatalomnak intézményeit támadja: a pártot, az ifjúsági szövetséget, a szakszervezeteket, a vezetőket, a pártmunkásokat, az állami funkcionáriusokat.

A Mao Ce-tung és Lin Piao vezette „vörösgárdisták" azzal vádolják Liu Sao-csit, a köztársaság elnökét és Teng Hsziao-pinget, a párt főtitkárát, hogy szembehelyezkedtek a „párt vonalával", hogy egy „fekete banda" élén állnak, mert „helyeselték az SZKP XX. kongresszusát és megbírálták a népi kommunák létrehozását".

De ki hiszi el, hogy a Szovjetunió és minden szocialista ország – kivéve Kínát – és minden marxista párt – kivéve a KKP-t – „megváltoztatta színét"? Hogy Liu Sao-csi, Teng Hsziao-ping, Peng Cseng, Lo Zsüi-csing, Lu Ting-ji, a „vörösgárdistáknak" ellenálló pártbizottságok és a kínai proletariátus „a kapitalista restauráció hívei", miközben azok az emberek, akik a „vörös gárdák" és a hadsereg intervenciója révén tartják magukat hatalmon vagy kerülnek hatalomba, akik megsértik a párt szervezeti szabályzatát, akik félnek a KKP kongresszusától, vagy pedig erőszakos fordulattal „készítik elő" – védelmezik a „marxizmus–leninizmus tisztaságát"?

Proletár demokráciát teremteni abban a Kínában, amely csak zsarnokságot vagy önkényuralmat ismert, ez a feladat állhatatos erőfeszítéseket követel. Ehelyett azonban a pekingi vezető csoport megakadályozta a KKP szervezeti szabályzatában és az alkotmányban is lerögzített demokratikus elvek érvényesülését, amint ezt tanulmányunk elején bebizonyítottuk. A legtudatosabb módon sértette meg ezeket az elveket, noha tudnia kellett, hogy ennek milyen kö-

vetkezményei lehetnek, hiszen a Szovjetunióban is megtörtént ez, s ott el is ítélték ezt a jelenséget.

Ahelyett, hogy megkísérelték volna minden eszközzel fenntartani a centralizmus és a demokrácia egyensúlyát – a tapasztalat bebizonyította, hogy ez a feladat állandó és figyelmes törődést követel –, Mao Ce-tung felborította ezt az egyensúlyt, hogy arra kényszerítse a pártot és a népet, fogadja el kalandorpolitikáját. A demokratikus tapasztalat hiányzott Kínában, s ez lehetővé tette egyfajta teokrácia létrejöttét, amelynek ő az istensége.

Azt követelik a kínaiaktól, hogy „merjenek gondolkodni, merjenek beszélni, merjenek cselekedni". A jelszó szép. De hogyan alkalmazzák a gyakorlatban? Úgy, hogy Mao Ce-tung szövegei szerint kell gondolkodni, e szövegek szavalásából áll a beszéd, s az ő előírásainak alkalmazásából áll a cselekedet. Ha bárki eltávolodik a dogmától, besorolják „a szocializmus ellenségeinek fekete bandájába".

A bel- és külpolitikában elszenvedett kudarcok nyilvánvalóan gyengítették különböző köröknek a KKP vezetőségébe vetett bizalmát. Ahhoz, hogy tovább lehessen menni ugyanazon az úton, álcázni kellett a bukást. A „nagy proletár kulturális forradalom" feladata lett, hogy elfojtsa a nézeteltéréseket, kiirtsa a kételyt, szétverje az ellenállást. Módszerei és tartalma révén újabb eltávolodást jelentett a szocialista elmélettől és gyakorlattól, még inkább aláaknázta a kínai forradalom vívmányait.

A társadalmi viszonyok Kínában fokozatosan romlottak, miközben a hadsereg és a „vörös gárdák" emelkedtek fel az ország vezetőségébe, arra a helyre, amelyet a munkásosztálynak, a dolgozók összességének, a dolgozókat képviselő szervezeteknek kellene elfoglalniuk.

Nem lehet építeni a szocializmust s közben támadni a munkásosztályt és a párt bizottságait. Nem lehet marxistának lenni s ugyanakkor első számú ellenségnek nyilvánítani a Szovjetuniót, ellenséges magatartást tanúsítani – egyet kivéve – az európai szocialista államokkal szemben, és a világ csaknem minden kommunista pártjával szemben.

A baloldali szektások, a reformisták, a neokapitalisták támogatói és a párizsi kínai nagykövetség által megfizetett elemek együtt ma-

gasztalják a kínai „új kommunizmust". A nemzetközi reakció két különböző zongorán játszik. Egyfelől behúzza karmait, udvariasnak és megértőnek mutatja magát, s örül ennek a Kínának, amely éket akar verni a szocialista országok közé és meg akarja osztani a forradalmi pártokat; másfelől diadalmasan zúgja: „Nézzétek a »vörösgárdistákat«: így fest a kommunizmus!"

Mindezeknek az embereknek, minden ország burzsoáziájának, az imperializmusnak igazi veszélyt az egységes szocialista közösség jelent, és a szocializmus leghatalmasabb országa, a Szovjetunió, amelynek példája „megrontja" a fejeket, amelynek hatalma jelentős mértékben zavarja az agresszív vállalkozásokat. Hogyne örülnének hát, amikor Peking szerint az első kritérium, amely lehetővé teszi annak meghatározását, hogy kik Kína „igazi barátai" – a szovjetellenesség?! Ismerek néhányat ezek közül az emberek közül, és nagyon is jól tudom, milyen érdekek késztetik őket a kínai vezetők politikájának magasztalására.

Hosszú ideig éltem Kínában, szeretem ezt az országot és népét. Emlékezetembe vésődtek azok az idők, amikor – a már jelentkező nehézségek ellenére – mélyen átéreztem e nagy nép értékét. Nem felejthetem el a rúdon cipelt kosarak, a kínnal tolt talicskák, a szekerek végtelen sorát, az embereket, akik puszta kézzel győzték le az éhínség kísértetét. És aztán itt is, ott is megjelentek a teherautók, a gépek, átvéve az emberek helyét, megjelentek az első jelei egy modern gazdasági életnek, amely primitív eszközökkel, de erőt adó lelkesedéssel végzett munka eredményeként fejlődött.

Ha a Kínai Kommunista Párt által kidolgozott forradalmi törvényességet át nem hágják, ha a párt kongresszusa minden évben összeül, s a Központi Bizottság évente kétszer ülésezik, amint a szervezeti szabályzat előírja, elképzelhetjük, hogy egy kis csoport nem kényszeríthette volna ki akaratának elfogadását, s az 1956-os kongresszus által meghatározott marxista politikát ma is alkalmaznák. És a forradalom, amely máris oly sokat adott a kínai népnek, meghozta volna azt a megelégedettséget is, amelyet még nem ismer. De ehhez az kellett volna, hogy működjék a demokrácia, hogy rá lehessen kényszeríteni azokra, akik elutasították. Kínában nem így történt.

A szocializmus gazdasági struktúráit létrehozták Kínában, és ezek

ma is megvannak. Szükségesek is. De elegendőek-e a szocialista jövő biztosításához egy olyan országban, ahol a munkásosztályt megakadályozzák vezető szerepének gyakorlásában, ahol *egy* ember vagy egy embercsoport elvágta azokat a vezetékeket, amelyek lehetővé teszik az ellenőrzést, a kritikát, a népakarat kifejeződését, s ezért önkényes uralmat gyakorolhat? A kérdés jogos. De jelenleg nem lehet válaszolni rá.

A „kulturális forradalom" ürügyén a hadsereg kiterjeszti befolyását, „átveszi a hatalmat", lerombolva a párt ellenálló szervezeteit, s berendezkedik a Mao Ce-tung felhívására létrehozott „ideiglenes" vezető csoportokban. A Kommunista Ifjúsági Szövetség gyakorlatilag eltűnt, a szakszervezeti szövetséget feloszlatták.

Egy olyan rendszer kialakulásának veszélye fenyeget, amely nem a munkásosztályra és a szegényparasztságra támaszkodik, hanem lényegében a hadseregre, bizonyos biztonsági szervekre és a „vörösgárdista" alakulatokra. Mindez letérítheti az országot a szocializmus vágányáról, veszélyes kalandok felé sodorhatja.

Kína barátainak fáj látni ma, hogy primitív és veszélyes koncepciók hogyan fojtják el e bátor és okos nép szellemét. Fájón kérdezik maguktól, milyen zátonyok felé vezeti a „nagy kormányos" a kínai forradalmat, s hogy Kína zászlaja nem épp most „változtatja-e meg a színét".

A kínai nép meg fogja találni az erőt e súlyos válság leküzdésére. De mikor? Milyen megpróbáltatásokon fog addig keresztülmenni, milyen károkat szenved a nemzetközi forradalmi mozgalom?

Tartalom

BEVEZETÉS 5

ELSŐ FEJEZET
Minden nemzetnek megvannak a maga jó tulajdonságai és a maga gyengéi 9
Ki a bitorló valójában? 14

MÁSODIK FEJEZET
Amikor az egyik kongresszus megcáfolja a másikat 23
1958-ban közel van a kommunizmus – azután eltávolodik ... 30
A népi kommunák visszaesése 37
Visszatérés a „nagy ugráshoz"? 44

HARMADIK FEJEZET
Mao Ce-tung istenítése 55
Elmélet a személyi kultusz indokolására 65

NEGYEDIK FEJEZET
A katona – az egész nép példaképe 72
A hadsereg növekvő szerepe az államban 81

ÖTÖDIK FEJEZET
A közoktatás reformja 88
„A strip-tease és az impresszionizmus" 94

HATODIK FEJEZET
„A szubjektivizmus mérge" 108

HETEDIK FEJEZET
„Mao Ce-tung vörösgárdistái" 118
Támadások, visszavágások – és zűrzavar 126
Lin Piao: „Bombázzátok a vezérkarokat!" 136

NYOLCADIK FEJEZET
A kínai vezetők és a háború 153
Lin Piao teóriái a nemzetközi helyzetről 162
A Szovjetunió – a fő ellenség 171

KILENCEDIK FEJEZET
Peking, Vietnam és Kuba 183
Kudarcok világszerte 191

TIZEDIK FEJEZET
A kisebbségtől a magányig 200

TIZENEGYEDIK FEJEZET
A nemzeti érzés sovonizmussá fajul 210
A munkásosztály és a parasztság szerepe 215
Visszatérés Kung Fu-ce, Mo Ceü és Men Ce erkölcsi tanításához 221
Mao Ce-tung és a „fehér lap" 230
A humanizmus – „burzsoá fogalom" 237
Az egyén mint „kis csavar" 239
Befejezés – megoldás nélkül 245

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette: Z. Vidor Emma
A borító Nagy Zoltán munkája
Műszaki vezető: Szécsi Andor
Műszaki szerkesztő: Vértes Jenő
A szedést 1967. VII. 5-én kezdték meg. Megjelent: 1967. VIII. 15-én
16 000 példányban. Terjedelme 16 (A/5) ív

67.2547 Athenaeum Nyomda Budapest.
Felelős vezető: Soproni Béla igazgató

16.— Ft